

MAHMUT ve MERYEM

ELCİN

KÜLTÜR BAKANLIĞI

TÜRK DÜNYASI EDEBİYATI

MAHMUD VE MERYEM

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1621
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi /34

ELÇİN

MAHMUD VE MERYEM

Türkçeleştiren

İldeniz KURTULAN

М. Ф. Ахундов
Азербайжан Республикасы
КИТАБХАНАСЫ

B-10934

46(A3)
© KÜLTÜR BAKANLIĞI -1994 / ANKARA
ISBN 975-17-1408-7
Kapak Düzeni / Nermin KESKİN

Birinci Baskı, 5.000 Adet.

KÜLTÜR BAKANLIĞI MİLLİ KÜTÜPHANE BASIMEVİ
ANKARA - 1994

Okuma aydınlanmanın temel ışığıdır. Bu ışıktan yoksun toplumun çağdaş dünya içinde yeri yoktur.

Bu gerçek yüzyıllardır değişmemiştir. Yönetimlerin kiptan, okuma ediminden, bireylerin aydınlanmasından korkmasının temel nedeni de budur. Okuyan birey, özgürleşen, kendi içine doğru derinleşen, kendi üstünde başka bir gücün denetimini dışlayan, istemeyen insandır.

Aslında içinde yaşadığımız dönemin en tutarlı yönetim biçimi olan demokrasinin, böylesi toplumlarda işlemesi de işletilmesi de en kolay ve gerçekçi olanıdır. Ne var ki, yönetenler kendi günlük çıkarları için aslında çok daha zor bir yolu denemektedirler. Bireylerin yalnızca kendilerine bağlı olmasını isterlerken ve bunun daha kolay bir yönetme biçimi olduğunu düşünürlerken yanılmaktadırlar. Çünkü öylesi bir toplumu oluşturan kitlelerin belli konular çevresinde yönetilmeleri, birleştirilmeleri çok daha güç olacaktır. O kitleler gerçeği, birileri tarafından doğru olarak söylenecek de anlamakta ve tanımlamakta güçlük çekeceklerdir. Böylesi bir toplumu yönetmek kolay değil, güç ve sorunlarla doludur.

Türkiye toplumu böylesi bir süreçten geçti. İnsanlarının güdümlü bir siyasal ve kültürel yapılanma içinde tutsak edilmek istendiği dönemleri aşmasını bildik. Fakat, bu yakın tarihimizde, ardımızda sancılar ve sıkıntılar bırakmadığımız anlamına gelmiyor.

Şimdi o dönemi bir daha geriye dönüşü olmayacak bir noktaya itmeye çalışıyoruz. Bu nedenle olduğu kadar içinden geçmekte olduğumuz dönemin temel motiflerini de yakından izlediğimiz, ona zorunlu olduğumuz için kitap-okuma ikilisine ayrı ve özel bir önem veriyoruz.

Kendi içinde özgürleşmiş bireye, bugün her zamankinden çok ihtiyacımız var. Çünkü dünya bir yandan küreselleşirken bir yandan da kitle iletişim araçlarının yoğun ve baskıcı denetimi altında kalmaktadır. İnsanoğlunun artık muhalefet etme olanağı bile elinden alınmaktadır. Çünkü muhalefetin tekil bir yönetime ve tekil bir eyleme yöneldiği dönemler, iletişim araçlarının kitleselliği karşısında geriye itilmekte, adeta yok olmaktadır. Bir başka deyişle öznesiz bir baskı dönemini yaşıyoruz.

Bu dönemi aşabilmek ancak halkın sağlıklı eğitim almış bireylerden oluşmasıyla olanaklıdır. Aydınlanmış, dünya görüşünü ve istemlerini berraklaştırmış birey, kitle kültürünün baskısından da 'trauma'sından da kendisini kurtarabilecektir.

Bunu sağlayacak en temel öge kitaptır ve gerçekleştirilmesi ancak okumanın damıtılmış tatları ile olasıdır.

Demokrasinin bir yeryüzü yönetimi olmaya doğru gittiği bir dönemde, demokratik bir kültür politikasını temellendirmeye çalıştığımız şu sırada başka bir yaklaşımı benimsememiz olanaksızdır.

Bu nedenle kitap konusunda başlattığımız çabaları, yeni dizilerle, yeni yayıncılık anlayışıyla yeni bir evreye taşıyoruz.

Kitap ile bütünleşecek insanlarımız ve okumanın ışığı ile yikanacak bilinçlerimiz bu yoldaki çalışmalarımızın en büyük güvencesidir.

D. Fikri SAĞLAR **Kültür Bakanı**

I

Arap takvimiyle Hicri 920, Cemaziyülevvel ayının 4'ü; batılı takvime göre 1514, Haziranı'nın 28'i geceydi.

Gence kenti uyuyordu.

O gün öğleüstü, çok sıcaktı hava; solumakta zorlanıyordu insan. Yaşlılara göre; böylesi bir sıcak ancak 64 yıl önce, Aşık Abdulla'nın başı vurulduğu gün görülmüş.

Aşık Sazlı Abdulla, dönemin hükümdarı Gara Beşir'e saray ileri gelenleri önünde, karşılık vermişmiş de ondan. Çünkü istendiği halde oğlu, Gara Bekir'in düğününde saz çalmayı reddetmiş ve, "Toyunuzda ben çalmak istesem bile, sazımın telleri ses vermez." demiş.

Gara Beşir ozanın saygısızlığına çok öfkelenmiş, uzun kara bıyıklarının uçlarını çiğneyerek, hemen âşığın kellesinin uçurulmasını buyurmuş. Âşığı kentin pazar yerinde idam etmişler. Aradan 64 yıl geçmesine karşın olayı kimse unutamamış. Gence'nin yaşlıları şaşkınlıklarını gizleyemedi, her toplantıda, şenliklerde, yaslarda anlatıp durmuşlar. Cellat Toppuzgulu'nun usturadan keskin baltası, âşığın başını gövdesinden ayırınca; pazar yerini dolduran kalabalığın yüreğinde, 'eyvahlar olsun' iniltisi yükselince işte o zaman âşığın kütüğe serilen cansız gövdesinin yanına düşen sazı, kendiliğinden dile gelmiş, o güne dek bilinen en hüznülgü ezgisini çalmış ve

şaşkınlıktan duyanların tüyleri diken diken olmuş.

Sazın çalışı öyle etkinmiş ki, öğleüstünün kızgın sıcağı çekilmiş ansızın, küme küme kara bulutlar gökyüzünü kaplamış. Şimşekler çakmış, yağmur boşanmış. İnsanlar güçlükle koşuşup bir yerlere sığınmışlar ve yağmur bir süre daha sürdürmüş yeğinliğini.

Halk âşığı, Sazlı Abdulla'nın sazı kendiliğinden uzun bir süre çalmış, sonda dinmiş yağmur, sazın da sesi kesilmiş. Halk yeniden pazara dönmüş ki ortalıkta ne saz var, ne âşığın bedeni, ne de başı.

O günden beri, cellatlardan hiçbiri, ne cellat Topuzgulu, ne oğlu Tanrıgulu, onun da oğlu cellat Topuzgulu, hiç biri bunca başı kesmişler, görevleri gereği, ama buna benzer bir olayla hiç karşılaşmamışlar. Örneğin gün, gelmiş Gara Bekir'in el altından yürüttüğü hile ve desiseleri sonucunda, haksız yere babası Gara Beşir'in başını kestiler; yaprak oynamadı. Ya da sonra olay su üstüne çıkınca, olup bitenlerden haberi olan Şahın buyruğuyla Gara Beşir'in de kendisinin kellesini uçurdular; yine bir şey olmadı. Daha sonra da hırsızların, hırlıların, gammazların, baş eğmeyen halk âşiklerinin başını kestiler ama böyle bir garipliğe rastlamadılar.

Tam 64 yıl önce o infaz günü, yağmur Sazlı Abdulla'nın kanını yıkamıştı, ama dediklerine göre o günden beri ne zaman hava dayanılmayacak kadar sıcak olsa; pazar yerindeki idam kütüğündeki âşığın kanı, güneş altında parlar, gözleri kamaştırır. O gün de bir kaç kez bu tür bir parlıtı görülmüş.

Gence kenti uyuyordu.

Kent ve çevre köylerin dokuyucuları, kentin yapım evlerinde çalışan zanaatçılar, işçiler, aşırı çalışmaktan elden düştüklerinden gecenin sıcak soluğuna aldirmaksızın kendilerinden geçmiş, kımıldamadan uyuyorlardı. Tüccar, esnaf, saray adamları, ileri gelenler ege-men çevre, kadınlar ve çocuklar da bu bunaltıcı sıcakta, yataklarında, bir oyana bir bu yana kıvrılarak uyu-

yorlardı.

Yalnız Ziyad Han uyumamıştı. Her halde koskoca Gence'de, Garabağ Beylerbeyliği'nin merkezi Gence'de yalnız bir tek onun uykusu gözlerinden çekilmiş.

Kür çayıyla Aras çayı arasına sığışan, Garabağ Beylerbeyliği güneyde Gafan, Ordubat ve Nahçıvan'dan, kuzeydeki Gazağ'a dek; batıda Cavad'dan doğudaki Göyce gölüne dek, geniş bir bölgeyi içinde barındıran ve Sefevi Devleti'nin yönettiği önemli birimlendendi.

Garabağ Beylerbeyliği, Şirvan ve Tebriz Beylerbeyliği gibi doğrudan denize açılmasa da, Çuhursed ve yine Tebriz Beylerbeyliği gibi Osmanlılarla sınırdaş olmasa da, yine Sefevi Devleti'nin önemli kuzey istihkamiydi ve Ziyad Han bu bölgenin tek hükümrani, ama...

...Bir süreydi geceler yaşamında çekilmez olmuştu. Bir süreydi Ziyad Han geceleri uyuyamaz olmuştu. İşin ilginç yanı ne hasta gibi duyumsuyordu kendisini ne de bir olay vardı, son günlerde uykusunu kaçırın.

Ziyad Han küçük ve önemsiz sürtüşmelerin, çekişmelerin ve siyasal ayak oyunlarının artık sona erdiğini sezmişti. Buna karşın

Sultan Selim ile Şah İsmail arasında çetin bir savaşının kaçınılmazlığından emindi.

Ne yapmalı? Koşullar elverişsiz. Hükümdarın büyük ya da küçük oluşu bir şey değiştirmiyor. Yarının güvencesi, çözümünü zor bir sorun.

Kaygılıydı Ziyad Han, hem kendi yarımından, hem oğlunun. bu da onu tedirginlik ve dengesizliğe götürüyordu. Öyle dengesizdi ki hiç gereği yokken, bakarsın düşmanına övgü üstüne övgü yağdırır ya da yakın dostunun başını uçurur. Bu yüzden ona adil diyen de var, kıyıcı diyen de.

"Sen çaldığını çal, çırp; bakalım felek ne çalgılar çalacak senin için," demişler.

Doğan her yeni gün bilinmeyen olaylara gebe. Ne yapılabilir ki? Bilinmeyenleri merak edecek olsaydı, 23 yılın tüm geceleri gözlerini yummamış olmalıydı. 23 yıllık bir hükümdardı çünkü. Bu sürede nice kargaşalar kopmuş, ama Beylerbeyi Ziyad Han'ın Garabağ egemenliği olduğu gibi ayakta kalmıştı.

Acımasızdı aslında, değil yalnız toplumun kara cahil bireyleri şakiler, caniler, saray dalkavuklarının hepsi, naipler, valilerin bile onun karşısında ödleri kopardı kordudan.

Yerinden oynatamamışlardı onu, çünkü Devletin yüksek katındaki görevlilerle nasıl bir ilişki içinde olması gerektiğini iyi bilirdi. Ve çünkü bu işe kolluk görevlisi olarak başlamış ve tüm evreleri adım adım yaşamıştı. Astlarını avucunun içine almasını becermiş, üstlerine gelince...

Şimdiki dönem çok karışık. Kesin bir şey söylemek, kesin bir sonuca ulaşmak çok zor...

Hayır uykusuzluğunun nedeni bunlar değildi, başka.

Horozun biri vakitsiz öttü. Sesi uzaklardan duyuldu. Sonra bir buradan, bir oradan öten başka horozlar onu yanıtladılar. Sonra yine sessizlik çöktü. Gence bir süre daha suskunluğunu korudu. Gece yarılanınca, genç, yumuşak ve alabildiğine hüzünlü bir ses, sazın, kemanenin ve kavalın eşliğinde dalga dalga Gence kentinin üstüne yayıldı. Ziyad Han ezgi dinliyordu.

Bağdat'ta medrese öğrencisi, Mehmed Füzuli adlı 19-20 yaşlarında bir ozanın gazelini okuyordu şarkıcı:

Meni candan usandırdı, cefadan yar usanmaz mı?

Felekler yandı ahimden, muradım şem'i yanmaz mı?

Gamu bimarine, canan devayi derd eder ehsan

Neçin gılmaz mene derman, meni bimar sanmaz mı?

Beş altı ay kadar önce duyulan bu gazel, çevre in-

sanını dilinin ezberi olmuştu.

Füzuli'nin babası Süleyman, Şirvan toprağından, Bayat oymağındandı. Süleyman'ı tanıyan kimi yaşlı Gence'lilere göre, Füzuli'nin ailesi Girdman kıyılarından göçüp, Irak'a gitmişler.

Mehmed Füzuli, Azeri, Fars ve Arapça gazeller yazmış ve söylenenlere bakılırsa şu gazelini ünlü şarkıcı Hafız Lele, Şah İsmail'in huzurunda okurmuş.

Gamın pünhan tutardım men, dediler yare güröşen

Desem ol bivefa bilmem, inanar mı, inanmaz mı?

Değerli Şirvan ipekli örtüler ve halılarıyla döşenen yatak odasında Ziyad Han, dirseklerini yastığa dayadı gözlerini kapadı.

Şarkıcının güzel sesi onu günlük sıkıntılardan sıyrıldı. Ne dülgerlik yapsın geldi içinden ne de şahlık.

Dülgerlik dedi de, hepimizin ulu dedesi Nuh peygamber, dülger değil miydi? Gülümsedi Ziyad Han.

Şarkıcı ve çalgıcılar yatak odasının öbür ucunda ipek döşekler üstüne oturuyorlardı. Şarkıcı orta boylu ince yapılı bir yeni yetme.

Bunca pürüzsüz, güçlü ses, bunca derin ve gür soluk, böylesi sıska göğüsten nasıl çıkar? Dinleyicileri şaşkınlık.

Genç şarkıcı, Ziyad Han'ın aratıp buldurduğu, altın karşılığında satın aldığı bir köleydi. Garabağ dağlarından Hankendi yakınlarından.

Çocukluğundan beri çalgı tutkunu olan Ziyad Han, ilk kez şarkıcı genci karşısında görünce, kuşkulandı. Bu cılız oğlunda onu sesiyle duygulandırabilecek görünüm yoktu. Ama bir de delikanlının şarkılarını dinleyince şaşkına döndü.

Şebi hicran yanar canı, töker gan çeşmi giryanum

Oyadar helgi efganum, gara behtim oyanmaz mı?

Unutturur mu ona kötü amaçlarını, bu güzel nağmeler, ezgiler? Unutturur! 23 yıllık egemenlik süresince diktirdiği kervansaraylar, hanlar, hamamlar, su sarnıçları, köprüler, anıt mezarlar, camiler, saray kitaplığı için toplattığı Azeri, Arap, Fars, Yunan, Hint ve başka dillerden kitaplar, gözlerinin önünde canlandı. Bunların sayısını artırmak olasıydı Camilerin, köprülerin, anıtların. Ama içine düştüğü bu burgaç, bu siyasa, bu savaşım, bu dalaşma onu köstekliyordu. Dikelip yerinde oturdu. Az önce kuyudan çıkarılıp büyük gümüş tepside önüne konan serin hiyarlardan birini alıp değerli taşlarla süslü küçük hançeriyle kalınca soydu. Kabuklarıyla yanaklarını, alnını, boynunu sildi, azıcık serinledi.

Dün akşamüstü sarayda bir Firenk tüccarını ağırlamıştı. Önemli bir ticaret antlaşması için Tebriz'e gelmiş, Şah İsmail'le görüşmüş şimdi de ülkenin Beylerbeyliklerini geziyor.

Tüccarın üzerinde tuhaf bir giysi vardı. Ziyad Han onu görünce gülmekten kendini zor tuttu. Ama tüccarın ilk sorusundan sonra her şey ağırbaşlılık kazandı.

Firenk tüccarı temenna ederken alışılmadık bir biçimde, eliyle yelpazelenerek eğildi ve iyice öğrendiği Türkçesiyle sordu:

"Siz bu bölgeyi bağımsız olarak mı yönetiyorsunuz?"

"Bu bölgeyi kimin yönettiğinin önemi yok, kimin sömürdüğünü sorsanız."

Firenk tüccarının gözleri fal taşı gibi açıldı. Her halde yolculuğu süresince ilk kez bir hükümdardan böyle bir söz duyuyordu.

Güli rıhsarına garşu, gözümnden ganlı ahar su

Hebibim, fesli güldür bu, ahar sular bulunmaz mı?

Şarkıcının gazelindeki sözler aldı yine Ziyad Han'ı getirdi gecenin yarısında sarayın yatak odasına. Füzuli diyordu ki,

Dust biperva, felek birehm, dövrän bisükun

Dert çoh, hemdert yoh, düşmen gevi,, tåle zebun.

Genç ozan tam üstüne basmıştı. Gençliğine ve deneyimsizliğine karşın, anlaşılan gerçeği yakalamıştı.

Ziyad Han elinin işaretiyle çalgıcıları susturdu. Hiç yapmamıştı böyle bir şey. Yıllardan beri sarayda çalan çalgıcılar çok şaşırıldılar bu işe. Ziyad Han serin hiyar kabuklarıyla burnunun sırtını, alnını sile sile yeni yetme şarkıcıya sordu:

"Senin nen var o dağlarda kalan?"

Şarkıcı beklenmeyen bu soru karşısında dona kaldı. Hiyar kabuklarıyla serinlenmeğe çalışan, kır saç sakallı, alnının ortasından sağ kulağının dibine uzanan ve her zaman nabız gibi atan yara izi taşıyan bu acımasız adamdan, bugüne dek yalnız bir iki kez aferin sözcüğünden başka bir şey duymamıştı.

Çalgıcılar birbirinin yüzüne bakakaldılar.

Ziyad Han başıyla şarkıcıya sorusunu yineledi,

"Hım?" Sorumu yanıtla diyesiydi.

Genç şarkıcı hık mık ederken,

"Anam..." deyiverdi.

Ziyad Han ufak çekik gözlerini kıstı, gencin gözlerinin içine bakarak,

"Yalnız anan mı?" diye sordu.

"Bir de, bir de bir bacım var."

Şarkıcı bunu çok zor söylemişti. Güzel bir bacısı olduğunu ve onun zorla yurdundan, yuvasından, anasından ayırıp Gence Han Sarayı'na halayık olarak sa-

tilmasından korktuğunu, Ziyad Han gibi çalgıcılar da sezdi.

"Yalnız ananla bacın mı?"

"Evet."

"Yalan söylüyorsun, kancık!"

Ziyad Han elindeki hiyar kabuğunu öfkeyle gümüş tepsiye çarptı. Saraydaki hizmetleri süresince çok olaylara tanık olan çalgıcılar bu hiddetten ödleri koptu.

Yatak odasının loş mum ışığında, çelimsiz yüzü bem beyaz kesilen genç şarkıcı ağzını açmadı.

Ziyad Han yüzünün hiyar kabuğu ıslaklığını eliyle sile, "Senin o dağlarda yüreğin kalmış, yüreğin!" dedi. "Gözlerinden okunuyor. Git!"

Şarkıcı ve çalgıcılar, hep birlikte ayağa kalktılar.

Ziyad Han eliyle çalgıcılara işaret etti,

"Siz oturun!"

Şarkıcı ayakta donup kalmıştı.

Ziyad Han,

"Duymadın mı? Git dedim sana!" dedi.

Şarkıcı,

"Hayırlı geceler, Han, " dedi ve odadan çıkmak isterken, Ziyad Han,

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu.

Uyurken uyandırılıp getirilen şarkıcı bir çocuk sevinciyle,

"Uyumağa," dedi.

"Hayır, olmaz! Uyumağa değil. Evine git! Daha önce bulunduğun dağlara... Bu andan geçerli, azatsın!"

Sonra Ziyad Han el çırparak uşakları çağırdı.

"Bu çocuğu kendi yurduna gitmek üzere yola salın." Sonra ekledi, "İyi uğurlayın!"

Bu demekti ki; Garabağ dağlarından koparılıp getirilen bu delikanlıya güçlü bir aygır verile ve bir kese dolusu tenge*, gümüş para. Ayrıca anası için, bacısı için bir iki top ipek kumaş... Bindiği at gece gündüz demeden, dere tepe demeden, Berde üzerinden, kanatlanarak binicisini yüreğinin bulunduğu Garabağ dağlarına yetire...

Genç şarkıcı, bir şey söylemeğe, Ziyad Han'ın ayaklarına kapanmağa, parmakları elmas, yakut, zümrüt taşlı yüzüklerle süslü ellerini öpmeğe cesarat etmedi, ayakları birbirine dolaşa dolaşa odadan çıktı. Heyecandan bayılacak gibiydi.

...Seksen yıl kadar sonra, gün gelecek, Garabağ dağlarındaki köyde, kentlerde, düğünlerde, toylarda, İsa pınarında, Turşsu'da, Sekilli pınarda, Daşaltı çayının kıyısında, Tophana ormanının serinliğinde; kurulan dost sofralarında, saç sakalı ak pak kesen, uzun yıllar boyu çok hükümdar gören, çok kanlı olaylar yaşayan koca hak âşığı sazını göğsüne bastırarak bir masal anlatacak. Bu masal yıllar önce yaşayan korkunç Ziyad Han'ın esirgenliğini anlatacak, ezginin ve üstat Mehemmeđ Füzuli'nin şiir gücünü açıklayacak ve de genç bir şarkıcının, uçurumlardan yel gibi, dağlardan sel gibi geçip ocağına, anasına ulaşmasından, sevgiliyle görüşmesinden söz edecek. Ve dinleyenlerden kimse bilmeyecek masaldaki o genç şarkıcı, işte bu koca ozanın ta kendisidir.

...Çalgıcılar tanık oldukları olaydan coştular, daha bir neşeyle çalmağa başladılar.

Sonraları kaval çalanın, saz çalanın ve kemane çalanın söylediklerine göre, ne o geceye dek, ne de o geçeden sonra, hiç bir zaman onca gönülünden çal-

* -Tenge, Sefevi döneminin gümüş parası.

mamışlardı.

Çalgıcıların seslendirdikleri ezgi, Ziyad Han'a uykusuzluğunun nedenini apaçık ortada olduğunu, anımsatmak istiyordu, oysa ne kadar düşünse bulamazdı.

Yine dünkü Firenkliyi düşündü. Onu içinden geldiği gibi yanıtlamıştı, düşündüklerini dile getirmişti.

"Oysa senin, isteklerin, düşündüklerin yıllarca içinde düğümленir kalır, en yakın bildiklerine bile açılmazsın. Kendi halkının üzerine düşündüklerini onlara anlatmaktan çekinirsin. Çünkü bir şey düşünür, başka bir şey anlatırsan, bir şey yapmak ister, başka bir şey yaparsan, tabii ki halk senin düşüncelerine ve isteklerine göre değil, dediklerine ve yaptıklarına göre seni değerlendirebilir. Halk senin başka türlü düşündüğünü ve yapmak istediğini nereden bilirsin?"

Firenk tüccarına gelince, o uzaklardan gelmiş. Ulaşılması zor ülkelerden. Neyin nesi olduğu belirsiz.

Kim bilir belki Sultan Selim'in casusu. Ticaret antlaşması örtüsü altında buralarını gezip görecektir... Ya da Şah İsmail'in adamı, hafiyesiydi, Beylerbeyliklerini denetleyerek hükümdarların tutumlarını öğreniyor. Kim olursa olsun.

Ziyad Han gülümsedi. Gerçeği söylemişti. Hiç olmazsa 23 yılda bir kez gerçekler dile getirilmişti.

Aslında Ziyad Han'ın o yabancıya anlatacağı çok şey vardı.

"Tanrının bereketli kıldığı toprakların başı hep belada olmuş. Değil yalnız Karabağ Beylerbeyliği, tüm Azerbaycan toprakları; bir ucu Gezvin'de, öbür ucu Derbend'de. Bir yanı Hazer denizinin kırlarında, öbür yanı Erzurum dağlarında olan bu ülkenin bereketli toprakları, her zaman sömürülmüş.

Bu ülkenin ipeği, tuzu, petrolü, yemişi, balığı, pirinci, buğdayı, pamuğu, safranı tüm dünya ülkelerine taşınır.

Bu taşınma bir istila sonucuysa, vay ülkenin haline. Yok, al gülüm, ver gülüm temeline oturmuşsa ülke gelişir, hele Gence gibi kervan yolu kavşağında bulunan kentler alışveriş pazarına dönüşür.

Göçerlerin dokudukları kilim ve halılar, Şirvan'ın darayı ve kambi adlı ipekli kumaşlarını değerli taşlarla bezemiş kılıçlar ve hançerlerini edinmek için elin adamı parayı esirgemez

İpeğimizin bir pud'u* Rusya'nın Yaroslavl kentinde değerinin on katı, alıcı buluyor. Rus tüccarı bizden petrol alıp Avrupa ülkelerine satıyor. Azerbaycan'da yaşayan Ermeni tacirler Rusya kentleriyle, ayrıca Venedik, Marsilya, Amsterdam ile ipek ticareti yapıyorlar. Gence'den Culfa'ya, Culfa'dan Halep kentine, oradan da Avrupa'ya yüzlerce harvar** Şirvan ipeği taşınır, yerine kumaş ve kadife getirilir. Gence'de Gürcü, Rus, Hintli tacirler, dünkü Firenkli gibi, Avrupa'dan gelen tacirlerle, alışveriş yaparlar. Kuzeyden yani Rusya'dan Şamahiyeye, oradan da Gence'ye kürk, deri, yün, bal mumu, zırh, ateşli silahlar getirilir.

Ama son zamanlarda tüccar yol kesen haydutlardan yakınırdı. Haydutlar, atlarını, develerini, altın gümüşlerini, değerli ipek halılarını gaspettikten sonra, koluk gücü ortaya çıkıp arta kalanları gümrük vergisi adıyla topluyor ve tacirin elinde bir şey kalmıyormuş.

Anlaşılan işler Tanrıya kalmış.

Ziyad başını ellerinin arasına aldı. Şakaklarını ovdu. Biraz dinlenebilse, biraz uyusa...

"Naiplerin, valilerin, hepsinin gönlünde Şah İsmail'in tahtı olmasa da Beylerbeyliğinin tahtına çıkmak yatar. Oysa evliyalara bile yakıştırmadıkları övgüleri, sana uygun görürler. Ama hepsi sırtını dönmeni bekler, bırakırlar."

* -Ağırlık ölçüsü, 16.38 Kl.

** - Harvar= Harvar: Ağırlık ölçüsü: 300 Kl

çaklamak için."

Gece yarlandı. Çalgıcılar, çaldıklarından keyiflenmişken gözlerini kapayan, dirsekleriyle yastığına dayanan Ziyad Han'ın da hoşlandığını, rahatlandığını sandılar. Hayır Ziyad Han çok uzaklardaydı şimdi, olmayacak şeyler düşünüyordu.

Halk onurlu, hak yiğit ve namuslu. Aralarından çıkıp, enselerinde boza pişiren, emeklerini sömüren, bu üç kağıtçılar, iki yüzlüler, analarının ipini pazara çıkarırları ne yapmalı? Bu nasıl iştir? Kim kurmuştur bu düzeni?"

Kim olacak en başta kendisi ve benzerleri, diye düşündü. Başka bir yol da yok gibi. Dünyanın ne garip gidişi var. Kimi zaman tahtı tacı korumak için bunlara dayanmalı, üç kağıtçıya iki yüzlüye ve haine... Dünyasını saran dalkavukluk, iki yüzlülük ve hainlikler içinde ansızın o mavi gözlerin aydınlığını gördü.

Buldu Ziyad Han, sıkıntısının nedeni bir anda açığa çıktı. Soğuk bir ter bastı vücudunu, böylesi sıcak ve boğucu bir gecede. Dikelip yerinde oturdu, gözlerini açtı. Ufak gözlerinde dünyanın kederi, umutsuzluğu okunuyordu. Yorgundu, bitkindi ve sarsılmıştı. Bir el hareketiyle çalgıcıların odadan çıkması buyruğunu verecek ama nerdeymiş o güç? Sırt üstü yatağına uzandı, gözlerini yeniden yumdu. Artık çalgıyı duymuyordu, çalgıcıları da unutmuş yalnız gecenin ortasında ona bakan bir çift iri mavi gözle başbaşaydı.

Tek neden Mahmud'un hiç bir zaman tahta oturamayacağı gerçeğiymiş... Hiç bir zaman Beyelerbeyliğinin tacını giyemeyecek.

Ziyad Han'ın uykusunu ne zamandır kaçıran neden buydu.

"Bu gerçek şimdi mi ortaya çıktı? Şimdi mi ansızın gırtlığına sarıldı? Hayır koca bunak!"

Aslında son yıllarda bu gerçek hep onunla birlikte ya-

şıyorsa da o bu gerçeği yaşamından silmeğe, unutmaya çalışır. Nafile, çünkü yüreğine oturmuş, beynine kazınmış.

"Sabahtan beri, uzun uzun topraktan söz ettin, ticaretten söz ettin. Geç oğul, geç! Toprak senin derdin mi, ticaretten anlar mısın?"

Bak şu gözlere. Bak, iyi bak! Kaçma, bak!"

O mavi gözler Mahmud'un gözleriydi. Alabildiğine masum ve saf. Bu anda çevresine sıcak bir sevgi yazıyordu bu gözler. Ziyad Han'ın soluğu tıkandı.

İlk kezdi. İlk kezdi ki oğlunun gözlerindeki aydınlıktan, masumluktan sıkılıyor Ziyad Han, soluğu tıkanıyor. Önceleri bu iri gözlere bakınca, dinleniyordu, günahlarından da arınıyordu. Oydurup kör ettiği gözleri, kestirdiği başları unutturdu.

Mahmud'un gözlerinin masumluğu, nerdeyse babasının da günahları üzerine sünger çekecek. Kan dökmüşse Ziyad Han, nice nice ocaklar söndürmüşse, yetimlerin ahını almışsa, olsun; Mahmud gibi masum ve saf bir varlığın dünyaya gelmesine neden olmuş ya. Eğer Ziyad Han yalnız bir cellat ya da taht delisi olsaydı Mahmud gibi yetkin bir insan, dölünden türer miydi hiç? Anlaşılan Ziyad Han'ın da içinde bir nur var, şimdi sönük olsa bile Mahmud'un erdemi bu nurun mustucusudur.

Mahmud ozan ruhlu, yufka yürekliydi. Hiç bir zaman vurucu kırıcı olmayacaktı. Ne yapsın Ziyad Han, öyle olsun. Hayırlı olur belki, kendisi çok cana koymuş, tek oğlunun, varisinin, eli kana bulaşmaması aslında onu kuvandırması.

Mahmud zorlanacak gelecekteki yaşamında, bu da başka bir sorun. Elinden ne gelir babasının? Zaten tüm günü, sabahın köründen, akşamın geç vakitlerine dek, valilerin, naiblerin, komutanların, komşu Hanların dalaverelerine karşı dalavereler üretip karşı koymak, Türk sultanlarıyla, Sefeviler arasındaki ölüm dirim sa-

vaşlarından sıyrılabilmek, Şah İsmail'in merhametine sığınmak. Türk sultanlarıyla da açık açık düşmanlık yapmamak, ayrıca tahtın geleceğini yalnız Sefevilerin utkusuna bağımlı kılmamak için önlemler düşünmekle geçiyordu.

Şimdi Ziyad Han kapalı gözlerinin önünden çekilmeyen bu iri mavi gözlere baka baka ciğeri parçalanıyordu. Mahmud bu düzenbaz dünyada bu kanlı dünyada değil yalnız tahta çıkıp Garabağ Beylerbeyliği'ni yönetemez, sıradan bir insan gibi bile yaşamasını sürdüremez. Öyle ya Şahların, Hanların, Beylerin arasında yaşamak neyse de, falcıların, aç gözlü yâsin mollalarının, yılışık seyitlerin*, üç kağıtçı dervişlerin arasında yaşamak kolay mı olur?

"Bu gerçeği bu güne dek görmedin mi? Koca bunak!"

Ziyad Han'ın tepkisi ürpertti kendisini. İlk kez kendisine sövmüştü. Tabii ki ona bunak diyen olmuş, önemli değil. Koca sıfatının bunağa çok yakıştığını düşündü. Dudakları seğirdi. Çalgıcılar onun sancılı olduğunu ama sesini çıkarmadığını, dişini sıkıldığını sezdiler. Bu anda ne yapmalıydılar? Çalmayı sürdürmeli mi? İlgilileri çağırmalı mı? Bilmezler ki Ziyad Han'ın derdine Lokman Hekim bile bir derman bulamaz.

"Koca bunak bu koca ülkeyi nasıl yönettin bugüne dek? Düşmanların senden daha bunak da ondan mı? Ne çekip gitmezsin? Dünyaya kazık mı kakacaktın? Süleyman'a kalmayan dünya sana mı kalacaktı? Yaşam boyu oğlunu kanatlarının altında mı koruyacaktın? Ya senden sonra? Senden sonra göz açıp kapayınca dek parçalar onu. Dönemin adamı değil o. Canını dişine takıp kazandığın tahtı elinden almak için parçalarlar onu. Taş üstüne taş komazlar. Adın bile kalmaz yadigar... Bu yüzden mi taht üstüne bunca titredin? Bu yüzden mi çalıp çırparak hazineyi doldurdun? Neye yarar?"

* -Seyid : Peygamber soyundan olan kimse.

Kalk! Kalk! Al oğlunu kaçır bu ülkeden. Kaçır sakla. Sakla ki senden sonra parçalamasınlar onu."

Neden Tanrı, kimi kuluna Bayandur gibi cesur evlatlar sunarken ona Mahmud'u uygun görmüş?

İçi daraldı, boğazına yumruk gibi bir şey düğümlendi.

"Sakin ol! Sakin ol! Toparla kendini. Dost var, düşman var. Sakin ol! Bayandur öz oğlun gibi sana bağlı değil mi? Bayandur'u öz oğlun kadar sevmiyor musun?"

Hayır koca bunak kandırma kendini. Başkaları seni tanımasa da sen kendini tanyorsun. Bayandur'u seviyorsun çünkü öz oğlun onun gibi güçlü değil, vurucu kırıcı değil. Onun gibi at koşturamaz, kılıç oynatamaz. Gerekince Bayandur gibi bahadır değil baş kesemez."

Kapadı yine gözlerini. Bundan 17 yıl önce, oğlunun ana rahmine düştüğü geceği anımsadı...

...Ziyad Han Gemberbanu'yu kucağından sıyrıp, kollarını alabildiğine açıp sırtüstü yatmıştı.

Ne çok yıldız vardı gökyüzünde. Sayısı biliniyor mu bunların hepsinin?

Ziyad Han, o gece üç ay süren bir savaştan dönmüştü. Dönüşün ilk gecesini, yatağını bahçede açık havada kurdurmuştu. Mutluydu. Karısını da mutlu etmişti ve bir umut doğmuştu yüreğinin derinliklerinde. Yıldızlar mı kaynağıydı bu umudun? Ay mı? Yoksa açık havanın ferahlığı... Aralarındaki sevgi?

Her şeyi vardı Ziyad Han'ın.

Tam altı yıldan beri kılıcının gücü, zekasının keskinliğiyle Gence tahtını elde tutuyordu. Sağlıklıydı, güçlüydü. Dünya güzeli bir karısı vardı. Alışılmışın dışında Haremhanesi yoktu Ziyad Han'ın Başka karıları ve cariyeleleri olmayan tek hükümdardı. Onun için Gemberbanu'dan başka kimse yoktu yaşamında. Ne Ermeni güzelleri, ne Yahudi dilberleri ne Arap rakkaseleri, Gemberbanu'nun yerini kimse tutamaz.

Her şeyi vardı Ziyad Han'ın.

O zaman evliliği dokuz yıllıktı. Dokuz yıldır çocuk iletğiyle baş vurmadıkları hekim kalmamıştı, umar umdukları ocak.

Dervişlerin verdikleri elmaları ikiye bölüp her biri bir parçasını yemişti. Sürülerce koçu, koyunu, kuzuyu, kervan kervan develeri, kurban kesmiş, yığınla aç bilaçı doyurmuşlardı. Ama nafile.

O gece ansızın Ziyad Han'ın yüreğine bir umut damladı, döndü Gemerbanu'ya baktı.

Gemerbanu sırtüstü uzanmış, ay aydınlığında parlayan simsiyah gözlerini, gökyüzüne dikmişti. Kocasının aklından geçenleri sezdi. Siyah gözlerini aydan yıldızdan ayırıp ona baktı, eliyle elini sıktı ve,

"Sanırım tilkinin dediği çıkar."

Ziyad Han, o dilsiz ucubeyi ve yanında taşıdığı uyuz tilkisini anımsadı. Adamın kafasında saç, yüzünde sakal yoktu, kaşları, kirpikleri de yoktu. Boyu uzun, boynu uzun, sırtında kamburu vardı. Deveye benziyordu. Gözleri kül rengindeydi. Yanında zincir tasmalı uyuz bir tilki taşıyordu. Tilki okunmuştu afsunluydu. Her şeyi görür, her şeyi bilir, her derdin dermanını bulurmuş göya.

Tilki sorunların çözümünü ancak tenhada, sahibiyile baş başayken ona anlatır.. İşte o zaman dilsiz ucubenin dili çözülür, tilkinin önerilerini sorunu olanlara anlatırdı. Karşılığında bir altın alırdı. Altını olmayandan bir gümüş alırdı. Gümüşü olmayandan bir tavuk alırdı, bir okka et alırdı. Tavuğu, eti olmayandan yumurta alırdı, peynir alırdı, yoğurt alırdı, bunlar da olmasa bir parça ekmek alırdı.

Ziyad Han'ın adamları gidip dilsiz ucubeyi bulup getirdiler. Dilsiz ucube, kül rengindeki gözlerini Ziyad Han'a dikip derdini dinledi. Sonra bir takım tuhaf sesler çıkarıp, kılsız el kollarını oynatarak herkesi odadan uzaklaştırdı. Bir süre tilkiyle odada baş başa kaldıktan

sonra dili çözülüp odadan başını dışarı çıkarıp,

"Ey ahali!" diye seslendi.

Ziyad Han ve adamları, odaya döndüler. Dilsiz, tilkinin sözlerini onlara aktardı,

"Kurban olduğumuz tilki hazretleri buyurdular ki, karın, Göyçe gölüne gidip üç gün yıkansın, gelsin. Kurban olduğumuz tilki hazreti o zaman ona bakacak, derdinin dermanını açıklayacak."

Ziyad Han okumuş, yetişkin bir insan değilmiş gibi kör kütük cahil, sıradan biriymiş gibi dinledi onu ve o zamanlar daha genç olan Mirze Salman şaştı bu işe.

Aynı gün Ziyad Han, Gemerbanu'yu deve sırtındaki tahtrevana bindirdi. Kırk halayık, hizmetçi ve uşak maiyetinde Göyçe gölünün kıyısına gönderdi. Gemerbanu üç gün, üç gece, güz günü soğuşunda, Göğçe gölünün buz gibi sularına girdi yıkandı. Dilsiz ucubeyle uyuz tilki sarayda kendilerine ayrılan odada ağırlandılar. Tilki dilsiz bir şey söylemiyordu, dilsizin de nutku tutulmuştu. Tilkiye çiğ tavuk veriyorlardı. Dilsiz de saray mutfağında pişen has yemeklerden.

Gemerbanu tilkinin dediklerini yaptı. Göyçe gölü kıyısından döndükten sonra, dilsiz yine tuhaf sesler çıkardı ve kılsız el kolunu oynatarak Ziyad Han'ı odadan çıkardı, kendisi de çıktı, kapıyı kapadı. Gemerbanu odada tilkiyle bir başına kaldı. Tilki küçük demir kafesinde bir oyana, bir buyana volta atıyordu. Gemerbanu korkuyla kafesin önünde onu izliyor. Tilki dilini çıkarmış soluklanıyor, ağzından salyaları akıyor, gözleri odanın alaca karanlığında pırl pırl parlıyor, dişleri ağarıyordu.

Gemerbanu içten bir umutla, amanla bakıyordu tilkiye giderek heyecanlanarak...

Tilki soluklanmasını hızlandırdı, kafesin içindeki devinimini artırdı. Birden Gemerbanu, tilkinin kafesinden kurtulup, onun bacaklarının arasını, karnını, göğüslerini kemirip parçalayacağını sandı. Bu korkuyla bağıra ba-

ğıra odadan dışarı fırladı ve kendisini Ziyad Han'ın kucağına attı.

Dilsiz ucube hemen daldı odaya. Kapıyı kapadı. Gemberbanu korkudan tir tir titreyerek kocasının kucağına sığınmıştı. Dilsizin dili çözüldü yine, dışarıdakileri çağırırdı,

"Ey ahali!"

Ziyad Han sert bir hareketle Gemberbanu'yu kendinden sıyrıp odaya girdi.

Dilsiz tilkinin kafesini kucaklayarak, kül rengi gözlerini Ziyad Han'a dikti ve

"Kurban olduğumuz tilki hazretleri buyurdular ki, tüm insan yaratıklar dokuz aya doğar, sizin ki dokuz yıla doğacak." dedi.

Yıllar geçti, Ziyad Han olup biten unuttu. Bahçede yattıkları o ayılı yıldızlı gece Gemberbanu'nun söylediklerinden sonrada yine bir umut ışığı parladı içinde, bir evladı olacak, bir oğlu. İri elini karısının mermer gibi beyaz karnı üzerinde gezdirdi, elinin ısıısı Gemberbanu'nun tüm vücuduna yayıldı. Tamı tamına dokuz ay sonra, ilk baharın sonuna doğru, ikizler burcunda Mahmud doğdu.

Âşık Sazlı Abdulla'nın "Üstadlar Üstadnamesi"nde, "Dünya bir tarladır, felek biçeni. Biçilen tarlada kuş yuva yapmaz," ya da, "Dünya bir bağdır, bozulur gider," dediğini Ziyad Han ve karısı unutmışlardı.

Bir horoz öttü, yakınlarda bir yerlerde.

Ziyad Han gözleri kapalı yatmıştı. Hiç bir şey duymuyor, hiç bir şey düşünmüyordu. Yalnız gözlerinin önünden ayrılmayan o iri bir çift mavi göze takmıştı kafasını, ki bir üzüntü kapladı varlığını. Yalnız Mahmud'dan yana değil, kendinden yana da değildi. Genelde dünyanın, yaşamın, varlığın üzerine bir üzüntüydü.

Ne yapacaklardı çalgıcılar, bilemiyorlardı. Çalmayı

sürdürsünler mi, sussunlar mı? Ziyad Han uyumuş mu uyanık mı? Her neyse, sürdürdüler. Ziyad Han'ı unutup, uykusuzluklarına aldırmaksızın birbirinin hünerlerinden zevklenerek, kavalın, sazın, kemanenin diliyle sevgiden ve bağlılıktan söz açtılar.

O sırada şarkıcı saraydan ayrılıp at sırtında dört nala Garabağ dağlarına doğru yola koyuldu. Kavalın, sazın, kemanenin onu uğurlayan sesi giderek duyulmaz oldu.

II

Horoz bir kez daha öttü.

Tüm Gence uyuyordu, yalnız Mahmut uyanık. Ve babasının yatak odasından hüznü ezgiler duyuluyordu.

Gecenin yarısında başlamıştı çalgı. Önce şarkıcı, Füzuli mahlaslı genç şairin gazelini okudu, sonra yalnız çalgıcılar çaldı.

Bütün Gence halkı Garabağ dağlarından getirilen bu şarkıcıyı konuşuyorlardı. Sesi, yorumu her dinleyenin övgüsünü kazanıyordu, dertlerini unutturuyordu. Kimse bu sesin insanı hüzünlendirebileceğini düşünemiyordu. Oysa Mahmud'u hüzünlendiriyordu onun sesi.

"İnsanları anlamıyorum. Bunca hüznü bir ses nasıl neşelenirir onları?"

Genç şarkıcı Gence'ye getirildikten sonra, sarayda ilk kez okurken, dinletiyeye gelen saray ileri gelenleri, sesine hayran kalmış ve hepsinin yüzünden kıvandıkları okunuyordu ve hepsi onu dinlerken saray aşçısı Şeki'li Nesib'in kotardığı piliçli pilavı, sofrada yer alan elma, kaysı, şeftaliyi yiyor, serin pınar suyunu içiyordu.

Mahmud ilk gün bile dinleyemedi onu. Çünkü anlayamıyordu, bir seste bunca keder varsa, hüznü varsa bu sesi dinleyerek nasıl neşelenilir, nasıl oturup pilav ye-

nir? Nasıl dünyanın en süslü övgüler bu şarkıcıyı bulup saraya getirdiği için Ziyad Han'a sunulur.

Mahmud mecliste dayanamadı. Kalktı, dışarı çıktı; bahçede gezindi ama orada da aynı ses ağılattı Mahmud'u. Mahmud, dalları şemsiye gibi altını gölgeleyen koca elma ağacının gövdesine dayandı, akıttı göz yaşlarını.

Ertesi gün bahçede Mahmut saray kitaplığı müdürü Mirze Salman'la karşılaştı. Mirze Salman uzun ve beyaz sakalının sivri ucunu sol elinin işaret parmağına doylayarak sordu:

"Mahmud dün şarkıcının sesini beğenmedin mi?"

Mirze Salman daha önce saray öğretmenlerindendi, şiir sanatı eğitmeni. Şeyh Nizami*'nin "Hamse" adlı yapıtını, Mahmud'la birlikte okumuş, incelemişlerdi. Sonra yaşlanınca sarayın kitaplığına atandı. Ama gözü hep Mahmud'un üzerindeydi. Onun eğitiminden ve bilinçlenmesinden kendini sorumlu tutuyordu.

"Öyleyse, neden meclisi, dinletinin ortasında terk ettin?"

"Çünkü o sesin bir sözü vardı, ama siz..." Mahmud kızardı, açıklamasından utanmıştı, ama sürdürdü, "Siz o sesin sözünü başka türlü değerlendiriyorsunuz."

"Ben mi? Yoksa tüm mecliste bulunanlar mı?"

"Orada olanların tümü..."

"Neydi o sesin sözü?"

"O ses, ben bir köleyim, diyordu. Hiç bir zaman gönülden sevinmiyeceğim. Dünyanın en dertli insanıyım ben, bunu kimse bilemez... Kederliyim ama görevim sizi eğlendirmek."

* -Cemaleddin Ebu Muhammed İlyas, ünlü Azerbaycanlı şair. Genceli Nizami olarak bilinir.

"Biz de eğleniyor muyduk?"

"Evet."

Mirze Salman başka bir şey söylemeden uzaklaştı.

Mahmud, hocanın bozulduğunu sandığına karşın düşündüğünü söylemekten kıvançlıydı.

Aslında Mahmud haklıydı, çünkü Mirze Salman ayrılırken bozulmuştu, ama kendine. Mahmud'un söylediklerine değil. Her zaman düşündüklerini açık söylemesini telkin eden oydu. Mevlana dememiş miydi "Ya olduğun gibi görün, ya da görüldüğün gibi ol..." öyleyse Mahmud'a bozulmamıştı, uzun yılların deneyimini biriktiren bir bilgindi o. Dünya sıkıntılarını anlamanın en büyük bir dert olduğunu iyi bilirdi. Mahmud'u anlıyordu. At bineceğine, kılıç sallayacağına, şimdiden dünyanın tasalarını yüklenmeye başlamış. Her halde dünya da bu gencin haline acıyacak. Halk aşığının bir özdeyişi geçti aklından, "Hak, Hızır yardımcıma göndersin!" mirze Salman bu özdeyişi, içinden Mahmud'a yönelik bir daha yineledi.

Bahçeyi dolaştıkça Mahmud, ilkbahar yeşili içinde boy atan çiçekleri incelerken, Mirze Salman'la olan söyleşiyi aklından sildi. Şarkıcının dünkü okunaklı sesini de aklından çıkardı. Dün elma ağacının dibinde ağladığını da.

"Doğada ne çok renk var, ne çok sevgi. Güneş ki toprağı sevgiyle ısıtır, toprak ki, alabildiğine verimli, selek... Yaşamak güzel! Bunu insanlar neden kavramıyorlar? Neden bu topraklar üzerinde doğan, aynı ayın güneşin, yıldızların altında yaşayan insanlar birbirinin gırtlığını sıkır? Neden Gabil, Habil'i öldürdü? Kardeş kanının akmasına neden olan kıskançlık duygusu nasıl gelişti? Adem'le Havva'nın tek günahları buğday yemenin bedelini ağır ödedikleri halde, bu ceza neden caydırıcı olmadı ve çocukları günah üstüne günah işlediler."

Bu sorular ve benzer başkaları, ilkbaharın gelişyle

sorun oldu.

Mahmud bahçede, kırdı bayırda dolaşırken, Kepez dağının eteklerine tırmanırken, doğanın güzelliklerini bugüne dek görmemiş olduğuna şaşırıldı. Tüm zamanını, kışını, baharını, güzünü kitap okumakla geçirmiş ve akşam olunca Sofi'nin masallarını dinlemişti, yalnız.

Mahmud, Platon'un, Aristo'nun kitaplarından, İbni Sina'nın yapıtlarına dek, "Kelile ve Dimne"den, "Kabusname"den, Sadi'nin "Gülistan"ına, Nevai'nin "Hamse"sine dek sayısız kitap okumuştur. Oğlunun gözlerinin bozulmasından korkan Gemberbanu, çok okumasını engellemek amacıyla sarayda mumların geceleri erken söndürülmesini buyurmuştu. Mumlar söndükten sonra Mahmud varsa ay aydınlığında okumuştur.

Bunlar geçmişte kaldı artık. Bu yılki bahar, kökünden değiştirdi onu. Çünkü baharın yeşilini, kırmızısını, sarısını, turuncusunu ilk kez gördü. İlk kez baharın kokusunu içine çekti, ilk kez yağmur altında ıslandı.

Kitaplarından uzaklaştığı için önce utanç duydu, sonra bahar Mahmud'un gözlerinde uyanınca, utancını aldı götürdü.

Kitaplara sırt çevirdi diye Sofi Gemberbanu'yu muştu. Serin sular serpildi yüreğine anasının. Çevresine üzünç gölgeleri yerleşen gözleri gülümsedi.

Gemberbanu Mahmud'un geçirdiği değişimden kıvançlıydı. Onu gözetlemek ve izlemek üzere sürüyle adam salmıştı ardına. Ama Mahmud tek başına olmadığını anlamamalı diyordu. Yüreği sırçadandır, kırılmasından korkardı. Bu yüzden özel olarak tuttuğu adamlarına ücretlerini gereğinden bol verirdi, amandı Mahmud'un bir kız gibi dağ eteklerinde çiçek topladığını, kelebek kovaladığını kimseye söylemesinler. Oysa akşam oldu mu adamlar Ermeni şaraplarıyla kafa çekerlerken Mahmud'un kadınsı davranışlarını gülerek, ballandıra ballandıra herkese anlatırlardı.

Yine yaz sıcağı gecelerin birinde, gece yarıyı geçmişken, Mahmud saz sesine uykudan uyandı. Sazın babasının dairesinde çalındığını sandı. Değildi başka bir saz türünün sesi olduğunu ayırmadı. Bu sazın sözü başkaydı. Baharda toprağın anlattıklarını söylüyordu. Güneşin, ay aydınlığının, yıldızların... Bu anlatımda yeşilin, kırmızının, sarının, turuncunun sesleri vardı.

Mahmud yerinde dikeliş pencereye doğru yöneldi. Pencerenin önünde boşlukta bir saz vardı, kendi kendine çalan. Halk âşığı Sazlı Abdulla'nın saziydi bu...

Kimseye söz etmedi bundan Mahmud. Sofi'ye bile. Zaten kimse inanmazdı ki, kimse onu anlamıyordu.

Uzun bir süreden beri, bir şeyler olacağını beklentisi içinde değil miydi? Hep tedirgin değil miydi, bir şeyler olacak diye? Beklediği oymuş demek. Gecenin yarısı pencerenin önüne gelip çalan saz bir hayal ürünü olmalı. Gerçekten çalan babasının çalgıcılığıydı her halde. Neden hep çalgı çaldırır geceleri, babası? Neden uyumaz? Uyumak istemez? Yaşamının bir kesimini uykuda geçirmek istemez.

Belki babasının da bir beklentisi var. Hayır babası uyuyamıyor, çünkü kaygıları var. Mahmud seziyordu bunu, ayrıca kaygılarından kaçtığını biliyordu.

İç i daraldı, kalkıp pencereye yanaştı. Tan yeri ağayordu. Saray uyuyor hâlâ. Bahçede ve kapı eşiklerindeki nöbetçiler, mızraklarına dayanarak kestiriyorlar.

Sabahın eli kulağında. Uşaklar, hizmetçiler, saraylılar göreve başlamak üzereler. İşportacısından, bohçacısından, tüccarına dek bir sürü iş adamı Ziyad Han'ın huzuruna çıkacak. Her biri başka bir dert koyacak ortaya. Ziyad Han hepsini dinliyecek.

Dört gün önce saraylılar Vali Yakub'un ölümü dolayısıyla bir araya gelmişlerdi. Yas toplantısında, Mahmud bağdaş kurup oturan saray ileri gelenlerini gözden geçirdi, dehşete düştü. Rahmetlinin anısı bir yana itildi,

kakıldı, varsa yoksa, Ziyad Han'ın adaletinden, iyi yürekliliğinden söz edildi hep... Yalan söylüyorlardı. İki yüzlülük, yaltaklık yüzlerinden akıyordu ve bunun ayırımıydı babası, besbelli ama sesini çıkarmıyordu.

Ne için yaşıyorlar bu adamlar? Yaşamalarını gerektiren, heyecanları, sıkıntıları, istek ve dilekleri mi var, bu yalana dolana değer?

Vali Yakub'un ölümü, kimseyi ölüm üzerine düşündürmedi. Bunlar ölümü daha önce duyumsamışlar, belki, analarının başlarını göğüslerine dayadığında...

"Dünya fanidir, yaşam vefasız." Özdeyişini bugüne dek rastladığı dilencilerden ve dervişlerden tutun, Mirze Salman'a dek bir çok kimsenin ağzından duymuştu Mahmud. Bir çok ozanın dizelerinde buna benzer sözler bulunur, bir çok kitapta da. Buna karşın o ölümün ne olduğunu ancak üç yıl önce ergenlik çağına girdiğinde anlamıştı hem de dehşete düşerek. İnsanlar nasıl güler, oynar öleceğini bilerek? Ana yavrusuna nasıl bağlanır? Bir gün kendisinin de, yavrusunun da, yavrusunun yavrusunu, onun da yavrusunu kara toprağa gömüleceğini, öleceğini bildiği halde?

İnsan sonunun böylesi bir umarsızlıktan doğan korku ve acısı Mahmud'un varlığını sarsmıştı. Her şeyden çok insanların ölüm düşüncesine yabancı kalmaları, onu çıldırtmağa yeterdi.

Anasına bakıyor, acıyordu ona; çünkü anası bilmez ki gün gelecek kara toprağa dönecek. Babasına bakıyor, acıyordu ona, çünkü babası bilmez ki gün gelecek kara toprağa dönecek o da.

İnsanlar anlamlarını yitirince yabancılaşıyorlar. Bu yüzden Mahmud kaçıyor insanlardan.

Bir daha gülmeyecek, sevmeyecek gibi geldi ona. Her şey gerilerde kaldı, yaşam süreci noktalandı.

Bahçede tek başına dolaşırken, içindeki sıkıntılar, şişeye tıkılan masal devi gibi ansızın dışarı çıktı ve bu deh-

şet karşısında, Mahmud havuzun parmaklıklarına sarılarak kendini tutamadı ve hıçkırarak ağlamağa başladı. Tam o anda Gemberbanu yanı başında ortaya çıktı, oğlunu arkadan kucakladı.

"Nen var Mahmud? Nen var? Neden bana anlatmıyorsun?"

Mahmud döndü anasına baktı. Gözlerinde candan, bir o kadar da sancılı bir sevecenlik gördü ki, kimseye söyleyemediği derdini dile getirdi,

"Öleceğim ben! Gün gelecek öleceğim!"

Gemberbanu sevgiyle oğlunun başını göğsüne bastırdı.

"Hepimiz öleceğiz, yavrum."

Anasının yürek ısınısını içinde duyumsadı Mahmud, "Sen ne ilki olacaksın, ne de sonuncusu! Okuduklarının etkisindesin, biraz ara ver yavrum."

Mahmud Gemberbanu'nun son söylediğini duymadı, kulağı yürek çarpıntısında. Gerçeği söyleyen dil değil yürektir.

Tan yeri ağarıyordu.

Mahmud yatak odasının penceresi önünde durmuş, vali Yakub'un yasına gelenlerin yüzlerini yeniden teker teker aklında canlandırmağa çalışıyordu. Bu kez dört gün öncesi gibi iğrenç gözükmediler Mahmud'a.

Odanın kapısı ağırdan çalındı, sonra bir elinde muuyla Sofi girdi içeri.

"Neden hâlâ yatmamışsın Mahmud?"

Mahmud dönüp Sofi'yi süzdü.

Sofi, bu orta boylu, ince yapılı beyaz tenli, sarı kıvrık saçlı, iri mavi gözlü delikanlının bakışları altında tedirginleşti. Mahmud'un iri mavi gözleri, ince ve narinliğiyle çelişiyordu. Görünümün tersine girişkenlik ve çekicilik vardı gözlerinde.

"Sen neden yatmamışsın?"

"Ben mi?"

Sofi o anda yanıtlayamadı. Çünkü, Gemberbanu oğlunun yatak odasının penceresinde ışık görünce, neden hâlâ uyumadığını öğrenmesi için Sofi'yi uyandırmış ve odasına göndermiş olduğunu söyleyemezdi.

Gemberbanu da oğlunu düşündüğünden geceler uyuyamaz olmuştu.

"Beni boğucu sıcak uyutmadı. Neden pencerenin önündesin?"

"Saraylılara bakıyorum."

"Saraylılara mı?"

Sofi gerçekten de şaşırıldı.

"Saraylılar şimdi yataklarında derin uykularındalar..."

Mahmud gülümsedi.

"Kendilerine göre uyuyorlar, benim için uyanık."

O anda Sofi Mahmud'un başının üstünde bir hale mi gördü ne? İrkildi, korktu, yıldırım çarpmışa döndü. Sonra içinden,

"Estağfurullah," dedi. "Şeytana lanet!"

Zor topladı kendini, "Bu şeytanın işidir kesin!"

Zaman zaman şeytan oyun oynar Sofi'ye.

Horoz son kez öttü.

III

Horoz son kez öttü ve Meryem ürküyle yerinden sıçradı, bir süre kendine gelememi, göğsü körük gibi kalktı, indi. Onu yerinden sıçratan horozun son ötüşü değildi.

Sırtını duvara çakılan kilime dayayan Meryem, ince döşekli sedirde dizleri üzerine oturdu.

"Neydi bu?"

Küçük odayı, sabahın aydınlığı doyurmuştu. Kireç badanalı duvarların süt beyazlığı her tarafa, tavana odanın döşemesine, küçük masaya, taburalara, sedire alabildiğine yayılmış. Pencerenin camları pırl pırl parlıyordu.

O serin soluğu yeniden duyumsadı ve gördüğü tuhaf düşü, tatlı ama korkutucu düşü ayrıntularıyla anımsadı.

Kutsal Meryem anayı görmüştü düşünde, Kudüs'ten kaçıyordu. Gencecik bir kızdı, belki de Meryem'in kendisiydi. Çünkü arada bir yüzleri değişiyordu birbirleriyle.

Yakası ve eteği yırtılmış Meryem ananın. Bozarmış bir entari vardı üstünde, ayağı yalın, başı açık, çölde kaçıyordu. Giysisinin yırtığından görünen vücudu, Meryem'inkiydi.

Çöl uzanıp yayılıyor. Güneşin altında ısınan kum, Meryem ananın ayaklarının altını yakıyor, acısını Meryem kendi ayaklarında duyumsuyor. Meryem ana herkes gibi ağlıyor, herkes gibi çölün sonsuzluğundan korkuyor, herkes gibi susuzluktan yakınıyor, bu susuzluk Meryemi yakıp kavuruyor.

Sonra Meryem serin bir soluk duyumsuyor, susuzluğuna karşın, vücuduna bir serinlik giriyor ve Meryem bu soluğun Cebrail'in soluğu olduğunu sezinliyor. İşte bu soluk Kudüs'e kutsal Meryem anayı gebe bırakmıştı.

Meryem evlerinin yakınındaki pınardan kutsal Meryem anaya bir kap su taşımak ister, getiremez, çünkü Meryem ana, zaten kendisi. Kendisi, kendisini çölde yalnız bırakıp gidemez. Bir de evlerinin yanındaki pınarın suyu buz gibi soğuk. Bu pınar evlerinin yanındaki pınar değil. Çölde bir hurma ağacının dibinde damla damla akan bir oluk. Ağaç da kurumuş ve Meryem ana çölün sıcağına zorlukla bu ağaca kadar gelebilmişti. Dayandı bu kuru ağaca. Ansızın çölün her yanını yemyeşil ağaçların sardığını gördü Meryem. Kuru hurma ağacı da yeşilleşti. Gülümsedi Meryem. Sonra evlerinin yanındaki pınar, çöldeki tek hurma ağacının dibinde şarıl şarıl akmağa başladı. Sonra Meryem ananın sancıları tuttu ve bu sancıları Meryem kendi karnında duyumsadı. Sonra bir bebek ağlaması duyuldu. Meryem'in sancısı dinmişti. Rahat bir soluk aldı. Kumun üstünde bir bebek vardı. Meryem bu bebeğin İsa olduğunu biliyordu. İsa'nın yüzü güneş gibi parlıyordu. Sonra İsa'nın yüzü sıradan bir bebek yüzüne dönüştü. Kolları, bacakları kuma bulandı ve Meryem şaşırıldı. Çünkü hiç melek yoktu. Çöl kumuna bulan an bebek var gücüyle bağırıyor, sonra bir daha bağırıyor.

Meryem bu bağırma sesine uyanmıştı, ürküyle. Ve yazın sıcağına karşın tir tir titriyordu. Vücudu zangırdıyordu. Bitişik odada yatan babasının horultusunu duyunca yavaş yavaş kendine geldi. Girip babasını uyardırmak istedi. Ama babasının tüm gün ibadetten yorgun düştüğünü bildiğinden vazgeçti.

Papaz Babanın bitişik odadan duyulan horultusu Meryem'e güven vermişti. Babasının horultusu duyulduğu sürece hiç bir şeyden korkulmaz. Her şey yolunda demektir.

Hayır, Meryem düşünüyordu babasına anlatmayacak. Geçen kış gördüğü bir düşü anlatıp yormasını istemiş boynunun ölçüsünü almıştı. O düşte Meryem, kendisini İsa'nın sofrasında* görmüş. Oysa sofraya, yemek artıkları,

* -İsa sofrası: Cennetten gelen yemeklerle dolu bir sofraya. 40 gün yemekleri yendikçe, yerine yeniden yenileri gelirmiş.

bulaşık kap kakak ve ekmek kırıntılarıyla dolup taşıyordu ve sofrada Meryem'den başka kimse yoktu.

Papaz Baba, kalın kaşlarını çatarak sormuştu:

"Sen o sofranın İsa sofrası olduğunu nereden çıkardı?" diye sormuştu. Meryem de narin omuzlarını silerek,

"Bilmem... İsa sofrasıydı, işte..." demişti.

Papaz Baba başka bir şey söylememişti, düşü yormamıştı. Belki de yormak istememişti. Ondan sonra da bir süre düşünceliydi.

Düşü, Papaz Babanın yoramayacağı bir düşse, Meryem neden görür böyle bir düş, yoksa düşü Papaz Baba yorabilirse, o zaman kötü bir düşmüş ki sözünü etmemiş, kızının içine kuşku düşürmemek için.

Yalan konuşmaz Papaz Baba, aldatmaz kimseyi hiç bir zaman. Yalnız susar bazen ve Meryem'in sorularını yanıtsız bırakır. Meryem de anlar ki o soruyu bir daha yinelememeli.

Oturdukları ev, Gence'nin kıyısında, iki odalı, tek katlı küçük bir ev.

Bir gün kışın son günlerinde, baba kız, Gence'nin öte yanındaki ahşap küçük kiliseden çıkıp evlerine dönerlerken Meryem'in içinde bir istek doğdu. Şimdi birileri olsa evde, onları karşılasa.

O gün Meryem yemek götürmüştü babasına. Akşama dek kilisede kalıp, mum yakmış, dua etmişti. Eve döndüklerinde, babasını bir karşılayan, sıcak koynunu ona açan birisi olsun işte, onu mutlu eden...

Meryem o yüzden,

"Sen neden yeniden evlenmedin baba?" diye sormuştu.

Papaz Baba kalın çatık kaşlarının altındaki parlak

kara gözleriyle baktı Meryem'e hiçbir şey söylemedi. Bir süre birbirine bakıp, gözlerle anlaştılar. Papaz Baba kızının böyle bir soru sorduğunun nedenini anladı. Meryem de babasının neden sustuğunu.

Anasını, doğduğu gün yitirmişti Meryem. Bu yüzden kimi zaman kendini suçlu sayıyor. Doğuşu anasının yaşamına mal olmuş diye. Babasını yaşam boyu yasa gömmüştü. Biliyordu bunu, bilmediği anasının her gün babasıyla Meryem üzerine konuştuğuydu.

Alın yazısına inanır Papaz Baba. Ona göre, her zaman Tanrının dediği olur. Yalnız on yedi yıl önce karısının doğum üstünde ölümünü aklıyla kabul etmişse de yüreğiyle kabul etmiş değildi. Etmediği için de günahkar sayıyordu kendini. Papaz Babanın tanrının karşısında işlediği tek günahı bu.

İlkbahar gelince Meryem'de bir takım değişiklikler ortaya çıktı. Önce alışılmış düzende toprak yeşerdi, çiçekler açtı, nergisler baş kaldırdı. Gence'nin çınar ağaçları yapraklanmağa başladı, kırlangıçlar yuvalarına döndüler ve Meryem sanki toprağın uyanışını ilk kez ayımsadı. Sanki önceleri toprak hiç bir zaman böyle gülmemiştir, böyle sevinmemiştir ve sevindirmemiştir kendini.

Meryem sabahın erkeninde kalkar, babasını kiliseye uğurlar, sonra evin işlerini yoluna kor. Siler süpürür. Ak keçiyi sağlar. Babası için yumurta haşlar, et varsa pişirir. Bahçeden sebze toplar. Sonra ak keçiyle birlikte bahçeden çıkıp yanibaşlarındaki kırdı dolaşır, çiçek toplar ve çiçek toplarken akşam babasına sormak istediklerini nasıl soracağını düşünür. Akşam olunca soramaz, çünkü ne soracağını bilmez. Söyleyecekleri olduğunu bilir. Sorular çok, çok şeyler sormak ister babasına... Nasıl? Bilmez.

Giderek biçim değiştirdi durum. Sanki babasından gizlediği bir şeyleri vardı. Neydi gizledikleri? Sıkıyordu onu bu durum, incitiyordu. Babasından saklı nesî ola-

bilir ki?

Meryem önceleri gibi artık babasının yanında soyunup giyinmiyor, utanıyor. Utanma duygusu da sıkıyor onu... O babasının bir parçası değil mi? Peki neden utanıyor?

Soruları ve sorunları ilkbaharla birlikte ortaya çıktı. İlkbahar gittiyse de sorular sorunlar kaldı. Meryem sanki bir şeyi beklemeğe çekildi. Bu "birşey"i beklemek hem sıkıntılıydı, hem de iç açıcı, sevindiriciydi. Aslında bu "birşey" gizli bir yük gibi bir şeydi. Gece yatağına girerken yüklenir, sabah uyanırken yüklenir, tek başına kırlarda gezerken yüklenir, ona çiçek toplatır, koşturur, oyun oynatır, güldürürdü.

Sabah iyice aydınlandı.

Odanın süt beyazına bir de sessizlik bulaştı. Alışılmadık bir sessizlik. Meryem nedenini hemen sezdi. Babasının horlaması duyulmuyordu. Gözlerini pencereden çekip bitişik odanın kapısına dikti. Papaz Baba kapının eşiğinde duruyordu. Uzun boyluydu, geniş omuzlu. Kuzeyliler tipinde. Uzamış saç sakalına çoktan ak düşmüştü.

Meryem babasının parlayan kara gözlerinde, kalın çatık kaşlarında, alnında ve gözlerinin köşelerindeki kırışıklarda sevecenliği yakaladı ve sedirin üstünden kendini babasının kucağına attı, yüzünü babasının geniş göğsüne bastırdı ve

"Baba, Meryem anayı düşümde gördüm," dedi. Arından düşünü anlattı.

Papaz Baba ince ve uzun parmaklarıyla kızının kestane rengindeki saçlarını okşadı. Özenle dinledi onu. Meryem heyecanla düşünü anlatıp bitirince kısa bir süre sustu. Sonra başını dayadığı babasının göğsünden kaldırarak gözlerinin içine baktı. Papaz Baba gülümsedi. Seyrek gülümserdi aslında. Yüzünün sert anlamına gülümseme yakışmıştı. Meryem'in de gözleri güldü. Papaz

Baba,

"Sen ananı görmüşsün düşünde kızım. Gel gelelim pınara ve suya, su düşte aydınlıktır..."

"Bebek?"

Papaz Baba, "O bebek de senin ta kendin," diyecekti, demedi. Çünkü ortaya attığı düşünceden kendisi de ürkütü. Ona göre gerçek yaşamda ya da düşte, hatta hayalde bile bir ikinci İsa olamazdı, böyle bir günaha girmemeli.

IV

Tanrı karşısında günahkardı Gemberbanu. Mahmud uğruna işlemiştii tüm günahlarını. Günahları bir yana benliğini sarsan bir korku gün geçtikçe büyüyordu içinde. Her şeye karşın Mahmud'un asla mutlu olamayacağı korkusu.

Değerli ipek halılarla döşeli odasında tek başına, bir minder üzerine bağdaş kurup oturuyordu Gemberbanu. Hizmetçi girip, Mirze Salman'ın onu görmek isteğiyle beklediğini söyledi. Gemberbanu elinin bir işaretiyle içeri alınmasını buyurdu ve içeri girince ona,

"Ne oldu Mirze?" diye sordu. "Kitaplar ne oldu? Kırk gündən beri bekliyoruz..."

Mirze Salman uzun ve sivri sakalının ucunu işaret parmağına dolayarak,

"Kervanın Tebriz'den ayrıldığı, bir haftadır, Banu," dedi. "Çok yakında gelir varır."

"Atlı gönder, Mirze! Atlı gönder gelişlerini hızlandır!"

Mirze Salman ayakta durmuş gözlerini yere dikmişti. Tebriz'den gelecek kitap yüklü kervanda değildi aklı,

başka bir yerdeydi;

"Bu zavalcılık kadın bu tutkusuyla, aklımı, becerilerini başka bir işe kullansa, bir Sara Hatun olabilirdi. Ama Sara Hatun Akkoyunlu Uzun Hasan'ın anasıydı, Gemberbanu'ysa Mahmud'un anası. Ne yapsın ki ulu Tanrı başka türlü yaratmıştı Mahmud'u. Mahmud hiç bir zaman Uzun Hasan olamayacak ve olması da gerekmez..."

Gemberbanu,

"Gidebilirsin Mirze," dedi.

Hafiften başını salladı Mirze Salman ve çıktı.

Son günlerde, Mirze Salman Gemberbanu'nun yüzüne bakamıyordu.

Bir zamanlar herkesten, Gemberbanu'nun kendisinden de gizlediği derin bir aşkla sevdiği ve gizlice, güzelliğini öven gazeller yazdığı bu kadının üzüntüden erken yaşlanıp çöktüğünü görmek acıydı. Gemberbanu altı torbalanmış yaşlı gözleriyle ona bakarken, Mirze Salman'ın da ister istemez gözleri yaşardı.

Bir süre önce, Mahmud'un insanlara yabancılaşmasını, yaşlılarıyla iletişim kurmamasını, ava çıkmamasını, hele kızlardan kadınlardan uzak durmasını aşırı kitap okumasına bağlıyordu Gemberbanu. Şimdiyse bahçeye, kıra çıkıp çiçek toplamasını da kitaplardan vaz geçmesine bağlıyor. Önceleri yeni gelen kitapları ondan saklamalarını buyurmuşken, şimdiyse, Mirze Salman eliyle etek dolusu altın sikke karşılığında Tebriz'den değişik kitaplar aldırıp Gence'ye getirtiyordu, Mahmud'u yeniden kitaplara heveslendirmek için. Ama kendisi de akıntıya kürek salladığının ayırımındaydı.

Falcıların üfürüğü, seyidlerin okumaları herkeste olumlu sonuçlar yarattığı halde Mahmud'a işlemiyordu. Ve Gemberbanu'nun acılarına bir yarar sağlamaktan uzaktı.

İki yıl kadar önce gizemli güçleriyle ünlü Seyid Ebdulgasım'ı Gemberbanu, Erdebil'den Gence'ye getirtti, oğlunu kadınsı davranışlarından sıyırması, başka delikanlılara benzemesini sağlaması için. Saçı sakalı ve de kaşları ağarmış yaşlı seyidin elini öptü, köleler gibi hizmetinde durdu.

Erdebil'li Seyid Ebdulgasım iki gün, iki gece, ne bir yudum su ne bir lokma yemek yemedi, Kuran'ı baştan başa sindire sindire ezberinden okudu. Bu iki gün iki gecede ona ayrılmış olan odanın tavanına dikti gözlerini, kııldamadı. Dünyadan sıyrılmış gibiydi. Sonunda gecenin yarısında sakalından bir kıl kopardı, Gemberbanu'ya uzattı ve

"Bu çocuğun başına dolandır, bana getir," dedi.

Gemberbanu, kılı dikkatle Seyid Ağa'dan* aldı. Mahmud'un yatak odasına gitti. Uyuyan Mahmud'un başı çevresinde çevirdi ve getirip Ağa'ya geri verdi. Ağa ayağa kalktı. Saçı, sakalı gibi ak abasının eteğini topladı, bir mum alıp odadan çıktı, bahçeye girdi. Gemberbanu ve yakın hizmetçileri onu izlediler. Ağa elma ağacının altında durdu, kılın yarısını mum alevinde yaktı, kalan yarısını da karı eşeleyip, toprağı kazıp, ağacın dibine gömdü. Sonra Gemberbanu'ya döndü,

"Kış gider, ilkbahar gelir, ardından yaz. Bu ağaç çiçeklenir, döker çiçeklerini sonra armutlarını olgunlaştırır, birini Mahmud'a yedirin, sorunlarımız çözülür, dertleriniz biter."

Gemberbanu, günlerce yolunu beklemişti bu seyidin. İki gün iki gece onunla birlikte, yemeden içmeden sabırlıydı. Dayanamadı artık ve unuttu seyidin kutsal atasını, ak saçını, ak sakalını da aklından çıkardı ve içten gelen bir öfkeyle bağardı,

"Aptal moruk! Sen elma ağacını, armut ağacından ayıramazken, ben senden hayır mı beklerim?"

* -İran kökenli din adamlarına Ağa denir.

O karlı kış gecesi, ak abalı, ak saçlı, ak sakallı, ak kaşlı Erdebil'li Seyid Ebdulgasım, iki günlük açlık, susuzluktan ferleri sönmüş gözleriyle Gemberbanu'ya baktı, bir şey söylemeden, yürüdü kar içinde, birden gözden yitti.

Uşaklar, hizmetçiler şaşkınlıktan dona kaldılar. Hepsi bir ağızdan, besmele çektiler,

"Harut, Marut'un* işidir bu..." dediler.

Gemberbanu, başarısız girişimi unutmamağa çalıştı.

Ziyad Han'ın Erdebil'li Seyid Ebdulgasım'dan hiç haberi olmadı. Nelerden haberi oluyordu ki?

Kış geçti. İlkbahar geldi. Ağaçlar çiçeklendi. Elma ağacı da çiçeklendi, sonra çiçekler döküldü, elmalar büyümeğe başladı. Bir gün Gemberbanu dibine Ağa'nın kılını gömdükleri elma ağacının yanından geçerken, şaşkınlıktan ağzı açık kaldı. En üst dallarının yeşil ham elmaları arasında, sararmağa yüz tutan bir armut vardı. O gün Gemberbanu kırk koyun kurban edip Gence seyidlerine dağıttı. Kırk koyun da kesip camilere gönderdi, yoksullara paylansın diye. Gence'de seyidlere ödenen "hums" ödeneğinin üç aylığını iki katına çıkardı. Erdebil'e ivedi ulak gönderdi, ne yaparlarsa yapsınlar Ağa'yı Gence'ye çağırınsınlar. Gemberbanu onu dünya malından yana doyuracak. Ayrıca Gemberbanu geceli gündüzlü Tanrıya yalvardı ki Ağa'ya karşı işlediği günahı bağışlasın.

Yedi günden sonra ulak döndü ve görülmemiş bir olayın haberini getirdi: Galhanlı geçidine ağır bir kar yağmış, Erdebil yolu kapanmış.

Gemberbanu bu kez elli koyun daha kurban ettirdi ve ahaliye dağıttı. Gence'nin kasapları etin üç okkasını, Nahçıvan parası çeyrek Tenge'ye indirdiler, yine alıcı bulamadılar. Çünkü herkesin evinde bol bol kurbanlık et vardı. Bir haftada Gence kasapları nerdeyse top atacaklardı.

* -Dinsel inanışa göre, büyücülükle, uğraşan günahkar iki melek

Gemerbanu, sürekli elma ağacını kolladı durdu, armudun olgunlaşmasıyla kopartıp doğru Mahmud'a götürdü.

Uzun süreden beri böyle seğırtmemiştı, böyle kıvançla sekmemiştı, böyle geniş ve derin solumamıştı; ciğerlerini böylesine doyurmamıştı.

Sarayın kitaplığında oturmuş kitap okuyordu Mahmud. Okuduğu kitap onu çok sarmış ki hiç bir tepki göstermeden anasının sunduğu armudu alıp yedi ve yiyerek okumasını sürdürdü.

Gemerbanu aşırı bir heyecanla bekliyordu.

Mahmud armudu yedi bitirdi ve yine okumasını sürdürdü.

Gemerbanu bir süre daha bekledi. Mahmud aynı istekle önündeki kitabı okuyordu. Gemerbanu'nun yüreği dehşetli bir başarısızlık kaygısıyla çarpmağa başladı.

Akşama dek kitap okudu Mahmud, sonra gezintiye çıktı bahçeye, sonra da gidip yattı, uyudu. Gemerbanu uyuyamadı. Sabaha dek iki kez oğlunun yatak odasına gidip onu yokladı, iki kez de Sofi'yi gönderdi. Mahmud mışıl mışıl uyuyordu. Sabah Sofi'yi çağırtdı.

"Ne haber Sofi?"

Sofi suçluymuş gibi gözlerini kaçırarak,

"Hiç..." dedi.

Sofi'nin garip durumu Gemerbanu'nun gözünden kaçmadı.

"Sofi konuş! Belli ki senin söyleyeceklerin var, biliyorum konuş!"

"Sabah, bu sabah erkenden, aşçı tavukları öğlen yemeği için kestirirken; Mahmud'u görmüş..."

Beti benizi attı Gemerbanu'nun,

"Eeee?" diye sordu merak ve korkuyla.

"Şey... Mahmud tavukların kesilmesine çok üzölmüş, ağlayarak almış başını kaçmış."

Ağa'nın gücü yetmemiştı Mahmud'a. Belki de küsmüş Ağa. Belki Galhanlı geçidini de bu yüzden kar kaplamış.

Gemerbanu'nun kafasında bir şimşek çaktı ansızın; yoksa Mahmud evliya mı?

Bundan böyle Gemerbanu ne falcı çağırtdı, ne seyd ve derviş arattı, ne de yatra gidip adak adadı. Bundan böyle Gemerbanu Mahmud'la doğru dürüst konuşmadı bile. Mahmud'un iri mavi gözlerindeki masumluk, halindeki gariplik evliyalığın belirtileri miydi? Tek umut Tebriz'den gelecek olan kitaplardı.

Gemerbanu ayağa kalkıp Mahmud'u görmek için bahçeye çıkmak üzereyken, kocası Ziyad Han içeri girdi.

İlk kezde Ziyad Han tek başına, gündüz gözüyle, habersiz karısının odasına geldiği. Gemerbanu, her halde siyasi ilişkilerde önemli bir olay baş gösterdiğini sandı.

Ziyad Han geçip karısının karşısına kuruldu. Kaygılıydı,, konuşmağa başlamakta zorlanıyordu. Gemerbanu kocasına bakarak, içtenlikle üzöldü. Ne yazık ki Ziyad Han'a gereğince destek olmamıştı, onu ağır koşullarıyla baş başa bırakmıştı. Bu yetmiyormuş gibi, Tanrı onlara öyle bir evlat vermişti ki çevresine yabancı ve uyumsuz. Evet kaygıları, bu kaygıların yarattığı üzüntü ve sancı karı kocanın arasına girmiş onları birbirlerinden uzaklaştırmıştı.

Yaşlılık Ziyad'ı kötü hakladı, saçı sakalı çarçabuk ağardı. Gençlik yılları ne de çabuk gelip geçti. Hayret, Ziyad'ın ellerinin sırtı ne zaman kırıştı. Gemerbanu, bu güne dek hiç ayırımsamamıştı. Boynundaki kırışların derinliğine bak, sanki hançer yarası... Hançerin acısını içinde duyumsadı Gemerbanu. Elini uzatıp kocasının saçlarında gezdirdi ve konuşmasını sağlamak için,

"Ne oldu Ziyad? Hadi anlat." dedi.

Ziyad karısına baktı ve,

"Hiç, Mahmud'u merak ettim..." dedi.

Gemberbanu yerinde dikeldi hemen,

"Ne olmuş Mahmud'a?"

"Hiç, Gemer. Bu böyle giderse Mahmud tahta çıkmayacak!"

Her şey anlaşıldı. Sonunda Ziyad Han oğlunun durumunu anlayabilmişti. Gemberbanu gülümsedi,

"Biliyorum..." dedi.

Ziyad Han karısının dudaklarındaki buruk gülemsemede, gözlerindeki buğuda derin bir acının izlerini gördü. Gemberbanu bu acıyı uzun bir süreden beri yüreğinde taşıyor. Yıllar geçtikçe bu eşsiz insanla olan ilişkileri gevşemekte olduğunu anladı, Ziyad Han. Güzel karısının yaşlandığını ilk kez gördü sanki. Yazık. Tüm yaşamını uğruna tükettiği taht ondan çok şeyler almış götürmüştü, demek. Taht tutkusu sonucunda yalnız ve kimsesizdi. Yalnızlık, kimsesizlik vücuduna ıslak bir giysi gibi yapışmıştı. Bu yüzden kendi ya da aile çevresindeki yaşamda gerçekleşen olaylardan hiç haberi olmayabilirdi.

Yirmi üç yıldan beri hükümdardı. Yirmi üç yıldan beri tahtta oturabilmek, hazinesini doldurabilmek için çalıştı. Ama bu egemenliğin sürekliliğini sağlamak için Gemberbanu'nun son aylarda geceli gündüzlü çalıştığını bilmiyordu. Günlük işler onu çok yoruyordu. Siyasal çekişmeler, sürtüşmeler, komşu Hanlıkların gizli ya da açık saldırıları, bu saldırılara karşı gizli ya da açık girişimler. Saray entrikaları ve benzeri yüzlerce sıkıntı Ziyad Han'ı öyle çok meşgul ediyordu ki Mahmud'u düşünmeğe hele hele onu görmeğe zaman bulamıyordu: Biliyordu, başını yere koyup gözlerini kapadı mı, akrabaları ve yakınlar toplanıp tek evladı Mahmud'u tahta oturtacaklar ve ona, "Buyur!" diyecekler. "Buyur, hü-

kümranlık et!"

Gemberbanu gülümsedi.

Lamı cimi yok, Mahmud'u önce şu hısım akraba ve yakınlar boğacak. Bunlar kuzuya göz diken kurtlar gibi bakıyorlardı Mahmud'a, fırsat kolluyorlardı; Ziyad Han'ın başına bir şey gelsin diye.

Gemberbanu kabahatlıymış gibi baktı kocasına, çünkü anlattıklarıyla Cavanşir Han'ı anımsatmıştı ona. Ziyad'la Cavanşir birbirine çok benziyorlardı. Elmanın birer yarısı gibi... Gemberbanu'nun içi ürperdi.

Cavanşir Han, Ziyad Han'ın küçük ve tek kardeşiydi. O da at koşturan, kılıç oynatan bir yiğitti. Bir gün Sofi bir haber getirdi; Göygöl'de kurduğu işret meclisinde Cavanşir Han,

"Gence'yi buraya taşıyacak, sarayımı da göle karşı yaptıracağım," dediği duyulmuş.

Anlaşılan, Cavanşir Han kendini tahtın varisi sayıyor ve bunu saklamadan açıklıyor.

Haftasına Gemberbanu eşkiya Göyçek Kellöz'ü görevlendirdi, altın vererek. Mirov dağında oğlak avına çıkan Cavanşir Han oklanarak öldürüldü. Olayın üstü açılmamaycın, bu kez saray nöbetçilerinden tekgöz Veligulu'ye altın vererek Göyçek Kellöz'ü gecenin yarısında, sevgili Haykanuş'un evine girerken, hançerle delik deşik ettirdi. Sonra bu olayı kendisinden başka kimse bilmemesi için kendi elleriyle Tekgöz Veligulu'yu zehirleyerek öldürdü.

Cavanşir'in ölümü dolayısıyla Ziyad Han kırk gün yas tuttu. Cinayeti, Şahların, Sultanların entirikalarına bağladı. Valilerin, naiplerin bozgunculuklarına bağladı. Elinin ulaştığı kuşkuluları kılıçtan geçirtti. Ama hiç bir zaman bu cinayetlerin asıl nedeninin Mahmud olabileceğini akıl edemedi. Bu ve bunun gibi, Ziyad Han'ın bilgisi dışında işlenen cinayetler, kötü emeller dürtüsüyle değil kötü emellerden Mahmud'u korumak ama-

cıyla gerçekleşmişti. İşte bu durum Gemberbanu'ya gerksinim duyduğu erinci sağlıyordu. Mahmud'un ma-sumluğu, Cavanşir Hanların ve Tekgöz Veligulu'ların yaşamlarından daha kutsal olduğundan, eylemler ak-lanmaktaydı. Varsın Cavanşir Han'ın, ya da Tekgöz Ve-ligulu'nun çoluk çocukları yetim kalsın, önemli değil. Ye-timler yaşamlarını sürdürürler, oysa Mahmud yaşamını sürdürüyor, Gemberbanu olmazsa.

Ziyad Han'ın ufak çekik gözleri üzüntüyle kapandı.

"Bu gözler neden başkalarının gördüklerini görmez?

Görse ne olacak? Benim yaptıklarımın fazlasını mı yapar? Sonuç? Elimi kana bulayacağımı hiç düşünmezdim. Dokuz yıl bekleyiş sonunda yavrumu doğurup ve mutsuzlaşacağımı hiç düşünemezdim, yüzümün hiç gülmeyeceğini. Tanrı bana Mahmud'un doğuşunun sevincini verdiyse de üzüntüsünü de birlikte sundu. Kısmetten fazlası olmaz. Bir de elimi kana buladım. Neye yaradı? Talihsiz Ziyad ne yapsın?"

Bir gün hizmetçileriyle birlikte saray hamamında yıkanırken, Mahmud'u uyarmak gerektiğini düşündü Gemberbanu. O zaman Mahmud daha onaltısında; daha çocuktuk ve bu konularda oldukça bilgisiz. Buna karşın anası düşüncesinde direndi. Ona göre Mahmud'u "erkekleştirmek" gerekirdi ve Mahmud erkekleşince, en azından biraz sertleşir, hem de yaşıtı erkeklerle kaynaşır. İşin zoru yalnız ilkindeydi. Ondan sonra her şey yoluna girer. Mahmud da kendi yaşıtı gibi at koşturur, kılıç oynatır, kız kaçırır ve başka Hanların oğulları gibi, babasının sağ kolu, düşünen beyni olur.

Gemberbanu, cinsel istekten vücudu yay gibi gerili, genç, güzel bir hizmetçi seçti, daha hamamdayken. İsteğini açıkladıktan sonra, kendi elleriyle kızı süsleyip püsledi. Yapacağı hizmete karşı bir kese altın verdi, ayrıca bir kese de söz verdi, kızı Mahmud'un yanına gönderdi.

İki gün geçti hizmetçi'nin kendisinden uzak gezdiğini

gözledi Gemberbanu. Üçüncü gün de geçti ve dördüncü gün. Gemberbanu daha fazla dayanamadı, daldı Mahmud'un dairesine. Mahmud dairesinde yoktu, hizmetçi de. Ortalık her zamankinden daha düzenli. Bu odada o işin yapılmadığı apaçık ortada. Sofi'yi çağırdı. Sofi'nin anlattığına bakılırsa, Mahmud üç günden beri kitaplıkta kızı okumasını öğretilmiş.

Gemberbanu hem öfkeden, hem de kendi yaptıklarından duyduğu utançtan, çılgına döndü. Çağırttı hizmetçiyi. Kızın uzun örülü saçlarını koluna dolayarak bağırdı:

"Seni elifba öğrenmen için mi görevlendirdim ben?"

Hizmetçi koynundan çıkardığı altın kesesini yere koyup, Gemberbanu'nun ayaklarına kapandı, ağlayarak yakarmağa başladı.

"Her ne istersen yaparım, isteren beni bir ordu azgın erkeğin içine at, ses etmem. Ama beni bu iş için onun karşısına çıkarma. Ondan utanıyorum, utanıyorum, arlanıyorum!"

Çok sarstı Gemberbanu'yu bu sözler. Oysa ki kız bu işin ehli olmalıydı. Gemberbanu onun gözlerinin içinde aşırı bir cinsel isteğin yerleştiğini okuyordu. Eli boşaldı, kızın saçlarını bıraktı.

Hizmetçi umarsız ağlaya ağlaya odadan çıktı.

Yeniden bin bir düşünce dolaşmağa başladı Gemberbanu'nun kafasında. Sonunda bir gecenin geç vaktinde Gence'nin çirkeflikte ünlü cadı karısı Gısır Garı'yı saraya çağırdı. Gısır Garı çamurlu etekleri elinde, soluk soluğa, koşar adım saraya geldi.

Bu Gısır Garı'yı kimse sevmez aslında. İş düşenin de bir an önce ondan kurtulmağa bakar. Oysa onun da gönlünde istekler, özlemler yatar kimse bilmez. Gısır Garı'nın özlemi gökler. Yeryüzünden sıyrılıp uçmak ister, göklerde süzülmeğe, kuşlar gibi. O yüzden mi kuşlara günden güne artan bir kıskançlıkla bakar, umarsız? Ola-

ğansızlıktan kıvranır?

Gısır Garı'nın içine gömdüğü, kimseye açmadığı tek tutkusu bu. Başını önüne eğik; konuşurken, yürürken bir iş yaparken başını kaldırmaz. Kaldırır ve gözleri gökyüzüne sataşsa içi sızlar. Buna karşın gökyüzü de miknatis gibi çeker onu, kendine doğru. Bu çekme değil, tutkuyla emer sanki. Yüreği göğsünde çarpar, yerinden kopup göğe yükselmek ister, ama ne yazık ki kanatları yok, uçamaz, kuşlar gibi.

Yine de sabahları küçük ve kimsesiz kulübesinde uyanıp, gözlerini açarken, pencereden masmavi ve tertemiz gökyüzüne bakarken yüreğini, kimsenin tadını bilmediği bir özlem, bir mavilik özlemi doldurur. O yüzden mi her insan gibi yürümez Gısır Garı, hep koşar, seker, uçar gibi...

Gemerbanu odada yanan mumun loş ışığında, bu cadı suratlı koca karının çapaklı gözlerine, keçeleşmiş saçlarına baktı ve tahta gibi göğsüne. İçi sızladı,

"Felek beni gör kimlere muhtaç etti..."

Döndü Gısır Garı'ya,

"Sana işim düştü Garı!" dedi. "Ama aramızda kalacak! Kimseye sezdirmeyeceksin! Yoksa..."

Gısır Garı, yarıda kesti sözünü,

"Sultanım, o Ali'nin öfkeli oğlu, Hazreti Abbas çarpsın beni, bu Gısır Garı var ya, bir avuç darıdır, nere serpsen orda kalır. Güven bana. Söyle derdini. Okuduğum, Kuran hakkı, kıldığım namaz... Her şey aramızda kalacak."

Ne var ki Gısır Garı yaşamında ne Kuran okumuştunu de namaz kılmıştı. Ne yaparsın feleğin azizliği, gün gelir Şahın bile züğürtü işi düşer.

Gemerbanu, Gısır Garı'ya bir altın sikke verdi ve isteğini anlattı ona, sonra Mahmud'un yatak odasına geçtiler. Gemerbanu eşikte kaldı, Gısır Garı eteklerini çekiştirerek, burnunu sile sile içeri girdi.

Mahmud uyuyordu. Solgun benzi, sarı saçları ay aydınlığında nurlu bir yüz gibiydi. Yatakta değil, sanki peygamberin atı Refref'in sırtında. Gısır Garı'nın umurunda mı? Mahmud'un yatağının yanına çöktü. Sonra deneyimli elini usulca yorganın altına soktu, aradığını yakaladı, gereğince inceledi, sonra yine usulca çekti elini ve odadan ayrıldı. Gemerbanu'yu alıştığı olumsuz haberlerin ürküntüsü içinde, kapı eşliğinde beklerken buldu, ona yaklaştı, coşkun bir hazla,

"Sapına kadar erkek!" diye fısıldadı ve ağzındaki tek dişi görünürcesine sessiz, sessiz sırttı.

Gemerbanu suskundu. Duyduğu kuşkuya dayanarak yaptırdığı bu araştırmadan utanç duyuyordu. Hırsını karşısında duran cadıdan çıkaracak. İğrenircesine tükürdü cadının yüzüne, ama yine de kendini çok değimsiz saydı.

İki gün sonra, sabahın erken vaktinde uşaklar, bir hizmetçinin kendini dut ağacına astığı haberini duyurdular. Herkes şaşırıldı. Kimse bu güzel, cana yakın, güleç yüzlü hizmetçinin yaptığına bir anlam veremedi. Yalnız Gemerbanu bu soruların yanıtını biliyordu. Yalvararak onca altını geri çeviren o yaşam dolu kızın gözlerinde yeni doğan çılğın bir sevginin parıltılarını görmüştü, karşılıksız bir sevgiye tutsak.

"İşte böyle azizim, işte böyle Ziyad..."

Ziyad Han kederden solmuş ufak gözleriyle karısından yardım dilercesine ona bakıyordu. Gemerbanu sürdürdü,

"Zavallı Ziyad... Ulu Tanrı bu evladı sana bin yıl bundan önce vermeliydi, ya bundan bin yıl sonra. Bu uğursuz dönem, onun çizgisine uygun değil. Bu aşağılık düzen Mahmud'un masumluğuyla çelişiyor."

"Bin yıl öncesi mi?"

"Belki de bin yıl bundan önce, benim gibi dertli bir ana, yavrusu için bin yıl sonrasını, yani bugünü di-

lemiştir...

Dönsün günler, dönsün dönem, dünya.. Tam dokuz yıldan sonra felek beni bir bahçeye bahçıvan etti. Bahçıvan ağlar, bahçe ağlar, gül ağlar... Bu kem dünya tersine döner, hep tersine..."

Gemerbanu, "Kuranda yeri var" diye düşündü. "Tanrı her sıkıntıdan sonra bir ferahlık sağlar... Hani? Nerede kaldı benim kara talihli gönlümün ferahlığı?"

Gemerbanu ayağa kalktı ve sürdürdü, "Umudum Tanrı'da," dedi. İçten bir sancı bağrını deldi, "Benzi ak, gönlü pak, bahtı kara oğlum benim... Mutsuz Ziyad'ın, umutsuz. Gemer'in , mutsuz Mahmud'u..."

Oysa mutsuz diye nitelendirdiği Mahmut az önce öyle mutluydu ki kabına sığıyordu. Nereden bilsin Gemerbanu?

V

Yaz gününün sıcağı, Papaz Babanın evinin az ilerisi, Gence çayının kıyısında otlar sararıp kurumuştu. Mahmud'u sıkmadı bu sararma, tersine dünyasını, ufkunu genişletti.

"Kuran'a göre Tanrı, gökleri yeri ve ikisinin arasında ne varsa, geçici olarak, belirli bir süre için yaratmış. Şimdi göz işledikçe uzanan, gün aydınlığında pırıl pırıl parlayan bu saman sarısı ya da Gence çayının şarılıtsı, ikisi de artık bugün dünyanın sürekliliğini ve insan yaşamının da sonsuzluğunu kanıtlamıyor mu? Altı günde yaratılmıştı dünya ve tekti, bir taneydi. İnsanlar çok, insanlar kalabalık. Yaşamsa, Adem'den başlayarak, ta yüz bin yıl bundan sonraki insana dek sürecek..."

Mahmud bu sabah bahçeye çıkınca, sarayın yüksek surlarla çevrili geniş bahçesine sığmadı. Surlar içini daralttı. Yazın ortasında saray bahçesinde yaratılan ol-

mayacak ölçüde yapay yeşillik, gölgelendirdi yüzünü. Çıktı sarayın sur kapısından, kırlarda dolaşmağa başladı. Gide gide Gence çayının kıyısındaki kehribar sarısı ovaya vardı. Ova başıboş ve özgürdü. Nedense başıboşluk kavramını unutmuştu bir süredir. Ancak şimdi sradan olaylar yeniden, yeni renklerle, yeni duygularla Mahmud'a anımsatıyordu başıboşluğu.

Çok küçükken anasıyla çıktığı bir gezide, çim üzerinde bembeyaz bir çiçek görüp koparmak isterken ısır-gan elini ısırıldı Mahmud ağlayarak anasının kucağına sığındı. Bir kez de amcası Cavanşir Han -Tanrı rahmet eylesin- Mahmud'u atının terkinde alıp gezmeğe çıkardı. Koştura koştura bir köye geldi. Kadının biri tandırın önünde ekmek pişiriyordu. Amcası attan yere atlayıp, tandırın kıyısına üst üste dizilen ekmeklerden birinden bir parça kopardı, Mahmud'a verdi, Mahmud ekmeği ısırıldı. Çok sıcaktı ekmek ağzını yaktı, haykırarak ağladı, gözünün yaşı, nazardan korunsun diye gözlerine sürülen çivitin mavisine karıştı, amcası kahkaha ile güldü bu haline. Mahmud ne zaman ekmek yese önce sıcak olup olmadığını bakar, bundan böyle.

On iki yaşlarındayken bir sarayın avlusunda, tavuklara bakan şişman köylü kadın Mahmud'u çağırdı, "Kulak as," dedi ve elindeki yumurtayı Mahmud'un kulağına tuttu. Yumurtadan tıkrıldı sesi geliyordu. Sonra yumurtanın içindeki civciv yumurtanın kabuğunu deldi, civcivin başı görüldü, yumuk gözleri görüldü. Sonra civciv kadının avuçları içinde kabuğundan çıktı, sudan çıkmış gibiydi. Yumuk gözleriyle gökyüzüne baktı ince sesiyle cikciklemeğe başladı.

Mahmud,

"Civciv yem istiyor," dedi.

"Hayır," dedi şişman köylü kadın, "Tanrıdan mutluluk diliyor."

Anılar sevindirdi onu. O bembeyaz yaz çiçeğin kokusunu duydu, sıcak tandır ekmeğinin ısını, civcivin

yaşamındaki ilk cikini... işte o zaman, tam o zaman Mahmud Meryem'i gördü.

Meryem sabah, Papaz Babayı kiliseye uğurladıktan sonra evi silip süpürdü. Avluda su kaynattı babasının giysilerini yıkadı. Ak keçiyi sağdı, sütüne yoğurt çaldı. Yumurta haşladı. Tarhtan soğan toplayıp temizledi. Sonra yine avluya çıkıp kapı eşiğindeki armut ağacından bir armut koparıp yedi. Bir armut daha koparıp Ak keçiyeye yedirdi. Sonra ak keçiyeye birlikte geze geze Gence çayının kıyısındaki ovaya geldi.

Meryem geçen ilkbaharda Ak keçiyeye bir türkü koşmuştu, ama hiç okuyamamıştı. Şimdiyse bir bayram günü sevinciyle, havanın güzelliği, ovanın genişliği ve sessizliği ona türküsünü okuttu,

Ay keçiy

Ay Ağ Keçiy

Buynuzun uzundu, gurda göre,

Saggalın uzundu, sözün geçsin,

Tükün uzundu, üşümeyesen,

Sütün de çohdu, mene göre...

Ot veririm sene,

Su veririm sene

Hemişe

Bah bele

Dost olag,

Oynayag...

Meryem türküsünü çağıra çağıra, ak keçiyeye kovalarken, kendisine doğru gelen genci gördü. Gencin soluk benzi, sarı saçları, iri mavi gözleri olduğunu gördü. Önce duraksadıysa da sonra genci çok yakından tanıdığını sandı.

İlk kez onu gördüğü halde.

Durdu Meryem.

Ak keçiy başını aşağı indirip Mahmud'un üstüne saldırdı. Mahmud elini uzatıp Ak keçiyenin boynuzlarının arasını okşadı.

Ak keçiy toslamadı, ürkmeydi, oynadı Mahmud'la. Meryem şaşırды bu işe, çünkü ak keçiyenin Meryem ve Papaz Babadan başka tanıdığı kimsesi yoktu. Başka herkesten ürker kaçardı. Meryem bunun böyle olması gerektiğini anladı. Ak keçiy şu soluk benizli, sarı saçlı, iri mavi gözlü gençten ürkmemeliydi.

Ak keçiy başını Meryem'e çevirip ona baktı, meledi. ak keçiyenin sesi göz gördükçe uzanan, saman sarısı ovanın yüzeyine yayıldı.

Papaz Baba, " Tüm hayvanların kendilerine özgü dilleri var," derdi. Ve "Davud peygamberin oğlu Süleyman tüm hayvanların dilini bilirmiş..."

Papaz Baba bilmiyordu ki Meryem de Ak keçiyenin dilini anlıyor. Ak keçiy Meryem'e sesleniyor, "Korkma," di-yordu, " Gel yakına!" Duyguların en güzeline, Meryem'in varlığından daha haberi olmadığı bir güzelliğe çağırıyordu.

Meryem korkuyor muydu?

Meryem gelip Mahmud'un karşısında durdu.

Mahmud'a göre her şey apaçıkta, artık yanılmıyordu.

Mahmud karşısında duran kestane saçlı kara gözlü yağız kızı elleriyle yoklarcasına duyumsadı. Kızın nefis toprak ıtırılı soluğu, heyecanla inip kalkan göğüsleri, yeğ-ni giysisi içinde titreyen vücudu, Mahmud'u kendine çekti.

Meryem'in karşısında duran bu gencin, hiç bir şeyi, ne gözü, ne kaşığı, ne yüzü; babasına benzemiyordu. Öyleyse neden bunca candan ve sevecen oluyor? Neden

Meryem elini bu gencin yüzünde gezdirmek istiyordu? Neden kucaklamak istiyor? Öpmek?

Yüz yüze durdular bir süre, birbirinin gözlerinin içine baktılar.

Ak keçi başını önüne eğip uzaklaştı.

Birbirine bakan bu gözlerin derinliği, Meryem'in de, Mahmud'un da başını döndürdü.

Mahmud elini uzattı.

Meryem bu gencin neden Papaz Babaya benzemediğini biliyordu.

Meryem bu gencin elini tutmak istiyordu. Hem özgeydi bu genç hem de özdü.

Meryem elini Mahmud'un elinin üstüne koydu.

Meryem dedi.

"Ben Meryem'im."

Ne zamandır sesini yitirmişcesine susan Meryem, zorlukla fısıldayabilmişti, "Ben Meryem'im," diye.

Mahmud dedi.

"Ben Mahmud 'um."

Özgürce söylenen sözcükler dalga dalga çevreye yayıldı.

Yüz yüze duruyorlardı, ne yapacaklarını kestiremiyorlardı. Neden sonra yavaş yavaş birbirlerine yaklaştılar, sonra da yan yana yürüdüler.

Meryem Mahmud'a bakmıyordu, ama Mahmud'un yüzü, Mahmud'un bakışları, Meryem'in gözlerinin önündeydi.

Mahmut avucunun içinde tuttuğu bu narin elin nabzını kendi yüreğinde duyumsuyordu. Ölüm düştüncesinden korkarak başını anasının göğsüne bas-

tırdığında anasının yürek atışını duyduğu gibi...

Eskiden Meryem'gilin komşuluğunda, anası ve iki kardeşi, bir bacısıyla birlikte yaşayan Anuş adında bir kız vardı, Meryem'den on beş yaş büyük. Güzel, sağlıklı, çalışkan bir kız. Evlenmemişti. Görücüleri birbiri ardınca çevirir herkesi şaşırır bu tutumuyla.

Meryem büyüdükçe, Anuş kendi penceresinden gizli ve ürkek bakışlarla Papaz Babayı sabahları kiliseye giderken uğurladığını akşam dönerken karşıladığını ayımsadı.

Meryem Anuş'un bakışlarında gizlilik ve ürkeklikten başka bir şey de görmekteydi, ama bunun ne olduğunu anlayamıyordu. Üç yıl önce Anuşgil İstanbul'a göçtüler. İlginçtir, şimdi anlıyor Meryem. Evet, kehribar sarısı düz boyu Mahmud'la elele yürüdükçe ansızın Anuş'un gözlerindeki o anlam çözüldü; Anuş Papaz Babayı seviyordu.

Üç yıl önce Anuşgil İstanbul'a göçtüler. İlginçtir, şimdi anlıyor Meryem. Evet, kehribar sarısı düz boyu Mahmud'la ellele yürüdükçe ansızın Anuş'un gözlerindeki o anlam çözüldü; Anuş Papaz Babayı seviyordu.

Üç yıl geciken bu beklenilmez buluş, Meryem'i güçlü bir dalga gibi koynuna alıp ayaklarını yerden kesti, gökyüzünde dolaştırdı sanki. Al yanakları daha bir alevlenip yandı.

Mahmud vücudunda, varlığında aşırı bir tutkuyla aşırı bir istek duydu. Elinde tuttuğu bu sıcak elin titreyişi Mahmud'un yüreğini hoplattı. Şimdiye dek hiç duymamıştı böylesi bir heyecan... Bu yepyeni bir duyguydu daha önce hiç tatmadığı.

Mahmud'un söyleyecekleri çok,

"Ama Tanrım, insanların dilini oldukça yetersiz yaratmışsın, duyumsadıklarını anlatmakta yetersiz..."

Bu durumda ikisi el ele yürürlerken, birbirlerine ba-

kıyor Mahmud diliyle söylemediklerini gözleriyle anlatıyor ve Meryem, Mahmud'un diliyle anlatamadıklarını gözlerinden okuyor ve tüm varlığı alev alev yanıyordu.

Ak keçi başı önünde, az ilerde yürürken, birden durdu, döndü aşağıdan yukarıya Meryem'le Mahmud'a baktı, sonra başını kaldırıp meledi. Gökyüzünden serinlik isteğini anladı Meryem. Ardından küme küme bulutlar başlarının üstünü kapladı. Şimşek çaktı, gök gürledi... Yaz sıcaklığında kavrulan kehribar sarısı ovanın sessizliğine genişliğine serin yağmur yağmağa başladı. Meryem'le Mahmud, bir de keçi yağmurun altında sırsıklam islandılar.

Meryem'in üzerinde, yalnız ince, yazlık bir giysi vardı, ıslanınca vücuduna yapıştı. Memeleri, memelerinin karnı, baldırları giysisinin altında belirdi.

Mahmud elini Meryem'in ıslak saçlarında, yağmur damlarını süzlediği yağız yüzünde, ince boynunda, dolgun göğüslerinde gezdirdi. Meryem'se o yağmur serinliğinde bu elin yüzeyinde bir alaz sıcaklığı duyumsadı, sıcak yaktı tenini. O anda Meryem Mahmud'un elinin ısısında Cebail soluğu duydu. Fısıldadı,

"Ben İsevi, sen Muhammed ümmedi. Aman Mahmud beni rüsva eyleme."

VI

Sarayda fırtına gibi bir haber patladı;

"Ziyad Han'ın oğlu Mahmud sevdalanmış."

Haber, sarayın gençlerini güldürdü. Hizmetçi, uşak takımı, habere inanmadı. Siyasal işlevden gözlerini açmayanlarsa haberi değerlendirme fırsat bulamadılar. Kazdan uyanık, çok bilenlerse haberi, Ziyad Han'ın bir siyasal oyunu olarak yorumladılar. Ziyad Han'ı yıkma umudunu küllendiren, geleceğin tesellisini Mahmud'un

güçsüzlüğünde bulanlar, bu haberden gerçekten rahatsız oldular. Çünkü haber doğruysa, bu sevgiden evlilik, ardında çocuklar doğar. Yani Ziyad Han ordusuna yeni akrabalar, hısımlar katılır. Mahmud'ya savunan koruyan ya da tahta yeni göz dikenler ortaya çıkar... Neresinden bakarsak bakalım, sarayda böyle bir haberin yayılması herkesi şaşkına çevirdiği apaçık ortadaydı.

"Ziyad Han'ın oğlu Mahmud, Gence'nin kıyı köşesinde yaşayan bilmem hangi Papazın kızına vurulmuş..."

Haberı Gemerbanu aynı gün aldı. İçten sevinemedi. Çünkü hep olumsuz gerçekler duymağa alışmış ve şartlanmıştı. Haberler onda azıcık bir umud ışığı alevlendirir, ardından acı gerçekten her şeyi alt üst eder.

Papaz zındığının kızı, açık havada Mahmud'un masumluğundan, saflığından yararlanmış olacak. İsterse Gemerbanu, kıza ilgilenir ve bu ilişkiyi yoğunlaştırabilir. Karşılığı on gümüş sikkeden fazla olacak değil ya. Bilemedin bir süt ineği gönderir evine papazın. Tek bir keçiden başka hiç bir şeyleri yokmuş zaten. Ya da getirtir kıızı saraya, yanında; halayıkları, hizmetçileri gibi besler. Yani gereği neyse yapar. Ama Sofi'nin getirdiği haber onu üzmeğe başladı.

Sofi'nin haberine göre, Mahmud papazın kızıyla evlenmek istemiş.

Bu ne afet kız, bu yaşta bu yetinin iyisi? O papaz hangi cesaret ve iştahla böylesi ham hayallere kapılır? Tabii ki hem kıızı hem de babasını ortadan kaldırmak kolaydı. Ama bir de Mahmud'un gönlü yaralandı mı, hiç bir zaman sağalmaz olduğunu biliyordu Gemerbanu, aman ha!...

İşte işin sıkıntısı burada.

Gemerbanu, kıızı incelemesi için Sofi'yi görevlendirdi. Baksın görsün, neyin nesi, kimin fesidir, öğrensin.

Sofi saraydan çıkıp, Papaz Babanın oturduğu kenar

semte doğru yola koyuldu. İşveli, nazlı, ceylan gibi güzel şuh bir dilberle karşılaşacağını sandı. Kaşlar keman, gözler sürmeli, burun Hint fıncığı, ten Semerkant kâğıdı...

Sofi, avluda yere çömelip, keçi sağan, yağız, sıska, gösterişsiz bir kız görünce, bu işe çok şaşırıldı. Sofi sonraları da bu konuda şaşkınlığını yitirmedi. Ama hiç bir zaman, Meryem'e Mahmud'un gözüyle bakması gerektiğini akıl etmedi.

Sofi'den sonra Gemberbanu, Gısır Garı'yı çağırttı; Papaz kızını araştırсын istedi. Gısır Garı eteğini çekiştirerek, burnunu silerek Papaz Babanın evinin semtine koştu ve ertesi gün Gemberbanu'nun yanına yine koşarak döndü. Hiç durmadan herkesi yeren, kötöleyen Gısır Garı'nın dilinden inciler dökülüyordu bu kez.

"Okuduğum Kuran hakkı, kıldığım namaz hakkı, inan olsun, papazın o sıska kızı Hazreti Zehra gibi olağanüstü bir varlık..." Sonra gavur bir kızı, Gemberbanu yanında Hazreti Zehra'ya benzettiğine pişman oldu, "Estağfurullah," dedi.

Gısır Garı gibi bir imansız böyle konuşuyorsa, Gemberbanu, Sofi'yi boş yere azarlamış olduğunu anladı.

Çok düşündü bu konuyu Gemberbanu, sonunda Mirze Salman'dan, papaza yakın aydın hıristiyanlardan kızı hakkında bilgi toplasın istedi. bir süre sonra Mirze Salman geri döndü ve uzun sakalının sivri ucunu sol elinin işaret parmağına dolaya dolaya,

"Saba Melikesi Bilgeys gibi akıllı bir kız," dedi.

Gemberbanu, dizleri üzerine çöktüğü minderden kalkıp, karşısında her zamanki gibi ayakta duran Mirze Salman' a baktı. Önce ne sorup ne sormayacağını bilmez gibi bekledi, sonra yorgun bir sesle,

"Mirze," dedi. "Mirze, ne dersin? Uygun mu?"

Acaba, şimdi karşısında el pençe divan duran, bu ko-

ca Mirze Salman, geçmişte kalan gençlik dönemlerinde, ayların, yılların bitmek bilmeyen, uzun ve ağır gecelerini, onun hayaliyle geçirmiş olduğu Gemberbanu'nun aklına gelir miydi?

Mirze Salman'a bakılırsa Gemberbanu'nun hiç bir zaman haberi olmamış ve hiç bir zaman da olmayacak. Ne zaman düşünse içini acı bir keder sarar. Oysa şimdi ilk kez, Gemberbanu'nun, ona tutkun olduğunu bildiğini sezdi. Bu sezış yüreğini acı bir üzgüyle doldurdu. Bir zamanlar yaşadığı o coşku dolu duygular, ulaşılmaz uzaklıkta kalmıştı. Gün gelecek, dünyada ne Mirze Salman olacak ne de Gemberbanu Mirze Salman'ın yaşadığı, şimdi anlaşılıyor. Gemberbanu'nun da içinde taşıdığı o duygulardan hiç bir iz kalmayacak, toz olup havaya karışacak, yok olacaktı.

Mirze Salman, Gemberbanu'yla artık yüz yüze duramadı.

"Ben ne desem ki? Tanrının dediği olur!" dedi, icazetsiz dışarı çıktı. Gemberbanu ardından bakarken odanın kapısı yavaş yavaş kapandı.

Kapı, Şahdağ ormanlarından getirtilen ceviz ağacından yapılmıştı. Gence hattatlarının teship ustaları, Sultan Mehmed Tebrizi yöntemiyle üzerine nakışlar işlemişlerdi. Görkemine bakılırsa, Şah İsmail'in Tebriz'deki sarayı Heşt Beheşt'e yakışır bir kapı. Gemberbanu kapının ortasına, altın yaldızla, "La ilahe illallah," sözlerini yazdırmıştı. Mirze Salman kapıyı ardınca örterken Gemberbanu'nun gözleri bu yazıya sataştı.

Gemberbanu, kafasının içinden geçenleri, çektiği üzüntüleri herkesten çok Mirze Salman'ın anladığını biliyordu, ayrıca günahlarından da haberli olduğunu...

Mirze Salman, " Tanrının dediği olur," derken, Gemberbanu'ya, "Tanrının işine karışma, artık günah işleme," öğüdünü veriyordu. "Hanoğlu Mahmud'un, Gence Tahtının tek varisi Mahmud'un, dokuz yolda doğurduğun Mahmud'un, Kuran ayetleri kadar temiz, pak

olan Mahmud'un keçi çobanı papaz kızıyla evlenmesini kabul et!"

Mirze Salman bunca akılıysa desin bakalım neden Tanrı, Mahmud'un yüreğine bir gavur kızın aşkını salmış ve neden bu sevgiyi Tanrı bir papaz oğlunun yüreğine yerleştirmemiş ki bu dünyada, papazın kızıyla esenlikler içinde yaşasın ve günaha da girmemiş olsunlar, kimse de tasalanmasın.

"Ahi Guran yazur ki, "bizim başımıza ancak o şey gelir ki, onu Allah bizim alnumza yazıb". Nedir bunun sebebi, Mirze Salman?"

Allahın üzü menden dönübdü, Mirze Salman ve benim üreyim hissedir ki, Mahmud'un yaman yarası çıkarıb, Mirze Salman, yaman belaya düşübdü.

Ağbirceklı gocu ana "oğul!" deyib ağlar mı, Mirze Salman?"

Ağlayanda gerek yaş çıhsın gözden?"

Gördün ne tez ağardı birçek, ne tez gocaldı Gemberbanu? Seher özünü güzgüde görüb diksinir mi? Felek nedi, Mirze Salman benim hatam... Ne melulam, ne de şadam... Gündüz mene ahşam oldu, Mirze Salman, gece gündüz göremedim yolumu, ölüm nefesli soyug alıb ayağımı, daha yogdu sağlğıma güman hey..."

Meryem'le Mahmud elele, ovada geziniyorlar, o anda.

Ak keçi başı önünde az ilerde.

İl görüştükleri gündün yedi gün geçiyor ve yedi gündür Mahmud'la Meryem bu ovada buluşuyorlar.

"Dün senden ayrılıp eve giderken, neler düşündüm, neler. Biliyor musun?"

"Biliyorum. Gün olacak bu düzde dolaşırken, aramızdan oğlumuz koşturacak..."

"Ha, ha, ha... O küçük oğlan bana benziyecek."

"Sonra bir kız eklenecek..."

"Ha, ha, ha... O kız da sana benziyecek."

"Sonra yine bir kız gelecek."

"Yine bir oğlan gelecek."

"Bana benzeyecek."

"Aynen, tavuk yürürken ardından koşuşturan civ-civler gibi...?"

"Ha, ha, ha... Benim yavrularım olacak. Yavrularım memelerimden süt emecekler ... Emecekler ya..."

"He... Sen onları emzireceksin. Onlar süt emip do-yacaklar, sonra sana bakıp, bakıp gülecekler..."

"Ha, ha, ha... Bana bakıp, bakıp gülecekler, dudaklarını büzerek..."

Meryem, Mahmud'un elini sıktı.

Geçen yedi gün, eski yılların kaygılarını, yalnızlığını, sessizliğini ve bugün anlaşılan anlamsızlığını alıp gö-türdü. Bu yedi gün, geçmişin sevinçlerini, duygusal he-yecanlarını da silip süpürdü. Her ikisinin gönlünü yeni duygularla, yeni sevinçlerle doldurdu. Bu yüzden mut-luydular. Koca dünyada bir Mahmud vardı ve bir de Mer-yem ve dünya çok genişti, özgürdü, erkindi.

İlk gündü; yazın kızgın sıcağında, ovaya yağan bahar yağmuru altında Meryem'i saran korku, silinip gitmişti ve Meryem, Mahmud'un hıristiyan olmadığını unut-muştu.

Ak keçi durdu.

Mahmud'la Meryem de durdu.

"Ak keçi de bizimle birlikte oturacak."

Ak keçi Meryem'in gönlünden geçenlerini anlamış gibi, başını kaldırıp meledi.

Mahmud'la Meryem, karşılıklı diz çöktüler, yüz yüze.

Ovada onlardan başka kimse yoktu. Alabildiğine geniş, gökkubbenin altında yalnız, ama güçlüydüler.

Mahmud her iki eliyle Meryem'in ellerini tuttu. Meryem'in kestane saçlarına, kara gözlerine, yağız yüzüne, ince boynuna dolgun göğüslerine, yumru dizlerine baktı, Garabağ'dan getirilen genç şarkıcının sesini iştirir gibi oldu. Ses artık hüznü değildi. Düşününce şaşırır birden, gencin dinletisini neden yarıda bırakıp dışarı çıkmıştı?

Genç şarkıcı, son yedi günde, Mahmud'un aklına getirdiği ilk insandı.

Neden daha önceleri, Mahmud'un yüreği hep sıkışır, canı sıkılırdı? Dünya bunca genişken, özgür ve erkinken, ona dar bir kafes gibi mi görünürdü?

Mahmud elleriyle Meryem'in omuzlarını, boynunu okşadı. Sonra kaydı aşağı elleri, memelerinin üstünde durdu. Sonra her iki eli Meryem'in yazlık giysisinin yakasından koynuna girdi. Meryem'in entarisi daraldı, omuzlarından sıyrıldı, göğüslerinden kaydı, beline düştü, memeleri açıkta kaldı, Mahmud'un gözlerinin içine baka baka. Sanki yıllardan beri vücudunun duym duym duyulan tazeliği ve sıcaklığı özgürlük özlemindeydi ve şimdi kavuşmuştu.

Meryem tüm göğsüyle Mahmud'un ellerine sığındı. Ve karşısında, anlayamadığı, açıklayamadığı bir duyguyla Mahmud'un tüm vücudu esiyordu.

Ansızın az ötede saman sarısı çalılar arasında bir hişirtti duyar gibi oldu Meryem, bir kuş çırpıntısıyla yerinde dikilip dikkatle hişirtti sesinin geldiği yana baktı. Mahmud da o yöne doğru baktı. Sonra ayağa kalkıp oraya doğru yürüdü.

Çalılar arasında yere uzanan birisi, Mahmud'un ona doğru gittiğini görünce, geri geri sürünmeye başladı. Ama bu durumda Mahmud'un onu yakalayacağını

anlayınca, yerinden kalkıp kaçtı. Az daha ötede, başka bir çalının dibinde, Mahmud, kazıtılmış bir baş gördü. Kazıtılmış başın iyesi, Gence'lilerin kulağı kesik İbrahim dedikleri bir hergeleydi. Mahmud'u görünce pusudan çıkıp, ayağa kalktı. Mahmud ona doğru yürüdü.

Kulağı kesik İbrahim, Mahmud'un gözlerinde perişanlık izleri gördü, acı gördü. Etkilendi. Olacak şey mi? Çam yarması hergele, hiç tatmadığı duyguların içinde buldu kendini.

"Keyfimden gelmedim her halde," diye söylendi. "Anan gönderdi." Sonra kabadayılara özgü yürüyüşle, bastı gitti.

Ne Mahmud'un, ne de Meryem'in akıllarının köşesine gelmezdi, bu geniş ve dingin, bu özgür ve erkin ovada, yedi günün tümünü Gemerbanu'nun gözcülerinin gözlerinin önünde oldukları...

İlk günkü sağanağın altında da gözcüler yere yatıp, uzaktı ayağa, onları zevkle dikizlemişler ve kulağı kesik İbrahim hergelesi de Meryem'in ıslak vücuduna bakarak ağzının suyu akmıştı.

Yedi gün süresince, Gemerbanu'nun gözcüleri görevlerini sürdürürken, Gence'nin serserileri, itleri, kopukları, hırlıları, hırsızları, kulağı kesik İbrahim'in korkusundan bu bölgeden ve çevresinden uzak durdular.

Anlaşılan hem dinginlikleri, hem de özgürlükleri gündümlüymüş. Bunu ancak şimdi öğrendi Mahmud, dönüp Meryem'e göz attı. Dizleri üzerine yıkılıp kalan Meryem, ovanın sonsuzluğu karşısında oldukça güçsüz, yalnız ve güvensizdi. Gözlerini kaldırıp Mahmud'a baktı ancak o anda, yani yedi gün sonrası, Mahmud'un kilise cemaatından olmadığı, bu yetmiyormuş gibi, bu yedi gün içinde kendisi de kiliseye hiç uğramadığını anımsadı. Ve bu yedi gün içinde ilk kez üzüntü duydu.

Yedi gündü, Papaz Baba, Meryem'in artık eski Meryem olmadığını apaçık sezmişti. Papaz Baba zaten çev-

resindeki gelişmelerden kaygılıydı; kaygılarına bir yenisi daha eklendi. Oysa Tanrı katında günahattan arınmış, paktı Papaz Baba. Yaşamının tek bir anında bile Tanrıyı yadsımamıştı. Bu yüzden Kutsal Evin kapısı yüzüne her zaman açık olacağını biliyordu. Yaşamının son so-luğunda da Kutsal Peder ona yardımcı olacağını... Ama neden işinin Kutsal Pedere dek gelip dayanmasına gerek duyulsun?

Yaşam boyu Papaz Baba kaygılarıyla boğuşmuş, çünkü dinsizlerin kuşatımında yaşamış. Aşağılık duyguların, ihanetin, iğrenç isteklerin tanığı olmuştu. Kilisede kendi dindaşlarının günah çıkarmalarını dinlerken, çoğu kez tüyleri ürpermiş, dehşete düşmüştü.

İnsan doğası akıl almaz günahlar işlemeğe uyumlu. Altın tutkusu, şehvet düşkünlüğü, kendini beğenme hastalığı, İsa evlatlarını da derin burgaçlara batırmakta.

Papaz Baba adaletsizliği görmüştü, zülmü, densizliği tatmış ve her zaman iç güdüsel dürtüyle, tüm bunlara boyun eğmek gerektiğine inanmıştı.

"Yabanıl Araplar, Eyyub peygamberin sürülerini, çalmamış mıydı? Şimşek çakıp hayvanlarını kırdırmamış mıydı? Haramiler develerini çalıp, devcileri kılıçtan geçirmemiş miydi? Bunlar yetmiyormuş gibi, bir de fırtına patlamış, evi uçmuştu. Yedi oğlu, üç kızı ölmüş, hastalanmış yaraları kurtlanmıştı... Ne yapmıştı Eyyub? Eyyub sabretmişti... Yalnız sabretmişti."

İnsanın yüreğini saran içini daraltan, bu karanlık içinde Papaz Babayı yaşatan ona güç veren tek ışık, Tanrı ve onun buyruklarıydı bir de, Meryem'di. O candan, o sevecen fisiltı da her zaman Papaz Babayla birlikteydi.

Kimi zaman Papaz Babayı, kızıyla ilgili duyguları korkutur. Çünkü, sıradan bir kul olan Meryem'i Tanrıyı sevdiği kadar sever ve bu büyük günahdır. Meryem'in masumluluğu, paklığı günahları yıkar mı acaba?

"Ne olmuştu Meryem'e?"

Meryem'in hiç bir zaman babasından sakladığı bir şey yoktu. Genelde Meryem'in saydam yaşamında ne olabilir ki onu babasından saklayacak. Şimdiyse Papaz Baba, Meryem'le ilgili bilmediği bir olay, bir gerçek var.

Daha önce iki kez benzer bir şey olmuştu, bu üçüncüsü.

İlkinde Meryem genç kız olurken, bir gece uykudan uyanıp, geceliğinin eteğini kan içinde görünce, böyle olmuştu. Ardından tam bir hafta korkusundan tir tir titremişti. İkincisi, geçen ilkbahar da aynı şey yinelenmişti. Papaz Babaya göre Meryem baharda doğayla birlikte uyanmıştı. Şimdiyse üçüncüsü. Daha ciddi ve daha ağır bir olayın gerçekleştiğini, duyumsuyordu Papaz Baba.

Yedi gündü, tam yedi gündü ki Meryem'e ne olduğundan, babasının haberi yoktu. Merak ve kuşkudan çok sıkılıyordu. Çünkü işin içinde, bir terslik, kötülük seziyordu. Ama kızına sormuyor, kızının anlatılacak bir sorunu varsa, bunu kendiliğinden anlatır, babası onu zorlamaz.

O akşam kilise dönüşü, evinde küçük tahta masanın arkasına geçip oturunca ve bir tas yoğurtla bir somun ekmeği getirip onun önüne koyan Meryem'in yüzüne bakınca, tutamadı kendini ve sordu,

"Neyin var Meryem?"

Meryem babasına döndü. Papaz Babanın yüzündeki her kırış, Meryem için bilinen bir anlam taşıyordu. Başkaları onun kalın çatık kaşları altından bakan gözlerindeki sert görünümünden korkabilir, ama Meryem için bu sert bakışlar candan ve sevimliydi.

Sonra Mahmud'u düşündü Meryem. O gün öğleüstü saman sarısı ovada, onların ovasında, çalılarının dibinden kalkıp kaçan gözcüleri unuttu ve yine kendini dünyalar mutlusu saydı. Papaz Baba Meryem'e bu mutluluğun nedenini sormuştu.

Gülümsedi Meryem,

"Sen Mahmut'u tanımıyor musun?" diye sordu.

Her şey anlaşıldı.

Meryem, onun masum, saf Meryem'i, kutsal Meryem anayı ve İsa'yı düşünde gören Meryem... Kutsal Meryem ananın sancılarını kendi karnında çeken Meryem, Muhammed ümmetinden birisine gönül kaptırması...

Papaz Baba uzun yıllar boyu çeşitli insanların günahlarını çıkararak dinlemiş olduğundan insanları tanımayı ve gönüllerinde yatanları öğrenmişti. Şimdi kendi yüreğinin bir parçası olan Meryem'in gözlerinden okudu. Meryem'i Mahmut'a bağlayan her neyse geçici genç kızlık eğilimi değil, bu bir alın yazısıdır.

Dünyada her şeye katlanılır. Papaz Baba da her şeye katlanabilir, bir tek dine karşı durmağa, dine ihanete katlanması olası değil.

Meryem ki bunca masum, bunca paktı, bir hıristiyanı mutlandırmalıydı. Aslında hıristiyanlar arasında da masum olan azdı ve Meryem bu az sayıyı çoğaltmaya çalışmalıydı.

"Belki de Mahmut'u görmüşsün, ha? Ziyad Han'ın oğlu..."

Papaz Baba bir şey söylemedi. Kalın çatık kaşlarının altından bakan sert görünümlü gözlerini önündeki yoğurt tasına dikti ve kemikli parmaklarıyla, ekmeğini yoğurduna tirit ederek içinde kabaran umarsızlık korkusunu boğmağa çalıştı.

Masum Meryem, ne de rahat konuşuyor. Söyledikleri sıradan sözlermiş gibi. Sözlerin ardındaki uçurumdan haberi yok. Habersiz Meryem.

"Demek ki böyle... Han'ın oğlu koskoca Gence'de araya araya Meryemi mi bulmuş? Binlerce masum hıristiyan kızını, dinsiz ve densiz Sultanların, Şahların, Hanların saraylarında köpüren şehvetlerine hizmet ettirmeleri yetmedi mi?"

Dinsiz, zorba ve caniler, kendi karılarını, kızlarını çarşaf altında saklayarak, bizim karımıza-kızımıza saldırdılar. Kilisede Tanrının evinde bile kızlarımıza sırayla bir kaç, zorla tecavüz ettiklerini gördük, yetmedi mi?

Papaz Baba, Meryem'in yüzünün mutlu çizgilerinden olayda zor kullanılmış olmadığını anladı, ama ayırmsanmaz. Hıristiyanın domuz çobanı, Müslümanın Han oğlundan bin kez üstündür. Papaz dölünden gelen bir kız, dinsiz bir gence gönül verse dünya alt üst olur, tutuşur yanar. Bu günaha papaz da karışır, yani Papaz Baba da kutsal dinine ihanet edecek olursa, dünyada güvenilir hiç bir şey kalmaz. İnsanlar yaşam güçlerini yitirirler. Eğer Meryem gibi bir masumluk simgesi, kendi dinini unutup, bir dinsizin koynuna girecekse, öyleyse... Öyleyse daha önce söylenen her şey yalandı. Papaz Babayı, kafasından geçen bu düşünce sarstı. Muhammed ümmetine karşı yüreğindeki kin derindi ve Meryem'in dünyadan haberi yoktu, Meryem saftı, daha çocuktu. Bu densiz dünyada, korunmağa muhtaçtı, onun dinsizlerin şehvet çılgınlıklarından uzak tutmak gerekirdi, Meryem'e yardım etmeliydi.

Ziyad Han'ın eli uzun. Ziyad Han'ın elleri çok uzun ve çevresi hempalarıyla doluydu.

Ne yapmalı?

Evet yalnız Kutsal Ev, yalnız Kutsal Peder korur onu. Kutsal Evin kapısı, Papaz Babaya açık, Kutsal Peder kesinlikle ona yardımcı olacaktır.

Mümin kullar için Kutsal Evde umarı bulunmayın bir dert düşünülemez. Kutsal Eve yakın olmalı.

... O akşam Gemberbanu da haber etmeden, doğru Ziyad Han'ın odasına girdi. Onu görünce, Ziyad Han'ın önünde bağdaş kurup oturan ve onunla söyleşen Bayandur Bey ve öteki saray ileri gelenleri, ayağa kalktılar, Gemberbanu'ya saygıyla baş eğip odadan çıktılar. İlk kezdi Gemberbanu Ziyad Han'ın danışma toplantısını yarıda kesmişti.

Ziyad Han kaşlarını kaldırıp tedirgin karısına baktı. Olağanüstü bir durum olmasaydı karısı bu toplantıya girmezdi.

"Senin Mahmud'dan haberin var mı?"

Gemberbanu'nun kocasına bu şekilde soru açması alışılmış değildi. Kendi sorununa kendisi çözüm bulur, göbeğini kendi keser. O yüzden kocasıyla bu bağlamda bir ilişkisi yoktu. Aslında yıllar geçtikçe karı koca arasından Mahmud'a ilişkin bir set oluşmuştu, şimdi bu seti yıkmak gereği doğmuş, Mahmud'u el birliğiyle kurtarmalıydılar.

Ziyad Han'ın ufak, çekik gözleri gülümsedi.

"Bir papazın kızına vurulmuş."

Ayrımsamıyor daha Ziyad Han, oğulunun tepesindeki kara bulutların yaratacağı fırtınaları. Hâlâ bu konuya eğilmekten kaçınır mı? Bıçağın kemiğe dayandığını görmüyor mu?

Ziyad Han yine gülümsedi.

"Ben de o yaşta yken sana vurulmuştum."

"Ben Müzeffer Ağanın kızayım, Ziyad! Papaz kızı değilim! Sen de Mahmud değilsin!"

Ziyad Han'ın ince ve kansız dudaklarındaki gülücük silindi, yok oldu. Yaşlandı bir anda sanki, beli büküldü.

"He..." dedi. "Mahmud, Ziyad Han değil!"

Bu sözlerde övünme payı yoktu. Bir hayıflanma, bir sancı vardı... Aslında Ziyad Han, Mahmud üzerine konuşmaktan kaçmasının nedeni, kabuklanmış yarasının kurcalanmasını istemesindendi.

Ziyad Han'ın ani çöküşü çok üzdü, sarstı Gemberbanu'yu, tutamadı kendini, istenci eriyip gitti oracıkta, yavaş yavaş minderin üstüne çöktü. Beli büküldü, başını taşıyamıyordu, minderin üstüne koydu,

hıçkırı hıçkırı ağladı ve,

"Bugün," dedi. "Bugün düzde, benim adamlarımı görmüş. Geldi odama, bana öyle bir baktı, öyle bir baktı ki bana, yerin dibine girdim. İnan asmak istedim kendimi, Ziyad. Ama asmadımsa, yalnız onun hatırı için vaz geçtim."

Ziyad Han karısının ipek baş örtüsünün altından çözülp ortaya çıkan saçlarını okşadı. Bu saçların ağardığını bilmiyordu. Kuran'dan şu tümceyi aktardı,

"Ruhu olan her yaratık, ancak Tanrı istenciyle, yaşamı belirleyen kitaba uygun olarak ruhunu teslim eder..."

"Hayır, onu düşünerek vaz geçmedim, asmaktan kendimi."

"Sakin ol..."

"Sakin olamıyorum Ziyad. Korkuyorum."

"Sakin ol canım, kızı saraya getirtirim. Sonrası kolay..."

"Mahmud buna yanaşmaz. Hem de papaz için, sert ceviz diyorlar Ziyad."

"Ne kadar sert olursa olsun, koca deniz önünde bir damla su... Papazın benim karşımda adı okunmaz!"

"Ya Mahmud? Mahmud papazın kızıyla evlenmek ister."

Ziyad Han bir süre sustu.

Gece yeryüzüne yayılmıştı.

Gemberbanu başını yerden kaldırdı, yaşlı gözlerini Ziyad Han'a çevirdi.

Ziyad Han,

"Git yat," dedi. "Sabah ola hayır ola, her şey sabahla başlar."

Aynı gece Papaz son kez Meryem'in anasına sarıldı.

Bunca yıl sonra her şey değişmişti. Meryem büyümüş genç kız olmuş. Papaz Babanın saçına, sakalına ak düşmüş, daha da ağarmıştı. Tek Meryem'in anası her zamanki gibi gencecik kalmış. Nerdeyse şimdiki Meryem kadar. Yalnız gözleri yaşlanmıştı. Sevecen ve duyarlı sesiyle fisıldadı,

"Hayır!" dedi. "Temiz kalan bir tek dinimizdi, " dedi. "Benim karnımdan çıkan bebek, Muhammet ümetinden birinin koynuna giremez," dedi... "Ben de sizinle..."

Papaz Baba torbasını toplayıp Meryem'i uyandıрмаğa giderken, Meryem'in dudaklarında hafif bir gülücük vardı. Meryem dudaklarındaki bu gülücükle uyumuştü. Babası, onun keyifli bir düş gördüğünü sezdi. Durdu, bekledi, Meryem düşünü sonuna dek görsün diye. Gülücük Meryem'in dudaklarından silinsin. Oysa gülücük bir türlü Meryem'in dudaklarından silinmiyordu.

Gece ilerliyor.

Papaz Baba kemikli parmaklarıyla önce Meryem'in saçlarını okşadı sonra onu uyandırdı.

VII

"Sofi"

Sofi kendi adını duydu, bir daha duydu. Ama düşte mi gerçekte mi ayıramadı. Yinelenince, irkildi, kulak kabarttı, sonra Gemberbanu'nun adamları çağırıyor, sandı. Hayır, kapıda kimse yok, kapıyı çalan da yok. Sofi sabahın köründe neden sonra onu çağırın sesi tanıdı.

Sofi'yi çağırın Mahmud'du.

Kırk altı yaşındaydı Sofi. Kırk altı yıllık yaşamının otuz üç yılını Gemberbanu'nun hizmetinde severek geçirmişti.

Sofi, daha önce Gemberbanu'nun babası Müzeffer Ağa'nın konağında uşaktı. Oradan Ziyad Han'ın sarayına gelmiş ve tam on yedi yıldan beri Mahmud'un lalasıydı. Artık büyümüştü Mahmud, uzun bir süreden beri onu aramaz ve çağırılmaz olmuştu.

"Sofi!"

Sofi ivedi yerinden kalktı, yatak odasının kapısını açtı ve Mahmud'un odasına doğru seğırtti.

Mahmud Beyaz geceliğiyle yatağında, sedirin üstünde oturuyordu. Yüzü benzi, üzerindeki gecelik kadar Beyazdı. Sofi önemli bir olayın gerçekleştiğini sezdi.

Son günlerde, Mahmud'un yüzü, Musa'nın "ışıklı eli" gibi nurlu görünüyordu Sofi'ye. Bu kez Mahmud'un nurlu yüzünde ve iri mavi gözlerinde korku vardı.

Mahmud korkudan daha da beliren gözlerini Sofi'ye dikmişti.

"Karma karışık bir düş gördüm Sofi!"

Demek düş görmüş. Sofi'nin yüreğine serin sular serpildi.

Sofi'nin dediğine bakılırsa, dünyada Mahmud'dan başka kimsesi yokmuş. Hiç evlenmemiş. Çünkü kendini düşünecek vakti olmamış. Zaman zaman baş kaldıran erkeklik cinsel dürtüsünü, fırsat olursa sarayın, hizmetçileri, odalıkları ya da halayıklarıyla, özellikle yazın yaylaya çıktıklarında köylü dul kadınlarla dindiriyordu. Hiç evlenmemişti. Bir kaç kez Gemberbanu Sofi'nin evlenmesinin gerektiğini bir buyruk olarak açıklamışsa da Sofi, Gemberbanu'nun onu sevdiğini biliyordu.

Gemberbanu için Sofi, çocukluk döneminden kalan, babasından, anasından, aile ocağından kalan tek varlık, tek anıydı. Aslında Sofi'ye uygun helal süt emmiş bir taze bulup onu baş göz etmesi işten değildi ama içinden gelmiyordu onu kimseye kaptırmak. Çünkü Gemberbanu, Sofi'nin Mahmud'dan başka, bir kaygısı olmasını istemiyordu. Bu bir gerçektir. Sofi'nin Mahmud'dan başka, bir de Gemberbanu'nun tasalarından başka hiç bir kaygısı yoktu.

Mahmud gözlerini Sofi'ye dikmişti.

"Karma karışık bir düştü."

Sofi odasına dönüp , sabah uykusuna doyunca yatmak istiyordu. Bu yüzden düş konusunu uzatmak istemedi.

"Hayırdır inşallah," dedi.

Herkesin ağzında bir çok temelsiz, çürük savlar dolaşır. Dünyanın gizemli işlerinden söz ederler. Hatta Gemberbanu gibi akıllı bir kadın, umarsızlıktan olacak, bir seferinde, yanında tilki taşıyan İsfahan haytasını üç gün, üç gece sarayda tutmuş, yedirmiş, içirmişti, kısırlık derdine derman bulsun diye. Sofi bu tür gerçek dışı savlara, yani batıl inançlara yüz vermezdi. Büyücü dervişlere, sevidlere, bakırı altına dönüştürmeğe çalışan simyacılar hepsine bir arada üç kağıtçı gözüyle bakardı.

Düş yoranlar da Sofi'ye göre aynı sırada yer alıyorlardı. Toprak adamıydı Sofi, ancak gördüğü gerçeklere

inanırdı.

"Hayır Sofi, hayır!... Düşümde viran bir bağ gördüm..."

Mahmud gözlerini Sofi'nin başının üstünden belirsiz bir noktaya dikti ve belleğini toplayarak, düşte gördüklerini anımsamağa çalıştı.

"Sonra bir fırtına koptu. Sonra sanırım , sanırım Meryem"i gördüm... Sofi!"

Mahmud sözlerini derin bir duyarlılıkla, hem de acıyla dile getiriyordu. Sofi'yi bir korku bürüdü. Kimi açıklamalar yaparken, kendisini de avutuyordu.

"Canım, insan her gece bin türlü değişik düş görebilir. Bunların her birinin bir yorumu mu olmalı?"

Mahmud ansızın sedirinden kalktı. Sanki düşte gördüklerini yeniden oracıkta görüyor.

"Meryem'di, Sofi! Fırtınaya yakalanan Meryem'di!"

Yerinden sıçradı. Mahmud ve bir göz açıp kapayıncaya kadar, odadan çıkıp dışarı fırladı. Böylesi bir taşkınlık ondan beklemiyordu Sofi, kendini yitirdi. Önce seslenip Gemberbanu'yu uyandırmak istedi. Buna vakit bulamadan Mahmud'un ardından koştu. Mahmud köşkten çıkmış, bahçede koşarak sarayın cümle kapısına varmıştı.

Saray nöbetçileri, Ziyad Han'ın oğlunun tuhafliklarına alıştı. Ama bu kez sabahın köründe, Mahmud'un yalın ayak başı kabak, Beyaz gece entarisinde, cümle kapıya doğru koşarken görünce, şaşakaldılar, ne yapacaklarını bilmediler.

Mahmud kapıya varınca var gücüyle bağırdı.

"Açın!.. Açın kapıyı!.."

Nöbetçiler bu ana dek Ziyad Han'ın oğlundan bu güçlükte sertlikte bir sese duymamışlardı. Ziyad Han'ın kendisi bağıyor sandılar. Mahmud'un sesinden kesin bu

yurgan hava vardı. Nöbetçiler ivedi büyük kapıyı aç-
verdiler. Mahmud dışarı fırladı, aldı başını gitti.

Sofi de peşine takıldı.

Gence daha uykusundan uyanmamıştı.

Az sonra insanlarla dolacak sokaklar şimdi boştu.

Sabaha yakın yeğni bir yağmur çiselemişti, so-
kaklarda toprak kokusu vardı.

O gün erken kalkan, ayakkabıcılar, sebzeciler, ka-
saplar, demirciler, kebağçılar ellerinde süpürge,
dükkânlarının önünü süpürüyorlardı.

Üzerlerindeki uzun gecelikleriyle, art arda sokaklarda
koşuşan iki kişiyi görünce, işlerini bırakıp onları iz-
lediler. Koşanlar gözlerden yitince yine başlarını önlerine
eğip işlerine koyuldular.

Çok olaylar görmüş, yaşamıştı Gence halkı, bugüne
dek. Onları bu yüzden şaşırtmak pey kolay değildi.

Hızlı koşmaktan, Sofi'nin nerdeyse ciğerleri sö-
külecekti yerinden, ama durup soluklanmaya mecali
yoktu. Çünkü Mahmud ne yalvarışlarına kulak asıyordu,
ne de hiç olmazsa arkasına dönüp ona bakmıyordu. Çıl-
dırılmıştı sanki Mahmud.

Sofi soluk darlığında, kendi derdi bir yana, Ge-
merbanu'ya acıdı.

"Yazık," dedi.

Mahmud, Meryem'le elele, kehribar sarısı ovada do-
laşırken, Meryem bir ara elini uzatıp Gence'nin çev-
resindeki küçük Beyaz badanalı evlerini Mahmud'a gös-
termişti.

Koşarak Gence'nin çevre semtine ulaştılar. Burada
Sofi'nin burnuna kebab kokusu geldi.

Önlerindeki kulübelerden birinin avlusunda ocaktan
duman yükseliyordu.

Mahmud evi, sonra avlusunda yanan ocağı görünce
yavaşladı ve durdu. Sofi soluk soluğa ona ulaştı, elini
entarisinin yakasından sokup, sanki göğsünü yarıp, yü-
reğini ovmak istiyordu. Sonra zorlukla,

"Tanrı... Tanrı sana insaf verisin," dedi.

Mahmud yanıtlamadı.

Sofi, Mahmud'un gözlerine, sonra onun baktığı
küçük, Beyaz badanalı eve yöneldi ve avlusunda tüten
ocağa, sabahın bunca erkeninde, pişirilen kebaba şaşırdı.

Mahmud yavaşça evin avlusuna yaklaştı. Evet burası
Meryem'gilin eviydi. Mahmud çalı çırpıyla çevrelendirilen
avlunun kapısını usulca açtı, avluya girdi. Sofi de ar-
dından.

Dört yabansı adam, bağdaş kurup avlunun orta ye-
rinde oturuyorlardı. Önlerine serdikleri kirli bir bezin
üstünde kesilmiş bir hayvandan arta kalanlar vardı. Ya-
nıbaşlarında ocak tütüyordu. Ocaktaki közler bir kenara
itilip üstüne çubuk şişler dizilmişti. Şişlerdeki iri et par-
çaları kızardıkça ocağın dumanı havaya yükseliyordu.

Ağzları, elleri; şişlerdeki etin suyuna, kanına, yağına
bulaşan bu partal üst başlı adamlar, ansızın karşlarına
çıkan, gecelikli iki kişiye, yuvasından fırlamış gözlerle
baktılar.

Avluda oturanların en iri kıymıslı ki, üstünde kaba
bezden yırtık gömlek, başında it kuyruğuna benzer bir
başlık vardı, hem de, sağ kulağında irice demir bir hal-
kası, yüzü çopur, gözünün biri kertenkele yumurtası
gibi bembeyaz ve fırlak ve tabii ki yalın ayaklısı dikkatle
Mahmud'a baktı ve

"Şahi Necefin* türbesine ant olsun, bu, Ziyad Han'ın
oğlu," dedi

Ötekiler inanmamış gibi Mahmud'u süzdüler.

* -Mezarı Necef kentinde bulunan Hazreti Ali'ye yakıştıran bir ad.

Sofi de iri kıyım, tek göz adamı tanıdı; Gence'nin en ünlü dilencisi Sırnaşık İsrail. Bu çevrede tanımayanı yok.

Sırnaşık İsrail dizleri üzerinde yükseldi ve,

"Gelin!.." dedi. "Gelin siz de yeyin. Hazreti Abbas'a ant olsun böyle lezetli kebab yedimse..."

Gördüğü görünümünden, kebabın kokusu ve dumanından serseme dönen Mahmud, o anda avlunun bir köşesinde Ak keçinin kesik başı gözüne çarptı.

Ak keçinin başı dik duruyordu. Boynundaki kan pıhtılaşmış, gözleri açıktı, bakışları yabancı, donuk...

Avluda oturan dilencilerin arasındaki kel olanı Mahmud'un gözlerinin dikildiği kesik keçi başına baktı ve tok bir sesle yüksekten okudu,

Nenem o halli keçi,

Memesi ballı keçi

Uca gaya başında

Tutubdu yallı keçi.

Ocak başında oturanların dördü de bu maniye içten güldüler. Sırnaşık İsrail, koca elini maniye okuyan dilencinin kel kafasına sürdü ve,

"Bu sizin bildiğiniz kellerden değil," dedi. "Buna Nohudu Keçel, derler. Nohudu Keçel, her şeyi bilir, ayran içer, kediye biner!"

Yine gürültüyle gülüştüler. Bu kez Sırnaşık İsrail ayağa kalkıp Ak keçinin kesik başına doğru gitti ve giderken de Mahmud'a keyifle anlattı,

"Dilini çıkarıp senin gibi değerli koğumuz için kebab etmeliyim. Dil kebabının tadına doyum olmaz. Otur!... Oturun!..."

Sırnaşık İsrail, Ak keçinin boynuzundan tutarak kaldırdı.

Mahmud'un gözlerinde hayvansal bir acı ve korku oluşmuştu ve Mahmud ak keçinin başına bakıyordu.

Sırnaşık İsrail her iki elinin iri ve etli parmaklarını güçlkle Ak keçinin ağzına soktu ve keçinin çenesini kanırmağa başladı.

Ak keçinin ağzı ağır ağır açıldı ve ince dili, Sırnaşık İsrail'in güçlü parmakları arasından gözüksü.

Birden bir çığlık koıtu Mahmud'un gırtlğından ve yaşam boyu az çığlık duymamış olan Sofi'nin tüyleri diken diken oldu. Sırnaşık İsrail bile etkilendi, donuktu.

"Sofil!.. Sofil!.."

Mahmud başka bir söz bulamıyordu belleğinde. Kafası alt üst olmuştu. Tüm acılarını bu tek sözcükle açıklamak istiyordu.

Sırnaşık İsrail'in keçi başının çenesini kanırtan elleri kuruyup kaldı. Ötekiler de şaşkınlıkla Mahmud'a bakıtlar ve bu tüyler ürpertici çığlığın nedenini anlayamadılar.

"Sofil!.. Sofil!.."

Mahmud kebab kokan avludan kendini bir çırpıda dışarı attı, koşarak uzaklaştı.

Sofi yine Mahmud'u kovalıyordu.

Kebabın kokusu olduğu yerde kalmıyor, tükenmiyor. Sanki kızaran etler vücuduna yapışan geceliğinin dokusuna sinmiş, hem de kendi gövdesine yedirilmiş...

Bu küçük sessiz, sevimli avluda, baş başa kalan Sırnaşık İsrail ve yarıdakçıları, birbirinin yüzüne şaşkın bakakaldılar. Önce Sırnaşık İsrail toparlandı. Şölenlerine birden giren, pişmiş aşlarına soğuk su katan Mahmud'a bastı sövgüyü. Sövgüsünü bir de "Geri zekalı aptal !" açıklamasıyla süsledi. Gerçekten de kesik keçi kellesinden korkan ve dünyanın en lezetli yemeğı olan keçi dili kebabını geri çeviren kimse geri zekalı , aptal değil de

nedir?

Sonra Sırnaşık İsrail, Ak keçinin çenesini parçaladı, dilini çıkarırken, tüm Gence halkına parmak ısırta bir olay baş gösterdi. Sırnaşık İsrail'in elleri söz dinlemez oldu. Her iki eli dirsekten aşağısı kurudu, taş kesildi.

Ocak başında oturan dilenci yardakçılar, kalkıp kecinin başını, kuruyan, kıvıldamayan parmakları arasından zorlukla çekip çıkardılar.

Dilencilerin, aç bilaçların evsiz barsızların ödünü koparan, haracını yiyen Sırnaşık İsrail, o sabahtan sonra takımının en acımılanına dönüştü. Öyle ki ona verilen sadakayı bile elinden kaptırıyordu. Bir süre sonra iri kıymılığından da bir iz kalmadı. Ufaladı, ufalandı. Yıllar geçince, İsrail'in takma adı da değişiverdi. Ona herkes Keçi İsrail demeğe başladı. Çünkü durup durduğu yerde keçi gibi melemeğe başlamıştı. Artık çarşıya açılan sokakların birinin köşe başına oturup keçi gibi meleye dileliyordu. Gelip geçenlerin önüne attığı bakır sikkeleri de pusuya yatan çocuklar kapıp kaçıyorlardı. Bir kış gecesi Keçi İsrail akşamdan sabaha dek meledi, sabah öldü...

...Ne Papaz Babagilin avlusuna girdikleri o sabah, ne de sonraları bu konuyu düşürken Sofi, bu dilencilerin o evin az önce boşaldığının ve keçinin sahipsiz kaldığını nasıl haber aldıklarını çözemedi.

Sonraları, varlıklı bir adam olduktan sonra, bir gün kapısına gelen bir dilenciye konuyu açtı. Dilenci, Beyaz ve uzun bıyıklarının altından gülümseyip, "Ağam," demişti. "Kimsesizliğin ve sahipsizliğin kendine özgü koku var."

Artık sarayda herkes konuyu biliyor. "Papaz Baba, Mahmud'un sevdalandığı kızını geceleyin alıp Gence'den kaçırmış. Ziyad Han'ın oğlu Mahmud kızın ardından gitmek ister."

İlginçti, Ziyad Han binlerce sıkıntı ve üzüyle elde et-

tiği ve elinde tuttuğu tahtına kurulup oturmasını sevmezdi. Vekil, vezirlerle bir araya gelince, onlar gibi halı üzerine dizilen minderlerden birine bağdaş kurar oturur. Yalnız karışık ve önemli günlerde tahta kurulur.

Olay üzerine Ziyad Han tahtına oturdu. Gemerbanu sağ yanında yer aldı. Sarayın ileri gelenleri ayakta, Han'ın buyruklarını bekler oldular.

Ziyad Han artık ne kendini aldatmak, ne de konuyu örtbas etmek istemiyordu. Varisinin alinyazısı neyse, tahtinki de o olmalıydı.

Ziyad Han'ın ufak çekik gözleri kızarmıştı.

"Papazı bugün yakalayacaksınız! Derisini soyduracağım. Kızı da sarayda istiyorum! Bayandur Bey!"

İnce uzun boylu, yakışıklı bir delikanlıydı Bayandur Bey, bir adım öne çıktı,

"Baş üstüne Han!"

"Sana akşama dek süre tanıyorum. Olup bitenden Mahmud'un haberi olmamalı!"

Bayandur Bey Ziyad Han'ın son yıllarda beğendiği ve yükselttiği bir komutandı.

Ziyad Han çevresindekilerin ihaneti ve ikiyüzlülüğü karşısında, umudunu yitirince, Bayandur aklına gelir hep. Onunla dertleşerek sıkıntılarını arınır. Bayandur da hem aklıyla hem de gücüyle, üstelik içtenlikle Ziyad Han'a hizmet eder. Ziyad Han en gizli işleri, en fazla güven isteyen önlemleri Bayandur'un eliyle gerçekleştirmişti. Garabağ Beylerbeyliğinin tüm kolluk güçleri Bayandur Bey'e bağlıydı. Ayrıca ordunun başında da o vardı.

Bayandur başını önüne eğdi ve,

"Süreyi yarın sabaha dek uzat, Han." dedi.

Bayandur Bey, Ziyad Han'ın buyruğunu ne pahasına

olursa olsun, yerine getirmeliydi. Boş sözlerle arası yoktu.

Saraylıların, akşama değin papazın yakalanacağına kuşkuluydular, ama süre sabaha sarkınca, yerin dibinde de olsa, Bayandur Bey'in onu bulacağına ve herkesin bildiği gibi, yarın sabah papazın derisinin diri diri sunulacağından emindi.

Mirze Salman, elini ağzının önüne tutup bir iki kez usulca öksürdü.

Ziyad Han öfkeyle bakıp Mirze Salman'a ve,

"Ne var moruk?" diye sordu.

Mirze Salman bir adım öne çıktı, baş eğdi ve uzun sakalının sivri ucunu sol elinin işaret parmağına dolaya dolaya dedi:

"Hepimiz iki beşik arasında iki cevheriz.*Bu iki cevheri birbirinden ayırmak ancak Tanrının işidir, çünkü yaratan odur ve verdiği almak yalnız onun hakkıdır."

Ziyad Han'ın sabrı taşı,

"Sade ve anlaşılır konuş, moruk!"

"Han sağ olsun! Han, seni dinginliğe çağırıyorum. Nesrettin Tusi Hoca, kitaplarından birinde Hekim Bogratisi'in** şu sözlerini örnekler,

"Taşkın fırtınaların, azgın dalgaların, burgaca soktuğu ya da kayalara bindirdiği gemicilerin kurtulma olasılıkları, alışılmışta sakın gözüken ama öfkelenince ağzı köpürenlerden kurtulmaktan daha akla yakın... Ne kadar öğüt versen, yalvarıp yakarsan, doğru yolu gösteren, nafile; çünkü, içine kuru odun atılan ocak gibi daha fazla tutuşur, alevleri bacayı sarar..."

* -Eski doğu felsefesine göre, iki beşik: yer ve gök, iki cevher de ruh ve madde demektir.

** -Hipokrat.

Bayandur Bey Mirze Salman'a alttan alttan acı bir bakış attı.Tezcanlıydı Bayandur. Mirze Salman'ın uzun konuşmalarıyla büyüklük taslaması hoşuna gitmiyordu. Bu kez de ona sert çıkışmak isterken, Ziyad Han'ın parmak işaretleriyle ister istemez tuttu kendini ve usul usul konuştu,

"Mirze!" dedi. "Hep On İki İmam* için ağlarız, bir kez de Yezid** için ağlayalım. Ama yanlış anlaşılmasın ben Yezid İbni Muaviye değilim. Bunu sen de iyice belle, dine bağlı bir müminim ben. Savaşlarda, düşmanın kılıcı altında bile namazımı kazaya bırakmam."

Mirze Salman bu kez Kur'an dan ezbere bir sure okumağa başladı,

"Müminlik, yüzünüzü doğuya, ya da batıya çevirmeniz değildir. Müminler Tanrıya, ahrete, meleklerle, kutsal kitaba, peygambere inanırlar. Olanaklarını yakınlarıyla, yetimlerle, yoksullarla, yolcularla ve dilencilerle paylaşırlar. Özellikle köleleri azat ederler. Namaz kılarlar, zekat verirler, ahtettiklerini yerine getirirler. Felaketler karşısında..." Mirze Salman konuşmasını bastıra bastıra sürdürdü, "Sıkıntılar ve musibetler karşısında, sabırlıdır. İşte bu insanlar gerçek insandır, yani mümindir..."

Mirze Salman Kur'an dan söz ettiğinden, Bayandur Bey onun söylediklerini kesemedi, konuşması bitince gerili bir yay gibi boşaldı.

"Neler anlatıyorsun, moruk? Dinsizin biri kızını Han oğlundan esirgesin, herkesin önünde bizi küçük düşürsün, biz de elimizi kolumuzu bağlayıp seyir mi edelim?"

Yalnız Ziyad Han, çok öfkelenirse, Mirze Salman'a "moruk" diye girişirdi. Bayandur Bey'in, onunla Ziyad

* -Hazreti, Ali'nin soyundan gelen ve Şii'lerce kutsal sayılan din önderleri.

** -Hazreti Hüseyin'in katili.

Han'ın edasıyla konuşması hiç hoşuna gitmedi. Bayandur Bey'e keskin ve kısa bir bakış attı, sonra yine Ziyad Han'a dönüp ve,

"Ben Hanla konuşuyorum," dedi. "Reayadan biriyle değil!"

Bayandur'un yüzü kızardı. Nabzı şakağında atmağa başladı. Gerçekten Bayandur Bey halk arasından çıkmıştı. Babası çiftçiydi. Mirze Salman'ın herkesin arasında onu bu denli horlamasını bağışlamayacaktı.

Kimsenin Ziyad Han'ın huzurunda, dile getiremediğini Bayandur Bey cüret eder, söyler; bu yüzden son zamanlarda, Mirze Salman gibi kimileri Bayandur Bey'e dokunacak bir şey söyledi mi, Ziyad Han'ın hoşuna giderdi. Diyeydi ki "Bayandur Bey, sen yiğitsin, akıllısın bana bağlısın; ben seni Sultan Mahmud'un fili gibi, değeri ölçülmez bir varlık kabul ederim, ama unutma ki seni halk arasından ben çekip çıkardım, ben yetiştirdim seni, sen de haddini bilmelisin..."

Her şeye karşın önemli bir olay var şimdi. Küçük hesapların yarattığı sürtüşmelere son vermeli.

Gözlerini yumdu Ziyad Han, elleriyle alnını ovdu.

"Mirze!.. Ya Mahmud?"

Ziyad Han'ın bu sorusu Gemberbanu'ya derinden bir ah çekti. Herkes gözlerini Ziyad Han'dan çekip Gemberbanu'ya dikti. Gemberbanu üzüntüden büzülmüş, küçülmüştü sanki ve tüm olup bitenlerin dışındaydı. Yorgundu. Beyninde, vücudunda yalnız bu sabahın yorgunluğu değil, yılların üst üste bindirdiği yorgunluğu onu ezen. Yılların dayanılmaz sinir gerginliği bu sabah etkisini göstermişti.

Ziyad Han, açtı gözlerini ve sorusunu yineledi.

"Ya, Mahmud?"

Sonra kendisiyle konuşmaya başladı. "Sırçadır yüreği Mahmud'un Mirze. Onların peşine düşmek ister Mah-

mud. Ama orduyu arkasında istemez, atlıları istemez. Derviş olup yollara düşmek ister Mahmud ! A , Mirze!"

Gemberbanu yine bir ah çekti derinden.

Gemberbanu'nun yorgun Beyni, düşünmeye çalıştı,

Bak gör ki felek işi nerelere sürükledi. Ziyad Han gibi bir adam, kendi reayası karşısında bunca zayıf ve aciz konuşuyor.

Mirze Salman sakalının ucunu işaret parmağına dolaya dolaya, boğuk bir sesle,

"Han sağ olsun," dedi. "Mahmud üst düzey toplumundandır, bizim gibi alt düzey toplumunun yaratıkları çoğu zaman onu anlamaz."

Ziyad Han dişlerini sıkı ve önünde duran saraylıları teker teker gözden geçirdi ve,

"He," dedi. "Mahmud sizin akranınız değil!"

Tam bu anda Mahmud içeri girdi. Ve bu kez de herkes ona döndü Gemberbanu inceden inledi.

Nedense ona gözlerini diken bu insanlar hiç bir zaman bunca cahil, bunca zavallı gözükmemişti Mahmud'a. Bu adamların en basit bir konuyu anlayamayacaklarını sezdi.

Kim nasıl anlar ki Meryem tektir bu dünyada, yalnızdır. Eğer Mahmud, Meryem'e yar olmazsa, o zaman bu dünyada hak yerini bulamaz.

Yine de öğrendiği çok gerçek vardı bu sabah. Ak keçinin kesik başı anlatmıştı. Şöyle ki,

Acı, yalnız sıcak ekmeğin ağzı yakması, ya da ısırgan otunun elini ısırması değil. İnsanların üzüntüsü, yalnız uzaktan uzağa genç şarkıcının sesindeki hüznü duymak ve dinletinin ortasında, bırakıp ayrılmak da değildir. Böylesi bir dünyada, kırdan bayırda çiçek toplayarak gezinmek, Mahmud için artık gülünçtü. Gerçekten de

utandı yaptıklarından. Kitaplığa postu serip geceli, gündüzlü kitaplara yumulmak ve çevre yerine kitaplarda yaşamak, yaşam boyu içinde bulunduğu kabuğu çitlatmamak, çatlatmamak, kırmamak, gerçek dünyaya çıkmamak, kısacası yaşam boyu, bomboş suyu çekilmiş, kupkuru bir yumurta kabuğunun içinde yaşamak doğru değildi.

Sabah, Mahmud o küçük Beyaz badanalı evin avlusundan saraya dönünce, Meryem'in ardından gideceğini, hem de tek başına gideceğini, girip Meryem'i bulacağını, önce Gemberbanu'ya söyledi. Gemberbanu, onun iri mavi gözlerine bakarak, "Yapar mı yapar," dedi içinden. "Mahmud artık eski Mahmud değil."

Kebap dumanına sarılı bu dünya, karanlık, güvencesizse, Mahmud'un gidip Meryem'in imdadına yetişmesi gerek. Mahmud ve Meryem birleşmeli.

Mahmud'un elini, kolunu bağlayıp ev tutsağı yapmaları olası değil. Aslında ona dokunulmazdı, bu apaçık ortada.

Ne yapabilirdi Gemberbanu?

Yorgun beyninin içinde birden bir kıvılcım parladı. Kulağı kesik İbrahim'i yardakçılarıyla birlikte, Mahmud'un ardına takabilirdi. Ziyad Han'ın gözcülerinden, hafiyelerinden başka...

Gemberbanu bilmiyordu ki, Gence'den gelen özel bir çağrı üzerine, Kulağı kesik İbrahim Mahmud'u unutacak ve aldığı ön ödeme altınlarla, Yahudi, Ermeni ve Rum genel kadınlarla, işrete girişecek. Parası suyunu çekince, kadınlarca kapının önüne konacak. Sonra yeniden en eğri, en çarpık yollardan yeni işretler için para arayacak.

"Her kötülükte bir iyilik saklıdır, derler. Bakarsın Mahmud'un yola çıkması onun için yararlı olur, belki yaşamının çizgisi değişir, belki de berkleşmesi için bu yolculuk gerekli. Nasılsa yolculuk boyu Ziyad Han'ın adamlarınca çevrilecek ve her zaman Han'ın avcunun içinde

olacak."

Ziyad Han, karşısında duran Mahmud'a dikmişti gözlerini. Tam dokuz yıllık özlem sonunda Tanrı bu evladı sunmuştu ona, sevinmeli miydi, yoksa üzölmeli mi? Bilemiyordu.

Yüz yüze olmasalar, Ziyad Han oğlu hakkında daha sert önlemler alacak, ama Mahmud karşısına dikildi mi, sesi soluğu kesilir babasının, kılıcı kesmez olur.

Mahmud'un masumluluğu, Ziyad Han'ın yüreğindeki öfkeden de sevgiden de güçlü.

İkircikliğinin yersizliğini seziyordu Ziyad Han. Mahmud'un yola çıkmasına izin verecek. Çünkü ziyad Han gibi eli kanlı bir insan, karanlık emelli bir insan, Mahmud'un masumluluğu karşısında elinden bir şey gelmez. Ayrıca Mahmud kafasına koyduğunu yapar, bakmaz babasının dediğine, dinlemez onu. Aman ahali, babasının sözüne aldırmayan oğlunu, saygısız ve densiz olarak bellemesin.

Atalarımız ne demiş? "Yiğit odur ki kuşku lu davranmaya. Helal mayasına haram katmaya. Çünkü bir oğul ki baba sözünü tutmaz, o oğulda, onur ve ar olmaz..."

Ziyad Han oğlunu onursuz durumuna sokarak kıştırmak istemiyordu. Kendini toparladı ve gülümsedi, oysa içinden kan ağlıyordu.

Bir keşiş kızına vurulup Mecnun gibi çöllere düşmek, dünyanın en onursuz, en aşağılık işi değil miydi? Neden aldatır kendini? Döndü, karısına baktı. Onu sinmiş ufalmış buldu, ürperdi. Gücünü toplayarak, ufak çekik gözlerinin bakışlarıyla onun tedirginliğini gidermek istedi.

Ziyad Han'ın hafiyelerinin edindikleri bilgiye bakılırsa, Papaz Babanın anayurdu Erzurum'muş. Kuşkusuz oraya doğru yola çıkmış. Hafiyeler, bu bilgiyi aktarıırken, Mahmud da Ziyad Han'ın yanındaydı. Sultan Selim'in korukusundan, Papaz ve kızının daha öteye geç-

mesi olası değil. Genellikle Han'ın adamları, onların her gün nerede olabileceğini de saptayabiliyorlardı.

Erzurum'da Süleyman Paşa adlı genç bir SancakBeyi egemendi. Ziyad Han ondan yardım isteyebilirdi. ama pek güvenmiyordu ona. Çünkü geçen yıl, Süleyman Paşa'dan ilginç bir mektup almıştı. Süleyman Paşa mektubunda bir birliğe çağırıyordu onu. Yeryüzünde ne kadar Türk Halkı varsa hepsini bu Birlikte yan yana getirmektir amacı. Büyük Türk Devleti'ni kurmak istiyordu.

Anlaşılan Azerbaycan'lısıyla Osmanlı'sı, Özbek'iyile, Yakut'u, aynıydı ve bir arada yaşayacaklardı. Ziyad Han bu mektubu okuduktan sonra, gözlerini dört açtı. önce Şah İsmail'e göndermek istediye de, vaz geçti. Mektupta bu ilginç ve alışılmadık fikirten başka bir de alışılmadık bir sadelik ve içitenlik vardı. Ziyad Han yanıtlamadı mektubu nedense. Yanıtlasaydı, "Ey delikanlı," diye yazacaktı. Böylesi bir karmaşık dönemde, bu tür düşünceler seni yaşamından eder, haberin olsun, ananın başına karalar bağlar..."

Erzurum kalsın şimdilik. Nasılsa bölgenin tüm hafiyelerini ayağa kaldırmıştı, gizlice bölge hafiyelerin işine göz diken özel hafiyeleri, onların yerlerinde gözü olan, götürü ücretli hafiyeleri de öyle... Kısacası Mahmud'un başından bir tüy eksilmesine izin vermeyecekti, ama bu arada Mahmud dünyayı tanıma fırsatını da elde etmiş olacak. Ziyad Han'ın tek korkusu, acaba Mahmud göreceği acı gerçeklere dayanabilecek mi. Çünkü o daha, gerçek yaşamın çirkin yüzünü görmeye hazır değildi.

"Ne yaparsın?

Su geler, ahar geder

Gayalar ythar geder

Dünya bir penceredir

Her gelen bahar geder.

Belki de böyle olmasında hayır var. Kendimi avutmak

için söylemiyorum. Belki bir fırsattır bu, bize tanınan, belki de bir sınav. Sınavda başarırız, bugünkü sıkıntılarımız son bulacak, bir daha yinelenmeyecek."

Ziyad Han, Mahmud'un gizli korunması için tüm Beylerbeyliğini ayağa kaldıracığını Gemberbanu biliyordu, ama kulağı kesik İbrahim'in altın düşkünlüğü, daha geçerli bir korumaydı. Bir de... Bir de, elbete ki...

"Sofi!... Sofi de seninle gidecek!..."

Gemberbanu'nun o gün ilk kez ağzını açıp konuştuğu buydu.

En azından Sofi de Mahmud'la gitmeliydi. En azından Sofi Mahmud'un yanında bulunmalıydı.

Gemberbanu'nun son derece yorgun ve bitkin Beyni yine sızladı, yine bir çılgık attı,

"Rabie susuzluktan ölmek üzere olan köpeği kurtardı, ben de susuzluktan helak olmak üzereyim, neden kimse kurtarmıyor beni?"

Kaygılarından, yorgunluktan, bulanık gören gözleri, bu anda Mahmud'dan yardım isteğinde olduğundan habersizdi Gemberbanu. Bu gözlerde kakıncı bir bakış vardı. İlk kezdi oğluna bakan gözlerinde oluyor bu...

"Han'ımı gören, anasını görmeyen oğul, canım oğul, gözüm oğul, yaman yarası çiharıb yaman belaya düşen oğul, bu vefasız dünyada men senden ayrılmazdım feleyin gücünü mene gösteren oğul demirsen gan olar? Yel eser fegan olar? Bilmirsen bala gezen yerlere analar gurban olar? Niye felek ele elledi ki, deye bilmedim ki, balandı, handı, handı, bağçada guş govandı Misri gılinc belinde, vurmağa pehlevandı ve bu sözler hemşelik üreyimde galdı benim? Tifil vahtı ağlayanda ağzına basardım mememi, sen dincelerdin, benim üzüm gülerdi, indi bes neyleyim men?"

Yıllar önce, kendi çocukluğunda duyduğu bir maniyi anımsadı,

Bala dadlı,

Bal dadlı,

Bala adam aldadır,

Şirini şirin olur,

Acısı bal dadıdır.

Ve bu anının etkisiyle Gemerbanu'nun yorgun beyni daha da karıştı. Gözlerinin önünü bulanık bir sis bürüdü, giderek sisin içinde eriyip gitti sanki.

Mahmud Gemerbanu'nun gözlerinde gördüğü anlamı bu sabah erkenden Ak keçinin kan pıhtılı kesik başındaki gözlerindeki benzetti. Anasına bakmayı sürdüremedi. Korktu; bu yorgun ve bitkin gözlerin görünümünü onu Meryem'i aramaktan caydırır diye. Meryem tek başına kalır.

Mirze Salman anlamakta zorluk çekiyordu. Nasıl olur, anasının kırılması pahasına, başka birisinin, bir yabancıнын mutluluğu uğrunda bunca savaşım verir.

Bayandur Bey usul usul, bir iki adım attı. Mahmud'un önünde durdu. Ziyad Han Bayandur Beyin bu davranışını, avına yaklaşan bir kaplanın yırtıcılığını, hırslını çağrıştırdı; yerinde duramadı, sinirleri bu duruma dayanamadı.

Kuvvetli çenesini sıkıdığı, yüzünün çizgilerinden anlaşılan Bayandur Bey, elini uzatıp Mahmud'un kolunu tuttu. Ve

"Sofi'yi de yanında götür." dedi.

Bu kardeşçe bir dilekti. Ama Bayandur Bey, Mahmud'un gözlerinin içine fazla bakamadı. Çünkü Mahmud'un onun gözlerinde çok şeyler okuyabileceğini sezdi.

O sırada, Sofi kapının önünde durmuş içeri girmeğe yüreklenebiliyordu ve Mahmud'un yanıtını bekliyordu. Tabii ki Sofi ağrısız başına kaşbastı bağlayacak değildi, sıcak yatağını, hazır yemeğini sarayda bırakıp, dervişler gibi, çöllere düşmek istemez. Ama bu durumda, Mahmud'u kendi başına bırakmak da olmaz. Üstelik Gemerbanu dirliğini azıcık da olsa kazanması için, Mahmud'a koşulmayı gerekli gördü. Boynunun borcuydu.

Mahmud,

"Sofi de gelsin," dedi.

Mahmud'un isteği, Sofi'yi canlandırdı.

Gemerbanu yorgun yorgun, Bayandur Bey'i süzdü ve hafiften gülümsedi. Bu diri diri, dokuz parmağı kesilip, onuncu parmağı bağışlanan, kesilmeyen bir insanın teşekkür gülümseyişiydi.

Ziyad Han da Bayandur Bey'e döndü, o da ufak, çekik gözleriyle sanki deminki düşüncelerinden dolayı özür diliyor.

Nasıl olduysa, Gemerbanu'nun kulaklarında bir bebek çığlığı çınladı. Mahmud'un doğduğu an, ilk ağlama sesi. Ardından, Gemerbanu artık hiç bir şey duymadı, hiç bir şey görmedi, hiç bir şeyden haberi olmadı.

O gün Ziyad Han kollukçulara, hafiyelere, Mahmud'un yolculuğuna ilişkin buyruklarını verdikten sonra, Sofi'nin koluna girip, hazine dairesine götürdü onu.

"Bundan böyle, yolculuk süresinde, bana bağımlı olacaksınız!"

Sofi o anda, kuşkulu bakan bu ufak, çekik gözlerin öfkesini tüm varlığıyla duyumsadı ve kendi yazgısıyla Mahmud'unkinin aynı tekne de yoğunluğunu anladı, üzülmedi. Kırk altı yaşındaydı ve Mahmud'dan başka yakını da yoktu, olmayacaktı.

"Bunların hepsi Mahmud'un! Hepsi!"

Ziyad Han hasta bir parıltıyla parlayan ufak ve çekik

gözlerini hazinenin sandıklarında, altın külçelerinde, mücevherlerin üzerinde ağır ağır gezdirdi.

"Bunların hepsi! Bak hepsi Mahmud'un elinin altında olmadı, her zaman. Her zaman onun elinin altında. Dünyanın işi bilinmez! Bilinmez dünyanın işi!"

Ziyad Han, kendisinin de anlayamadığı, anlam veremediği, bir ciddilikle hazinenin en değerli mücevherlerini, teker teker seçip Sofi'ye verdi. Hindistan'dan, Çin'den, Irak'tan, Yemen'den, Habeşistan'dan, Mağrip'ten getirip ve altın karşılığında satın alınmış, göz dağıyla toplatılmış, kılıç gücüyle zaptedilmiş, bu iri elmaslı zümrütlü, yakutlu mücevherlerin hepsi Mahmud'un olacaktı. Ve de kimseye güvenilmez, bunlar her zaman Mahmud'un yanında bulunması gerekirdi. Döndükten sonra yine hazineye devredilir.

Sofi bu mücevherleri; gömleğinin altında, çıplak beline, karınına, kuşağıyla sardı.

Ziyad Han,

"Sen, " dedi. "Şimdi ülkenin en değerli adamısın. Ama boynun kıldan ince..."

Bir korku duygusu sardı Sofi'yi. Ziyad Han'ın çok varsıl olduğunu biliyordu ama bu kadar olacağı aklın ucundan bile geçmezdi. Bunca varsıllık bir araya getirilemez ve bunların hepsi tek kişinin olamaz.

Hazineden çıkarırken, Ziyad Han ayrıca Sofi'ye yol harçlığı olarak dört kese altın verdi, yetmezse yine göndereceğini söyledi. Bunca altını harcaayıp bitirmek olası mı diye şaşkınlıkla düşündü Sofi. Ziyad Han'ın gözü sürekli üzerinde olacaktı. Ayrıca Sofi de sık sık mektup yazmalıydı. Mektubunu bir altın verip tatarla gönderecek, Ziyad Han da mektubu alınca iki altın verecekti. Ziyad Han buyruklarının tümünü Sofi'ye ilet-

tikten sonra en akıllı ve en dayanıklı, benekli tayına bindirdi Mahmud'u ve uğurladı. Ardından Sofi de atına binip; ayaklar üzengide, dizler atın kaburgalarında, ata bir kamçı çaktı, Mahmud'la birlikte yola koyuldu.

Mirze Salman sarayın kapısında, uzaklaşıp gözden yiten atlılara ardınca bakara, uzun sakalının sivri ucunu, sol elinin işaret parmağına dolaya dolaya, içinden,

"Yazık oldu!" dedi.

Ne Ziyad Han, ne de Gemberbanu, bu ayrılığın sürekli olacağını bilemezlerdi. Buna karşın, Mahmud'un yola çıktığı günden sonra anası karalar bağladı, daha doğrusu karalara büründü ve türbelere bezler bağladı, adaklar adadı. Kocasını bu haline bakıp bakıp üzülyordu ve,

" Ne ekersen, onu biçersin " diyordu içinden.

Ayrılığın sürekli olacağını sarayda yalnız tek bir kişi biliyordu.

VIII

Arada bir şimşek çakıyor sessizce ve Mahmud kısa süren yıldırım aydınlığında, karşısındaki çobanın dikkatle bakan gözlerini seçiyordu. Mahmud konuştuğunda, çoban sanki, bu dağların eteğinden, sürüsünün başından başka bir aleme ayrılarak, kendinden geçiyordu.

Mahmud o gece ozan şeyh Nizami'nin "Leyli ve Mecnun" adlı manzumesini anlattı.

Tüm günü at sırtındaydılar. Akşamın alaca karanlığında şiddetli sağanağa tutuldular, sırlıklam ıslandılar. Sanki atla derin bir çaydan geçmişlerdi. Gün boyu ne yağmur dinmiş, ne de sığınacakları bir yer bulmuşlardı.

Sofi,

"Nuh'un tufanına mı rastladık ne? " dedi. Ve tam o anda bir çoban köpeği havlamasını duydular. Sofi kaşlarından süzülen yağmur sularının altından dikkatle çevreyi taradı, bir ocak ışığı gördü. İkisi de atlarını ışığa doğru sürdüler.

Sofi ancak o zaman burasının bir otlak olduğunu farketti, öyle ya bir de çoban vardı karşılarında. Yontulmamış, kaba saba bir çoban.

Çoban elindeki kalın ve uzun değneği kaldırarak bağırdı,

"Kimsiniz? Ne istersiniz?"

Sofi,

"Tanrı kullarıyız," dedi.

Sofi bu yolculukta kimseye kimliklerini açıklamıyordu. Soyulacaklarından korkuyordu. Kuşağındaki mücevherlerin çalınmasından. Bu mücevherlerden Mahmud'un bile haberi yoktu.

Çoban kaba, saba ama karşısına çıkan yolculara alacağında yer verdi, ocağın ateşini çoğalttı. Sofi, Mahmud'un giysilerini ateşte kuruttu. Kendisi soyunmadı, kuşağından dolayı. Çoban ayrıca süt kaynattı, peynir çıkardı ve yufka ıslattı.

Mahmud tüm bu ağırlamalara karşılık olur düşüncesiyle, çobana Gence'li Nizami'nin "Leyli ve Mecnun"unu anlatmağa başladı. Zavallı Sofi öykünün bitmesini bekliyordu, yatsın diye.

Mahmud bu yapıtı, üç yıl önce, on dört yaşındayken okumuştı. Şimdi çobanın küçük alacağında bu aşk masalını dize dize anımsayıp değeneğine dayanarak diz çöken çobana açıklayarak okuyordu.

Yağmur dindi, ama daha gökyüzünden bulutlar sıyrılmamış. Şimşek arada bir sezizce çakıyor. Belki yağış yinelenecek. Sofi'nin üstü ıslak, bir yağmur daha yerse satılcan olacağından, öleceğinden korkuyordu.

Mahmud'un dayanıklılığına şaşırırdı. Ne yorulmak bilir, ne de soğuk ve yağmurdan tınar.

Kim bilir nerede biter bu yol ve Sofi ne zaman saraydaki yumuşak yatağına döner, kuşağındakilere kurtulur? Onu en fazla korkutan kuşağındaki mücevherler.

Mahmud "Leyli ve Mecnun"u anlattı, çoban da ağzını açıp donuk donuk dinledi. Aslında Sofi de bu tür öyküleri sevmez. Mecnun da Mahmud'un teki işte... Onun yüzünden bilmem kaç gündür atın sırtında, ne yemesinin ne de içmesinin zamanı belli... Şimdiyse esneye esneye Mahmud öyküyü ne zaman bitireceğini, ne zaman yatacaklarını merakla bekliyor. Bir de ki Ziyad Han'a mektup yazmak gerekiyordu. Kara kara düşündü, Mahmud uyuyacak, çoban uyuyacak, sonra Sofi nihayet giysilerini çıkarıp ateşte kurutacak ve oturup mektup yazacak. Uzun iş...

Mahmud ocağın ışığında, çobanın iri, kaba ellerine dikkat etti. Bu eller, göğsü körük gibi çıkan inen çobanın zor koşullar adamı olduğunu gösteriyordu. Bu adam saray uşaklarından farklıydı. Bu adam, toprakta bulunan üretgenlik gücüne sahipti. Üzerine sinen hayvan tersi kokusu, post kokusu, bereket ve bolluk mustucusuydu. Böylesi bir adamın, çocuk gibi oturup merakla sevgi masalı dinlemesi, Mahmud'u daha bir anlatma şevkine sürükledi. Sonunda Mahmud "Leyli ve Mecnun" öyküsünü öyle dokunaklı bitirdi ki, Sofi bile içten kutladı onu ve gözleri yaşardı.

Sessizlik çöktü.

Çoban gözlerini Mahmud'dan ayırdı. Sofi'ye döndü ve

"Lele yolcu, sevgi var ya, sevgi... Karnı tokların, sırtı peklerin uğraşısı. Yani yemen içmen bol olacak, zahmetin olmayacak."

Çobanın sözleri beklenmiyordu. Şaşkınlık yarattı. Mahmud'a acıdı Sofi. Çoban sürdürdü, "Lele yolcu, Mecnun benim gibi evinden ocağından irak düşüp, dağda bayırda koyun otarsaydı, yazı kışı birbirine karışsaydı, halt ederdi ve Leyli'ye sevdalanmazdı.

Mahmud bir şey söylemedi.

Belki de gerçekten öyleydi, belki de gerçekten sevda boğaz tokluğundan doğardı.

Birden sanki o sağanak yağışlı kırlardan, o karanlık ve kimsesiz çöllerden sel gibi akan, suların şartısı arasında, yanıklı bir ses duyulmağa başladı. Ses Garabağ dağlarından Gence sarayına getirilen o genç şarkıcının sesiydi, o uzaklardan gelen ses, "Hayır," diyordu. "Çoban kardeş, sevgi diye bir duygu var," diyordu. "Yanıyorsun, çoban kardeş," diyordu.

Meryem'in yüzü, Mahmud'un gözleri önünde belirdi. Kehribar sarısı ovanın başıboşluğunu duyumsadı. "Hayır, hayır... Talihsiz çoban sorun dediğin gibi değil, sorun senin gördüklerini Mecnun'nun görmemiş olması, senin bildiklerinden Mecnun'un haberi olmamış... Senin kaygıların Mecnun'un yabancı olmuş.

Giderek Nizami'nin "Leyli ve Mecnun'u, Mahmud'a cılız göründü. Çünkü Mecnun, Leyli'den başka kimseyi, hiç bir şeyi görmüyordu. Oysa dünyanın hicrandan başka dertleri de vardı.

Gence'den ayrılalı, Mahmud yaşamla ilgili daha önce bilmediği çok şey öğrenmişti.

Sofi giysilerini ocakta kurutamadı. Yalnız ocağın aydınlığında gizlice mektup yazabildi ve ertesi gün ulakla

Ziyad Han'a yolladı.

"Ey başımızın tacı, Ziyad Han!

Yerde sen, gökte Tanrı. Yoktur Tanrıdan başka bir Tanrı. O tek olan Tanrı, senin ölmüşlerine rahmet eylesin ve senden sonra olacaklar da uzun yaşamlı olsunlar.

Sen adilsin, sen kadirsin, sen herşeyi bilirsin ve de görürsün, yani burada olup biteni zaten biliyorsun, ben yalnız uyardığın için yazıyorum.

Yolculuğumuzun onuncu günündeyiz. Göz bebeğim Mahmud'dan gizli mektup yazamıyordum. Şimdi bir fırsat doğdu.

O melun din düşmanı papazı gören çıkmadı daha. Geceleri yol alıyordur her halde, kimseye görünmüyor. Onu sevenler, onun gibi dinsizler, senin adamlarının bin bir haklı işkencesine katlanıp, yataklık ettikleri papazı ele vermiyorlar. Adamların, bazen bir fırsatını bulup, göz bebeğim Mahmud'dan saklı benimle görüşüyorlar. Bana senden ve ülkeden haberler getiriyorlar, yine uyardığın gibi göz bebeğim Mahmud'u etkilemek istiyorum, onu yolundan caydırmak istiyorum ama daha başaramadım. Her sabah yola çıktığımızda ona yalvarıyorum, dönelim diyorum. Hanlar Hanı Ziyad Han Yakub'a* dönmüştür diyorum. Çünkü o senin biricik babandır.

Yine senin uyardığın gibi, senden hiç bir şey saklamıyorum, işte göz bebeğim Mahmud'un söylediklerini buraya aktarıyorum. Benim söylediklerim göz bebeğim şöyle yanıtlıyor.

"Yakın kimse, uzak kimse ne demek oluyor Sofi? Hazreti Hesen'in en yakını olan karısı Esmâ zehirlemedi mi onu? Harunnürreşid'den dul kalan, ona yabancılaşan Zübeyde sürüyle aç biilaçları doyurmadı mı? Yakınlık güvence mi sağlar? Hayır Sofi. Yakınlık ya da uzaklık bir ölçü değil..."

Ben katlanamadım bu sözlere. Kendisine, "Yakınlık ve uzaklık önemsizse, neden ana baba, evlatlarını başkalarından daha çok severler?" diye sordum. Göz bebeğim Mahmud,

"Ana ve baba evlatlarını sever, Sofi, " dedi. "Evlat sevgisi

* -Yehudi peygamberlerden İbrahim'in torunu, İshak'ın oğlu ve güzelliğiyle ünlü, yiten Yusuf'un babası.

başka bir şey, insanları sevmek başka. Dünyanın en densiz insanı bile çocuğunu sever, hem de onu da, anası evladı olduğu için sever."

Bu on gün içinde göz bebeğim Mahmud'da aşırı bir gelişme kendini gösterdi. Ben senin adamlarının yardımıyla, (Tanrı onların ölenlerine rahmet eylesin.) Göz bebeğim Mahmud' a hiç bir sıkıntı çekirtmiyorum. Yemesi içmesini zamanında sağlamak için uğraşıyorum. Adamlarından kuşkulanmaması ve onların bize olan yardımlardan haber almaması için elimden gelenini yapıyorum. O da başka insanları görünce onlara yaklaşıp, onların dertlerini paylaşıyor. Diyor ki, " Dünyamızda bunca rezillik olduğuna bakılırsa egemen sınıfın adil olmadığı yargısına varıyorum. Büyük şahırlardan tutun, (ben göz bebeğimin söylediğini yazıyorum.) naiplere dek 'malik' tirler! Belki kendileri ayırımında değiller ama 'malik'tirler yani cehennemi yöneten melekler."

Sen iyi bilirsin ki yerin kulağı var, göz bebeğimin bu tür konuşmalarının bir takım yerlerde duyulmasından korkuyorum. Ayrıca Tanrının da (estağfurullah) hoşuna gitmeyecek sözler söylüyor. Diyor ki, "Neden Mikail bunca aç insanı doyurmuyor? Neden vakıf arazisinin ürünlerini açlara dağıtmıyorlar? Neden yoksulların dayanılmaz durumlarına bir son verilmiyor?"

Ben diyorum "Mutluluk ya da mutsuzluk Tanrının işidir. Tanrının işine karışılmaz!"

Anlamıyorum bu düşünceyi nerden benimsediğini. Yine diyor ki, "Neden peygamberler, her zaman dertli ve kederli yaşamışlar? Dört Halife Muhammed peygamberin yolunu izledi, ülküsünü yaşama geçirdi. Sonuç ne? Mutlu bir yaşam sürdürdüler mi? Hayır! Osman'ı kendi evinde Ali'yi Tanrı evinde öldürdüler! Neden Sofi?"

Yalnız bunlar değil tabii. Göz bebeğimin başka söz ve tutumu da beni şaşkına çeviriyor.

Bir gün başımızın üstünde turnalar uçuyordu, göz bebeğim o kurban olduğum gözlerini turnalara dikti ve

"Sofi," dedi. "Ben Tenasüh (ruh göçümü) inancına bağlı olsaydım, turnalarla konuşurdum ve onlara Meryem'i sorardım. Belki turnalardan biri bin yıl önceki bir Meryem'dir, ya da iki bin yıl önceki Mahmud, ya da üç bin yıl önceki Sofi..."

Göz bebeğim böyle konuşurken, elim ayağım karışıyor, ne

yapacağımı şaşırıyorum.

Bir gün, değirmenden un çaldığı için eli kesilen biri çıktı karşımıza. Göz bebeğim onunla konuşup dost oldu. Sonra bana,

"Bir zamanlar yer üzerinde kimsecikler yoktu Sofi. Şimdiyse kalabalıktır dünya. Bin yıl sonda kim bilir ne çok insan olacak. O zaman ne olur şu dünyanın halî? Bu koca dünyayı ademin çocukları Habil'le Gabil aralarında bölüşemediler, kıskançlık doğdu; kardeş kardeşi öldürdü. Bin yıl sonrasında sen gör bu dünyanın halini."

Bu tür soruları çözümleyemiyorum. Ve içimi korku sarıyor. Sonra göz bebeğim benden iki altın sikke alıp o hırsıza verdi. Aslında bana harcamak üzere verdiğin altınları ondan saklıyorum. Yoksa bir günde hepsini açlara dağıtır.

Gelelim ötekilere, onların izine rastlamadık daha.

Bir ricam var, beni iyi korumalarını adamlarına tenbih etmeni istiyorum. Adamlarının beni canları pahasına korumalarını umarım.

Göz bebeğim Mahmud için de çok korkuyorum. Zaman zaman kendisiyle konuşuyor. Sorunca Meryem'le konuştuğunu söylüyor.

Bir kez de seninle konuştuğunu söyledi, ama neler dediğini duymadım.

Yaşlı bir adama rastladık bir gün, göz bebeğimin ona söyledikleri dehşete düşürdü beni. Yaşlı adam,

"Yolculuk nereye," diye sormuştu. Gözümün bebeği,

"Amca," dedi. "Yolum kândan,* mekânadır."

Yaşlı sordu,

"Kân, kândır anladık, mekân neresi?"

Göz bebeğim yanıtladı,

"Kân, bu dünya amca, mekân ise öteki dünya."

* -Kân sözcüğü Farsça'dır, sözlük anlamı, maden, bir şeyin bol bulunduğu yer anlamındadır.

Bu ne demek şimdi? Yaşlı adam da bir anlam veremedi. Çirkin gözlerini kısıp sordu.

"Bunca zahmetle ölümünü mü arıyorsun?"

Göz bebeğim yanıtladı,

"Ölüm haktır; yazgının tutsağından kurtulmak olmaz!"

Yaşlı adam çıkımından küçük bir toprak testi, bir de çanak çıkardı. Testideki şarabı çanağa boşalttı ve ona sundu,

"İç bunu," dedi.

Göz bebeğim başımı salladı ve,

"Bunu peygamberimiz bize haram etmiş!"

Yaşlı adam, çirkin gözleriyle gülümsedi ve çanağı başına dikti. Sonra çekip gitti. Göz bebeğime bu söyleşinin anlamını sordum. Yanıtlamadı beni, yerinden kalkıp dinsiz şair Nesimi'nin* şu şiirini okumağa başlamıştı,

Mende sığar iki cahan,

Men bu cahana sığmazam.

Neden buralardayız, hiç anlayamıyorum. Neden düşünmeden göz bebeğimin ardına takılmışım? Perişanım, tek tesellim benim gibi büyük umut kaynağımızın varlığı. Sen bizi bu anlamsız yolculuktan alıkoyacağımı umarım.

Yazacaklarım bu kadar. Göz bebeğim uyanıp mektup yazdığını görmesin diye bitiriyorum. Yarım tatarı verir sana gönderirim.

Adamlarına tembih etmeni unutma; beni haydutlardan, canilerden iyi korusunlar.

Senin nurlu ellerinden, kutsal eteğinden öpen ve buyruklarını bekleyen, küçük kölen, Sofi.

Sofi'nin mektubunun Ziyad Han'a getiren tatar, iki altın alıp gitti. Ziyad Han özel odasına çekilip herkesin gözünden Irak Sofi'nin mektubunu bir kaç kez okudu. Sofi, Ziyad Han'dan umar arıyordu, oysa Ziyad Han ondan da umarsızdı.

Ziyad Han odasından ayrılıp, sarayın kitaplığına gitti ve Hindistan'dan, ağırlığınca altın verip getirttiği kara

* -Nesimi XV. yüzyılda yaşamış Azeri şairi, "Ben Tanrırım," dediğinden dinsiz kabul edilir.

ciltli, Büyük Fal Kitabını raftan indirip, rastgele açtı.

"Aşk illetinin dermanı, aşkın ta kendisidir!"

Ziyad Han'ın adamları iki gün iki gece Hanlık top-raklarında aradılar, taradılar, sonunda Ceyran'ı buldular, alıp getirdiler.

Ceyran akıllıların akıllısı, kurnazların kurnazı, aşk sanatının inceliklerini bilir bir dilberdi.

Kaşları keman, gözleri lacivert, yürüyüşü tavus kuşuna benzer... Memeleri limon gibi, görenin aklını başından alır. Sözün kısası ulu Tanrı dünya güzelliklerinin hepsini bu kızın başından aşağıya dökmüş... Ama bir para canlısı, mücevher düşkünü, görme.

Bir zaman Gemberbanu'nun da deneyip başarısız kalan girişimini bu kez Ziyad Han yineliyordu. Gecenin bir yarısında, herkesin gözünden saklı Ceyranı saraya getirtti. Ve onu görünce, anlattıklarının çok daha ötesinde güzel buldu onu.

Bu kız ne istese yapar, yaptırır...

Ziyad Han Ceyran'a yedi kese altın verdi, on kese de verecek. Ziyad Han'ın adamları onu Mahmud'un önüne çıkaracaklardı ve Ceyran Mahmud'u kendine aşık edecek, yolunu çevirecekti onun. Sonra bir süre Gence'de sarayda Mahmud'la kaldıktan sonra ayrılacaktı ve Ziyad Han'ın ona Tebriz'de satın alacağı köşke yerleşecekti.

Aynı gece Ceyran deveye kurulan tahturevana binip perdesine kapadı. Uşaklar hizmetçiler ve halayıklarıyla birlikte yola koyuldu. Ceyran Gısrı Garyı da yanına aldı. Gısrı Garyı da katırına binip Ceyran'ın ardına takıldı.

İvecendi Ceyran. Talih gülmüştü ona; kısa bir süre sonra Tebriz'e taşınacaktı. Demek ki en sonunda beklediği gün gelecek ve Gence'den göçecek. Çünkü Ceyran'ın düşünceleri, dilekleri, tutkular Gence'ye sığmıyordu, daha büyük kentler düşlüyordu artık. Daha büyük sarayların çevresinde bulunmak istiyordu.

Bir zamanlar Gence'ye de aynı istekle düşmüştü.

Tutkularının en çarpıcısıydı Gence. Gönlünde Gence sarayı yatardı. Şimdiyse bunların hepsi geçmişte kaldı; artık Gence'ye sığmaz oldu.

Gence sarayının efendisi, nedense ötekilere benzemez. Yani Ziyad Han karısı Gemberbanu'dan başka bir kadına yaklaşmaz. Ceyran nerdeyse umutlarını yitirmişken, gecenin yarısı, Han'ın adamları ansızın kapısını çaldılar ve onu alıp saraya götürdüler. Ceyran doğru Han'ın yatağına giriceğini sandıydı, ama umduğu çıkmadı. Yine de, her haliyle talih Ceyran'ın yüzüne güldü; gerizekâli bir han oğluna dünya zevklerinden bir damlacık tattırarak, sonra da Gence'yle vedalaşacaktı; ver elini Tebriz. Tebriz'deki kendi köşkünü saraylar gibi döşeyecek. Tebriz'e bir fatih gibi girecek, akıyla, yetenekleriyle, güzelliğiyle, Tebriz'i özellikle Şah İsmail'in sarayı "Heşt Beheşt"i feth edecekti. Yalnız Şah İsmail mi fatih?

Perdeleri kapalı tahtrevanda giderken o gece Ceyran kendisini Şah İsmail kadar olmasa da yine bir fatih sayıyordu. Belki daha küçük bir fatih.

Ceyran'ın, bu genç güzel, bu tutkulu kadının yüreği, dünyanın en büyük arzularıyla çarpıyordu. Bu arzular geleceğin göz kamaştıran varsılığından, geleceğin ege-menliğinden söz ediyordu.

Gelecek Ceyran'ındı.

IX

Maku'nun yakınlarındalar. Az sonra bu kente varacak, geceyi orada geçirecek.

Gündüzleyin, güneşin kızgın sıcaklığında bile Sofi'nin

sıcaktan hiç yakındığı yok. Onu ne üstündekiler, ne de mücevherlerle beline sardığı kalın kuşağı terletmemeli. Aslında pek sıcak da sayılmaz. Sabah erkenden şiddetli bir yağmur yağmış ve havada ilk bahar yumuşaklığı yaratmıştı. Havanın güzelliği, Mahmud'a olumlu hayaller yükledi, Meryem az önce buradan geçmiş her halde. Hem de akli Mahmud'a. Hayır olmuyor, nafile. Mahmud'un yüreğinde günden güne artan umutsuzluğu, içinden kovmak olası değil. Aslında umutsuzluğu yalnız Meryem'le ilgili değildi, genelde insansal isteklerle bağınıydı. Rastladığı insanlar, karşılaştığı olaylar, gördüğü felaketler, her zaman yeni bir bulguya dönüştüyordu. Bulguları beyninde insan doğası temelinde, yüzlerce soru yaratıyordu, yanıtlarını bilmediği sorular. Gözlerini kapayıp, canlandırdığı değişik renkler... Kırmızı mıydı, yeşil miydi, hangisiydi? Ayıramıyor Bu bilinmeyen renkler alemi, her yana umutsuzluk saçıyor ve belki de bu belirsiz renkler umutsuzluğun rengiydi.

İlerde gökyüzünde bir küme kara bulut belirdi. Açık ve güneşli bir günde kara bulutun ne anlamı var? Sofi irkildi. Dikkat kesildi. Ters giden bir şey vardı. Bir bahaneyle Mahmud'u bırakıp, kara bulutun dalgalandığı yeri yoklamalıydı. Eğer olay Sofi'nin düşündüğü gibiyse, Mahmud'dan saklamalı, yollarının yönünü değiştirmeli. Nitekim eliyle karını tutup Mahmud'a yaklaştı; yüzünü buruşturarak,

"Sen burada bekle Ben şimdi dönerim," dedi. Ve kara bulut kümesinin dolandığı noktaya doğru at koşturdu. Yaklaştıkça bulut kitlesi büyüyor, inip çıkıyordu. Büyüdükçe leş kargalarının, akbabaların iğrenç çığlıkları duyulmağa başladı. Çiçeğin, otun o canım nefis kokusuna dünyanın en pis ufuneti karıştı ve giderek o kokuyu bastırdı. Sonra kara bulutun altında boz bir karartı göründü. Buz gibi terledi Sofi. Atı da ürktü, kişnedi; şaha kalktı. Geri dönmek istiyordu, zaptedilmiyordu bir türlü. Evet kara bulut sanılan küme leş kargalarından ve akbabalardan oluşmuştu. İnip kalktıkları yerdeki yağın da kesik insan başlarından yapılan bir piramit.

Yırtıcı kuşlar, kelleleri parçalamış, ditmişti. Didilmiş başlarda kemikler beyaz, saç sakal kara, yüzler kan içindedeydi. Kuşlar kellelerin gözlerini oymuşlardı. Ama kimi-sinde tek tük gözler, kapalı kirpikler aralığından, tüm Çaldıran ovasını örten başsız cesetlere bakıyor gibiydi.

Birbirine karışmıştı, başsız cesetler. Zırhlı savaş giy-sileri kana çamura bulanmış, her yana saçılan kalkan, kılıç ve mızraklar güneşin altında parlıyordu.

Sefevilerin Kızılbaş* savaşçılarıydı bu başsız cesetler.

Sofi gözlerini insan kafalarından oluşturulan pi-ramidden ayırmayarak, öğürdü, kustu. Beş gün önce, bu ovada üç gün kıyasıya süren bir savaş kopmuştu. Os-manlı padişahı Sultan Selim, Sefevi'leri İslam düşmanı ilan ederek ve dini koruma adıyla yüz binlik ordusuyla 1514 yılının Ağustos ayında Azerbaycan'a girmişti.

Sefevi Devleti'nin kurucusu ve hükümdarı Şah İs-mail, saldıran Osmanlı ordudan sayıca bir kaç kez daha az olan ordusuyla Maku kenti yakınlarında Çaldıran ovasında karşılaşmış, savaşmış ve yenilmişti.

Beş gün önce Şah İsmail sıradan bir savaşçı gibi kır atının üstünde, göz gördükçe uzanan, Çaldıran ovasına bakıyordu. Fazlaca yağın yağmur yüzünden, güz öncesi yeşeren, çiçeklenen toprak kısa bir süre sonra sa-vaşçıların at toynakları altında çığnenecek. On binlerce insan kanı topağa akacaktı. Bugün yalnız Maku halkının bildiği Çaldıran ovasının ünü yarın tüm dünyaya yayılacak. Handemir ve Gazvini gibi tarihçiler bu ovanın adını sonsuzlaştıracaklar. Lütfi Paşa da herhalde Sultan Selim'in ordusundaydı ve olup biteni görmek ister. Bi-liyordu bunları Şah İsmail. Hem de Sultan Selim'in or-dusunun sayıca üstünlüğü bir yana, çağdaş savaş do-natımına da sahip olduğunu da iyi biliyordu. On bin tüfek, yüz top arabası, "zerbzen" ve "badlıç" denen ateşli

* -Azerbaycan, Sefevi ordusunun askerleri giydikleri kırmızı başlıktan dolayı "Kızılbaş" adını almıştır.

silahlarla donatılmıştı. Türk savaşçıları güçlüydü, akıllı, deneyimli, yiğitti. Sefevilerin topu yoktu ve askerleri sa-yıca azdı.

Her ne kadar Sultan Bayezid zamanında, Şah İs-mail'le Sultan arasında bir "baba-oğul" ilişkisi vardiysa da, daha o zamandan Trabzon Sancakbeyi Yavuz Selim bu yakınlığa ters düşüyor ve Şah'a karşı güvensizdi. Yavuz Selim, Şah İsmail'de, Osmanlı topraklarını da Azerbaycan'a katabilecek güç yeti seziyordu. Sultan Be-yazid; Horasan ve Türkistan üzerine saldırısından sonra, "yenilmez" ününü kazanan Şah İsmail'i güneye yö-neltmek istiyordu. Nitekim ona mektuplarından birinde,

"Siz Rumeli'yi istila etmekten vazgeçin, en iyisi İran, Turan ve Hindistan'daki hanlıkları ortadan kaldırıp o bölgede güçlü bir devlet yaratın," yazmıştı.

Dünyanın hali belli mi olur? Sözü edilen güçlü devlet sonuna dek karşılıklı anlayış içinde, komşularının ona saldırma korkusu bulunmadan yaşayacak mıydı.

Trabzon Sancakbeyi Yavuz Selim, Sultan Beyazid'in tahtını elde edip I. Sultan Selim olduktan sonra, Şah İs-mail'in en büyük düşmanı kesildi. Önce müftüleri, fa-kıhları, kadıları toplayıp, Şah İsmail ve ordusu Kızılbaşların aleyhine fetva çıkarttı. Şah İsmail, Sultan Selim'in ne denli kurnaz bir hükümdar olduğunu bi-liyordu. İspanya kralı V. Karl'a mektup yazarak kurnazlık niteliğini tüm Osmanlılara mal etmişti.

"Sahtekâr Osmanlılara güvenmeyin. Sultan için bir-lik, antlaşma ve sadakatın, hiç bir anlamı yok. O sizi alt etmek için elinden geleni yapacaktır..."

İspanya kralı yanıtlamadı Şah İsmail'i.

Tüm bunlara karşın, Şah İsmail bir tedirginlik ve korku taşıymıyordu. Nasılsa, kendi deyimiyle, her zaman ülkenin çevresinde bir sürü at koşturular vardı.

Şah İsmail, Sultan Selim'e gönderdiği bir mektupta,

"Ülke gelininin koynuna girecek yiğit, keskin kılıcın dudaklarından öpmesi gerek!" diye yazmıştı.

Geçen yüzyılın sonunda, Azerbaycan tahtı ve saltanatı uğrunda, savaşıma başlayan İsmail, on dört yılda, yalnız değil Azerbaycan'da Amuderya'dan tutun, Fırat çayına dek olan bölgede Irak'ı, Diyarbakir'i, Küçük Asya'nın bir çok bölgelerini, Horasan'ı ve çevresini işgal ederek, Azerbaycan Sefevi Devleti'ni yaratmıştı. Korkusuzdu. Ölümle yüzlerce kez yüz yüze gelmiş ve onu alt etmişti. Kısacası Sultan Selim toplarına güveniyordu, Şah İsmail'se kendi bilek gücüne.

Kur'an da şöyle yazar,

"Ey Peygamber, müminleri heveslendirip savaşa özendir. Aranızdaki yirmi inanmış varsa, karşı tarafın iki yüz kişisine bedeldir..."

Peygamber değildi Şah İsmail, bu kesin, ama eline Hazreti Ali'nin Zülfigarını almıştı ve onu izleyen Kızılbaşlar imanlıydı.

Dün aldığı bir haber Şahı çok duygulandırmıştı. Denildiğine göre, bir düğün şenliğinde, Şah İsmail'in savaşı çağrısını duyan damat, gelini, gerdeği bırakarak düğündeki delikanlılarla birlikte cepheye koşmuş.

Bunların hiç biri belki de önemli değildi. Önemli olan, Çaldıran ovasında, kır atının üstünden seyrettiği bu yaz gününde çocukluk anılarının depreşmesiydi. Bir anda kendini çocukluk çağında bulmuştu.

Şah İsmail'in kendinden bile sakladığı içinde duyarlı bir nokta vardı. Oldukça önemli, küçük, zarif, gizemli. Gizemliydi çünkü küçücük bir noktaya koca bir çöl sığardı ve bu çölde serin bir esinti vardı, bir rüzgâr... Onun sevecen duygularıydı bu rüzgâr, herkesten gizlemek istediği o duygular ki Şah İsmail'i Heta mahlasıyla yazan bir ozan çevirmişti. Şah İsmail ve Hetai tek kılıpta, bir birine taban tabana karşıt iki kişilik. Ve şimdi Şah İsmail savaşı öncesi Hetai'ye dönüşmek istemiyordu.

En yakın en güvenilir komutanlarından biri olan Eşik-ağası Durmuş Han atını Şah'ın yanına sürdü, soracak bir sorusu mu vardı, ne. Ama Şahı çok düşünceli görünce sormağa kendinde güç bulamadı.

Şahın çocukluğu Çaldıran düzündeki geçmiş değildi, ama o çocuk şimdi Çaldıran'da benekli kelebekler avlıyor karınca yuvalarını seyrediyor, çiçek deriyor, sonra sırt üstü yeşil çimenlere uzanıp gökyüzünün seyrine dalıyor, sonra da gözlerini kapayıp, geleceğin dünyasını yaşıyordu. Sıkıntısız, açık temiz sevgiyle dolu eksiksiz gelecek. Al kana boyanmamıştı. Hilesiz, politikasızdı, baştan başa şiir dolu.

Şah İsmail, şimdi bu Çaldıran düzündeki sırtüstü yatıp gözlerini kapayan o çocuğun dünyasından arzulanan ama hiç bir zaman gerçekleşmeyecek dünyasından çıkıp, kır atının üstüne dönemiyordu bir türlü. Ansızın, bu yıl doğan oğlu Tehmasib Mirze'yi anımsadı. Orada Çaldıran ovasında çimenler üzerinde sırtüstü yatıp gözlerini kapayan çocuk sanki o değil, oğlu Tehmasib'di ve şimdi kalkıp emekleyecek.

Yüzündeki gülümseme silindi. Herhalde dedesi Şeh Cüneyd de vaktiyle oğlu Şeyh Heyder'i, o da oğlu İsmail'i aynı biçimde düşlemiş. Gün gelecek, Tehmasib de kendi oğlunu, savaşı öncesi gözlerinin önünde canlandıracak.

Adlar değişiyor, yüzler değişiyor, duygular değişmiyor yalnız, huylar da. Aslında değişen önemli bir şey yok yaşamda. Hepimiz parmaklıklar arasındayız ve parmaklıklardan kurtulamıyoruz.

Sıkıldı böyle düşündüğüne içi daraldı.

Sefevi ordusu komutanlarında, Diyarbakir Sancakbeyi ve Şah İsmail'in damadı, Han Mehmed Ustaçlı yardımına yetişti sanki.

Gözcü ve keşif kolu atlılar, Sultan Selim ordusunun Çaldıran düzünü doğru düzgün ve güvenli adımlarla ilerletmekte olduklarını haber vermişti, sayıca kalabalık,

hem de yeni silahlarla donatılmış. Han Mehemed Ustaçlı tedirdiğindi. Apansız bir saldırıyla Osmanlıları gafil avlamak düşüncesini taşıyordu. Atını mahmuzlayarak Şah İsmail'e yaklaştı, inip temenna etti ve,

"Şah sağ olsun," dedi. "Acaba onlar daha yoldayken üzerlerine yürüsek, nasıl olur?"

Han Mehemed Ustaçlı'nın bir çırpıda söylenen sözleri, Şah'ı çocukluğun tertemiz, kaygısız hayallerinden koparıp kır atının sırtına oturttu. Bir anda o güzelim anıların yerini bir üzüntü, bir hüznün aldı sonra tüm istencini toplayıp kendisini öz duygularından sıyırdı. Son on beş yılını birlikte, omuz omuza savaşlarda geçirdiği komutana öfkeyle baktı. Yanıbaşında sessizce duran Eşikağası Durmuş Han, Şah'ın öfkesinin anlamını sezdi, hemen söze girdi.

"Senin," dedi. "Bu tedbirlerin Diyarbekr'de işler. Burada Şah İsmail var, emrû ferman onundur."

Han Mehemed Ustaçlı, Eşikağası Durmuş'u yanıtlamadı. Çünkü, bu ölüm kalım savaşın karşısında böyle birisiyle ağız dalaşına girmeyi ve onun düzeyine inmeyi kendine yediremedi. Ama dalkavukluk ve yaltaklık öylesine güçlü, Allah vergisi bir beceriydi ki, Şah İsmail gibi akli başında olanlar bile onun tutsağıdır diye, acı acı düşündü. Komutanın aklından geçenleri sanki Şah İsmail de sezmişti, bu kez Eşikağasına sert bir bakış attı, sonra,

"Ben yol kesen, kervan soyan haydut değilim!" dedi.

Han Mehemed Ustaçlı, Şah'ın öfkeli gözlerine baktı; uzun bıyıklarının uçları titriyordu, yanakları kıpkırmızı. Yıllarca birlikte savaşlarda bulunduğu bu insana hep şaşmıştı. Kır atının sırtında hırsından Çaldıran ovasına sığmayan bu adam,

Sorsa, Hetai kimdir, eşimde ol peri

Bir binevayi heste dilü natevan derem.

(Sevgilim Hatayi'yi sorsa; aşkımdan zavallı, hasta yürekli, güçsüz biridir, derim.)

Diyan bir garipti.

Bir yandan, sarayında, Melikül şuera Şirvanlı Hebibî'nin baş çektiği Edebi Meclisin sıradan bir üyesi gibi, gazel ve koşmalar dizerdi ve Edebi Meclisin bu şiirler üzerine eleştirisini şiirlerinden başka hiç şeyi olmayan, kimsesiz bir şairin yürek çarpıntılarıyla beklerdi. Öte yandan da Han Mehemed Ustaçlı'nın bir süre önce sorduğu, "Ahali baş kaldırırsa ne yapmalı?" sorusuna, "Eğer ahalinin sesi çıksa, Tanrıya sığınıp hepsini kılıçtan geçiririm, kimseyi sağ komam!" yanıtını veren Şah İsmail'in, sert yüzüne bakarak, bu "Kılıç ve kalem sahibi" diye bilinen adamın söylediğini yapacağından emindi.

Çaldıran ovasında Şah İsmail yalnız eniştesi Han Mehemed Ustaçlı'nın sözlerine öfkelenmemişti; onu anlıyor, onun korkak olmadığını da biliyordu. Nerdeyse efsaneleşecek bir savaşçıydı Han. Kılıç tutan güçlü kolu vardı, düşmana aman vermez katı yüreği vardı. Ülkeye, mezhebe ve Şah İsmail'e kesin sadıktı. Tabii ki telaşı bir komutan telaşıydı ve bunda da haklıydı.

Şah İsmail, Roma'daki Papa'dan, İspanya kralı V. Karl'a dek, Venedik'ten, Macaritan'a dek, tüm Avrupa ile Sultan Selim aleyhine antlaşmalar kurmağa ön ayak olmuştu, mektuplar yazmış, özel elçiler göndermişti. Ama yararsız. Bu anda Çaldıran ovasında Sultan Selim'in iki yüz binlik ordusuyla baş başaydı. Şahı öfkeleniren, gerçekleşmeyen antlaşmalar da değildi. Yirmi sekiz yıllık yaşamı boyunca, yalnızlığıydı. Her zaman yalnız kendi kol gücü ve zekâsına dayandığını iyice öğrenmişti. Ona göre, yaşamda düşmana karşı tek başına kalmak zorsa da alı şılabilir bir yaşam biçimidir.

Bir hükümdar, her zaman düşmanlarına karşı tek ve güvencesiz kalabilir. Barışta bile, yatak odasında bile, dinlenirken... Bunlara katlanılır. Korkunç olanı, gecelerin dinginliğinde ve de sessizliğinde insanın ken-

disiyle tek başına kalmasıdır.

Şah İsmail'in kızgınlığının nedeni içgüdüsel... Savaş öncesi gerginliği, sertlik ve gaddarlığa geçiş hazırlığı. Her savaştan önce bu hali yaşar. Bu içgüdü, Hetai'yi İsmail'in gövdesinden kovar İsmail'i savaş durumuna sokar.

Deminden beri Çaldıran ovasının yeşil çimleri üstünde sırt üstü uzanan o çocuğun dünyası artık tümüyle yitmiş yok olmuştu. Artık ulaşılmazdı.

Kısa bir sürede, Çaldıran ovasında, top , tüfek sesi, kılıç kalkan sesi, insan narası ve insan inleyişi, at kişnemeleri arşa çıktı. Her savaşta olduğu gibi Sefevi ordusunun kahramanlık türkülerini seslendiren ve saz çalan çengilerin sesi bu saldırılarının korkunç gü-rültüsünde duyulmaz oldu. Çaldıran kana bulandı. Şah İsmail'in günlük tutan yazıcıları, "Cesaret denizin timsahı, bahadırılık alanının kaplanı," diye adlandırdıkları Şah İsmail, Osmanlı komutanı, Malkoçoğlu Ali Bey Paşa'yı şahsen kılıcıyla vurup öldürse de, bir başkomutan gibi çerilerini yönetse de, ya da savaşa sıradan bir Sefevi eri gibi katılsa da, yine de Osmanlı ordusunun sayı ve silahları karşısında yenildi ve ağır yaralandı onu çevresinde sağ kalabilenlerle birlikte Azerbaycan'ın iç kesimlerine taşıdılar. Günlerce baygın yattı. Sayıkladı zaman zaman karabasanlar içinde. Kimseyi tanımadı, hiç bir sese yanıt vermedi. Sonunda kendine gelirken, ilk kez gözlerini açarken, ne ailesi, çocukları, ne orduyu, ne Tebriz'i sormuştu, yalnız saray minyatürcüsü Behzad'ı merak etmişti.

"Kemaleddin yaşıyor mu?"

Böyle bir soru beklenmiyordu tabii ki. Yatağı çevrisine toplanan komutanlar, vezirler ve emirlerin hiç biri Behzad'ı düşünecek halde değillerdi; neden düşünsünler onu? Kimi öç duygusuyla alevlenip yanıyor, kimisi kendi geleceğinin kaygısında. Kimisi de tüm düşüncesi Şahın sağlığını yeniden kazanma gücünün olup

olmadığındaydı. Şahın kendine gelip sorumlulukları üstlenmesi gerekirdi, bunu başka kim taşır?

"Şah yaşıyor!"

Şah İsmail kâğıt gibi beyaz ve mum gibi eriyen yüzünden yeğni bir gülümseme esti geçti. Buğulu gözlerinde bir anlık bir ışıltı gözüksü.

Sultan Selim, Çaldıran savaşında can veren Sefevi savaşçıların başlarını kestirip piramitler, kuleler yaptırmıştı. Sonra ordusunu Çaldıran'dan çekip, Hoy'u, Merend'i zapt etmiş, Tebriz'e dayanmıştı.

Sofi'nin bunlardan hiç haberi yoktu. Piramitin en üst noktasında duran başın, Sultan Selim'in çadırına kadar tek başına ilerleyip orada göğsüne isabet eden top mermisiyle parçalanan ünlü komutan Han Mehemed Ustaclı'nın başı öldüğünden de haberi yoktu. Leş kargaları, başın gözlerini oymuş, alnını, yanaklarını, dilini, dudaklarını didiklemişlerdi.

Sofi gözlerini bu kelle yığınından ve yerlere ser-pelenmiş başsız cesetlerden çekemiyordu. Bir yandan da öğürmekten içi dışına çıkmıştı, dengesi bozulmuştu, solumakta zorluk çekiyordu. Yine de gözlerini kesik başlar, başsız gövdelerden ayıramıyordu. Görülmez bir kaçağayla sanki, onu bu görüntüye çekiyorlardı. Vahşette beliren ve çanağından çıkan gözleri kızarmıştı, acıyordu.

Leş kargaları ve akbabalar gökyüzünü karartmışlardı. Yerinde duramayan tedirginleşen, ürken ve başını geminden kurtarmak isteyen at, bir de durmadan öğüren koca gövdeli binicisi Çaldıran ovasının ölü sesizliğini bozuyorlardı.

Canavar kuşlar Sofi'nin de başının çevresinde doluşmağa başladılar. Gaga ve pençelerinden kan damlayan kuşlarının kanat çırpmalarıyla oluşan rüzgâr irkiltti Sofi'yi. Ölüm soluğuydu bu rüzgâr. Gömüt solucanlarının soluğu. Sofi irkildi kendine geldi. Tüyleri diken dikendi dehşetten. Hemen geri dönmesi gerekirdi. Mahmud'u bu yolda götürmek doğru olmazdı. Bu kıyımı görmesinin ne alemi var? Mahmud'un ruhu hâlâ

masum, belki de böylesi bir vahşete katlanamaz...

Tam bu anda Çaldıran düzünün leş kargaları yaygarası yanında Mahmud'un hançeresini tırmalayan çılgığı duyuldu,

"Sofil.. Sofil.. Beş karış toprak için mi? Bir avuç altın için mi? Bunlar akıllarını kaçırmışlar! Gökyüzünü, ayı, yıldızları görmemiş mi bunlar? Hazreti Hüseyin'in başını kesen Şümür mü sanıyorlar kendilerini? Bu cinayetlere Tanrı neder acaba?"

Mahmud, Sofi'nin ardından at koşturup gelmişti ve Çaldıran vahşetini görmüştü.

Döndü, Mahmud'a baktı Sofi Mahmud'un avazı beyninin hücrelerine yayılmaktaydı. Ağlamağa başladı Sofi. Mahmud'un sesinde bir isyan haykırışı vardı ama bu çılgık, papazın avlusunda Sırnaşık İsrail'in karşısındaki çılgılla taban taban zıttı. Bu çılgılda korku, ürkü yoktu, yalnız acı vardı.

Sofi için için ağlıyordu, o anda her şeyi unutmuştu, beline sarılı kuşağındaki mücevherler bile.

Kuşların yaygarası arasında Mahmud'un sesi kâh duyulur, kâh duyulmaz olmuştu.

"Hani insanlığı kurtaracak Mehdi Sahibüzzaman?* Ne bekliyor? Neden zuhur etmez? Neden bunca zulme katlanır. Bundan daha ağır bir musibet düşünülebilir mi? Neden gelip dünyayı düzene sokmaz? Belki de aslında böyle bir varlık yoktur, olmayacak! Ne dersin Sofi? Belki de bu dünyayı düzeltmek söz konusu değil?"

Mahmud'un küfürlü yaklaşımı, yani dinsel inkârı, artık Sofi'yi korkutmuyordu. Çünkü dünyanın tüm korkuları bu Çaldıran ovasının yanında yazılmıyordu. Sofi kendini tutamadan, için için ağlıyordu ve Mahmud'un derdine ortaktı. Atını Mahmud'un önüne sürüp,

"Gidelim," dedi. "Gidelim buradan! Gidelim!"

Öyle garipti ki bu anda Mahmud'u kucaklamak geliyor içinden, öpüp bağrına basmak. Hiç olmamış ve ol-

* -Şiiliğe göre çocuklukta yiten 12. İmam Mehdi bir gün ortaya çünca kıyamet kopacak ve insanlık kurtulacak.

mayacak öz evladı gibi. Mahmud'un üzüntüsünü dindirmek istiyordu, çünkü Mahmud bu Çaldıran ovasında kendini duyurutan tek soluktu.

Mahmud aynı sıkıntıyla,

"Gidelim!" dedi. "Gidelim Sofi!" Sonra ince boynunun damarlarını şişire şişire Farsça bağırdı,

"Ey moselman, derde mâra derman nist, elgiyas!" (Ey müslüman derdimize çare bulunmaz, aman!) Ve atının başını çevirip koşturdu, Çaldıran ovasından uzaklaştı. Efsanevi yaratık, yankıcı "Dağlı Arvad" ovaya inmişti, sanki. Mahmud'un sesini yankıladı. Yankı Mahmud'la Sofi'yi kovaladı.

"...derman nist, elgiyas!"

"...derman nist, elgiyas!"

"...derman nist, elgiyas!"

Sofi var gücüyle, Mahmud'un ardından koştura koştura bu ovidan dinmek bilmeyen yankılardan uzaklaşmak istiyordu. Oysa facia yalnız Çaldıran'da gördükleri değildi...

Bir haftadan beri Ziyad Han'ın adamlarından bir haber almadıklarının nedenini şimdi anlıyordu Sofi; yavaş yavaş. Ziyad Han'a gönderdiği ikinci ve üçüncü mektuplarına yanıt alamamıştı. Çaldıran'daki görünümüne göre, Osmanlı Ordusu Sefevileri yenmiş, darmadağın etmişti. Bu yüzden Gence'de de ortalık karışmış olmalı, diye düşündü.

Sofi'nin daha haberi yoktu ki, bir kaç günden beri Gence'nin tahtına yeni bir Han oturmuş ve Garabağ Beylerbeyliği'nin yeni hükümdarı Bayandur Han'dı.

Ziyad Han Gence'de Mahmud'la görüşüp onu geçirdiğinde, bu ayrılığın sürekli olacağını yalnız Bayandur Bey biliyordu. Çünkü Ziyad Han'ın yaşamının son bulmasına az kalmıştı. Bayandur bu konuda hazırlığını bitirmişti, her şey Sultan Selim'in Azerbaycan'a saldırısına bağlıydı.

Delicesine, bir taht taç tutkusu Bayandur'u sarmış.

zıvanadan çıkarmıştı; kurt gibi içini kemiriyordu. Bu tutku onu ya kara toprağın altına sürükleyecek, ya da Ziyad Han'ın tahtına oturacaktı.

Bayandur, Ziyad Han'ın her hareketinde, her sözünde, her önleminde bir yanlış bulurdu. Eğer kendisi Hanlık makamına geçse, bu siyasal ilişkilerde görülen yanlışlıklarının hiç biri olmayacaktı.

"Eğer,"ler tutkusunun ilk basamağı.

Tanrı Bayandur'u egemenlik için yaratmıştı, yoksa yaşamın bir anlamı, bir tadı olmazdı.

Bir gece Sutan Selim'in özel atlısı büyük saldırının haberini Bayandur'a yetiştirince, Bayandur Bey geleceğinin cesaret ve amansızlığına şimdiden arkalanarak, ansızın Ziyad Han'ın odasına daldı ikirciğe düşmeden, hançerini sapına dek uyuyan Ziyad Han'ın yüreğine sapladı.

Ziyad Han tek bir an için gözlerini açabilirdi. Bayandur'u gördü ve olup biteni anladı. Can çekişirken daha ferî sönmemiş olan ufak çekik gözleriyle, alaycı alaycı güldü ve,

"Canımı kurtadın..." diye mırıldandı.

Bayandur Bey ne o anda, ne de sonraları bu sözün anlamını kavrayamadı. Yıllar geçti, çok olaylar yaşadı. Tahttan indirildi, yeniden tahta kavuştu. Tutsak düştü. Gözleri oyuldu. Kaçıp dağlara sığındı. Kalelerde saklandı ve yaşamının son gününde, ölüm döşeğinde can çekişirken, Ziyad Han'ın son sözleri kulaklarında yankılandı ve yaşlı Bayandur işte o zaman o sözlerin anlamını çözdü.

Ziyad Han'ın göğsüne hançer sapladığı an, söylediği söz Bayandur Bey'i irkiltmişti. Hem de Ziyad Han son soluğunda, göğsünden akan kana buladığı elini Bayandur'un yüzüne sürmüştü, ölmüştü.

Bayandur Bey, damga gibi yüzüne yapıştırılan bu sıcak kanın tadını ağızda duydu, kokusunu genzinde...

Çocukluğunda düşüp ağzı burnu kanayınca, ya da

sonraları savaşlarda yaralanınca kendi kanının tadını tatmıştı. Şimdiyse ağızındaki kan kendi kanı değil, başkasının kanı, tadı da başka...

Sonraları halkın "Kurt" diye adlandıracağı Bayandur Han, baş kestirdiğinde, adam öldürdüğünde, her zaman, savaş alanlarında ağızda bu tadı duyacaktı; yabancı kanın tadını.

Sofi'nin bunlardan hiç haberi yoktu.

Ziyad Han'ı öldürdüğü gecenin sabahı, Bayandur Han Gence tahtına çıkarken, daha kenti yakmadan, Ziyad Han'ın ve Gemberbanu'nun kılıç tutan tüm akraba ve yakınlarını öldürtmeden, ilk işi Mirze Salman'ın sakalını dibinden kestirip, saraylıların önünde onurunu kırmak oldu.

"Şimdi artık işaret parmağını keçimsi sakalına dolayamacaksın, moruk," dedi. "İşaret parmağın kaşırırsa ne yap biliyor musun?"

Sonra Mirze Salman'ı total bir eşeğe ters bindirerek ayaklarını hayvanın karnının altından birbirine bağlattı ve başına bir tas yoğurt döktürdü, kentte dolaştırdıktan sonra Gence'den kovdu. Adamın başına sonradan neler gelmiş, kimse bilmiyor.

Sofi'nin bunlardan da haberi yoktu. Mahmud'un ardından, soluk soluğa hızla at koşturarak Çaldıran ovasından kaçarlarken, Gence'nin çöllerinde ve dağlarında, tek bir gün gün içinde büsbütün yaşlanıp elden düşen, yalın ayak, başı kabak, deliler gibi dolaşan bir kadın vardı. Ve o kadın ağaçlara, çalı çırpıya, dağa taş, geceli gündüzlü ağıt yakardı.

Öldü Ziyad Han'ım, Mahmud'um itti.

O itkin Mahmud'un anasıyam men.

Sağalmaz derdlerin binasıyam men.

Gemli hicranların deryasıyam men.

Tabii Sofi şunu da bilmiyordu ki, sürekli ağıt yakarak

dağları ormanları dolaşan çıldıran kadın, bir gün, biri dişi, öbürü erkek iki kurtla karşılamak ve aç kurtlar onu parçalayıp yiyecekler ve ondan sonra, Gence ormanlarında bu iki kurttan üreyecek kurtlar ulumak yerine insan gibi ağlayacaklardı.

X

"Ey Müslümanların Tanrısı! Ey Muhammed Peygamber! Eğer gerçekseniz, eğer haksanız, bana yardım edin! Yardım edin bana! ben Hıristiyanım, ama insanın ve her Hıristiyan gibi hiç bir müslümanın burnunun kamasını bile istemem. Eğer Mahmud'la benim birbirimize kavuşmamızı istemiyorsanız, neden onun yüreğinde, benim için bir yer ayırmışsınız?"

Ey İsa! Ey kutsal ana! Ey Tanrı! Sizler her şeyi bilirsiniz görürsünüz. Siz kadırsınız! Neden benim yüreğimi Mahmud'un sevgisiyle alevlendirdiniz? Neden benim aklım hep Mahmud'un yanında? Neden hep Mahmud'u arzuluyorum? Neden benim tüm vücudum, varlığım Mahmud'un özleminde? Eğer Mahmud'a kavuşmayacağımı biliyorsanız, bu sevgi, bu istek neden? Neden bu kulunuzun yüreğine sevgi doldurdunuz."

Istavroz çıkardı Meryem.

Bir türlü uyuyamıyordu. Söylediği sözlere kendisi de şaşırды. Taşdığı gizli kuşkudan korktu. Sanki söylenenleri o değil, bir başkası söylemişti.

Karanlıkta bir kez daha istavroz çıkardı. İsa'nın, kutsal Ana'nın varlığına, gücüne karşı kuşku doğmuşsa yüreğinde, belki de bu Meryem'in günahlarının bir sonucudur. Müslüman ümmetine gösterdiği sevgiden kaynaklanmıştır. Belki de kötü tılsım... Sihir... Ve sihirbazda Mahmud muydu acaba? Onun yoluna çıkan? Mahmud mu onun yüreğinde kuşku yaratan? Şer ve şomluklar Mahmud'dan mı kaynaklanmıştır?

Bu buz gibi sorular ürpertti Meryem'i. Bir buz parçasını

sanki geceliğinin yakasından koynuna atmışlar, melerinin arasından aşağı kaydı buz, vücudunu dondurdu.

"Hayır! Kesinlikle hayır! Mahmud kutsalların kutsalıdır!"

Bu inanç yeniden Meryem'i ısıttı. Buz parçası hemen eridi ve vücudu yeniden ısındı, hatta alev alev yandı. Meryem tüm göğsüyle tüm bedeniyle Mahmud'u arzuladı. Arzusu öyle somut ve nesnelidi ki onu yatağında kıvrattı, gerdi; soluğunu kesti. Sonra göğsünden bir inilti yükseltti.

Papaz Baba yerinden sıçradı, iniltiyi duyunca ve odanın küçük penceresinden zorlukla içeri süzülen ay aydınlığında Meryem'e baktı. Papaz Baba onu görmüyordu, ama duyumsuyordu. Meryem'in yine uyumadığını ve yarın daha solgun, daha güçsüz olacağını...

Ne zaman bitecek bu çile? Bu narin kızın, bu masum kızın katlandığı üzüğü ne zaman bitecek? Üzülmemeli! Kutsal Eve az kaldı! Az kaldı! Kutsal peder yardım elini uzatacak. Kutsal Evin kapıları Papaz Babanın yüzüne açılacak.

Odanın karanlığında, babasının ona baktığını seziyordu Meryem. Oysa bu anda ona bakulsın istemiyordu.

"Hayır bakma baba,

Ay geder batan yere, ata,

Melekler yatan yere, ata,

Sinemi nişan goydum ata,

Yar ohun atan yere.

Papaz Baba fısıldayarak kızına seslendi,

"Meryem..."

Meryem yanıtlamadı babasını yalnız içinden yalvardı,

Dağlar dağımdı benim, ata,

Gem oynağımdır benim,

Dindirme ata, gan ağlaram,

Yaman çağımdır benim.

Papaz Baba yerine yattı.

Ne zamandır kaçak yaşamı sürdürüyorlardı. Saklanarak, dinsizlerin ufunet kokan, tepeden tırnağa değin lağım içinde olan, en güzel Hıristiyan kızlarını ziyan eden şehvetten doyumsuzluktan kaçmaktaydılar. Bu istekte Zöhhak* hırsı vardı. Oysa mümin insanlar ve orada Papaz Baba kendi cinsel dürtülerini dizginlemek için eteğine zünnar** kuşağı bağlamıştı. Gel gör ki bu iğrenç duygunun etkisi Meryem gibi bir masumu yurdundan, evinden, barkından ayırmış.

Yurtta geçen günler, belki hiç de iç açıcı değildi. O ev bark da dinsizlerin çevreledikleri yoksul bir kulübeydi. Ama yadsınamaz ki o yoksullukta, o darlıkta bile bir canayaklık bir sevecenlik sığağı seziliyordu.

Ertesi gün de tüm günü bu küçük odada saklanarak kalacaklardı. Öbür gün gece yol gözükecek. Yine geceyi yüreyerek sabahlayacaklar. Yine yorulacaklar. Meryem yine elden ayaktan düşecekti, ama gıkını çıkarmayacaktı, yakınmayacaktı. Yine ağır bir gece, yine ağırlı bir gece geçirilecek, ama tek avuntu Kutsal Eve bir günlük ölçümünde yaklaşmış olmalarıydı.

Meryem gözlerini karanlığa dikti. Karşısındaki duvarda İsa'nın resmi asılı olduğunu biliyordu. Şimdi karanlıkta resmi görmüyor ama olsun, o yöne bakarak istavroz çıkardı. Bunu neden yaptığını biliyordu, ne istediğini de biliyordu. Dalmıştı, gözleri İsa'nın resminin bulunduğu yöne takılı kalmıştı, durmadan istavroz çıkarıyordu. Seyiren dudakları bir şeyler mırıldıyor ama ne mırıldandığını bilmiyordu.

Çevre müminleri Papaz Baba'ya haber ulaştırmakta, yardım ederek sığınak hazırlamakta birbirleriyle yarışıyor ve bundan övünüyorlardı. Darda kalan papaza yardım etmek aslında dine hizmet sayılır.

* - İran mitolojisinde her iki omuzunda birer yılan bulunan gaddar bir kral.

** - Eskiden Hıristiyanların şehvet duygularını dizginlemek için kullandıkları askı.

Papaz Baba, Ziyad Han'ın oğlu tarafından izlediğini biliyordu. Ayrıca Han'ın adamları da onu koruduğunu, her an karşılaşabileceğini.

Onlara yataklık eden mümin ve Tanrıya adananlara, kısacası Hıristiyanlara işkence edebilirlerdi. Katlanmalı, bunların hepsine. Meryem'in esenliği için katlanmalı. Çünkü Meryem yalnız Papaz Babanın kızı değil, Tanrıya adananlarındı aynı zamanda; Hıristiyanlarındı. Ve Meryem bir Hıristiyan müminini mutlandırmalıydı, ana olmalı, dünyanın en masum Hıristiyan yavrularını doğurmalıydı.

Gecenin karanlığında, o bildik sevimli fısıltı Papaz Babanın imdadına yetmişti,

"Doğru yoldasın, hayatım! Doğru yolda! İçine ikircilik sokma, kov yüreğinden kuşkuları. Ben görmüyor muyum Meryem'in üzüntülerini? Ben Meryem'in acılarını duyumsamıyor muyum?"

Dinsizin biri Meryemimin gönlünü çalmış ve sen bu gönlü Meryem'e geri verdirmelisin. Pak bir varlığı, mürdarbir soluğa bırakmamalısın! Olacak şey mi? Düzelecek hayatım, her şey düzelecek! Kutsal Ev yardım edecek. Kutsal Peder seni bekliyor. Kutsal Evin kapıları dibine kadar senin için açılacak. Çünkü sen her zaman Tanrının karşısında, İsa'nın karşısında pak ve sevilen bir kul olmuştun. Tanrı her şeyi görür, Tanrı âdildir..."

Neyse ki bu candan ve sevecen fısıltı her zaman Papaz Babanın yardımına koşar. En zor durumlarda, en katlanılmaz anlarda yüreğine serin sular serper. O karanlık gecede de yine Papaz Babayı erince kavuşturdu.

Gence'den kaçtıkları gece yarısından beri geçen sürede Meryem, Mahmud üzerine tek söz söylememiş, hiç yakınmamış. Esnekti, babası ne dese yapar, nereye çekse gider, ama boyun eğmesi de babasının canını sıkıyordu, yüreğini sızlatıyordu. Çünkü duygularıyla, deneyimsiz

kızının yüreğinin Mahmud sevgisiyle çarptığını seziyordu.

Meryem'e yardım etmeli. Meryem'i kurtarmalı...

Geçen sürede Meryem tek bir kez geçmişî anımsadı; şöyle ki, bir gün sabahın erken vaktinde bir pınar başında, dinlenip ellerini, yüzlerini yıkadılar. Papaz Baba iki elini birleştirdi suyla doldurdu, Meryem'e uzattı. Meryem başını eğip babasının avucundan kana kana içti. Sonra başını kaldırdı sabahın kızaran ufku baktı. Temiz havadan göğüs dolusu soludu ve ansızın sordu,

"Acaba, bu anda Ak keçi ne yapıyor dersin? Ürkerdi insanlardan, acaba yabancılara alıştı mı?"

Papaz Baba ıslak ellerini yüzüne, sakalına sürdü ve

"Gerek insanlar, gerekse hayvanlar, yani yeryüzünün yaratıkları her şeye alışırlar. Her şey değişir, dünyada sürekliliğini koruyabilen hiç bir şey yoktur. Sürekli olan yalnız Tanrıdır ve onun öğretisi.

Meryem sustu, bir şey söylemedi, sormadı.

Papaz Babanın gözleri karanlık odada Meryem'in yatığı köşeyi aradı ve içinden, "Acaba uyuyor mu zavallıcık? Yavrum benim, keşke biraz uyuyabilse."

Bir umut ışığı görüldü o gece. Papaz Baba, Ziyad Han'ın öldürüldüğü haberini aldı. Gence tahtını Bayandur adlı bir bey ele geçirmiş. Tabii ki sarayın el değiştirmesi, yönetme ve varıllık tutkular yüzündendi ve Papaz Babayı ilgilendirmiyordu. Zaten Kutsal Eve sığınmak üzereyken, eski yerine dönmesi düşünülemezdi. Dönemezdi. Aslolan Meryem'in mutluluğu. Meryem'in gönlü Kutsal Evin yardımıyla sevgi günahından kurtulmalıydı.

Hükümdarların amacını Papaz Baba iyi bilir. Bayandur'un hırsını yalnız Ziyad Han'ın kanı doyurmayacaktı. Bayandur'un adamları Ziyad Han'ın oğlu Mahmud'u da bulup öldüreceklerdi. Bu umut oldukça güçlü. O zaman her şey yoluna girer.

Düşüncesi bile tiksindirdi Papaz Babayı, yüreği sızladı. Aslında Meryem'in acısıydı duyduğu. Dehşete düştü. Varlığının bir parçası olan Meryem'i bunca acılara boğacak bir ölümü dilediğinden. Tanrıya tapan, dine hizmet eden bir din adamı bu denli katı yürekli olabilir mi?

Dünyanın ipe sapa gelmeyen ne çok işleri varmış.

Neden bir insan başkasının ölümünü dilesin?

Başkasına, bir dinsize bile, ölüm dileyen birinin yüreği saf olabilir mi? Kutsal Evin kapıları böylesi bir yürek iyesine açılır mı?

Yine o candan, o sevecen fısıltı yardımına yetiştii,

"Yat hayatım, uyu. Üzme canını hayatım. Uyu, uyu, uyu..."

Meryem gözlerini İsa'nın resmi asılı olan duvardan aldı, hâlâ mırıldanıyor ne dediğini kendisi de bilmiyordu. Karanlıkta göz gözü görmüyordu. Sadece az önce bu küçük odanın iyesi, mum ışığında yataklarını açarken, Meryem karşığı duvarda İsa'nın ufak bir resmini görmüştü.

Meryem, yeniden karanlıkta gözlerini kısıp, İsa'nın resmini aradı. Bu kez karanlığa karşın resmi gördü. Ama gördüğü İsa değildi, Mahmud'du. Mahmud, iri mavi gözleriyle ona bakıyordu. Karabastığını anladı. Bu görüntü yorgun beyninin ürünüydü. Ezilen, elden düşen belleginin. Meryem korkmadı, bu günahkâr görüntüden, istavroz çıkarmadı, özür de dilemedi. Tersine gülümsedi. Gence'den ayrıldıklarından beri ilk kez gülümsemişti, bugün. Rahatladı. Mavi bakışlar altında rahat ve dingin bir uykuya daldı.

XI

Mahv olsundu her şey. Ve Ceyran bunca güçsüz olabileceğini ve yaşamında bunca başarısız ve onursuz olabileceğini düşünemezdi, çünkü

Yaşamak anlamsızdı artık.

Gelecek silinmişti.

Ceyran usuyla, bilinciyle bu işin yürüyemeyeceğini sezmişti. Ve onun gibi feleğin çemberinden geçmiş, büyük sarayların eşğine dek gelebilmiş bir kadına bu durum yakışmaz. Ama ne yapabilir Ceyran. Kimsenin gönlü ferman dinlemez, bırakın her şey mahv olsun gitsin.

Gence'nin genç kızlarına bakılırsa, sarayın haleyiklerinden biri Mahmud'un aşkından kendini asmış, Gerçek mi, değil mi; yakıştırma, uydurma mı? Ayırmsanmaz. Ama şimdi Ceyran da o aptal kız gibi kendini asacak değil ya. Bunca yıllık savaşım, açlığa, sefalete, horlamaya katlanış, ne içindi?

Kimi zaman babası, kimi dedesi yaşında iğrenç ve açgözü erkeklerin istekleri doysa da gözleri doymayanların tiksindirici cinsel şehvetini, kendi geleceği adına, yapay çılgınlıklarla okşayarak, söndürmesi ne içindi?

Dünyanın kaç bucak olduğunu bilmeyen toy bir delikanlının derdinden deliye mi dönecek? Kendisi, kendi boynuna ilmik mi geçirecek?

Ziyad Han öldürülmüştü; anlaşılan artık özgürdü. Ama ona Tebriz'de vaadedilen köşk de suya düşmüştü. Olsun, dünyanın sonu gelmedi ya Ceyran gençti, güzeldi, akıllıydı ve gelecek onundu.

Ziyad Han'ın öldürüldüğü duyulunca, Gısır Garı'nın ağzındaki tek dişi sevinçten parladı,

"Tanrıya şükürler olsun." dedi. "Gence'ye dönelim,

artık kendi yuvamıza. Bu çöllerde dolaşacak derdimize ne? Bir adam ki, hem gencim der, hem de senin gibi bir dilberin tadına varmaz, silk at yakandan gitsin, ayol!"

Gısır Garı bir eliyle sinek kovar gibi bir hareket yaptı.

Öfkelendi Ceyran çenesi titredi,

"Sus! Yeter, uğursuz karı," dedi. "Çatlak!"

Ceyran öyle söyledi ama, "Belki de dünyanın en gamsız, en mutlu insanı, bu imansız Gısır Garı'dır," diye düşündü. Yüzüne baktı uzun uzun, sonra; "Dünya umurunda değil," dedi içinden, "Belki onun da gönlünde ne özlemler var, kimsenin bilemediği. O da öyle oyalanıyor işte..."

Gısır Garı'nın başından neler geçtiğini Ceyran nerden bilecek?

Bir kaç hafta bundan öncesine dek, gelecek pırıl pırıl aydınlıktı, geceler renkli düşlerle yüklü... Gence'den ayrıldıkları gece, Ceyran güçlüydü, dünya nimetleri güzel ayaklarının altında ve daha Mahmud'u da görmemişti. Çok utangaç olduğunu söylemişlerdi Ziyad Han'ın oğlu, Mahmud'un ve de geceli gündüzlü kitap okuduğunu... Belki Ceyran'ın da içinde bir istek kabarmıştı. Öyle bir düzen kurmak istiyordu ki Mahmud'u elde edip, babasıyla gerçekleştiremediğini oğluyla yaşasın ve sonuçta saraya konsun. Ne yazık ki isteği içinde kaldı. Çünkü Gencililere göre Gemberbanu çok yaman bir kadındı, yavrusunu gözünden hiç ayırmazdı, kimseyle paylaşır mı onu?

Ceyran talihini zorlamayı sevmez. Olmayacak duaya amin demez. Ayağının bastığı yere dikkat eder. Sağlam işlere girer. Yaşam boyu bin bir sıkıntıyla elde ettiklerini, giriştiği her işte terazinin bir kefesine koyacak değil.

Yola çıktıklarının ertesi günü Ceyran, Gısır Garı'yı yanına çağırdı, Mahmud'u sordu. Gısır Garı'nın gözleri av bulmuş aç kedi gibi, nerdeyse çanağından fırlayacak.

"Sen görmedin mi?" diye sordu. Sonra ekledi, "Okuduğum Kur'an hakkı, kıldığım namaz... Sanki Yusuf, Kenan'dan gelmiş gibi! Bir kez çağırdılar beni, ki..." Gısr Garı sağına soluna baktı, söyleyeceklerini duyulur sesle söylemedi, sarkık dudaklarını Ceyran'ın bir kulağına dayadı, keyiflenerek bir şeyler anlattı, sonra kemik parmaklarını şaklattı,

"Ha, ha, ha... Yalansam Hazreti Abbas'ın kılıcı doğrasın beni, sapına kadar, kaya gibi erkek!"

Ceyran gülümsedi, içinden kabaran sıcak bir duygu ürperti onu. Zaten kamçılıyıcı, dürtücü söyleşiden hep hoşlanmıştı.

Önceleri, Ceyran, yalnız altın karşılığında yatardı erkeklerle; bundan acı duyar, üzülür, zorlar kendini. Yıllar geçtikten sonra yaptığından zevk almasını da öğrendi.

Gısr Garı, tek dişini sarkık dudakları arasından göstererek güldü. Güldükçe nereden bulup boynuna taktığı ufak deniz kabuklarından yapılan kolyesi tahta göğsünde silkindi, çingirak sesi çıkardı,efkârlandı Ceyran neredeymiş Kevser Pınarının suyunu içip de hiç yaşlanmamak? Ve bu Gısr Garı'nın haline düşmemek. İstesem de istemesem de bir gün benim de boyum iki büküm olacak."

Gısr Garı da gençmiş bir zamanlar, belki de bir cânanmış, canlar almış, kimlerin çirasını yakmış.

Ceyran yirmi beşinde ama nedense geleceğinin karanlığından korkuyor.

Seysis Cefer atları tımarlarken onlara köyünü anlatır. Köyün erincinden, dinginliğinden söz eder.

"Ah, şimdi köyümüzde olsak yolun yorgunluğundan da, toz toprağından da kurtulmuş. Bir güzel dinlensek,

bir güzel yaşasak.

Şimdi, bir o dağlar olaydı, bir o ormanlar olaydı, bir o buz gibi suyu olan pınarlar olaydı... Bir de biz olaydık.

Birazdan kış gelecek. Oturaydık sıcacık evimizde, sobanın kıyısında, çitirtıyla yanan odunlara baka baka; dünyada olup biteni umursamadan.

Seysis Cefer Şirvan kökenli. Dağların koynundaki Talıstan köyünden. O bölgede eski dönemlerde, bundan yedi sekiz yüz yıl önce Cavanşir adlı bir hükümdar, at koşturmuş, kılıç oynatmış ve istilacı Araplarla savaşmış.

Aslında, Seysis Cefer, kendisi de ayırımında olmaksızın, ezik bir tutkuyla dile getirdiklerinin hedefi, atlar değil Ceyran'dı, hem de açık seçik. Çünkü tüm bunlar söylenirken Ceyran, seysisin gözaltındaydı. İstese Ceyran, bir işaretiyle koruyucularına canına okuturdu seysisin. Oysa aldırımıyordu. Bu tür davranışa alışık olduğundan değil, tersine gözetlenmek hoşuna gidiyordu. Seysis Cefer'in genç, yakışıklı ve sağlıklı olduğunun da bir önemi yoktu. Peki neydi derdi? Şunu garip seysis Cefer ne bilsin ki, Ceyran'ın kendisi de köy kökenliydi. Köyde doğmuş, büyümüş ve on dört yaşına dek köyde yaşamış; Yetim ve öksüz Ceyran Horasan'dan* köye gelen iki yaşlı Seyid tarafından zorla ırzına geçilince köy halkı cüz-zamlaşmış gibi dışlamış onu. Altmış yaşındaki muhtar Allahgulu, on dördünde olan Ceyran'ı gizlice dağa kaldırmış ve yazın dayanılmaz sıcağında ta on gün, geceli gündüzlü, doymak nedir bilmeden evirip, çevirip canını çıkartmıştı. Hem de iri dişleriyle, sık ve sert sakallarıyla, tırpanımsı tırnaklarıyla, kalın ve küt parmaklarıyla Ceyran'ın tenini tırmalamış ve morartmıştı. Ve sonra,

"Şükret ki Tanrı beni yufka yürekli yaratmış ki senin gibi bir kaltağı kayalardan uçuruma yuvarlamıyorum. Şimdi def ol karşımdan, bir daha gözüm görmesin seni."

* -Horasan: İran'ın bir eyaleti. Merkezi Meşhed'de İmam Rıza'nın gömütü var.

demiş, bir de kışına bir tekme sallamış, kovmuştu. Her neyse, geçmişteki bu olay bir yana Seyis Cefer'in söyledikleri, bir yana.

Bu konuda düşünmeye gerek yok, diye gizli bir duygu dürtüyordu Ceyran'ı. O bunun ayırımında. Düşünmeye gerek yok. Ama Seyis Cefer'i de kovmalı.

Seyis Cefer'in atla baş başa konuştuklarını duyunca bir yorgunluk çöktü Ceyran'ın üzerine. Köyünden kovulduğu günden sonraki yılların yorgunluğu bu. Serüvenlerin, duygusal heyecanların ve fitne fücürlerin yarattığı yorgunluk. Vücudunun her hücre si bu yorgunluktan kurtulmak isteği, değil özlemi vardı. Bu nedenle Seyis Cefer'i kovması gerekirdi ki bu yatışmış istek baş kaldırmamasın, o özlem depresip onu deliye çevirmesin.

Gülümsedi Ceyran. Seyis Cefer'in ne suçu var?

Bu yersiz düşünceler, Ceyran'ı yorup elden ayaktan düşüren bu duygular, Mahmud'u görmesinden sonra ortaya çıktı. Onu saraya çağırdıkları geceye lanet olsun. Görevlendirildiği güne. Mahmud'u gördüğü güne lanet olsun.

Bakalım Gısır Garı nasıl bir haberle döner. Hiç de iyi bir haberle döneceğini sanmıyordu. Bu umutsuz bir girişim.

Acaba o dinsiz keşiş kızında ne özellik var ki bu oğlan böyle tutulmuş, afsunlanmış.

Ceyran gözünü kırpmadan, o dinsiz gavur kızının yüreğinin ortasına hançerini saplamağa hazırdı.

Akşamüstü Ceyran, Gısır Garıyı Sofi'ye göndermişti ve şimdi oturmuş onun getireceği haberi bekliyor.

Sofi içtenlikle Mahmud'u etkilemeliydi. Sofi kesinlikle öyle bir durum yaratmalı ki Mahmud, Ceyran'a kaysın. Karşılığında Ceyran, Gısır Garı eliyle Sofi'ye bir batman altın vaad ediyor. Bu da Ziyad Han'ın Ceyran'a ver-

diğinin iki katı.

Çıldırılmış mı Ceyran?

Ne anlamı vardı bu göçebe yaşamın? Çingeneler gibi. Bu çadır benim, o alacak senin. Düş bir çocuğun peşine, delisi ol. Yakışır mı ona bu yaşta, aptal bir taze gibi bir delikanlıya takılmak? Bu oğlan ona ne verecek? Alacaktı yanına onu, ama bir süre sonra doycak, bıyacaktı ondan. Sonuçta bir sıkıntıya, gereksiz bir eşyaya dönüşecekti oğlan.

Gerçekten öyle mi olacak?

Hayır! Hayır, kesinlikle öyle olmayacak. Mahmud onun olursa, Ceyran elini eteğini her şeyden çekip Mahmud'un dizinin dibinde mutlanırdı. Şimdiden nerdeyse geleceğ in büyük mutluluğunu içinde duyumsamağa başlamıştı.

Ha, ha, ha... Bunların hepsi boş söz. Duygular geçici. Ceyran bu genci bir ay kadar tutar yanında, sonra doyar ona. O zaman bu kimsesiz, pulsuz-çulsuz-bu evsiz-barksız ne yapacağını bilemeyecek.

Dünyanın işi böyle işte, güvenilmez. Düne dek bu oğlan han oğluydu, bugün yetim ve öksüz. Boşuna dememişler, dünya ölümlüdür yaşam vefasız, diye. Ne şah, ne han, ne de dilenci, umurunda değil feleğ in.

Mahmud'un kimsesizliği birden bire Ceyran'ın canını sıktı. Sekiz yaş küçüktü Mahmud, Ceyran'dan. Yoksa bilincin derinliklerinde analık duyguları mı yatar? Bir an için sarsıldı, ama yine de Mahmud'un başını memelerinin arasında duyumsadı, sanki yavrusunu emziriyor.

Hiç çocuğu olmamıştı, belki de hiç olmayacaktı. Bu güne dek ayırımında değil. Çünkü başlangıçta çektiği üzü, karşılaştığı işkence yüzünden bunu düşünemezdi. Şimdiyse yalnız ağzının tadı, kişisel mutluluğu onu ilgilendiriyor.

İki, üç yıl önce köyünün muhtarı Allahgulu'yu anımsadı. Bir kiralık katil bulmayı düşündü, köye gönderip başını uçursun diye. İki gün oç alma duygusuyla yaşadı. Sonra katile vereceği paraya kıymadı. Muhtar Allahgulu, ister yaşar, ister geberir. Bunun Ceyran için ne önemi var şimdi? Oç alma Ceyran'a küçük ve aptalca geldiyse de, aslında Ceyran'ın davranış ve tutumunun sertlik ve gaddarlığında, geçmişteki olayların payı yadsınmaz.

Ceyran bir eli yağda, bir eli balda, ipekli atlaslı giysiler içinde keyif çatarken çocukluğundaki sıkıntı ve acılarına neden olanlardan oç alıyormuşcasına yaşamını sürdürüyordu.

Yalnız kendisini seviyordu, büyükten küçüğe, beyden uşağa dek herkese karşı yabancıydı. Yabancıydı ama bir de canı çekmese...

Ya Mahmud?

Ziyad Han, bir gece vakti Ceyran'ı saraya çağırıp onu oğlu Mahmud'un ardından gönderirken durum açık seçikti; Ceyran, Mahmud'a yanaşacak ve ona dünyanın en tatlı meyvesini sunacak, bu nimetten yararlanmasını öğretecek ve Mahmud'u Gence'ye gerisin geri getirecek Papaz kızının sevisini Mahmud'un gönlünden silip atacak. Sonra heybeler dolusu altınla Tebriz'e yerleşecekti. Aynı gece Ceyran halayıklarıyla birlikte, Mahmud'un izinden yola çıkarken, en sonunda onu Tebriz sarayına götürecek pürüzsüz yola girdiğini sandı. Oysa o gece yeni üzüntülerin, yeni sıkıntıların başlama noktasıymış meğer.

Ceyran, Mahmud'a ilk kez bi pınar başında rastladı. Kendine özgü nazlı edasıyla, gizlemediği cinsel isteklerinin getirdiği utangaçlıkla ona yanaştı. Ama Mahmud'un onu anlamadığını hemen sezdi. Tabii ki Mahmud yolda rastladığı ve deve üstündeki tahtirevanından inip pınardan su içen bu kadının, ondan ne isteyeceğini bilemezdi.

Ceyran kendini Mahmud'a ikinci kez gösterdi.

Adamları, Mahmudgilin yolunun, Armudlu gölünün üzerinden geçeceği haberini verdiler.

Güneşli bir gündü. Ceyran'ın kervanı, geceleyin Mahmudgili geçmiş, göl kıyısında konaklamıştı. Pusudaki halayıklar, Mahmud'un yaklaştığı haberini verince Ceyran çırılçıplak olarak Armudlu gölünün serin sularına girdi. Halayıklar sevinç çığlıklarıyla, güle oynaya Ceyran'ı yikamağa başladılar.

Armudlu gölü Gence dağlarındaki Göygöl'e benzer. Çevresini ağaçlar yeşillikle sararlar.

Şamatayı duyan Mahmud ve Sofi atlarını göle doğru sürdüler ve ağaçların arasından 60-70 arşın ötede, dizlerine bile gelmeyen sığ suda yıkanan Ceyran'ı gördüler.

Ceyran izlendiğini iç güdüleriyle sezdi. Uzun ıslak saçları omuzlarına dökülmüştü. Halayıkları sessizce uzaklaştırdı. Memelerini, karnını, dolgun kalçalarını okşadı. Bin bir işveyle salındı, eğildi, kalktı, çömeldi. Tüm hareketleri uygulayarak her yanını, her yerini Mahmud'a gösterdi.

Mahmud tanımişti hemen onu. Pınar başında rastladığı kadını o... Bu anda yine bir rastlantıyla karşılaştığı kadının bunca gizemli olabileceğini hiç kestiremiyordu. Atının üstünde sıkıla sıkıla,

"Gidelim Sofi," diye fısıldadı. "Buradan gidelim. Gidelim Sofi!" Gördüklerinden sıkılan Mahmud, gitmek için valvarıyordu Sofi'ye.

Sofi'nin vücudu gevşemiş, uyuşmuştu, gözlerini gölde yıkanan Ceyran'dan çekemiyordu.

Olacak şey değil! Mahmud'a ayıp olacak, ama yapamıyor, yapamıyor işte, vücudu uyuşmuş.

"Gidelim Sofi! Gidelim buradan! Gidelim diyorum!"

Birden Gısır Garı önlerinde yeşerdi, kesti önlerini,

"Vay vay," dedi. "Kimleri görüyorum!" Gözleriyle Cey-

ran'ı göstererek, "Korkma," dedi. "Dikizlediğini söylemem ona." Göz kırptı Mahmud'a, "Bak şimdi Ceyran şu çadıra girecek, tek başına. Pınar başında sana vurulmuş." Gısr Garı kıs kıs sırttı, "Ha, ha... Beri gel. Gel seni çadıra götürüyem. Onu kendin kurula, havluyla. Hadi gell!.."

O anda bir korku, bir telaş sardı Mahmud'u. Korktu. Koşarak o çadıra gideceğinden korktu. Giderse, yaşam boyu, bundan böyle ne kadar yaşayacaksa, bu kadının vücuduyla özdeşerek soluyacak. Ve o zaman bu koca dünyada kimsesiz inançsız bir kız tek başına kalacak; Meryem.

Mahmud kendini nasıl zaptedip, atını koşturup Armutlu gölünden uzaklaştığını kendisi bile bilemedi.

Gısr Garı çatladı öfkesinden, tükürüklerini saçarak, bağıra çağıra kaldı,

"Git," dedi. "Git köpoğlu! Git yerin dibine batacası!" Sonra öfkesini Sofi'ye taşırdı, "Sen ne diye salyalarını akıtarak bakıyorsun? Senin için mi soyundu?" Sofi'nin atına bir tekme attı. At dizginlerinden boşalmışcasına yerinden fırladı, ağaçların arasından çıkıp Mahmud'un atının tozu dumana kattığı çığı izledi.

Sonra Gısr Garı, başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Gökyüzü masmavi, tertemizdi.

Sofi hâlâ uyuşuk, hiç bir şey duyumsamıyor.

Ceyran Mahmud'u görmüş, umutlanmıştı da. Ama ağaçların arasından ok gibi fırlayıp gittiğini de görünce, bu tuzağın da işe yaramadığını, boşa gittiğini anladı.

Gısr Garı ağaçların arasından çıkıp kaçan atları üzüntüyle izlerken, Ceyran güzel vücudunun inceliğine, zarıflığına uymayan bir kalabalık çevresindeki halayıkları iterek sudan çıktı ve çadırına girdi. Kızgınlığını gizleyemiyordu.

Yola çıktıkları günden beri gözlerini Ceyran'dan çekemeyen Seyis Cefer de Armutlu gölünün, yirmi beş, otuz adımlığında koca bir çam ağacının altına uzanarak, gizlice ve inim inim inleyerek ona baktığını bilmiyordu Ceyran.

Sabaha dek uyuyamadı. Muhtar Allahgulu onu köyün yakınındaki dağa kaldırdığında katlandığı işkencelerden sonra, on beş yaşındayken, çingenelerle birlikte yaşadığı sürede bile bu geceki kadar üzüntüsü olmamıştı.

Önceleri Ziyad Han'ın oğluna kızdığını sanıyordu. Bu oğlanın avanaklığına... Sonraysa öfkesi kendine olduğunu anladı. Çünkü yaptığı çıplak gösteri, arsızlıktı. Bu biçimde kendini harcamaya giderse, hemen yıpranır bu amansız dünyada hemen tükenir, yok olur.

Dünya amansız ve soğuk. Oysa Ceyran o gece dünyayı soğuk değil yumuşak ılık bir soluk gibi algılamıştı. Bu Mahmud'un ılık soluğuydu. Masum bir soluk, yaşamın insancıl yanlarıyla varsillaşan bir soluk. Bu güzelim ılık soluk içinde Ceyran kendisinin gönül ayartıcı vücudunu baştan başa pislik içinde buldu.

Mahmud, Ceyran'ın yaşamına o gece ansızın girdi ve onu hiç bir zaman yalnız bırakmadı. On beşinde saf, deneyimsiz bir kız çocuğu gibi, Ceyran'ın yüreği tir tir titremeğe başladı.

Sonra Ziyad Han'ın ölüm haberi geldi. Ceyran geri dönmedi, duraksamadı da. Yine öncesi gibi Mahmud'un ardındaydı. Ziyad Han'ın adamları Ceyran'ın kervanından ayrıldılar, her biri bir yana gitti. Yalnız Seyis Cefer ayrılmadı ondan. Ve Ceyran özel uşakları ve koruyucularıyla yolunu sürdürdü.

Uykusuz geceleri birbirini izledi.

Ünü yayıldı çevreye, ozanlar güzelliğine nağmeler düzdüler,

"Salla zülfin kemendin olsun" dediler. "Çünkü bu

kemenden dünyanın heç bir kişisi canını gurtarabilmez, gözlerin olupdu canının gescdi" dediler. "Yanağların gızılğılden tezedi," dediler. "Bedir üzlü, gül camallı, zenehdanı goşa hallı bağrınızın başını üzdü," dediler. "Dal gerdende gulaç gulaç saçları sarmaşır ,dolanır ince beline," dediler. Oysa bilmiyorlardı ki dertli Ceyran bir ah çekse derinden, Gence'nin çınarları yapraklarını döker. Bilmiyorlardı ki uzun uykusuz gecelerde yastığı kan ağlıyor, yorganı yasta.

Ceyran'la Mahmud, Armutlu göl olayından beş altı gün sonra aynı yol üzerinde üçüncü kez karşılaştılar. Ceyran'ın kervanı Mahmud'un ardından gidiyordu ve bir çöl ortasında, sabahın erken vaktinde halayıklarından birini Mahmud'u çağırmağa gönderdi,

"Söyleyiver ona, tahtirevanda birilerinin çok önemli bir işi var, de. Seni görmek istiyor, de..."

Sonra Ceyran'ın buyruğuyla tahtirevan devenin sırtından alınıp yere konuldu. Uşaklar, hizmetçiler kenara çekildiler. Ceyran, Mahmud'u beklemeye durdu. Bu görüşmeye önceki gece karar vermişti. Dayanamıyordu artık. Mahmud'a söyleyeceklerini çocuk gibi ezberlemişti. Gerçeği anlatacaktı. Her şeyi. Neden ardına düştüğünü açıklayıp yardımını isteyecekti.

Mahmud çölün ortasında yere indirilen kara boyalı tahtirevana atıyla yanaşırken, Ceyran bir anda her şeyi unuttu, söyleyeceklerinin hepsi yok olup belleğinden silindi. Heyecandan alev alev tutuştu yandı.

Mahmud atından inip, tahtirevanın yanına gelince, Ceyran kendini tutamadı perdeyi kaldırıp Mahmud'un kolundan tuttuğu gibi içeri çekti ve zorlukla soluyarak,

"Sen sevdalı değil misin?" diye sordu. "Bir sevdalının neler çektiğini bilmiyor musun? Bunu bilmiyor musun sen?"

Ceyran heyecanla el atıp ipek giysisinin yakasını yırttı ve Mahmud'un başını, iri, sıcak ve biçimli memelerine

bastırdı,

"Al beni! Hadi!... Kal benimle, ben seni erkekleştireceğim. Seni dünyanın en mutlu erkeği... Tüm başka erkekler seni kıskanacak. Gel! Hadi gel!"

Mahmud'un çenesi kenetlenmiş, Ceyran'ın burcu burcu kokan teni, mermer gibi pürüzsüz memelerinin arasında soluyamıyordu, boğuluyordu. Hem de gözlerini kapamış, hiç bir şey görmüyordu. Tüm hücreleriyle bu durumda bilincini yitirmek üzere olduğunu duyumsuyordu. İçini dolduran istek tutkusu denetiminden çıkmıştı.

Ceyran, Mahmud'un saçlarından tutup başını göğsünden ayırırken ve bir köz gibi kızaran dudaklarıyla, Mahmud'un yüzünü, gözünü delicesine öpmeğe başlarken, Mahmud birden bire Ceyran'ın elleri ve dudaklarından kurtuldu, sonra. İki eliyle kafasını tutup kendini toparlamağa zorladı. Zorladı... Zorladı ve sonunda yendi uyanan isteklerini ve tahtirevandan çıkabildi, koşarak uzaklaştı.

Dışarda, otuz beş-kırk adım ötede, Sofi at sırtında Mahmud'u beklerken, tahtirevana soğuk soğuk bakıyordu. Mahmud atından inip içeri girerken, Sofi atının dizginini tutup yavaş yavaş bir şey söylemeden oradan uzaklaşmıştı. Bir süre sonra Mahmud fırtına gibi yetişti ona ve atına atladı. Ceyran ve tahtirevanı yalnız kalmıştı. Zaten Ceyran hep tek başına ve yalnızdı. Başını geri atıp gözlerini tahtirevanın alçak tavanına dikti. Bir anlam yoktu gözlerinde.

Mahmud'un kaçıışı ondan değil, kendindendi. Ceyran bunu sezdi. Üşüdü, yırttığı giysisinin göğsünü bir araya getirmeğe çalıştı. Çocukluğunu anımsadı. Noruz bayramında, köyde, akşam üstü ateş yakar şamatayla üzerinden atarlardı. Ateşi suyla söndürmek günah olduğu halde gece el ayak çekilince, büyüklerin gözünden ırak, kuyudan su çekip ateşlerin üzerine serper, közlerin çırtdayarak sönmesini izlerdi.

Az sonra gecenin ayazında buz gibi soğuyacaktı hava.

Ceyran için her şey bitmiş miydi? Duyarlığına soğuk bir yabancılik egemen olmuştu. Ama, ama her şey daha bitmiş değildi.

Akşam olunca duyguları yeniden canlandı. Gence yine ürpertili geçti.

Bugün Ceyran, Gısır Garyı Sofi'ye gönderdi. Şimdi çölde kurdukları çadırda, kurulup Gısır Garyı bekliyor.

Uzakta başı karlı Erzurum dağları görünüyor. Mahmud o karlı dağları aşıp ardına geçmiş gibi bir duygu vardı Ceyran'ın içinde. Daldı, daldı dağlara, içinden bir inilti yükseldi,

Yol vermeyin başı dumanlı dağlar! Ger ecelim gelse ölem. Mezar gazaanım getmiş, zalim felek neyledi? Hencer kimi bağrum başım teyledi. Hekim yoh, loğman yoh derdimi gana, eriyibdi bağrum dönübdü gana, az galıram odlanam, az galıram yanam, od tutub bedenim ağlaram; zalim dünya yudun dolbendimi beyaz eyledim, sildim gönlümün pasına ayaz eyledim, ganlı feleğe niyaz eyledim, bes ne oldu? Felek mene verdi çohlu ceфа hey!...

Gence'de şarkıcı kızların dillerinden düşmeyen Farsça bir şiirin dizelerini anımsadı Ceyran,

Ta neyabi morade hiş becuş.

Ta nesazed zemanе bato besaz.

(Dileğine ulaşamadıkça, çevrene uyum sağla.)

Bu anda Gence'nin şarkıcı kızlarıyla Ceyran'ın arasında, aşılmaz, geçilmez, belki de hiç bir zaman varılmaz bir mesafe vardı. Bunu böyle biliyordu.

Gelip ne söyleyecek Gısır Gary?

Sofi ne yapacak?

Mahmud'un masumluluğu karşısında başka herkes pislığe mi boğulmuş? Tabii Ceyran hariç!

Neden gönderdi Gısır Garyı?

Zorla güzellik mi olur?

Ceyran'ın içinde bir şey cız etti.

"Ağla gönül, ayrılık günüdür."

Ceyran çadırının perdesi arasından, çöle baktı. Develer yere çökmüş geviş getiriyorlardı. Bir an için, develerin yükünü, altın, gümüş ve mücevher gibi değerli eşya olduğunu varsaydı. Yılların uğraşı ve savaşımı sonunda, kendini feda edercesine, akıl almaz ve akıl alır fesatlıklar pahasına elde ettiği servet olduğunu varsaydı.

Ne olacak?

"Gelin halallaşag men geder oldum!"

Ne anlaşılıyor bundan? Ceyran aklını mı kaçırıyor?

Seyis Cefer atları timarlıyordu. Otuz yıllık yaşamını sürekli atların arasında, ahırda geçirdiğinden; at kaygısından başka, at sevgisinden başka, at derdinden başka bir kaygı, sevinç ve dert bilmezdi. Çocukluğunu ve de gençliğini köyde geçirmişti. Sonunda Gence'ye gelip yerleşmiş. Kısa sürede sarayda adı duyulmuş ve Ziyad Han'ca işe alınmıştı.

Ziyad Han, Ceyran'ı oğlunun ardına takınca, sarayın beş altı hizmetlisiyle birlikte Seyis Cefer'i de Ceyran'ın emrine vermişti. O da atlara gereken ilgiyi içtenlikle gösteriyordu.

Ziyad Han'ın öldürülme haberi duyulunca, kervandaki saray görevlilerinin hepsi dağıldı. Yalnız Seyis Cefer ayrılmadı. Çünkü seyisin gönlündeki at sevgisine bir yeni sevgi eklenmişti. Seyis Cefer, tahta geçen Bayandur Bey'in bir at delisi olduğunu biliyordu, iyi seyise de değer verdiğini. Buna karşın Gence'ye dönemiyordu. Bir de köye, köyde onu bekleyen, on iki yıldan beri bekleyen anası gözünde tütmeye başlamıştı.

On iki yıl süresince Gence'de topladığı parayla şim-

dilik bir at sürüsü sağlayabilirdi. İnsanların birbirinin kanlarına susadığı bu dönemde iyi atın değeri altınla ölçülür. Bu yolla Seyis Cefer gün gelir iyi bir servet edinebilir. Ordulara iyi atlar sağlayan büyük at haralarının iyisi olabilirdi.

Ama işler değişti. At sevgisine, at kaygısına yeni bir sevgi yeni bir kaygı eklendi; ve bu yenisinin yanında, eskisinin adı pek okunmaz oldu.

Seyis Cefer uyanık bir delikanlı, ayağını yorganına göre uzatması gerektiğini bilir. Ceyran gibi bir hatun onun dengi olamaz. Davul dengi dengine çalar, derken, Seyis Cefer'in yaşamında bir mucize oldu. Yaşam boyu kokladığı at kokusuna, at tersi kokusuna o gün çok nefis, çok iç açıcı bir koku karıştı... Başını kaldırdı, Ceyran'ı karşısında gördü. Ceyran bir şey söylemedi, onun gözlerinin içine baka kaldı.

Seyis Cefer pek ince bir adam sayılmaz ama insanın aklını başından uçuran, bu ela gözlerin dibine çöken hüznümlü karışık kararlılık ve çılğınlığı duyumsadı.

Ceyran elini Seyis Cefer'in at timarlayan, iri ve kaba elini üstüne koydu.

Sözün eri, ahtuna vefalı olduğundan Tanrı tarafından ödüllendiğine inandı, dünyanın en mutlu erkeği; Seyis Cefer.

O gün Ceyran, Gısrı Gariyi beklemeden, tüm kervanı, halayıklar, hizmetçiler ve uşakları çölün ortasında bırakarak, ayrıca Gence'deki malı mülkü de unutarak, Seyis Cefer'in atının terkine atlayıp Seyisin on iki yıl bundan önce bırakıp çıktığı köye doğru yola düştü.

Ceyran, işte böyle bir Ceyran.

XII

Ocaktaki közler kızarıyordu.

Öğleüstü çayın kıyısında sepiciler, koyun ve keçi postlarını yıkamışlardı. Postların kokusu gecenin bu vaktine dek hâlâ her yana sinmiş. Sofi içinden yeryüzündeki bütün dericilerin geçmişlerine söverek ellerini ocağa tutarak ısıttı.

Dericilerin suçu ne?

Ya Sofi'nin suçu? Sofi'nin ne suçu var? hangi günahın iyisi? Neden derviş olup çöllere düşmüş? Bu yaşta çalı çırpı dibinde yatar, geceyi korkuyla geçirir, yarın ne olacak diye? Bir kuyu karanlığı sarmış sorularını neden böylesi bir kuyu karanlığı Sofi'nin kısmetine düşmeliydi?

Kırk altı yıllık yaşamında ne görmüş Sofi?

Son bahar yaklaşmakta, gecelerin ayazı insanı üşütüyor.

Sofi, iyice çileden çıkaran düşünceleri kafasından silmeye çalıştı. Çünkü son zamanlarda iyice onu etkiliyor, yaşamının biçimini değiştirmek üzereydi. Belki de onu gerçek yaşama çekiyorlardı.

Sofi ellerini birbirine sürerek ocak önünde ısınmağa çalıştı.

Bu geceyi burada geçirecekler. Sofi akşam Mahmud'un sırtına şişe çekmişti. Bir kaç günden beri ke-yifsizdi, üşütmüştü, öksürüyor, ateşi yükseliyor ve sayıklıyordu Mahmud?

Ne olacak bizim halimiz?

Mahmud gözlerini çiçeklere dikmiş, sanki onlara,

"Meryemimi gördünüz mü" diye soruyor.

Yalnız çiçeklere mi? Bir kaç günden beri çöllere, yollara, sulara bakıp bakıp, aynı soruyu sormuyor mu?

Gurbette herkes silayı özler.

Mahmud'un gözleri, Mahmud'un bakışları, Mahmud'un hareketleri, gurbet yerinde, iç çekerek bir papaz kızını arzuluyordu. Ve olay büyüdükçe büyüyor, Sofi'yi çok etkiliyordu, öyle ki yağmur yağsa; Tanrının yağmuru, "Bu yağmur değil!" derdi. "Gökyüzü Mahmud'un haline ağlıyor!"

Sofi de keçileri kaçırıyor galiba.

İşin başında, Sofi çıktıkları yolculuğu, geçici küçük bir serüven sanmıştı. Ciddiye almamıştı. Güvenliydi Gemberbanu'nun varlığı sayesinde. Ziyad Han gibi bir hükümran vardı arkasında. Peki şimdi ne olacak? Mahmud'u yolundan alıkoymak olası değil. Zaten her atılacak adım için, her gidilecek yer için,

"Aman, orası hiç tekin değil. Orada öyle serseriler var ki..." diyordu. "Bizi leblebi gibi ceplerine doldurur, çerez diye yerler. Biz onlarla baş edemeyiz."

Buna karşın Mahmud'un kullandığı tek bir yanıt vardı,

"Yolcu yolunda gerek!"

Peki, yolcu olan sensin. Yolunda ol! Düş yollara! Düş! Senin kendine özgü bir dünya var, bir ereğin var. Benim derdim ne? Kırk altı yaşındayım ben, bir tek mutlu, bir tek rahat günüm olmadı. Hep buyruk altında yaşadım, başkasına hizmet için tüm yaşamımı feda ettim. Yeter! Yeter ahmak Sofi, yeter!

Başkası mı dedi? Bunlar ne de hemen 'başkası' olup çıktı işin içinden. Ziyad Han'ın toprak altındaki vücudu daha soğumadı. Evet, Gemberbanu'ysa yitkin. Kim bilir nerede. Ama dünyanın gidişini akıl erdirilmez Sofi!

Ocağın öteki yanında yere serilen yaygının üzerinde yüzükoyun yatan Mahmud'a baktı ve can sıkın dü-

şüncelerinden kurtulmak için,

"Şişeler acıtıyor mu?" diye sordu.

Mahmud her zaman olduğu gibi kendi dünyasındaydı. Sofi'nin bu önemsiz sorusunu yanıtlayacağına, soru sordu.

"Çelişkilerin nedeni ne Sofi? Bir yanda yoksulluk, ötede varıllık... Bir yanda Firdovsi'nin anlağı, öte yanda Gazneli Sultan Mahmud'un bilgisizliğı, anlayışsızlığı..."

Sofi öfkelendi.

"Yeni bir şey mi bu? Bin yıl öncesi böyle değil miymiş? Böyle olmayacak mı bin yıl sonrası?"

Doğa, gündüzün yanısıra geceyi de yaratmamış mı? Yaşatan da öldüren de doğa değil mi? Gecenin yarısındaş şimdi, bunları dert etme, zamanı değil!"

Sofi sözünü sürdürmedi. Tuttu dilini. Oysa dünyanın en büyük çelişkisi, Ziyad Han ve Gemberbanu gibi kudretli ebeveyninden senin gibi uyusuk ve sünepe oğlan dünyaya gelmesi değil mi? Diyecekti, demedi.

Dilini tuttu ama artık patlama noktasına varmıştı. İçinden geldiğı gibi, ağzına geldiğini bu oğlana söylemeliydi; acıdı. Yüzükoyun yere yatıp çenesini ellerinin üstüne dayadı. Gözlerini gecenin karanlığına dikti. Evet acıdı bu kimsesiz çocuğa.

Mahmud'da gecenin karanlığına dalmıştı,

"Toprak her konumda topraksa da, insan yapısında değer ve önem kazanır. Gazneli Sultan Mahmud, sözünün eri çıkmadı, aldattı Firdovsi'yi. Bugün Sultandan bir iz kalmamış, ama Firdovsi'nin "Şahname"si var.

Ne olacak? "Şahname"nin ünü Firdovsi'ye ne kazandırdı? Firdovsi de toprağa karışıp yok olmadı mı?

Gün gelecek Mahmud da olmayacak. Daha önemlisi gün gelecek Meryem de kara toprağa dönüşecek. Bu

böyle sonlanacaksa, neden yarandık. Neden karşılaştık?

O gün rastladıkları ihtiyar bu soruları yanıtlayabilir miydi?

İhtiyara iki gün öncesi rastlamışlardı. Eşeğini onlara doğru sürmüştü. Kucağında da bir bohçası vardı. İhtiyarın yüzü Mahmud'a çok bildik biri gibi göründü. Ama kesin olarak kim olduğunu, onu nerede gördüğünü çıkaramadı. ihtiyar yeryüzünün her yaşlısına benziyordu ve aynı zamanda hepsinden de ayrıcalıklıydı.

İhtiyar Mahmud'un önünde eşeğini durdurdu. Yemyeşil gözleriyle Mahmud'u alttan yukarı süzdü. Mahmud da atının gemini çekip durdurdu. Bir süre birbirine baka kaldılar. Neden sonra Mahmud ihtiyarın bohçasını gösterip sordu,

"Bu ne böyle?"

"Dört kutsal kitap."

"Sen kimsin?"

"Musa'yım, Davud'um, İsa'yım, Muhammed'im!"

"Tanrısın?"

İhtiyar yemyeşil gözlerini güneşe karşı kıstı.

"Hayır, bilemedin," dedi. "İnsanım. Senim, oyum, benim, Meryem'im, Sofi'yim..."

"Bunca derde nasıl katlandın? Bağrın çatlamadı?"

"Sen dert arıyorsun, her şeyde ve buluyorsun da. Oysa ben mutluluk. Otlarda, çiçeklerde, bu çayın şarılısında bulurum mutluluğu... Sende iyi olan her şeyi görürüm, sende, Sofi'de de..."

Sonra ihtiyar yemyeşil gözlerini Mahmud'dan çekip, eşeğini dehleyip yoluna koyuldu. İlginçti Sofi eşeğinin sırtındaki bu yemyeşil gözlü ihtiyarı görmüyordu. Mahmud'un yine kendisiyle konuştuğunu sandı. Üzüldü onun hesabına.

"Yazık," dedi içinden.

Oysa Sofi bu konulara biraz eğilseydi, Mahmud'un gördüklerini hiç olmazsa yüzeysel de olsa görebilirdi aslında.

Ocağın közü kızarıyordu.

Sofi ellerini oğuşturarak ateşe tuttu.

Çayın şarılısından başka, bu karanlık gecenin hiç bir sesi yoktu. Ansızın uzaktan, çok uzaklardan bir ses duyuldu. Birileri uzun hava okuyordu. Sözlerini anlamak olası değil. Ezgi birdağ havası gibi dalga dalga ovaya yayıldı.

Sofi sesin geldiği yöne bakıp usulca,

"Ne Davudi bir ses..." dedi.

Mahmud da uzaktan gelen bu sesi duydu. Ziyad Han'ın sarayındaki genç şarkıcıyı anımsadı Mahmud. Sanki o uzaktan gelen sesi değil de genç şarkıcının sesini hem de kulağının dibinde okuyormuşcasına duyuyordu. Sesteki yanık acı, gecenin karanlık kimsesizliğinde Mahmud'un vücudunu delip geçti.

"Aslında dünyanın, sağ, sol, ön, arka, alt ve üst diye bilinen altı boyutu birbirinin eşidir," diye düşündü Mahmud.

"Mutlu insanlar var, bu dünyada, böylesi bir gecede keyif meclisleri düzenlenmiş, yaşları belki de otuz yaş benden büyük adamlar, dünyalar güzeli kızlarla gönül eğlendirmekteler şimdi," düşündü Sofi.

Ayrıca Ceyran'ı da anımsadı Sofi. Tüyleri ürperdi. Tüm gücüyle onu silmek istedi belleğinden. Korkuyordu çünkü, köpek gibi ardına takılacağından korkuyordu. Bu yüzden bir kaç gün önce yanına ricaya gelen Gısrı Gariyi öyle bir kovmuştu ki Gısrı Gari sesini çıkarmağa cesaret etmeden kaçıp kurtulmağı yeğlemişti.

Gısrı Gari, Ceyran adına keseler dolusu altın vaat et-

mişti, Sofi Mahmud'la Ceyran'ın arasını yapсын diye.

"İhtiyar cadı! Bu işi yapacak olsan kendimçin yaparım!.."

Her şey gölde yıkanan Ceyran'ı seyrettikleri gün başladı. O günden beri gözlerinin önünde oynayan o bembeyaz endam, Sofi'ye rahat vermiyordu. O günden beri Ceyran'ın gamzesindeki ben Sofi'nin gözünde, hecerül esvede dönmüştü. O günden beri gözlerinin önünden çekilmeyen o çıplak vücut Sofi'nin kırk altı yıllık yaşamının uyusukluğunu anlatıyordu.

O gün Sofi gölde yıkanan Ceyran'ı görürken, kendisi de ayrımında olmadan, Peygamberin sonraları eşi olacak Zeyneb'i çayda çıplak yıkanırken gördüğünde söylediği sözleri aynen yinelemişti,

"Feteberekallahü ehşenül haligin."

(Aferin seni yaratana.)

Her şey o zaman başladı.

Tabii ki bu Sofi'nin ilk kez çıplak kadın gördüğü değildi. Ayrıca çıplaklık değildi önemli olan. Ceyran'ın gizemli bir vücuda sahip olduğu ve bu vücut, Sofi'de yaşamın en çıldirtıcı şehvet duygularını uyandırmış olduğu da sorun değildi. Sorun, uyanın şehvetin yanı sıra bir de aşırı açgözlülük duygusunun ortaya çıkmasıydı. Bu duygu sanki Sofi'yi yıllardan beri yattığı kış yukusundan uyandırmıştı.

Buna benzer bir duyguyu yıllar önce yaşamış. O zaman Gemberbanu'nun buyruğuyla Gence'den görevle bir yerlere gönderilmişti.

Günün ortasında Sofi yorgun ve aç bir pınar başında, söğüt ağacının gölgesinde attan inmiş, yere oturup önüne küçük sofrasını açmış ve her zaman olduğu gibi önce yenlerini sıvayıp aptesini aldıktan sonra çıkınından çıkardığı haşlanmış tavuğu yemeğe başlamış. Bu sırada upuzun bir kervan geçmiş karşısından. Sofi, silahlı at-

lılardan, kervanın, Şirvanşah, Şeyhşah'ın, Şah İsmail'e gönderdiği armağanları taşıdığını öğrenmiş. Heybeler dolusu mücevherler, altın ve gümüş paralar, değerli taşlar. Rus malı eşya, Arap atları... Berde katırları. Kervanın yükü saymakla bitmez. O zaman Sofi'nin içinde daha önce hiç bir zaman duymadığı bir duygu belirmiş. Sofi kervanın büyük zenginliği karşısında kendisinin bir hiç olduğunu sezmış. Soğuk soğuk terlemiş. Ellerine bakmış ansızın, kan içinde. Gemberbanu'yu hançeriyle doğrayıp, mücevherlerini çaldığını ve kaçtığını düşünmüş. Mücevherler, Sofi'nin kıpkırmızı kana bulanmış ellerinde renk renk pırl pırl parlıyormuş...

Sofi yerinden fırlayıp atın sırtına binmiş. Hep temkinli davranan bu adam çığlık atarak, atını kırbaçlayarak koşturmuş.

Yalnız bir kanatını kopardığı tavuğun tümü, küçük sofrasında söğüt ağacının altında kalmış. Yaşamındaki en büyük tutumsuzluk.

Sofi gerçekten Tanrıya inanan bir insandı. Madrabaz mollalarla büyücülerle, kendi atalarının onuruyla başkalarını sömürmeğe çalışan seyidlerle arası yoktu. Tanrı onun için çok kutsaldı. Bu yüzden iş bu düzeye gelince sığındı Tanrıya ve sonuçta gün geçtikçe yüreğini bü-rüyen delice tutkudan sıyrıldı ve dirliğe kavuştu.

Şimdiyse bu duygu bir türlü ondan sıyrılıp ayrılmıyor. Belki de yüreğinin derinliklerinde bulunan bir itilmiş istek buna engel. Neden Sofi kendisini buralarda harcasın ki? Kızgın güneşin altında uçsuz bucaksız çöllerde cılız bir börtlen çalışını görünce gözlerine fer gelsin, cennetteki tuba ağacını görmüş gibi. Daha önemlisi neden kuşağında değer biçilmez bir hazine taşıdığı halde, kendisi, kendi ayaklarıyla sefaletine doğru yol alsın?

Aslında kuşağında taşıdığı hazine, düzgün yaşadığı için, temiz yaşadığı için, her zaman tok gözlü olduğu için, çocukluğunu, gençliğini, en önemlisi olgunluk ça-

ğını büyüklere hizmet etmekle geçirdiğinden, Tanrının bir lütfu, yani helal hakkı değil miydi?

Tüyleri ürperdi Sofi'nin.

Tanrı?

"Tanrının adını bulaştırma, rezil insan! Bu kadarı senden beklenilmez. İnsanların hepsi rezil. Her yerde ve sen ki bu hayallerin sahibisin, rezillerin rezilisin ve kendinden haberin yok

İnsanların hepsi rezilse, Mahmud da mı rezil? Hayır! Mahmud rezil değil. Mahmud..."

Sofi aklına geleni diline getirmek istemiyordu. Ama neden? Neden gerçeğin gözünün içine dik dik bakılmasın? Gerçekten de Mahmud...

Cesur ol Sofi! Cesur! Uğrunda yaşamımı çürüttüğün insanlardan daha az değerli değilsin sen, cesur ol! Mahmud aptalın teki. Mahmud'un ardına takılmak mı? Böylesi bir dönemde, Mecnunu oynama hevesine düşen bu geri zekalının ardınca gitmek ona ne verecek? Sana ne verecek?

Dün görmedin mi çiftçileri, toprak işçilerini. Bir de bizler onları insan yerine komayız. Alay ettiler bizle, kahkahalarla güldüler.

Dün birbiriyle tartışan iki çiftçiye rastlamışlardı. Konu toprak. Birisi ötekisine, toprağını iki arşın yanlış ölçtüğünü söylüyor ama kabullendiremiyordu. Sofi'yle Mahmud'u görünce sevinip, onların hakemliğini istedi.

"Ay başınıza döndüklerim," dedi. "İmam Hüseyin" hakkı için bana yardım edin. Bu dangalak oğlu dangalağa yanlışını anlatamıyorum.

Sonra adam ötekinin toprağını nasıl ölçtüğünü, nerede yanlış olduğunu Mahmud'a anlattıktan sonra sordu,

"Ha? Ha kurbanın olduğum, şimdi sen söyle, haksız

mıyım ben?"

Mahmud'un aklının başında olmadığını nereden bilecek çiftçi, nitekim Mahmud,

"Meryem haklı!" demez mi?

"Ha?"

Şaşkınlıktan adamın gözleri yuvasından çıkacak gibi oldu. Sonra ikisi de tartışmalarını bırakıp Sofi'yle Mahmud'u parmaklarına dolamağa çalıştılar.

"Ha... Sahi kimmiş o, haklı olan?" diye soran bir yandan da Mahmud'un kolunu çekiştiriyordu, "Sana söylüyorum kim haklı?"

Adam vaz geçmiyor, durmadan soruyordu.

Evet ne yaparsın, böyle işte Sofi!

Diyelim, gittik o lanetli papazı bulduk. Ne olacak sonra? Papaz kız mı verir Mahmud'a? Mahmud'un kimi var şimdi papazın kızını isteye? Diyelim Sofi elini kuşağına sokup mücevherlerin gücüyle papazı memnun eder, (insan oğlu çiğ süt emmiş) ve papaz da kızını Mahmud'a verir, sonra ne olacak? Sofi kuşağındakileri gavur bir papaz kızıyla bu sünepe Mahmud'a versin, alıp güle güle harcasınlar ve Sofi de kalan ömrünü onlara hizmet etsin. Dedesi papaz olan çocuklarına lalalık yapsın... Nedenmiş? Ha?

Nasılsa Mahmud paranın değerini bilmiyor. Elindekileri de yol boyu yoksullara, aç bilaçlara dağıtmış. Sofi'nin tutumluluk üzerine öğütleri Mahmud'u etkilememişti. Mahmud yoksullara para verirken Sofi'nin içi içini yiyor, "Dünyanın bunca aç var, hepsini doyurabilecek misin?" diyordu.

Oysa Mahmud cebindekileri yoksullarla, yoksul oldukları için paylaşmıyordu. Varsılığın onda yarattığı anlamsızlığın etkilerini üzerinden sıyırmak için yapıyordu bunu. Aslında yoksulların sadaka aldıklarında açıkladıkları minnet borcu karşısında çok sıkılıyordu. Mah-

mud'a göre bir altın ya da gümüş para vermekle bu adamları kandırmış oluyor ve onlar bunu anlamıyorlar.

Tabii ki Sofi de hiç bu işin ayırımında değil.

İyi ki diyordu Sofi, Mahmud'un kuşağının içindekilerden haberi yok. Onlardan kimsenin haberi yok, Tanrıdan başka.

Mahmud'un babasının ölümünden de haberi yok. Sofi'nin ağzı sıkı. Nasılsa Mahmud gittiği yoldan vaz geçmeyecek. Nasılsa üzüntülüdür Mahmud. Üzüntüsüne bir yenisini katmanın ne anlamı var şimdi?

Peki, a moruk! Senin tutumun değişmediyse, nedir bu kafana soktukların? Hadi, kalk şişeyi sök çocuğun sırtından, sonda da yat, çek örtüyü başına, yum gözlerini, zıbar!

Uyuyamıyordu Sofi. Yumdu mu gözlerini gölde yıkanan çıplak Ceyran'ı hayal ediyor.

Ocağın ateşi köz közdü.

Kalkta Sofi, Mahmud'un yanına geçti, çömeldi. Mahmud'un üstündeki şalı kaldırdı, şişeyi sökmek istedi. Şişe iyice tutmuştu. Sofi bir eliyle şişenin ağzının kıyısında Mahmud'un sırtını bastırdı, öbür eliyle şişeyi oynatıp ayırdı. Mahmud'un sırtı şişenin ağzının yuvanlığında mosmordu. Ocakta közeren ateşin ışığında bu moraltıyı gören Sofi'nin yüreği yufkalaştı. Üzerine bir kova serin su dökülmüşcesine gerginliği çözüldü, gevşedi. Gemerbanu'nun tek ve sevgili oğlu, çöllerde, ovalarda hastalanmış. Sofi sen böyle mi bakacaktın bu çocuğa? Sofi seni şeytan yoldan çıkarmış. İyice yoldan çıkmışsın sen. Kov şeytani içinden. Lanetle şeytani.

Eğer sen de bu çocuğa sırt çevirirsen, onun kuyusunu kazarsan, işte o zaman Sofi sana söylüyeyim, toprağın bağı çatlar, alt üst olur dünya...

Sofi acıyarak Mahmud'un sırtını, omuzlarını ovdu.

Sen bu aymaz dünyanın işine bak. Tam dokuz yıl

Mahmud'un yolunu beklediler. Doğumunda, Gence halkı kırk gün hazine hesabına yedi, içti, keyif çattı. İşte o Mahmud şimdi çöllerde sefiller gibi bir çalının dibinde hasta yatıyor. Öykü gibi anlatsan kimseyi inandıramazsın.

Sofi, yün şalla Mahmud'un üstünü örttü ve içten üzüldü;

"Sen şimdi sıcak ve yumuşak yatağında yatmalıydın, yavrum. Sırtında şişe izi kömür gibi karardı... Hayır yavrum yarın yerinden kalkmana izin vermeyeceğim. Üstünü iyice örtüp yatacağım seni. Tüm gün yatarsın, iyice terlersin, bakalım ne olur..."

İlk kezdi Mahmud'a, yavrum diyordu Sofi. Bugüne dek Mahmud, Sofi için hükümdarın oğluydu. Bundan böyle Mahmud'un Sofi'den başka kimsesi yok. Aslında Sofi'nin de Mahmud'dan başka kimsesi yok.

Mahmud bir şey söylemedi. Mahmud'un susuşu Sofi'yi umutlandırdı. Anlaşılan karşı değil, yarın yola çıkmamağa. Öyleyse belki de yalvarmakla, yakarmakla bu yolculuğun anlamsızlığını, yararsızlığını da ona anlatabilir. Dünyanın en güzel kentlerinden birini seçer yerleşirler. Ev bark düzerler, Sofi bir de evlendirirdi Mahmud'u.

"Mahmud!"

Yanıtlamadı Mahmud. Sofi soğuğa karşı şalın kenarlarını Mahmud'un altına sıkıştırdı. Yine seslendi,

"Mahmud, yavrum!"

Mahmud başını ona doğru çevirip sordu,

"Duyuyor musun Sofi?"

"Neyi?"

"O şarkıcının sesini..."

Sofi damarlarında akan kanın, şişenin yeri kadar ka-

rardığını duyumsadı. Ama yine acıdı ona, içinden geldiği gibi konuşuyor diye. Halbuki Mahmud Sofi'yi adam yerine koymuyordu. Söylediklerini duymuyordu bile. Aklı Füzuli'nin mi, başka birisinin mi bir dizesine takılmıştı. Sofi içinde kendi kendini kemiriyorsa varsın kemirsin Mahmud aklına takılan dizeye ezgiler uyduruyor.

"İyidir Sofi! Sana bu bile az. Üzülüyorsun hastalanmış diye, oysa şarkı söyleyerek seninle alay ediyor. Sana mustahaktır. Akılsız mankafa! Ne beklenir ondan? Diyelim bu yolculuğa son verdin. Nereye götüreceksin onu? Gence'ye mi, Bayandur Han'a, buyur kestir bunun başını, demeğe mi? Ayrıca benimki de armağan olsun! Başka hangi kente götürebilirsin onu? Be cahil adam! Sen kendi sıkıntılarını taşıyamazken, onunkini de sırtlıyorsun.-Bu kulunu Tanrı mıymıntı yaratmış düzeleceği de yok, anlamıyor musun? Vaz geç! Tam umudsuzluk içinde olduğunu, hiç bir çıkış yolun olmadığını görmüyor musun?"

Uzaklardan duyulan bu şarkıcının sesi belki de kayıplardan gelen gizemli bir sestir, diye düşündü Sofi. İnsan olmağa, insan gibi yaşamağa çağırıyordu Sofi'yi. Öyle mi?

Düşündü, tabii ki sıradan bir kul değil de örneğin peygamber olsaydı Sofi, Mahmud'u bir göz açıp kapayıncaya dek, atının terkinde Meryem'e ulaştırırdı, ama değildi. Hem de bunu da iyi bellemeli ki bu dünyada ancak Tanrının alınlara yazdıkları gerçekleşecek, rastgele istekler değil.

Ziyad Han'ın haberini duyduğunda, Sofi'yi büyük bir korku sarmıştı. Bayandur adam gönderip Mahmud'u, ayrıca Sofi'yi de öldürtecek miydi? Hayır gerek yok, çünkü pısrık Mahmud'un han oğlu olsa bile ölmesi ya da yaşamaması bir sorun olmaz. Bayandur Han'ın zaten bu konuya harcayacak vakti olmaz.

Dünyanın hali bilinir mi ki? Belki kimseye acımayan Bayandur han Mahmud'a acır. Hayır, Sofi kendini kan-

dırma! Yok bilmem vakti yokmuş, yok acırmış. Daha neler? Dünyanın hali bilinmez. Bu işin hiç güvencesi yok. Belki bu gece Bayandur han gönderiverir birilerini ikinizin de başını kestirir.

Sofi içgüdüsel bir dürtüyle kuşağını yokladı. Kuşak sarıldığı günden beri bir tek kez bile açılmamıştı, o yüzden bunca süre yıkanamamıştı. Önceleri onu sıkıyordu kuşak. Kuşağın altında kalan karnı beli kaşınıyordu. Sonraları giderek alıştı. Şimdi kuşak vücudunun bir parçası gibi, eli gibi, ayağı gibi...

Kuşaktaki hazineye daha dokunmamıştı Sofi. Mahmud'sa cebindekilerin hepsini ona buna, dağıtıp bitirmişti. Ziyad Han'ın adamları ayrıldıklarına göre, yeme içme derdi ortaya çıkmıştı. Çünkü artık Gemberbanu'nun buyruğuyla adamlar gizlice Sofi'ye yaklaşıp lezzetli yemekler, serin şerbetler sunmuyorlardı.

Sonunda Sofi atları sattı. Bir kaç günden beri at parasıyla geçiniyorlardı.

Ocakta ateşin kolları kızarmıştı.

O genç şarkıcının sesi, çayın şarlıtısına karıştı. Mahmud belleğine kazdığı bir bakışı gözlerinin önünde canlandırdı. Tanıdı bu bakışı. Altı yedi gün önce o kırmızı şalvarlı adam ona bir göz atıp gitmişti. O bakıştan sonra Mahmud bir süre ardınca baka kalmıştı. O günden sonra düşünüp durdu... Şimdi gecenin geç vaktide yeniden adamın bakışını neden anımsar?

O bakışın ne anlamı vardı?

Kırmızı şalvarlı adama dağı tırmanırken rastlamışlardı. Mahmud önde, Sofi de her zaman olduğu gibi ardında. Dağ çıkışında, yokuş yukarı tırmanırken, adam koşarak önlerine çıktı ve onları görünce kendini yitirdi, elindeki ekmek parçasını iki eliyle göğsüne bastırıp, ne yapacağını şaşırıp.

Az ötede, kalın gövdeli, bol yapraklı bir ceviz ağacı altında bir ihtiyar oturuyordu. Yırtık uzun bir entariden

başka üzerinde hiç bir şey olmayan ihtiyar, oldukça zayıftı. Bir deri bir kemik. Kafası, kuru kafa gibi. Göz çukurlarında birer hasta parıltı. İpince kollarını uzatıp bir şeyler söylüyor, ama söyledikleri anlaşılıyor. Çünkü ağzından söz değil bir takım hırıltılar duyuluyordu. Kırmızı şalvarlı adamın, ihtiyarın elindeki ekmeği kaptığını anladı Mahmud. Elini ona doğru uzatarak salladı ve hırslayan ihtiyara baktı,

"Hayır," dedi içinden. "İnsanı bu hale düşüren yalnız açlık olmasa gerek, çektiği acılar insanı böyle eritir..." Sonra kırmızı şalvarlı adama döndü,

"Neden bu durumdaki bir adamın elinden ekmeğini karparsın," dedi.

Kırmızı şalvarlı adam ekmeğin parçasını iki eliyle göğsüne bastırarak, gözlerini yere dikti. Adamın yaşı fazla değildi ama saç, sakalı göğsünün ve kollarının kılları bile ağarmıştı.

Mahmud,

"Neden adamın ekmeğini kaptın?" sorusunu yineledi. "Acıları onu ne hale soktuğunu görmüyor musun?"

Adam Mahmud'u yanıtlayamayınca, Mahmud onun ayaklarındaki kırmızı şalvarı. Geniş paçalarından beline dek süzdü ve sürdürdü, "Sen acı nedir bilmez misin?"

Adam Mahmud'un bu sözlerinden sonra başını kaldırıp bir tek anlık Mahmud'un gözlerinin içine baktı, sonra yine başını indirip hiç bir şey söylemeden çekip gitti.

O tek bir anlık bakış sarstı Mahmud'u. Söylenip duran ve kırmızı şalvarlı adam çekip gidince rahat bir soluk alan Sofi, korkmuştu.

"Senin nene gerek? Bu insanların arasına girmek. Görürsün kızar biri alır ayağının altına, ya da soyar soğana çevirir bizi."

Sofi'nin söylenmesine aldırmadan, Mahmud atından

indi, heybesinde ne kadar azık varsa ihtiyara verdi. İhtiyar bir çırpıda hepsini yırtık entarisinin altına sakladı. İhtiyarın çevikliği ve açgözlülüğünün ayırımında değildi Mahmud. Hatta yırtık entarisi altında yığınla yiyecek, bulunduğunu da görmedi. Aklı kırmızı şalvarlı adamın bakışındaydı. Uzun bir süre ardından izledi onu. Gözlerini dağın eteğindeki çığırdan ayıramadı.

Neydi o bakışın anlamı?

Çok sakıncalı bir bakıştı. Üzüntülü, sıkıntılı, bir de alay vardı o bakışta, apaçık alay. Üzüntülü ve gülümsemeli. Mahmud'a gülüyordu, besbelli,

"Sen mi acının ne olduğunu bilirsin?"

Gece karanlık. Çay şarılıyor. Közeren ateşin giderek azalan ısı, şarkıcının gittikçe uzaklaşan, yiten sesi aralığından o bakış durmadan sorguluyordu,

"Sen mi acısının ne olduğunu bilirsin?"

Mahmud'un tüm varlığı o bakışın alayına karşı ayaklandı.

Hayır, Mahmud'un acısı yalnız, Meryem derdi değil. Hayır! Yola çıktığından beri gördüğü, öğrendiği, bireylerin dertleri, toplumun dertleri, kısacası, insan derdini, bu dünyada yaşamının derdini kendine dert etmişti. Bunu kimse anlamıyor, anlamak da istemiyor. Herkes çöllere vuran bir Mecnun sayıyor onu.

İlginçtir, insanlar, Şeyh Nizami'nin, Emir Hosrov'un, Cami'nin, ayrıca zamanımızda yaşayan Nevai'nin yapıtlarında varsayılan Mecnun'un haline üzülür, ağlar ama gerçek yaşamdaki aynı durumda olan Mahmud'a "Mecnun'un tekidir!" diye güler geçerler.

Mecnun'un teki olmayan Mecnun kim?

Leyli'sine kavuşamayan bu yüzden çöllere düşen Mecnun hayvanlarla haşır neşir, örneğin ceylanlarla konuşabilen, kimsenin yüreğini kırmayan, kimsenin kötülüğünü istemeyen, kısacası herkesi mutlu görmek isteyen birisi. Yani pek gülünecek yanı yok, ona benzerinin

de gülünecek yanı yok, ama gülerler. O kırmızı şalvarlı adamın bakışındaki gülüş de aynı. Hayır sanmıyorum o bakışın sakladığı gülüş başka, o alaylı bir gülüş. Ama Mahmud anlamını sonuna dek anlamayacak. Çünkü Mahmud dağların koynundaki o köyden habersizdi. Çünkü Mahmud o köyde gerçekleşen faciadan haberi yoktu. Kerbela faciasından daha beter olan bir facia.

Adamın kırmızı şalvarı nereden bulup ayağına geçirdiğini ve kırmızı renk adamın yılışıklığı ya da arsızlığının simgesi değil, insan kanının rengi olduğunu Mahmud nereden bilecekti?

Köy güzel bir köydü. Çevresi susuzluktan cayı cayı yanarken, köyün her tarafında çağlayan pınarlar insanın yüreğine serinlik taşıyordu. Yörede ekmek kıtlığı varken, bu köyde sarı buğday değirmende öğütülür, çuval çuval üstüne yığılıyordu. Bilinen her yerde hayvan otlatacak kupkuru diken bile yokken, bu köyün hayvanları sabahın köründe dağların koynunundaki çayirlara girer ve akşamüstü doygun olarak ahırlarına dönerlerdi. Kışın her yerde soğuktan tir tir titreyenlere karşı, yakacak bulamayanlara karşı bu köyde sobalar harıl harıl yanardı. Tüm dünyada insanlar birbirlerini gırtlaklarken, dünya malını paylaşamazken, ordu ordu asker köyleri kentleri darmadağın ettiklerinde, birileri, ötekilerinin at, koyun ve kuzu sürülerini gasp ederlerken... Bu köyü yalçın, yüksek kayalar, keskin derin uçurumlar, zirvesi gökyüzünü tırmalayan dağlar korurdu.

Yabancı atının toynağı çiğnemesin diye korurdu ve elin kuşkuolu soluğundan korurdu ve tek bir kez buralardan geçen "Güzel Huylu" lakaplı Arap gezgin ozanı, bir kasesinde bu köyden "dünya cenneti" diye övgüyle söz etmişti.

Köy halkı, uzun boylu, al yanaklı; erkeklerin pazıları güçlü, kadınların memeleri bol sütlüydü.

Çalışkanlardı, toprağı sürüyor, ekiyor, biçiyor ve huzur içinde yaşıyorlardı; dönemin kargaşasının dışında, hoşgörüle. Bir sürtüşme olsa hemen bağışlamayı bi-

liyorlar, kötülüğü unuttur, iyiliği destekliyorlardı.

Azer yeni evlenmişti ve genç karısı Aysulu'yla birlikte Arap ozanı "Güzel Huylu"nun, "cennetten de güzel" diye betimlediği bu köyde yaşıyordu.

Azer günün ekip biçme yorgunluğunu Aysulu'nun yaşanası koynunda geçiriyordu. Aysulu'nun mermer gibi pürüzsüz vücudunun sıcağı, sevilesi bir dünyada yaşadığının muştusuydu.

Gün geldi, Aysulu'nun ilk çocuğı doğdu, erkekti. Azer ona on iki İmamın ilki Hazreti Eli'nin adını verdi,

"Adını ben koydum, rızkını Tahrı versin," dedi. Köy halkı o gece ateşler yaktılar, kurbanlar kestiler, sabahlara dek çaldılar, türkü söylediler, oynadılar. Köyün geleneğiydi, her doğumda şenlikler şölenler çekilir.

Azerle Aysulu'nun ikinci oğulları doğdu. Ona da on iki imamların ikincisinin adını, Hesen'i koydu Azer. Sonra üçüncü oğulları doğdu, buna da sırayı bozmadan üçüncü imam, yani Hüseyin'in adını. Derkene dördüncü oğlu doğdu. Sırada ne var dördüncü imam, Zeynülabidin adı takıldı çocuğa.

Azer'le Aysulu'nun çocukları köyün en sağlıklı en güzel, en akıllı ve en sevecen çocuklarıydı ve köy halkı bunlara bakıp bakıp,

"Adlarına kurban olduklarımız, adlarına layık çocuklardır, dördüde," derlerdi.

Sonra Azer'le Aysulu'nun beşinci oğulları doğdu. Azer beşinci oğluna imam Mehemed Bağır'ın adını koydu. Sonra altıncı oğulları doğdu. Azer altıncı oğluna imam Cefer Sadığ'ın adını koydu... Günler geçti aylar geçti ve Azer'le Aysulu'nun yedinci oğulları doğdu, Azer yedinci oğluna imam Musa'yı Kazım adını verdi.

Azer oğullarına sırayla on iki imamın adlarını koydukça ve çocuklar da maşallah sağlıklı, güzel akıllı ve sevecen olarak büyüdükçe giderek köy halkı bunları ger-

çekten de imam sandılar, yeniden dünyaya gelen imamlar. Bu yüzden onlara dokunmak, okşamak, onları sevmek, mucizesel bir duygu yaratmağa başladı. Her ne kadar halk için bunlar daha sıradan birer çocuktu ama bu sıradanlıkta, alışılmamışlık da vardı ve o zaman köyün akıl hocası doksan üç yaşındaki ihtiyar Bayandur ilk kez düşünmeğe başladı; geceyi uyuyamadı. Önce avluya çıktı, sonra gecenin karanlığında, köyün sokaklarını dolaştı, uyuyan köyün sessizliğine kulak verdi ve içinden,

"Yoksa Tanrı bizden yüz mü çevirdi?" dedi.

Azer'le Aysulu'nun sekizinci oğulları doğdu ve Azer sekizinci imamın adını verdi çocuğa, Rıza. Sonra Azer'le Aysulu'nun dokuzuncu oğulları doğdu ve Azer buna da dokuzuncu imam, Mehemed Tegi'nin adını vermek isterken Aysulu'nun içinde bir tedirginlikle sıkıntı belirdi; tavandan asılı olan beşikte yatan dokuzuncu oğluna bakarak,

"Ona başka bir ad koysak," dedi. Aslında Azer'in de düşündüğü bu. Ama başka bir ad koymak olası değildi, iş çıkırından çıkmıştı.

Tüm köy halkı kendiliklerinden,

"İşte Mehemed Tegi de geldi," diyorlardı.

Azer dokuzuncu oğluna İmam Mehemed Tegi adını verdi.

Dünya delilerle dolu. Ama "Güzel Huylu" ozanın "cennetten üstün" diye betimlediği o köyde yalnız bir tane eksik tahtalı vardı; adı, Çatlak İbrahim. Çatlak İbrahim gün boyu oturup seninle konuşsun, demeysin bir eksiği var. Boyu bosu yerinde, saç sakal o biçim, hem de güçlü kuvvetli. Ama ayda, yılda bir kez, ansızın gözleri yuvasından fırlayacakmış gibi belirir ve kayıptan sesler duyar. Sonra eli ayağı titrer, yere yığılır, çırpınır, ağzı köpürürdü. En sonunda kendine gelince, ayağa kalkar, ağır ağır soluyarak kayıptan duyduklarını teker teker halka anlatırdı, ayrıca duyduklarının kimse tarafından duyulmadığına da şaşardı.

Köy halkı hiç bir zaman Çatlak İbrahim'in anlattıklarına önem vermezdi, ancak acırlardı ona; sapaşlam, güçlü kuvvetliyken, böyle amansız bir hastalığa tutulmuş diye.

Günlerden bir gün köyde beklenmedik bir olay oldu. Şöyle bir haber yayıldı:

Sabahın köründe Çatlak İbrahim'in gözleri önünde şimşekler çakmış ve kayıptan gelen sesler ona, "Çok geçmeden köyünüzde Azer'in evinde on ikinci İmam Mehdi Sahibüzzaman ortaya çıkacak," demiş.

Bugüne dek Çatlak İbrahim'in gözünün önünde şimşekler çakmazdı ve yine bugüne dek Çatlak İbrahim'e kayıptan gelen ses böyle gür böyle aydın duyulmazdı.

Öğlene doğru, Çatlak İbrahim gelene gidene sabahın erken vaktinde kayıptan duyduklarını anlatırken ansızın göğsünü tuttu ve yere kakıldı, bir daha ayağa kalkamadı.

O akşam Çatlak İbrahim öldü.

Tanrı Çatlak İbrahim'i, bu sabahki vahyi halka iletmek için mi bugüne dek yaşıtmıştı?

Bu köyün halkı ne yazık ki hem cahil, hem de Tanrıdan dönük insanlarmış ki her şeyi gören, her şeyi duyan İbrahim'in adına "Çatlak" lakabını yakıştırmış ve ona gereken önemi vermemiş.

Köy halkı Azer'in evine akın etti. Halk Eli'nin, Hesen'in, Hüseyin'in, Zeynülabidin'in, Mehemed Bağır'ın, Cefer Sadığ'ın, Musa'yı Kazım'ın, Rıza'nın ve daha kırk günlük bile olmayan Mehemed Tegi'nin elini eteğini öpmeğe ve o günden sonra köy halkı Mehdi Sahibüzzaman'ın geleceği günü beklemeğe başladılar.

O gece yüreğini korku saran doksan üç yaşındaki ihtiyar Bayandur yine yumdu gözlerini ama uyuyamadı. Gecenin yarısında avluya çıktı uyuyan köyün sokaklarını bir bir gezdi ve kendisine sordu.

"Tanrı bize gazap mı etti"

Sonra doksan üç yaşındaki Bayandur, çocukluğunda bir ozandan duyduğu Dede Gorgud'un dizelerini anımsadı. Dizeler upuzun yıllardan beri karanlık bir çekmece içinde saklanmış gibi, şimdi açılıyor ve aydınlığa çıkıyor.

Gecenin dinginliğinde, doksan üç yaşındaki İhtiyar Bayandur, sağduyusunu yitiren halka bakarak heyecandan seğirmeğe başlayan dudaklarına çocukluğunda duyduğu dizeleri mırıldanıyordu,

*Ucalardan ucasan, uca Tanrı,
Kimse bilmez necesen görklü Tanrı
Sen anadan doğmadın
Sen atadan olmadın
Kimse rizkin yemedin
Kimseye güç etmedin
Gamu yerde ehedsen
Allahu semeden.
Ademe sen tac urdun
Şeytana lenet gıldın.
Bir suçtarı öteri dergahından sürdün.
Nemrud göye oh atdı,
Garnıyarıg balığı garşı tutdun.
İbrahimi tutdurdun,
Ham göne çulgadın,
Götürüb oda atdın, odu busan gıldın
Ululuğa heddin yoh.
Senin boyun geddin yoh.
Urduğun ulıtmayan, ulu Tanrı!*

*Bastığın belirtmeyen, bellli Tanrı!
Götürdüün göye yetiren, görklü Tanrı!
Gaçduğun gehr eden, gehhar Tanrı!
Birliyiine sığındım, çelebim, gadir Tanrı!
Eziz Allah meded senden!
Meded senden!
Eziz Allah,
Mene meded dedim.*

Yine günler geçti, aylar dolandı. Azer'le Aysulu'nun onuncu oğulları doğdu ve Azer onuncu oğluna, onuncu imam, Eli Enneği'nin adını koydu ve bundan sonra köy halkı sürekli on ikinci İmam Mehdi Sahibbüz zaman'ın yolunu bekler oldu. Yani kıyamet gününün.*

Köy halkından Yagub altı yıl önce ineğinin otlaktan dönmediğini anımsadı. Görenler varmış. Kurt parçalamış ineği. Bu zulüm değil de nedir?

İsrafil, geçen yıl değil de önceki yıl, kuluçkaya yatan tavuklarının çıkardıkları on sekiz civcivden yalnız yedisi yaşadığını anımsadı. Bu zulüm değil de nedir?

Dünya'nın Tebriz gibi, Erdebil gibi, Gence gibi kentleri vardı ve büyük kentlerde yaşayanlar altın ve gümüşe değer vermezlerken, bu köyün sülün gibi kızları bileklerine bakır bilezik takıyorlardı. Bu zulüm değil de nedir?

Geçen yıl Ebulfez'in komşusu, Elekber'in oğlunun düğününde öteki komşu Ferecullah, daha fazla önemsendiğini anımsadı. Ferecullah da üç yıl önce Ebulfez'in koskoca kızı onun küçük oğluna taştatmış başını yarmış olduğunu anımsadı.

* -Şii inanca göre kıyametten önce bir takım adaletsizlikler ortaya çıkacak.

Başka?

Ferecullah'ın bu küçük oğlu Ebulfez'in bostanını çiğ-nemiş. Böylesi musibete katlanılır mı? Bu musibet değil mi?

Merdan, kızını İskender'e vermeyip, Elibaba gibi kara kuru sıska bir oğlana vermişti. Şuna ne demeli?

Elövset'in ahırında dört baş besili inek vardı ama yedi çocuk babası Kerim'in yalnız tek ineği.

İşte size kıyamet alametleri.

Mehdi Sahibüzzüman gelince, kıyamet kopacak ve tüm haksızlıklar ortadan kalkacak, adalet yerini bulacak!

Artık toprak sürülmez oldu, ekin ekilmez.

Bu kardeş, "O kesin!" dedi. O kardeş dedi: "Ben neden ekecekmişim? Kendisi eksin!"

Toprak işlenmedi.

O, bunu çekiştirdi. Bu, onu çekiştirdi. Onunla, bu düşman oldu. Komşu komşunun hayrına, şerrine karışmadı. Dayıoğlu, halaoğluna üç kağıt açtı. Kız çocuğu babasına kabardı. Ana ekmeğini yavrusundan esirgedi.

Çatlak İbrahim'in mezarı yatır oldu. Hak birbirinin ayıbını bulup yatıra anlattı. Ayıbı olmayana ayıplar uyduruldu. Mehdi Sahibüzzaman gelinceye dek yaturdan hareket istendi.

Azer'le Aysulu'nun on birinci oğlu doğdu ve Azer'in hiç umarı yoktu on birinci oğluna imam Hesin Esgeri'nin adını koydu. Bundan böyle köy halkı, kendi çoluk çocuğunu, evini barkını, bir kenara bırakıp, eli koynunda Mehdi Sahibüzzamanın yolunu bekledi ki gelip onları mutlandırınsın.

Nasıl olacaktı bu mutluluk? Ferecullah mutlu olacaksa, Ebulfez mutsuz olmalı. Çünkü Ferecullah'ın mut-

luluğu yalnız o zaman gerçekleşir ki, Ebulfez mutsuz olsun. Ve Ebulfez de Kerim Mutsuzlaşırsa mutlu olur. Zübeyde'nin o zaman yüzü güler ki Fatma'nın yüreği parçalanır.

Köyde kıtlık başgösterdi. Çünkü ne eken vardı ne biçen. Ekmek yoktu, çekirge haşlanmasıyla karın doyuruyorlardı. Yalnız Azer toprağını ekip çocuklarını besliyordu. İneğine bakıp oğlanlara süt içiriyordu. Bu yüzden, Eli, Hesin, Hüseyin, Zeynelabidin, Mehmed Bağır, Cefer Sadıq, Musa'yı Kazım, Rıza, Mehmed Teği, Eli Ennegi ve Hesin Esgeri sağlıklı büyüyorlardı. Her birinin yüzünde Aysulu'nun güzelliğinden bir pay vardı.

Eli on yedisinde, Hesin Esgeri'ye daha bir yaş dolmamış. Halkın onlardan ne istediklerinin ayırımında degiller. Neden elleri etekleri öpülüyor. Eğer bu çocuk severlikten yapıyorsa, neden kendi çocuklarına hiç baktıkları yok? Neden köy çocuklarının ağızdan kanınları şiş?

Çocuklar toplanıp Azergilin çitlerinin önüne geçip, avluda tandırbaşında ekmek pişiren Aysulu teyzeyi seyrediyorlardı. Aysulu da onlara acıyarak, "Canlarım benim," diyerek her birinin eline bir parça ekmek tutuşturuyordu. Tabii ki hepsini doyumak olağan değil, bu yüzden kahr oluyordu.

Köyün eşekleri bakımsız kalınca çöllere düştüler, atlar huysuzlaşıp ormanlara çekildiler. Köy halkının elden düştüğünü, sersemlediğini anlayan kurtlar, geceleri ahırlara dadanıp inekleri, koyun kuzuyu götürüyorlardı. Götüremediklerini boğup bırakıyorlardı.

Köy halkıysa birbirleriyle didişiyorlar. Bu, ondan bir avuç nohut çalmış, öteki bir armut için, berikinin kafasını yarmış...

Doksan altı yaşındaki İhtiyar Bayandur, birer birer köy evlerini gezip,

"Çıldırıldınız mı siz?" diye soruyordu. "Aklınızı başınıza devşirin. Tılsımlandınız mı? Uyanın, sıyrılın bu tılsımdan!"

Yararsız, İhtiyar Bayandur'un ağzına bakan olmadı. Sonunda köy halkı doksan altı yaşındaki İhtiyar Bayandur'un boş sözlerinden sıkıldılar, vurdular bir tekme kışına ve köyden kovdular onu ve İhtiyar Bayandur köyüne dönmek isterken, Çatlak İbrahim'in türbesinin yanında taşa tuttular onu. Çocuklar, büyükler, kadınlar, erkekler ellerine geçen taşı keseği, ak sakallı ihtiyara fırlattular... O gün bu gün, kimse bir daha İhtiyar Bayandur'u görmedi.

O yıl sonbahar erken geldi. Ağaç diplerindeki mantarlar erken tükendi. Ağaçlarda tek meyve kalmadı. Köy halkı açtı, yenecek hiç bir şey bulamıyordu. Olsun, her şeye katlanılır. Çünkü Aysulu yine gebe ve on ikinci imamın yeniden dünyaya dönmesine az kalmış. O gelince dünya düzelecek.

Aysulu'nun doğurma günü yaklaştıkça, karnındaki kımıldadıkça, tekme attıkça, yüreğinde nedenini bilmediği bir kaygı kabarıyor ve giderek artıyordu.

Aysulu bir gece, yatakta Azer'in omzunu öperek mırıldandı,

"Gel kaçalım buradan, Azer."

Azer kendine sordu, "Nereye?"

On birinci çocuğu alıp, on ikincisini de bekleye bekle, evi barkı ekili toprağı bırakıp, nereye gidebilirdi? Nereye sığınabilirdi? Üstelik neden kaçacaklardı? Kime kötülük yapmışlardı? kime ne söz verip de yerine getirmemişlerdi?

Aysulu Azer'den bir an ayrı kalmaktan korkuyordu. Sürekli yanındaydı. Azer karısından zorlukla sıyrılıp tarlada çalışmağa gidiyordu. Ve o gün Azer tarladaydı. Aysulu'nun doğum sancıları başladı. Bir göz açıp kapayıncaya dek haber köye yayıldı. Doğumu yaptıracak

olan Gemberbanu Arvat eteğinin uçlarını eline toplayıp, on ikinci kez Azergile koştu ki bebeği doğurtsun.

Doğurttu.

Tüm köy halkı Azergilin evine akın etti.

"Mehdi Sahibüzzaman uhur etti!"

"Tanrım kurban olayım!"

"Lailahe illallah!"

"Sahibüzzaman geldi!"

"Mehdi geldi!"

"Tanrım kurban olayım!"

Çocuktan tutun büyüğe dek, herkesin gözünde delice bir parıltı vardı. Sanki bu solgun benizli tutuk bakışlı adamların göğsünden kopan, kurtulan tutku bir sis gibi köyün üzerine çökmüştü.

Azergilin sokağı, avlusu, odaları insan kaynıyordu.

"On ikinci imam gelmiş!"

"Kıyamet günüdür!"

Eli, Hesen, Hüseyin, Zeynelabidin, Mehmed Bağır, Cefer Sadığ, Musa'yı Kazım, Rıza, Mehmed Tegi, Eli Ennegi, Hesen Esgeri evvanda birbirine sarılmış, korkuyla, ağızları köpürerek, "Sahibüzzaman gelmiş!" diye bağırıyorlar bakıyor, yeni kardeşleri Mehdi'yi bekliyorlardı.

Halk da bekliyor ve beklemekten yorulmuştu, ya da aklıktan, düşmanlıktan, nefretten, iftiradan.

Birden bir bebek bağırtısı, ağlaması sesi duyuldu. Halk gürültüyü kesti. Kayıptan geliyormuşçasına, sevgiyle kulak astı. Ardından, koskoca adamlar Sahibüzzaman'ın sesini duyunca karılar gibi ağladılar.

Mehdi Sahibulzaman'ın bu cırlak sesinde öyle bir şifa

gücü saklıydı ki merhem gibi insanların göğrüne yayıldı ve yorgunluk, açlık, düşmanlık, nefret, iftira, bu merhem içinde eriyip gitti, yok oldu. Bebeğin sesi insanların ayaklarını yerden kesip havalandırdı ve insanlar bugüne dek hiç karşılaşmadıkları bir yeğnilik duyumsadılar.

Avluda, eyvanın önünde duran kadınlar, arkadan gelen basınca direnmediler, eyvana oradan da odalara doluştular. Ansızın dünyanın en acı, en korkunç haberi yayıldı,

"Bebek kızmış!"

Evet Azer'le Aysulu'nun on ikinci çocukları kızdı.

Haber halkı durduğu yerde kuruttu. Dizlerini titretti, yüreklerini hoplattı, gözlerini kararttı. Soğuk terler bastı halkı ve hepsi dilini yuttu sanki, hıkları mıkları duyulmadı.

Gemberbanu Arvad, bebeği dışarı çıkarıp elleri üzerinde öne doğru uzatarak halka gösterdi ve öfkeden alev alev yanan gözlerini onlara dikti. Soğuktan hava ve çıplak bebek anasının sıcak karnından soğuk havayla karşılaşınca kesti sesini. Onun sessizliği herkese bulaştı.

Gemberbanu Arvad'ın gözlerinden akan öfkeyi gördü halk, anlamını kavradı. Sonra bebek ansızın yeniden ağlamağa bağırmağa başladı. Ve sessizlikten sonraki çığlık halkı harekete geçirdi.

Ferecullah avludaki büyük fiçinin üstüne çıktı, güneşte yanıp kavrulan boynunun kalın damarlarını şişirerek,

"Aptallar," diye bağırdı. "Çatlak İbrahim'in sözüne inanan aptallar!" Çatlak İbrahim bizi çüküne doladı, gitti. Bizim gibilere mustahaktır. Şimdi öbür dünyadan bizi izleyip kahkahayla gülüyor."

O anda sanki gerçekten de Çatlak İbrahim'in kahkaha sesi ortahğı çnlattı. Herkes susup kahkahayı din-

ledi.

Ferecullah'ın gözü eyvanda duran ve korkudan tir tir titreyerek birbirine sarılan, Eli'ye, Hesen'e, Hüseyin'e, Zeynulabidin'e, Mehemed Bağır'a, Cefer Sadıg'a, Musa'yı Kazım'a, Rıza'ya, Mehemed Tegi'ye, Eli Ennegi'ye ve Hesen Esgeri'ye sataştı. Hiç beklemeden eliyle onları göstererek bu kez daha yükek bir sesle bağırdı,

"Ey cemaat, ne beklersiniz? Bunlar şeytanın dölü!"

Halk, içinde büyüyen öç duygusunu ansızın kustu.

Ferecullah'ın sesi, köyün her yanına dalga dalga yayıldı, ovalarda, dağlarda yankı yaptı,

"Şeytanın dölü!"

"Şeytanın dölü!"

"Şeytanın dölü!"

Gemberbanu Arvad, her iki elini yukarı kaldırdı, sonra hiç acımadan elindeki bebeği var gücüyle halkın üstüne fırlattı. Eller yukarı kalktı, o küçük bebek eller arasında yok oldu. Eller kıpkırmızı kana bulandı ve halk eyvana doğru yürüdü.

Eli'yi boğup öldürdüler. Hesen'le Hüseyin'in başını taşla ezip öldürdüler. Zeynelabidin, Mehemed Bağır, Cefer Sadıg ayaklar altında çiğnendi öldü. Musa'yı Kazım'ın ayaklarından tutup başını duvara çarpıp öldürdüler. Rıza'nın korkudan bağı çatladı, öldü. Mehemed Tegi'nin boynunu burarak kırıp öldürdüler. Eli Ennegi, Hesen Esgeri'yi ayaklarının altına alıp çiğnediler, öldürdüler, yine çiğnediler. Arşa yükselen gürültü içinde tüyler ürteptici bir çığlık halkı uyararak duraksattı. Şalvarının içinde bacakları arasından doğum kanları akan yalın ayak başı açık, Aysulu'yu karşılarında gördüler.

Aysulu doğumu yaptığı odadan çıkmıştı. Aynı ürpertici çığıyla boğulup öldürülen Eli'ye, Taşla başları ezilen, bembeyaz beyinleri kanlarına karışan Hesen'e, Hüseyin'e, ayaklar altında ezilen Zeynulabidin'e. Me-

hemmed Bağır'a, Cefer Sadığı'a, başı kanlı bir bez gibi göğsüne sarkmış olan Musa'yı Kazım'a ,yüzü bembeyaz kesilmiş, ağzının bir köşesinden kan sızan Rıza'ya , boynu kırılıp, başı arkasına düşen Mehemed Tegi'ye, başları, kaburgaları çiğnenip pestil gibi incelen yere yarışan Eli Ennegi'ye baktı, halkın kana bulanmış ellerine, ayaklarına baktı.

Halk yerinde donup kalmıştı ve Aysulu'nun çığlığı ulumağa dönüşmüş. Tavlanın yanındaki turpanı aldı, bir eliyle sapın el tutağını öbürüyle bıçağını kavradı. Azer'in her gün bilemediği bıçağı ustra gibi keskindi. Bıçağın ucunu bacakları arasına soktu, üzerine abandı. Tırpanın ucu içini parçalayarak iki memesinin arasından çıktı. Karnı, göğsü yarıldı, içi dışına çıktı.

Halk donup kalmıştı, kimse kımıldamıyordu.

Aysulu kan gölü içinde yere yığılıp kaldı. Köyün ne kadar sineği varsa hemen gelip üstüne üşüştü.

Daha ölmemişti Aysulu ama ağzını sıkı sıkıya kitlemişti, sesini çıkarmıyordu. Yalnız büyümüş gözleriyle bakıyordu ve diliyle söylemedikelerini belirmiş gözleriyle söylüyordu.

Azer tarladan evine gelirken halkı hâlâ yerinde donup kalmış buldu. Küçüğünden büyüğüne dek hepsinin başının saçları ağarmıştı.

Azer önce Aysulu'yu yıkadı, gömdü. Sonra Eli'yi gömdü, sonra Hesen'i, Hüseyin'i, Zeynelabidin'i gömdü. Sonra Mehemed Bağır'ı, Cefer Sadığı'ı , Musa'yı Kazım'ı, Rıza'yı gömdü. Sonra Mehemed Tegi'yi Eli Ennegi'yi, Hesen Esgeri'yi gömdü, sonra ne kadar aradıysa yeni doğan kızının parçalarını bulamadı. Bebek halkın ellerinde didiklemişti, ayaklar altında çiğnenip toza toprağa karışmıştı.

Azer iki gün iki gece süresince bu işleri yaptı. Kapkara saç ve sakalı ne zaman bembeyaz ağardığını hiç ayımsamadı.

Güzel Huylu'nun yeryüzü cenneti diye adlandırdığı. Dağların koynundaki o köy tümüyle dağılıp yok oldu. Ölenler öldü, kalanlar köyden kaçtılar. Köyde topu topuna üç dört kişi kaldı, onlar da bir gün Çatlak İbrahim'in mezar taşının yerinden kalktığını ve mezarın içinin boş olduğunu, ayrıca mezarın yanında yalın ayak izlerini görünce, köyden kaçıp gittiler.

Köyün yıkık değirmenin yanında bir söğüt ağacı yerşerdi. Ağacın yaprakları geceler çiyile ıslanır, gündüzler, gün boyu ağlarcasına yapraklardan, dallardan damla damla yaş akar. Sonra akşam olunca ağacın çevresinde İhtiyar Bayandur'un sesi duyulur. Fısıldayarak okur,

Garşı yatan gara dağlar,

Garıyıbdı, köşek vermez...

Ganlı ganlı irmaglar

Guruyubdu, suyu gelmez.

Şahbaz şahbaz atlar

Garıyıbdı, gulun vermez

Garıyıbdı köşek vermez...

İşte o kırmızı şalvarlı adam, yitik düşen Azer'di.

Ocağın ateşinde hâlâ közler var.

Mahmud'un bunlardan haberi yok. Yaşlı dilencinin elinden ekmeğini kapan kırmızı şalvarlı adamın yaşam boyu yasa tutsak olduğundan da haberi yok. Haberi yok ama şimdi gecenin geç vaktinde çayın kıyısında kırmızı şalvarlı adamın bakışının çekiciliği öyle güçlüydü ki eğer Mahmud'un bu anda dünyanın her istenen yerini hemen görüntüleyen bir "Cami Cemşid"i olsaydı elinde sürekli onu izler ve bakışının anlamını araştırırdı.

Ya Meryem?

Giderek çayın şarlıtı, genç şarkıcının sesi uzaklaştı, sonra kesildi, duyulmaz oldu. Mahmud sessizlik içinde.

boşluk içinde uykuya daldı. Düşü önce Meryem'le aydınlandı, sonra kırmızı şalvarlı adam düşünüyü doldurdu.

Birazdan Sofi Mahmud'un uyuduğunu sezdi. Kuşağını eliyle yokladı. Nereye varacak bu kuşağın işi? Neden yokluyordu kuşağı?

"Sen de çek yat artık! Gecenin hayrındansa gündüzün şerri yeğdir! Gün ola harman ola! Yat zıbar artık Sofi! Miskin Sofi uyu! Uyu ki sabah dinç kalkıp alışılmış uşaklığını sürdürebilesin!"

Sofi yaşam boyu hep hizmet etmişti. Bu ne kadar daha sürecek acaba?

Demın uzaklardan duyulan şarkıcının sesi, Sofi'ye yaşanmamış güzellikleri anımsattı.

Kırk altı yıldır karanlık içinde yaşadığı. Hiç bir zaman Hızır onun imdadına yetişmemiş, kendi göbeğini hep kendisi kesmiş.

Sofi yine eliyle kuşağını yokladı.

Kimsenin haberi yok bu kuşaktan. Sofi'den başka, bir de Tanrıdan.

O gece Sofi kararını verdi, başlı başına ve sessizce mırıldandı,

"Tanrı bağışlayıcıdır."

XIII

Küme küme toplaşan bulutlar kızıla boyanmış. Göz işledikçe uzanan bozkırda, bozumsu kızartılı bir ortam, bir çevre vardı. Canlısı olmayan bir ortam. Canlının so-luğundan yoksun.

Bulutlar, batmakta olan güneşin önünü kesmişlerdi. Bu bozumsu kızartılı ortamda, onlar üç kişiydiler. Biri Mahmud, öteki dizlerine kadar uzanan, boz bir göm-lekten başka, üstünede hiç bir şey olmayan uzun, cılız, çıplak ayaklı birisi. Üçüncü, partallar içinde ama adımlarında, hareketlerinde, bakışında sağlıklı olduğu anlaşılan, ela gözlü, sarı saçlı bir delikanlı.

Yalın ayaklı adam, iz süren köpek gibi, bir kez olsun başını kaldırıp gözlerini yerden ayırmıyordu.

"Bak buradan geçmişler," diyordu ve taşların, çalılarının üstünde yalnız kendisinin seçebileceği izelerle "cemaatin" ardı sıra gidiyordu. Mahmud'la sarı saçlı genç de çıplak ayaklı adamla birlikte cemaate doğru yürüyordu.

Az önce Arap, Ermeni, Yehudi ve Rum orospu takımına rastladılar. Öyleyse, çıplak ayaklı adama göre Cemaatin yakında olması gerekiyor.

Orospu takımında, kırışık yüzü güneşte kavrulup kahve rengine dönüşen, kırk beş elli yaşlarında zayıf bir kadın Mahmud'a baka baka dilini çıkarıp yalanmağa başladı, göz kırptı. Sonra dilini sokup, sokup çıkardı ve bu işi olanca hızıyla yineledi. Salyaları dilinin ucundan akıyordu. Kadın arada bir göz kırpmıyordu. Mahmud ne yapacağını şaşırılmıştı ki, sarı saçlı genç, bileğini sıkıca kavrayıp kendisine doğru çekti. Yine çıplak ayaklı adamın yanında yürümeğe başladılar.

Sabahtan beri tek bir söz etmeyen sarı saçlı genç belki de dilsizdi. Durmadan uzaklara bakan ela gözleri düşünceli ve hüzünlü. Kuşkusuz kendisiyle konuşuyor.

Bu konuşmayı duymasa da Mahmud duyumsuyordu ve huzursuz olduğunu sezinliyor. Bu gencin huzursuzluğu doyumluk ekmeğe bulamamak, ya da yaşamda zorluklarla karşılaşmak gibi kaygılar taşıyordu...

Orosu takımı geride kaldı.

Mahmud bu iki kişiye bu sabah rastlamıştı. Daha doğrusu onlar Mahmud'a rastlamışlardı.

Bir kaç günden beri Mahmud, çölde yolunu, yönünü şaşırılmış. Nereye gittiğini bilmiyor. Kimseye de rastlamıyordu. Cebinde iki altın sikke bulunduğu halde, bir kaç günden beri hiç bir şey yememişti. Bildiği kadarıyla Erzurum dağlarına doğru giden bir araba yoluna girmişken, karanlık bastırınca yönünü yitirmişti. Ama nereye gittiğini bilmediği halde sıkılmıyordu, iyece de değildi. Belki de artık kimseyi görmek istemediğinden. Tek başına dolaşmak hoşuna gidiyordu. Oysa bu tutumdan uzak durmalı, insanlarla olan ilişki ve iletişimi canlı tutulmalı. Yoksa yaşamda herşey değişir, her şey başkalaşır. Mahmud da başka bir insan olur, o zaman artık hiç bir zaman Meryem'in kimsesi bulunmaz bu dünyada.

Bu sabah erkenden bu iki kişi gelirlerken Mahmud çalılarının dibinde yenecek yeşil ot arıyordu, açlığını giderecek.

Çıplak ayaklı adam Mahmud'u görünce ona cemaati görünüp görmediğini, görmüşse ne tarafa gittiğini sordu.

Mahmud çölün ortasında birden bire ortaya çıkan bu çıplak ayaklı adamı yanıtlayamadı ve çıplak ayaklı adam da Mahmud'un cemaati tanımadığını, ayrıca aç olduğunu anladi.

"Gel," dedi. Çıplak ayaklı adam. "Cemaatte her zaman ekmeğe bulunur." Sonra yutkundu, ince boyunda, sivri uclu gırtlaklı bir yukarı çıktı bir indi.

Mahmud çıplak ayaklı adamın ardından yürüdü ve tanımadan bilmeden bu adama takıldığına kendisi de şaşırırdı.

Ekmeğe sözcüğünün gizemli gücü yadsınmaz.

Demek ki Mahmud yanıyordu. Mahmud tüm varlığıyla insanlara hasretmiş. Mahmud çıplak ayaklı adamın, özel bir tutukuyla sözünü ettiği ve haberini almak istediği "Cemaat" kimlerden oluştuğunu bilmiyordu. Tabii ki insanlardan, ama kimlerden? Mahmud o anda yalnız bir Meryem'in hasretinde olmadığını sezdi, insan hasretindeydi genelde. İnsanlara bu kadar bağımlı olduğunu ancak şimdi öğreniyordu.

Duygular aldatici, duygular gelir geçer. İnsan yüreği nasıl kurgu, nasıl bir Tanrısal giz?

İnsanlar zalim, insanlar açgözlü, dertli, üzüntülü. Kan döker insanlar... Anlaşılacak gibi değil, adeta beterdir belki, ama insansız bir dünya da düşünülemez

Mahmud bir haftadan beri yalnız.

Aslında Mahmud Meryem'i ilk gördüğü güne dek hep yalnızdı. Ama o yalnızlığı, yakınlarının çevrelediği bir yalnızlıktı. Ve bu bir gerçektir ki yolculukta buldukları sürede Mahmud Sofi'ye daha fazla alışmıştı.

Zavallı Sofi...

Sofi kendi yaşamını Mahmud'un yolunda feda etmiş. Yolculuğun ağır koşullarına dayanamamış. Mahfetmiş kendini. Çayda mı boğmuş kendini? Kayalardan mı atmış? Kurta, kuşa mı yem olmuş?

O gece çay kıyısında Mahmud'un sırtına şişe çektiği gece, Mahmud onun elindeki sıcak yakınlığı, sevecenliği duyumsamış olacak ki, ansızın kendi çocukluğunu anımsadı. Anasını anımsadı, babasını anımsadı ve içi burkuldu bir gerginlik, ardından bir gevşeme yaşadı. O anda çevresinde görmeğe alıştığı insanlardan daha katı yürekli olduğunu sandı. Yolculuk süresinde bir tek kez anasını ya da babasını anımsamamış onları özlememişti. Oysa hem anasının hem de babasının en çok sevdiği varlık olduğunu biliyordu.

Neden sırtına şişe çeken ve sevecen elleriyle merhem süren Sofi'ye onca fedakarlığına karşın hiç bir zaman yakınlık göstermemişti? Sofi'nin ne suçu, ne eksigi vardı, rahat yerinden kalkıp onun ardından çöllere düşmüştü?

Sofi üzgü çeker, Sofi korkar, Sofi yorulur... Ve Sofi bunların böyle olması gerektiğine inanır!

Neden Sofi kendi halinde yanmaz!

Peki Mahmud'un derdi neydi? Meryem'den ayrı kalışı mı?

Önceleri öyle olduğunu sanıyordu, sonra giderek böyle olmadığını anladı. Evet, Meryem'i seviyordu, Meryem onun herşeyiydi, ama bir süre sonra bununla birlikte derdinin yalnız Meryem'den ayrılmasının üzüntüsü olmadığını anladı. Çay kıyısında kaldıkları o gecenin sabahı, tek başına kaldığını gördüğü an, Mahmud kendi yüreğindeki üzüntünün nedenini açığa çıkardı. Üzüntüsü herkes için duyduğu kaygıandı. Bu yüzden sırf anasını düşünmüyor. Herkesi, her anayı, toplumda yeri olan herkesi düşünüyordu. Gündüzlerin gördüğü yabancılardan, gece yatarken gözlerinin önünden gitmiyorlardı. Birileri mutsuz mu, aç mı? Mahmud acıyordu. Neden mutsuz olsun bir insan? Bunca büyük dünyada neden aç kalır bir insan?

Birileri katildi, haindi, Mahmud acıyordu, neden bir insan katil ya da hain olur? Anlayamıyordu... Mahmud'un yaklaşımı işte böyle!

Zavallı Sofi!

Sofi'nin cebinde yalnız iki tanecik altın kalmış ve Sofi bu iki altın sikkayı Mahmud'un cebine koyup kendini kaderin pençesine teslim etmiş.

Mahmud kesinlikle, Sofi'nin bu amansız dünyanın sıkıntılarını bundan fazla dayanamayarak canına kıydığını kabul ediyordu. Bunu böyle biliyordu. Ama bilmediği...

Ocağın közü, yavaş yavaş soğudu kül oldu.

Sofi ocaktaki küle bakıyor ve Mahmud mışıl mışıl uyuyordu.

Sönen ocağın Sofi'ye öğrettikleri vardı.

Ocağa bakılmazsa, hizmet edilmezse, üstüne yeni ocaklar atılmazsa sönecek, soğuyacak. Nitekim konmadı ve ocak söndü. Günler geçecek, yağmur yağacak, rüzgâr esecek... burada bir ocağın yakıldığını kimse bilmeyecek, çünkü izi bile kalmayacak...

Sofi gibi, Sofi'ye de kimse yardım etmeyecek. O kendisi kendisine yardım etmeli ve edecek.

Kırk altı yıllık yaşamı süresince hiç bu kadar kararlı olmamıştı. Daha ocak tam sönmeyen, gömleğini kaldırıp belindeki kuşağı açmıştı. Her zamankinin tersine hiç korkmuyordu, birileri gelir görür de servetini elinden alır diye. Kararı kesindi, bu mücevherler kensine aitti.

Değişmişti Sofi. Cesur ve güçlüydü Sofi.

Belinden açtığı kuşağı sönmekte olan ocağın ışığında önüne serdi. Kuşağın üzerine sepelenmiş mücevherlerdeki taşlar, ocağın zayıf ışığını pırl pırl yansıtıyor.

Kuşağını açınca vücudunu bir kuş gibi yeğni duyumsadı. Tabii ki bu duygu yalnız kuşağın çözümlenmesinden ortaya çıkmış değildi.

Upuzun yılların uşaklık yükünün ağırlığından, yoksulluğundan, miskinliğinden, kurtulmanın yeğniliydi.

Sofi bir süre ocağın zayıf aydınlığında yeşille, mavimsi, kırmızıyla, sarıyla alevlenip yanan bu taşlı mücevherlere baktı. Sonra içinden bir tane "Ceferi Gülü" denen som altın parçasını eline alıp inceledi, ardından sövdü kendisine,

"Enayi, aptal, ahmak! Sana yalnız çektiğin eziyet.

katlandığı ıstıraplar mı kalmalı?"

Elini uzattı Sofi, parmaklarının kesin ve güvenli hareketleriyle önündeki hazineyi iki eşit paya böldü. Sofra gibi kullandığı mendilini koynundan çıkarıp bir payı ona doldurdu, bohca yaptı, uçlarını düğümledi. Sonra usulca ayağa kalktı bohçayı, Mamud'un üstüne çektiği yün şalın altına yerleştirdi, yerine döndü.

Artık, uyuyan Mahmud'a bakmak istemiyordu. Çünkü kuşkuluydu. Ona baksa belki yapacağından cayar diye, aldığı karar erir gider ve yine miskinlik dünyası Sofi'yi koynuna alır. Oysa oraya dönmektense ölümü yeğler.

Uyuyan Mahmud'a bakmak istemez ama kendini tutmalı asla beceremez. Örütünün altına bıraktığı mücevher bohçasına doğru bakar. Hazinesinin yarısı orda, bunlar Mahmud'un olacak. Mahmud kimsesiz, zavallı, beceriksiz bir adamken, dünyanın sayılı varlarından birisi haline dönüştü. Kim bunu gerçekleştirdi? Kim yapabilir böyle bir şeyi? Kimse...

Sabah uyanacak Mahmud, üstüne örttüğü şalın altında etek dolusu mücevher bulacak. Ne yapar bu büyük serveti Mahmud? Servetin Mahmud için önemi yok ki. Hiç bir işine yaramaz. Tam tersine yaşamını tehlikeye sokar. Hemen hırsız da hırlısı da herkes başına üşüşür, elinden almaları bir şey değil, delik deşik ederler zavallıyı, hançerle doğrarlar onu.

Sofi hançerin soğukluğunu sanki kendi yüreğinin başında duyumsadı. Hayır, olmaz öyle şey, arındı düşüncelerinden. Geriye dönüş yok. Adımını atmıştı, geriye dönmeyecek olsaydı yaşayamazdı.

Gözlerini mücevher bohçasını koyduğu yerden çekti, ama tutamadı kendini, yine o yöne saptı gözleri. İster is-

temez kalktı ayağa. Usulca örtünün altından mücevherleri aldı, açıp içindekilerin yarısını avuçladı, yerde duran kuşağının üstüne yığılan kendi payının üstüne ekledi. Mendile kalanları yeniden bohçalayıp uçlarını düğümledi, götürüp Mahmud'un üstündeki örtünün altına bıraktı. Sonra kuşağına yerleştirdiği hazineyi yeniden beline sarmak isterken saramadı, çünkü Mahmud'un örtüsünün altına koyduğu o avuç içi kadar bohça gizemli bir güçle Sofi'yi kendine çekiyordu.

Mahmud dünya zavallısı, umarsızdı. Mahmud zavallıların, umarsızların ne birincisi, ne de sonuncusu. Mahmud mutsuz. Ama mutsuzluk mayasında Mahmud'un. Bu mutsuzlukla Hindistan'ın hazinelerine sahip olsa, kıvanamaz. Mahmud yazgı tutsağı. Ve bu anda Sofi önündeki kuşağın üstünde cansız ocağın ışığını yansıtan göz kamaştırıcı mücevherleri, altınları Mahmud'un başına dökseydi de Mahmud'un yazgı tutsaklığı yine sürecekti.

El çek Sofi! O miskinlik dünyasının sataşmalarından el çek, erkek ol Sofi! Dünya dertlerini sırtlamak nene? Tanrı seni ödüllendirmiş. İşine bak. Tanrı bağışlayıcıdır.

Sofi kesin bir tavırla kuşağı beline sardı. Mahmud'a yaklaştı eğilip yün şal örtüsü altındaki bohçayı da aldı, onu da kuşağının içine yerleştirdi. Çayın kıyasınca yürüdü, gitti. Bir kaç adım sonra ansızın durup elini koynuna soktu. Dar günüyün sakladığı iki altın sikkeyi koynundan çıkarıp, yeniden geri döndü. Mahmud'un başına yanına yere bıraktı ve gecenin karanlığında hızlı adımlarla amaca doğru yola koyuldu, gözden yitti.

Sofi seccadesini çaykıyısında yattıkları yerde unutmuştu.

...Çıplak ayaklı adam dikkatle yerdeki taşlara çalılara baktı,

"Cemaatin ardına Sümsükler takılmış," dedi. "El-

lerine geçerse yerler bizi." Çıplak ayaklı adam yutkundu, yine ince boynunda sivri uçlu gırtlığı bir yükseldi bir indi. "Kestirmeden gitmeliyiz, Sümsükleri atlatıp Cemaate varmak için."

Mahmud hiç bir şey sormuyordu. "cemaat" kimlerden oluşuyor? "Sümsükler" de ne demek. Sarı saçlı genç de bir açıklama yapmıyor sessizce iz süren çıplak ayaklı adamın ardısına yürüyor.

Ufukta küme küme bulutlar kıpkırmızı kızardı. Çıplak ayaklı adamın gözleri de bulutlar gibi kırmızıydı, yıllardan beri uykusuzluk illetine tutkun ve bu derdin elinden sefil ve umarsız düşmüş. Yıllardan beri bu adam azıcık dalsa, bedeninden çıkan tohumlar hani yeni bir insanın, bir bebeğin oluşması için gerekli olan tohumlarının, gür bir ocak üzerindeki tavada kızgın yağın içinde yumurta akı gibi cızıltıyla kavrulduğunu görür. Yıllardan beri çıplak ayaklı adamdan el çekmiyordu bu karabasan, onu uyutmuyordu. Bu perişanlığı yüzünden Cemaate katılmış.

Dört gün öncesi, gece karabasinca bağırdığından ve başkaların uykusunu böldüğünden Cemaat çıplak ayaklı adamı döverek kovmuş. Ama o, cemaat dışında yaşamadığından bir de cemaatin yufka yürekliğinden dönme olasılığı bulmuştu. Birden,

"Cemaat! Cemaat!" diye ince uzun parmağıyla uzaktaki kayalığı gösterdi. Gerçekten de sonunda cemaate ulaşmışlardı.

Cemaat kayalığa dağılmıştı. Hepsinin ütünde kirli, bozarmış, yırtık pırtık giysiler vardı. Aynı bozumsu kırmızı ortamda kayalardan ayırsanmıyordu. Uzamış saçlar, kesilmemiş sakallar... Kimisinin kara kimisinin bembeyaz...

Çıplak ayaklı adamın ve onun gibilerin cemaat diye adlandırdığı bu insanlar, yerlerini yurtlarını terketmiş, avare, evsiz barksız, sefiller topluluğuydu. Yemeğe ekme bulamayanlar, felakete uğrayanlar, eli kana bu-

laşanlar, kaçkınlar ve ayrıca dervişlerce, gammazlarca, yolsuzlarca soyulanlar ve müflis bezirganlar ve yaşlanıp elden düşen orospular ve dilencilerden oluşuyordu. Çöllerde dağlarda gezinir, köşede kenarda kalan köy evlerini soyar, yolunu şaşırır, ahırdan uzak düşen ineği, koyunu, keçiyi, tavuğu haklar, karşlarına ne geçerse yürütür ve gökkubbenin altında sürünürlerdi.

Yolların haydudu, eşkiyası, ne kolluk güçlerinden, ne de ordulardan korkarlar. Görmesinler cemaati, gör-düler mi tabana kuvvet kaçarlar.

O gün Köle Mehemed'le Karaçalı Mahmud çölde yolunu yitiren bir kısrığı çeke çeke kayalığa getirdiler.

Köle Mehemed, Kollukçu Zefer'in düzenlediği oyunu kazanmış ve kölelikten azat edilmişti.

Kollukçu Zefer, soyluların işret meclisleri için şöyle bir oyun uydurmuştu; her hangi bir köle, en yakın köle arkadaşına en ağır gaddarlığı düşünüp uygulasa, onu kölelikten azat ederdi, cebine de on tenge para koyarak.

Bugünkü oyunda, Köle Mehemed Kollukçu Zefer'in soylu konuklarının toplandığı setin önünde böğürtlen çalılarından yüksek ve geniş bir çit çekip, bir alan yaptı. Sonra çocukluğundan beri, on beş yıl boyu Kollukçu Zefer'e birlikte kölelik yaptığı yediği içtiği ayrı gitmeyen can ciğer arkadaşı Köle Ehmed'i gafil avlayarak ona saldırdı, el kolunu sarmaladı. Sonra beline altı delik bakır sürahi bağlayıp, içini kızgın yağla doldurup alana saldı. Kızgın yağ delik sürahidan Köle Ehmed'in belinden aşağı süzülüp, onu yaktıkça, Köle Ehmed öküç gibi böğüre böğüre belindeki sürahidan kurtulmak için kendisini böğürtlen çalılarına vuruyor ve dikenler vücudunu yaralıyordu.

Köle Ehmed kendini yerden yere vururken, kızgın yağ bu kez sürahinin ağzından akarak kafasına döküldü, acısına dayanamayarak korkunç bir çığlık attı zavallı; öyle bir çığlık ki savaş alanlarında, düşmanlarına ve esirlerine kurduğu tuzaklarda, yaptığı işkencelerde bile

benzerini duymamış olan Kollukçu Zefer etkilendi. Sonuçta köle Ehmed kızgın yağla kavrulmasıyla Köle Mehmed tartışmasız bir zafer kazandı, hatta kazananların en iyisi adıyla azat edildi. Ama nedense onu tanıyanlar, tanımayanlar, olayı duyan herkes, Köle Mehmed'den yüz çevirdi. Ne kadar yalvardıysa yakardıysa,

"Vallahi ağalar, sizin sandığınız kadar kötü birisi değilim ben. Bilirsiniz ya, herkesin alnında bir yazgı var. Benim alnıma da bunlar yazılmış. Talihsiz Ehmed'in kine de onlar... Benim ne suçum olabilir ki? Vallahi ağalar!

Ehmed benim el kolumu daha önce bağlayabilseydi, düşünüp uyguladığım oyun gerçekleşmezdi."

Yalvarmanın, yakarmanın yararı olmadı. Köle Mehmed yurdunda barınamadı, başını alıp çöllere düştü, cemaate katıldı.

Halk ozanı, âşık Tahir Mirze, Karvangıran kentinin hükümdarı Hatem Melik'in kızı Gülendama vurulmuş. Gülendama'nın güzelliği, sabırsız âşığın sevdiğine ulaşmak ve ona sarılmak dileğinden söz eden ezgileri, halkın dilinden düşmezmiş. Ezgileri duyan Hatem Melik, kızına tutulan ve böylesi ezgiler okuyan Tahir Mirze'nin dilini koparacağına ve saz çalan parmaklarını dibinden koparacağına ant içmişti. Bu yüzden Tahir Mirze saklanmak zorundaydı, gözlerden irak geziyordu.

Bir gün halk âşığının köylüsü Karaçalı Mahmud, Tahir Mirze'ye, Gülendama'yı görmesini sağlayacağını söyledi ve söz verdi. Her sevdalı gibi saf olan Tahir Mirze de kandı ona, fazla kaptırdı. Karaçalı Mahmud aynı zamanda Hatem Melik'e gidip Tahir Mirze'yi tuzağa düşürme sözünü verdi ve ödülünü aldı. Sonuçta Tahir Mirze, Hatem Melik'in eline düştü. Melik âşığın dilini kökünden koparttı ve on parmağını da dibinden kestirdi. Sonra karaçalının âşıktan da para sızdığını öğrendi. Kendisi açgöz ve ikiyüzlü olduğundan başkasının aynı özelliklerine sahip olmasına dayanamadı. Karaçalıyı yakalatıp, kellesini uçurmadan, Karaçalı umarı cemaate

girmekte buldu.

Köle Mehmed'le, Karaçalı Mahmud'un çöllerden çekip getirdikleri kısırağı, az önce Cellat Kâzım Kayalıkta kesmişti.

Cellat Kâzım'ın babası da cellat, dedesi de. Oğlu Elifettah'ın da cellat olacağı sanılıyordu. Ama olmadı. Yani cellat Möhsün'nün torununun oğlu ve cellat Gırmızı Fetullah'ın torunu ve cellat Kâzım'ın oğlu olan Elifettah birden bire şiir yazmağa başladı. Yazdığı aşk gazelleri gençliği sarmıştı, öyle ki bunları çoğaltıp Kuran gibi boyunlarına asıyorlardı.

Cellat Kâzım, Elifettah'ın birden bire gazel ve kasideler yazmasının olağan bir iş olmadığını anlıyor ve bunda bir iş olduğunu duyumsuyordu. Aslında bu "iş" cellat Kâzım'ın kendisinden kaynaklanıyordu. Bu böyle olunca içini bürüyen korkuyla bu işin sonunu göz-lüyordu. Nasıl mı? Şöyle:

Cellat Kâzım falakadan, el ayak budamak, kulak burun kesmek ve göz oymaktan başka; cellatlık yaptığı yirmi üç yıllık sürede, bin iki yüz on bir insanın başını uçurmuştu. Bin iki yüz on ikinciye gelince kadının verdiği görevi yerine getirememişti.

Üç gümüş sikke üstünde bir baba ve oğlunu öldüren katilin başını kesmeğe eli varmamıştı. Aynı kadının kararına göre adamları Cellat Kâzım'ın burnunu ve kulaklarını kestiler, zindana attılar. Bir damla güneş ışığı görmeyen zindanda Cellat Kâzım doğanın renklerini gözlerinde canlandırdı. Güneşin doğuşunu batışını gördü. Bir yaşam boyu birikimini belleğinden felsefi şiirlerine aktardı ve Cellat Kâzım da şair oldu. Sonra zindandan da kaçtı ve nasıl kaçtığını kimse öğrenemedi. Çok sonraları bir gün onu zindandan Hazreti Mikail'in kaçırdığını söyledi. Dünyanın işine akıl erdirilemez belki de doğru söylemiş.

Cellat Kâzım'ın okuması olmadığından, yerden kay-nayan pınar gibi içinden çağlayan gazelleri, kasideleri,

murabbarları, terciibentleri, rubaileri, kıtaları, beyitleri, yazıya dökmüyordu, ayrıca şiirlerinde oldukça ağdalı bir dil kullandığından, kimsenin aklında kalmıyordu unutuluyordu.

Cemaate katıldıktan sonra zorunlu olarak hayvan başı keserken felsefi şiirlerini okumaktan kendini alıkoymuyordu.

Cemaat kayalıkta ateş yakıp ocak kurdu. Cellat Kâzım'ın felsefi şiir söyliyeye söyleye kestiği kısırağın etini kebab edip dağıtmış. Ateşte kebab olan etin kokusu hâlâ buralardan silinmemişti. Kayaların aralıklarına, cemaatin pılı pırtısına sinmişti. Öteye, beriye atılan iri kısırak kaburgaları, kalça kemikleri, bel ve boyun omurgaları güneşin altında parlıyordu. Üzerindeki etler öyle kemirilmişti ki, kemikler cilali gibiydiler ve sümsükler bu kemiklerde yenecek hiç bir şey bulamayacaklardı. Kayaların dibini arayıp, kısırağın kellesini parçalarını bulacak ve pişirip yiyeceklerdi.

Sümsükler, körlerden, topallardan, cüzzamlı, frenkililerden ve benzeri bulaşıcı hastalıklardan oluşan bir topluluktan ve herkesçe, hatta cemaatçe de dışlanıyordu. Sümsükler her zaman az bir arayla cemaatin izinleydiler ve onların artıklarıyla besleniyorlardı.

Bozumsu kırmızı çevrenin kırmızısı giderek morardı. Güneşin kızartısı, mor bulutların arasından çekildikçe, yemek sonrası çevreye dağılıp dinlenen cemaat durgunlaştı. Bulutların mor gölgesinin yayılmasıyla bu insanların taşkınlıkları da kendiliğinden ortadan kalktı. Kayalığı saran sefalet akşam yaklaştıkça, gölgelerin uzamasıyla kendine özgü bir görünüm kazandı.

Mahmud, sarı saçlı genç ve çıplak ayaklı adam kayalığa varınca çıplak ayaklı adam, cılızlığına, yorgunluğuna uygun düşmeyen bir çeviklikle, çevresine kemik biriken ocak yerine doğru koştu. Sarı saçlı genç yere oturup, sırtını bir kayaya dayadı. Çaputa sarılı ayaklarını ovdu. Mahmud'sa olduğu gibi durdu, kı-

mıldamadan. Çünkü gözlerini gördüğü sefaletten çekemiyordu. Bu yolculuğa çıktığından beri gerçek dünyanın bildiğinden başka bir dünya olduğunu anlamıştı. Çoğunun kendi üzüntüleri, tasaları önemsiz kalmıştı. Ama bu başka dünyanın da kendi içinde bu kertede sefalet içinde olabileceğini düşünemezdi.

Mahmud kayalığa dağılan bu insanları teker teker gözden geçirdi, aralarında kırmızı şalvarlı adamı gördü; bir gözü ağarmıştı. Başına gelenler yetmiyormuş gibi, on gün önce çölde gözüne yılan tükürmüştü.

Mahmud onu görür görmez tanıdı. Sağlam gözüne bakarak unutmadığı bakışın anlamını çözdü. Onun söylediğini yeniden duyar gibi oldu.

"Sen acı nedir bilir misin?"

Sözlerin gösterişsizliği, Mahmud'un kendisini kendi gözünde ufaladı; anlamsız, önemsiz bir yaratık haline getirdi. Böylece ufalanmak, anlamsızlaşmak, önemsizlik Mahmud'u serseme çevirdi. İçi sıkıldı, daraldı.

Gudubet Muhtar böğrü üstü, kayadibine yatmış ve herkesten fazla yediğinden ağır ağır soluyordu ki, ayakta kımıldamadan duran Mahmud'u gördü ve onun bakışlarını beğenmedi.

Gudubet Muhtar'ın sol kolunu dirseğinden kesmişlerdi. O da kesilmiş kolunu kurutup yanında taşıyordu. Dilenirken kurumuş kolu insanların gözüne soka soka sadaka toplardı. Dilencilikten yorulunca da cemaate katılır. Aslına bakılırsa sümsüklerin arasında bulunması gerekirdi. Çünkü çolaklar, topallar, cemaatin içinde barınmaz. Ne varki herkes cemaatten korkuyorsa, cemaatte Gudubet Muhtar'ın kurutulmuş kolundan korkuyor.

Mahmud da dönüp Gudubet Muhtar'a baktı, yakaasına taktığı nazar boncuğuna oldukça şaşırdı, anlaşılan bu adam durumundan çok memnun. Nazar değmez inşallah!

Gudubet Muhtar ayağa kalkıp Mahmud'a yaklaştı. Gözlerini Mahmud'dan ayırmayarak, çevresinde dolanmağa başladı. Gudubet Muhtar'ın boyu Mahmud'dan kısa başını azıcık yana eğip aşağıdan yukarıya Mahmud'u süzerek,

"Kim bu?" diye sordu. Sonra daha hızlı adımlarla dolanarak, onu süzdü. Kâh yüksekten, kâh alçaktan,

"Kim bu? Kim bu? Kim bu?" diye sordu.

Mahmud durmadan yinelenen soruyu nasıl yanıtlaması gerektiğini bilmiyordu. Cemaat de giderek bakışlarını Mahmud'a çevirdi.

Gudubet Muhtar, Mahmud'un çevresinde dolanırken, bu kez cemaate döndü ve koynundan çıkardığı kuru kolu, Mahmud'un yüzüne doğru uzatarak, kâh fisiltıyla, kâh bağırarak, durmadan yineledi:

"Kim bu? Kim bu? Kim bu?"

Cemaat teker teker gelip Mahmud'la Gudubet Muhtar'ın çevresinde toplandı. Gudubet Muhtar'ın durmadan yinelediği soru toplum içinde yankılanmağa başladı;

"Kim bu? Kim bu? Kim bu?"

Birden aklına parlak bir fikir geldi Mahmud'un. EVet, bu yolculuğunda az çile doldurmamıştı. Yitirdikleriyle acılıydı, acıları derindi. Öyleyse cemaate açıklayabilirdi, ben de sizdenim, diye. Ben de sizlerden biriyim...

Kendisinin de ayrımına varmadığı bir güçlü konuşmağa girişti,

"Geceli gündüzlü dert ateşinde kavruıldum yandım. Felek yar olmadı bana, ağalar! Bana tasa sundu, bana ayrılığın onulmaz acısını sundu ağalar! Keskin kılıcıyla bağrımı deldi, dilim dilim kesti yok etti beni dert, ağalar!"

Mahmud'u çevreleyen cemaat, doğanın bir mucizesiymiş gibi baktı ona...

Kayalık sessizlik içindeydi, cemaat şaşkınlık.

Mahmud yüzünde, boynunda, göğsünde sevecen ılık bir soluk duyumsadı, bir candanlık, bir yakınlık... Bu duygu çağlayıp sözlerle dudaklarından dökülüyordu.

"Yüreğimin gözyaşları, gece gündüz durmadı ağalar! Bu yüzder ben de sizler gibi çöllere düştüm ağalar! Beni sizin gibi yuvadan ayırdılar, avare ettiler... Yoketti beni dert ağalar!"

Cemaat, gözlerini kırpmadan orta yerde durup ipe sapa gelmeyen sözler sıralayan bu fidan boyulu delikanlıya bakıyordu. Sanki delikanlının dudaklarından akan sözlerde bir gizem vardı. Bu gizem vardı. Bu gizem cemaatin içinde kimini alıp çocukluğuna götürdü, kimini çoktan unuttuğu anasını gözünde canlandırdı. Kimisine de yavrusunu anımsattı. Bu arada kimisinin belleğinde öldürdüğü insan, gözlerini açıp baktı.

Neye yarar? Bu gizem, bilinç altına itilen duyguları çıkarıp ortaya dökseydi, bu insanlara, insan olma onurunu verseydi, o zaman artık bu tür yanamazdı çöllerde. Her halde cemaat bunu içgüdüleriyle seziyordu.

İçinden yükselen bir heyecan ve hararetle Mahmud ellerini göğe kaldırdı,

"Aman felek, yapma! Etme! Kanlı felek, yeter bu insanların başına taş yağdırdığın! Acı bu insanlara! Kadir Mevlam, bu insanların kışını yaza çevir! Deli gönülleri aşk aleviyle ısıt!"

Mahmud bunları söyleyince, Gudubet Muhtar, uykusundan uyanmış gibi oldu. Yeniden alttan yukarı bakarak ve Mahmud'un çevresinde dönerek, hem de kurutulmuş kesik kolunu yüzüne çarparak bağırdı,

"Peygamber'in ailesi Âli-aba'ya ant olsun ki, deli bu adam!"

Gudubet Muhtar'ın kurutulmuş kolunun uzamış, dibi simsiyah kirdolu tırnakları Mahmud'un alnını tır-

maladı. İri bir kan damlası süzüldü kaşlarının üstünden, gözlerine aktı.

Gudubet Muhtar bir daha bağırdı,

"Vallahi deli bu!"

Bu kez Gudubet Muhtar'ın kalın sesi cemaati etkiledi. Ardından biri daha bağırdı,

"Belki de avcıdır. Gözlerine bakın kan damlıyor..."

Cemaat bu söze güldü. Katıla katıla güldü. Sonra kendi aralarında bağışarak, bir süredir aptal aptal konuşan bu deliyi makasa aldılar,

"Bu adam kan kokuyor, kan!"

Cemaat gülüştü.

"Bu adam devin başını kılıçlamış!"

Cemaat eline ne geçirdiyse keyifle Mahmud'un başına atmağa başladı.

Mahmud'sa iki kolunu tüm cemaati kucaklamak istercesine açtı.

"İnsanlar! Ey insanlar!... Ağalar!"

"Hayda!... Susmak bilmez mi bu adam?"

Yine gülüşmeler yükseldi. Cemaat gülmekten yerlere yattı, bayıldı. Şimdi daha büyük bir istekle eline geçenleri Mahmud'un başına atmaya südürdüler. Taş, kesek, kemik...

"Adam avcı, ceylan avcısı, burada, av arıyor."

Cemaatin arasından, kıvrık, keçeleşmiş ve beyaz saçlı yaşlı bir kadın orta yere yürüdü, ağzının salyaları aka aka, ince sesiyle, gücünün yettiğince bağırdı.

"Günlerden bir gün, güneş tutuldu," dedi. "Gündüz karardı. Melik Cabbar Padişah'la, Melik Settar Padişah, tenleri yanık karlılarıyla deniz kıyısına gittiler ki güneşin

tutulmasını izlesinler. Birden denizden bir balık çıktı bunların dördünü de yuttu. Çocukları yetim ve öksüz kaldılar. En büyüğü kızdı. Ne yaptı biliyor musun? Senin gibi bir pısırtığı buldu, yapıştı nah burasından!"

Yaşlı kadının elini atıp Mahmud'un apış arasındakileri yakaladı,

"Hadi avcı!" dedi. "Avdan söz etmezsen bırakmam, sıkarım!"

Mahmud'un ar ve haya duyguları, gırtlığından çıkacak olan bağırtıyı bastırdı. Partallar içinde çevresine toplanan dünyanın en mutlu insanların gibi kıvançla gülen gülmekten nerdeyse bayılmak üzere olan cemaate baktı ve anladı ki ya aslında insanın mutlu olması için çok az şey gerekli, ya da genelde mutluluğun ne olduğu bilinmiyor.

Mutluluktan mı, gülmekten mi katılan ve gülerken tek dişini gösteren Gısır Garı da cemaatin içindeydi.

Ceyran'dan ayrıldıktan sonra, gurbet diyarlarda tek başına kalan sonra çöllere düşen ve sonunda cemaate katılan Gısır Garı bu süre içinde, çok açlık ve sıkıntı çekmiş, Gence'yi de unutmuştu, Ceyran'ın vefasızlığını da, Mahmud'u da. Tek başınaydı artık. Ne para kazanma derdi vardı, ne ara bulmak, ara bozmak gibi bir sorunu. Yarınki günün kaygısı da silinip gitmişti çünkü. Yarın yoktu. Çünkü günler hep birbirinin benzeriydi ya da birbirinin aynada görünümü. Tam özgür ve savsız bir yaşam; dünün, bugünün ve yarının benzerliğinde akıp gidiyordu. Eline geçene ye, yaşa...

Mahmud yüzünün kızardığını duyumsadı. Bu kızartı Gudubet Muhtar'ın kuru kolunun tırnaklarının altında yarattığı yaradan kalan sıcak kanın kızartısı değildi.

Tabii ki Mahmud bu anda bu beyaz saçlı kadının yengece benzer parmaklarından kendini çekip kurtarabildi, ama o zaman her şey biterdi. Acıdan kurtulmayı, yoksulluğun, yeğniligi gibi tüm varlığıyla du-

yumsuyordu. Hem de mutlu cemaat bu anda çılgın bir tutkuyla bu seyirliğin sonunu merak eder. Öyle ya cemaatin sahip olacağı bir anlık kıvanç karşısında Mahmud'un yüzünün alevlenip yanmasının ne önemi vardı? Bu yüzden Mahmud acısını dindirmek için cemaatin benimsediği düzeyde, konuşmağa koyuldu. Avcı öyküleri anlattı,

"Ava çıktım bir gün. Önümden bir tavşan kaçtı. Bak-tım ayakları yoktu."

Cemaat güldü.

"Elimde yayım var okum yoktu. Attım oku, tavşanı yere serdim."

Cemaat kahkahalarla güldü.

"Sapı olan ama kesici namlısı olmayan bir bıçağım vardı çıkardım cebimden, tavşanın derisini yüzdüm."

Gudubet Muhtar,

"Canını yediğimin tavşanı," dedi, gülmekten ayakta duramadı, yere oturdu. Kurutulmuş kolunun parmaklarıyla yeri döve döve, katılarak güldü.

"Dipsiz bir tencere buldum, tavşanı onda pişirdim."

Ak saçlı kadın elini Mahmud'un apış arasından çekmiş, Gudubet Muhtar'ın yanına oturmuş, o da gülmekten katılmıştı. Mahmud hâlâ yengecimsi elin, onu bırakmış olduğunun ayrımında değil, kahkahalarla gülen, kendisinden geçen bu insanlara öyküsünü ağ-layarak anlatıyordu, ama mutluydu. Ağladığını cemaat belki de görüyordu ama ayırımsamıyordu.

Birden babasını anımsadı Mahmud, yola çıkmazdan az önce, babası ufak, çekik gözlerini ondan kaçırmıştı, şimdi anlaşılıyor, demek ki ağlıyormuş.

"Yedi bin yedi yüz yetmiş yedi avcı dostum var, hep-sini çağırdım, geldiler. Hepimiz yedik, bitiremedik tavşanı..."

"Yedi bin..."

"...Yedi yüz..."

"Yetmiş yedi..."

"Sonra ne oldu?"

"Artanı kuşağımıza saracaktık, bir de ne gördük; tavşanın artığı dönüştü horoz oldu... Bindik horaza düştük yollara..."

Cemaat yeniden gülmeğe başladı.

"Horoza?..."

"Horoza mı binmişler?"

Herkes kahkahadan çatlarken, birden Gısr Garı'ya bir şeyler oldu; burnunun büyüdüğünü sandı, şaşırıldı, elini burnuna götürünce, bunun burun değil gaga olduğunu ayırımsadı. Gısr Garı resmen gaga çıkardı. Sonra varlığını saran bir dehşet içinde, vücudunda kanatlar ve kuş tüyleri ürediğini gördü. Bağırarak istedi. Cemaati yardıma çağırarak. Ama gagasından çıka çıka ancak "gak" diye bir ses çıktı. Az sonra vücudunu saran dehşet geçip gitti, yerini hoş bir merak aldı. Hem de "gak" sesini kimse duymamıştı. Herkesin akli fikri Mahmud'a takılmış herkes durmadan gülüyordu. Kimse Gısr Garı'nın ansızın küçülüp kara kargaya dönüştüğünü görmedi bile, kayalıktan uçarak ayrıldığını.

Kara karga cemaatin üzerinde iki kez döndü, sonra kanat çırpıp çırpıp uzaklaştı, gökyüzünün derinliklerinde gözden yitti.

"Horoza..."

"Horoza binmişler..."

"Peki sonra?"

"Bir çay kesti önümüzü. Çayda bir semer bulduk... Söktük semeri, içinden..."

"Dur! Semeri sökemezsin!"

Bu itirazı, yaşam boyu sırtına semer alıp yük taşıyan hamal Ömeruşağı ortaya atmıştı. Yaşlıydı, kolunda artık güç kalmamıştı, yük taşıyamıyordu. Bir süre sefil do-laştıktan sonra Cemaat'e katılmıştı. Şimdiyse, sanki gül-mek çıldırtmıştı onu. Ansızın var gücüyle bağırmağa baş-ladı, sanki gözünün önünde yavrusunun başı kesiliyor,

"Hayır, durun! Semeri sökemezsiniz! Sökemezsiniz semeri"

Herkes hiddetle başını ona çevirdi, pişmiş aşa su katan, eğlencelerine gölge düşüren hamal Ömeruşağı'na ters ters baktı. Hamal Ömeruşağı cemaatin öfkeli ba-kışındaki suçlama yargısını sezdi ve hayvansal korkuyla haykırdı,

"Hayır!... Hayır!... Hayır!..."

Köle Mehemmed kara kılı uzun ve kalın kemikli kol-larıyla çevresindekileri itti, sonra yerden bir kaya par-çasını aldı ve var gücüyle hamal Ömeruşağı'nın başına indirdi. Hamalın kafatası parçalandı, beyaz beyin eziği kanına bulandı, hemen yere kapandı. Köle Mehemmed yüksek bir kayanın üzerine çıktı ve üstüne başına sıç-rayan kan ve beyin bulamacını eliyle sile sile Arapça ba-ğırды,

"İnni daraballahu katilun!" (Ben vurdum, Tanrı öl-dürdü!)

Mahmud iki eliyle kulaklarını kapatıp başını tuttu. Arapça söylenen bu sözler, parmaklarının arasından sü-zülüp beynine yayıldı,

"İnni daraballahu katilun!.. İnni daraballahu katilun! İnni daraballahu katilun!.. "

Cemaat harekete geçti. Hamal Ömeruşağı'nın ka-fatasından dışarı dağılan beyni ve ona karışan kanının yarattığı korkunç görünüm cemaatin içinde uyuyan kimi duyguları uyandırdı, yerinden depreştirdi? Bağırışma, de-

vinim, uyanan tutkular cemaati zıvanadan çıkarıp vah-şete götürmekteydi. Mahmud da devinen ve patlama noktasına yaklaşan insanların arasında, sıkılarak, ezi-lerək sonunun yaklaştığını düşündü... cemaate rast-ladığından beri tümüyle unuttuğu Meryem'in adını ba-ğırılmak istedi. Bir ara bağırды gibi geldi ona,

"Meryem!... Meryem!.." diye bağırılmış olabilir. Ama de-vinim ve çılgınlık içinde bulunan cemaatin gürültüsü harrangürrası Mahmud'un çığlığını boğdu. Meryem'in adını, Mahmud'un dilinden alıp bir anda sis gibi yaydı, yaydı, yaydı. Yok etti.

Tam bu anda güçlü bir el Mahmud'un kolundan tutup çekti ve Mahmud'u tümüyle denetimden çıkan ya-bansı olaylardan koparıp çıkardı.

Kuşkusuz kolunu sıkıyan bu güçlü parmaklarda bir tanışıklık ve yakınlık seziyordu.

Sarı saçlı genç, Mahmud'un adının Mahmud ve Gence'li Ziyad Han'ın oğlu olduğunu bilmese de onun ağlayarak cemaati kıvançlandırın, iri mavi gözlü de-likanlının pisi pisine ayakları altında çiğnenip telef ola-cağına katlanamadı, bir atakla kolunu tutup, çeke çeke cemaatin arasından çıkardı, yanına alarak uzaklaştı.

Güneş batmıştı ve o bozumsu kırmızı dünyadan artık bir iz yoktu. Şimdi her tarafa akşamın gölgesine bür-rünmüş, hiç bir yerde tek damla ışık göze çarpmıyordu. Giderek kararın ortamın tasalarına bir de korku yük-leniyor ve akıp çoşan bulanık bir dere gibi her tarafa umutsuzluk sıçratıyordu.

Cemaat geride kalmıştı.

Yalçın kayaların kararın gölgesinden gerilerde, uzak-ta kalmıştı.

Cemaatten uzaklaştıkça, kayaların karaltısı göz-lerden yittikçe, Mahmud'un zihni aydınlandı. Orada gördüğü insanların yüzleri teker teker kafasından can-landı. Bu yüzleri tüm çizgileriyle, kesin ve ayrıntılarıyla

görüyordu. İlginçtir bunların kimisi çok tanıdık birilerine benzemekte. Örneğin birisini Mirze Salman'a benzetti ve ürperdi.

Acaba şimdi Gence ne halde? Silası Gence, çınarlı Gence..

Gence'nin Mahmud için bunca değerli olduğunu bilmezdi, bunca hasret çekeceğini.

Ziyad Han ne alemde? Gemberbanu nasıl? Mirze Salman? Sarayın avlusundaki o elma ağacının meyveyle dolu dalları yine yerlere değin eğiliyor mu? Tavuklara bakan o köylü kadın hâlâ sarayda mı? Acaba hâlâ kuluçka yumurtalarının tıktısını çocuklara dinletip gülümsüyor mu? Belki köylü kadın ölmüştür de Mahmud'un haberi yok. Son zamanlarda o sevecen şişkoyu sanki hiç göremiyordu.

Ansızın sarayın bir uşağının yüzü gözlerinin önünde canlandı. Mahmud bu yüzü ayrıntılarıyla anımsadı. Kaşının üstündeki küçük yara izini bile... Mahmud bu uşağın adını da biliyordu. Bir kaç yıldan beri sarayda çalışıyordu, bu süre içinde Mahmud onunla hiç konuşmamıştı. Ama bu anda neden onu anımsar ki?..

Ne zamandır kafasından dışladığı bir düşünce şimdi ona egemen. Dışladığı düşünce şu, gerçekten bu yolculuk gerekli miydi? Öyle bir dönemde ki, herkes umutsuzlukla pençeleşir, kederli dünyada böylesi bir cemaat toplumu var ken, Mahmud'un kendi mutluluğunun ardına düşmesine hakkı var mıydı?

Mahmud bunları düşünürken, bir an için gevşedi, candan bir soluk duydu; tabii ki bu Meryem'in soluğuydu, içine yayıldı Mahmud'un onu doyurdu. Bu soluk onu çileden çıkaran bunca soruna gönülden doğan bir yanıtı. Sözle değil, içten duygularla. Bir daha duydu soluğu. Ona kıvanç getirdi, az da olsa bir ışık sundu, umutlandırdı.

Sarı saçlı genç bıraktı Mahmud'un kolunu ve Mah-

mud o gün, o uzun ve sıkıntılı gün ilk kez sarı saçlı gencin sesini duydu,

"Bu açlık, bu se-se-sefaleti ortadan kal-kal-kaldırmalı!..."

Kekememiş, üstelik bu anda heyecanlı olduğundan daha fazla kekelemekte.

"İnsanlar çok sı-sı-sıkıntı içindeler. İki bü-bü-büyük Türk devleti, bir-bir-birleşme yerine, bir-bir-birini yok ediyor... Ba-ba-başlarına on iki imam serpuşu giyeceklerine, kendilerine kızılbaş, ad-ad-adlandıracaklarına, kendi hal-hal-halklarının simgesini kullansınlar. Pa-pa-paralarımızın üstüne de on iki imamın a-a-adlarını yazıyoruz, kendi a-a-adlarımızı ya-ya-yazmak aklımıza gel-gel-gelmiyor. Oy-oymaklarımızdan, Zül-Zül-Zülgeder'ler bir ya-ya-yana ayrılmış, Ef-Ef-Efşar'lar öte yana ay-ay-ayrılmış... Şah-Şah-Şahseven'ler de be-be-beğenmiyorlarmış Pa-Pa-Padar'ları..."

Bu açlık, bu se-se-sefaletin ortadan kaldırılmasınıçın, bü-bü-bütün yeryüzündeki Türkler bir-bir-birleşmelidir!"

Sarı saçlı gencin Mahmud'la yan yana yürürken anlattıkları oldukça ilginçti. Mahmud onu merakla izliyor ve dinliyordu. Konuşmasında, bakışlarında, deviniminde azim, istenç, inanç ve çekicilik vardı. Söyledikleri Mahmud'u şaşırtıyordu. İlişki ve davranışlarıyla sıcak ama yüreğiyle soğuktu. Aynen dışarının buz gibi soğuğu karşısında, içyüzü terleyen bir pencere camı gibi.

Sarı saçlı genç Mahmud'un yüzündeki gülümsemeyi kendi lehinde yordu, "E-e-eyet biz birleşmeliyiz! An-an-anlaşılan mürekkep yalamışsın. Hoca Nes-Nes-Nesireddin Tusi, "Ahlaki Nesiri"de der ki, bir-bir-birlik ne kadar pe-pekişkin olsa o kadar yetkin olur."

Mahmud sarı saçlı gencin sözlerindeki bir eksikliği apaçık sezdi ve

"Tusi, tüm insanları birliğe çağırır, ama sen yalnız Türklerin birliğini öneriyorsun."

Artık çocukluk dönemi de bu yıldızlar kadar çok uzaklardaydı. Ve o uzaklık, dünyanın çelişkileri arasında ince bir mum gibi yanıp yok oluyordu. Mahmud eriyip yok olan o ince mumun cız ışığında dünyanın en yalnız, en kimsesiz ve zavallı insanıydı. İnceden ağlamağa başladı, sonra yüzükoyun yere serildi. Ve kendini yaş gözlerle cemaatin arasında gördü. Gördü birileri orta yerde dikilmiş ağlayarak konuşuyor. Mahmud da cemaatle birlikte onu çevrelemiş, cemaatle birlikte ona gülüyor. Yerden taş, kesek, ve kemik alıp ona atıyor, adamın başını yarıyor...

Bir süre sonra görüntü silindi.

Nedense cemaatin yerleştiği kayalık mıknaş gibi Mahmud'u kendisine çekiyordu, ama... Hayır ayaklarında güç kalmamıştı...

Ve bu sondu...

Her şey bir tuhaflaştı. Düş mü gerçek mi? Kes-tiremedi. Ellerine bakınca maviye boyandığını gördü. Vücudu gerildi. Bir de ne görsün, elleriyle birilerinin gırtlaklığını sıkıyor. Kollarının bu kadar güçlü olduğunu bilmiyordu ve içinde bunca öfke ve kinin olduğunu.

Kimi gırtlaklamıştı? Bu bir insan değil, başka bir canlı da değil. Bir küme mavi buluttu sanki. Mahmud bir küme mavi bulutun gırtlaklığını, sırf gırtlaklığını sıkarak boğuyordu. Var gücüyle sıkıyordu ve gücünü oç duygusundan aldığını seziyordu.

Hayır bulut değil, dumana benziyor. bir yığın mas-mavi dumana. bu dumanın gırtlaklığı, elle tutulur canlı bir gırtlaktı. İnsan gırtlaklığı gibi ve Mahmud o gırtlaklığı sıkarken kendisi de bu duman tarafından sarılıyor, giderek duman içinde eriyordu. Ansızın, neredeyse yuvalarından fırlayacak kadar beliren bir çift iri göz gördü. Her biri avuç içi kadar olan bu gözlerin rengi yoktu.

Neredeyse yuvalarından fırlayacak kadar belirmiş olan bu bir çift renksiz göz afal afal Mahmud'a bakıyordu. Mahmud bu renksiz iri gözlerin Tanrı'ya ait ol-

duğunu sezdi. Parmakları arasında var gücüyle sıkıldığı gırtlak Tanrı'nın boğazıydı ve masmavi duman kümesi aslında Tanrı'nın kendisiydi.

Mahmud 'un elleri boşaldı, gücü tükendi, masmavi duman kümesi uçup yok oldu ve Mahmud tek başına kaldı...

...Tabii ki Mahmud, ertesi gün sabahın köründe, sarı saçlı gencin, yani Erzurum Sancakbeyi Süleyman Paşa'nın özel atlıları tarafından bulunup saraya götürüleceğini bilmiyordu.

XIV

O sevecen fısıltı Papaz Babanın beyninde nabız gibi attı,

"Az kaldı hayatım! Çok az kaldı. Bak Kutsal Evin kubbesi gözükte bile. Meryem kurtulacak! Az kaldı, çok az kaldı."

Yüz yıllar öncesi iri, düz, yontulmuş taşlarla örülen ve şimdiyse kararan Kutsal Evin kubbesi, gerçekten de görüldü. Sanki o sevecen fısıltı her şeyi görüyor. Papaz Babanın yüreğine serin sular serpildi, yaşam boyu karışmadığı bir huzur duyumsadı. Sıkıntılar bitti, işkenceler geride kaldı. Haçın kutsallığı, dinsizliğin baskısına üstünü gelmişti. Olacağı da buydu. Çünkü herhalde "hayır", "şer" den üstündür ve sonunda "hayır", "şer"i yenecek.

Papaz Babanın topuklarına dek inen uzun kara entarisi terden ıslanıp sırtına göğsüne yapışmıştı. Uzun ve hızlı adımlarla ilerledikçe boynuna astığı koca demir haç göğsüne çarparak, düşüncelerini onaylar gibiydi.

Daha önce Kutsal Evi görmemişse de Papaz Baba, kubbe karaltısını görür görmez tanıdı. Ardından pas-kalya çöreği kokusu aldı. Sanki bu çevrenin tepelerine

paskalya hamurunun kokusu sinmiş.

Her şey çok sevimliydi, dikenli çalılar, iri taşlar, kaya parçaları... Burda her şeyi sanki Meryem elleriyle yerleştirmiş, dizmişti.

Yokuşu hızlı adımlarla tırmanırken, Meryem'in zarif, beyaz elleri gözleri önünde canlandı, yol dikenli çalılarla dolu. Dikenler Meryem'in ellerine batmış olabilir, Meryem'in elleri kan içinde... Durdu ansızın, Kutsal Eve bu kadar yaklaşmış olduğu halde, hâlâ, tasalar üzüntüler ondan ve Meryem'den uzak değildi.

Her iki kolunu kaldırıp mutsuz duyguları üstünden kovmak istedi. Gözlerini sıkı sıkıya yumdu, yüzünü yana çevirdi Meryem'in ellerine batıp kanatmış olabilen dikenleri görmemek için...

Hayır! Hayır! Müminler için Tanrının Kutsal Evde herderde deva vardır kesinlikle. Ve Kutsal Peder bu konuda onlara destek olacak. Tanrı Papaz Babadan yüz çevirse de Meryem'i korur.

Bu kez Papaz Baba, Meryem'i şehvet düşkünlerinin yuvası, bakireliği, masumluğu ayaklar altına alan Sarayda bulunduğunu anımsadı. Meryem'i, müslüman saray kadınlarının şehvet duygularını uyandıran giysilerinde gördü. Bu görüntü az önce gözlerinde canlandırdığı kanlı görünümünden daha korkunçtu, daha dayanılmaz. Hayır, Meryem böylesi arsız ve dinsiz bir ortam içinde bulunamaz. Evet Meryem bu anda deli Süleyman Paşa'nın sarayında olduğu bir gerçektir. Ayrıca Ziyad Hanın oğlu Mahmud da aynı yerde sarayın korumasında bulunuyor. Bir gecede hemen deli Süleyman Paşa Papaz Babayı buldurmuş, ikisini de saraya götürmüştü. Ama Meryem tabii ki hâlâ eskisi gibi masum ve pakti.

Peki yarın ne olacak?

Yarın, Süleyman Paşa Mahmud ile Meryem'in düğününü yapacak!

Evet Süleyman Paşa öyle bir deli ki kafasına her

eseni yapar. Her isteğini gerçekleştirir. Tilki gibi kurnaz, uyanık ve akıllı. Hem de karşısındakinin ne düşündüğünü yüzünden okur.

Süleyman Paşa Meryem'le babasını aynı yerde tutuyordu sarayda. Kaldıkları odaya girdi, Süleyman Paşa,

"Öbür gün düğün olacak," dedi. Sonra kuşkuyla Papaz Babaya baktı.

Papaz Baba, deli Süleyman Paşa'nın sarayından kaçmanın olağan olmadığını biliyordu. Yine de Meryem'i alıp Halep'e kaçmağı düşündü. Orada Haleb Paşasının kolluk gücü Ertün beye sığınmak için.

Birden Süleyman Paşa kekeleyerek,

"Yo...Yo...ke-ke-keşiş," dedi. "Er-Er-Ertün beyi öl-öl-öldürtürüm! Seni de!"

Yolun sonuna geldiğini anladı papaz. Tek umudun Kutsal Ev olduğunu bir kez daha düşündü. Bu sabah Meryem'i sarayda bırakıp kendisi yola çıktı. Meryem'siz özgürdü. Kimsenin görmesinden korkmayarak gündüz gözü dünyanın dört bir yanına, nereye isterse gider. Tut-sak olan o değil, Meryem'di. O da çok yakında kurtulacak.

Meryem'siz yaşamın papaz için anlamsız olduğunu Süleyman Paşa bildiğinden, onu izletmeğe gerek görmedi.

Dinsizler, ırz düşmanları, tilki gibi düzenbaz,kaz kadar da uyanık olsalar bile, müminlerin de Kutsal Evleri var ve bu ev Papaz Babayı açık ve Kutsal Evin umarlarından biri Meryem'i dinsizlerin elinden kurtaracak...

Yeniden güçlendi. Papaz Baba, kuşku, ikircikliği yok oldu. İvedi adımlarla yokuşu tırmanmağa başladı. Yeryüzünün on mümininden biriydi ki Kutsal Evin gizlerini biliyor ve onlardan nasıl yararlanılacağını kestiriyordu. Amacı Meryem'in masum ve temiz vücuduna, hiç bir şehvet düşkününün gözü düşmemesini sağ-

lamak.

Sonra Kutsal Evin tüm gövdesi göründü. Çıplak kayaların koynunda tek başına yükselen bu eski yapının taşları da kubbesi gibi kararmıştı. Yaklaştıkça bu gösterişsiz tapınağın kubbesinde yaban güvercinlerin pisledikleri yerler, beyaz lekeler halinde görünüyordu. Kubbenin altın kaplı olmayacağını biliyordu, buna karşın Kutsal Evin bu kadar yalın oluşu Papaz Babayı hayal kırıklığına uğrattı. Ama hemen toparlandı ve bu tapınağın yalın olması gerektiğini kabul etti.

Evet bu tapınak gerçekten de büyük bir gücün simgesi idi. Dünyayı yok etmeğe yönelik servete ve çıldirtıcı yapay güzelliklere karşı.

Kutsal Peder de daha önce hiç görmemişti Papaz Baba, ama görünce hemen tanıdı. Kutsal Peder hücrelerinden çıkıp sıradan bir Tanrı kulu gibi Kutsal Evin önünde yere oturuyordu. Üzerinde yıllarca kullandığından yıpranıp yırtılan ketenden, uzun beyaz bir entari vardı, ayakları yalın ve kirli. Seyrek, uzun saçları, uzun sakalı bembeyaz, alını, yanakları ve elleri kırışlar kıvrıyordu.

Papaz Baba ona yaklaştıkça, giderek artan bir şaşkınlıkla Kutsal Pederin fırl fırl dönen gözlerinin, ne yüzünün kırışıklarına, ne saç sakalının akına, ne de çöken vücuduna uymadığına tanık oldu. Bu gözlerde açık seçik ihtiras vardı, dünyasal ve nesnel duygular, heyecanlar vardı.

Papaz Baba, Kutsal pederin karşısına geçip durdu. Başarmıştı sonunda, Kutsal Eve ulaşmıştı. Kapının yüzüne açılacağına emindi. Ve sonuçta Meryem'in masumluğu korunacaktı. Ama, ama nedense yüreğinde hiç mi hiç sevinç duymuyordu.

Kutsal Peder elleriyle zayıf dizlerini kucakladı, fırl fırl dönen gözleriyle Papaz Babaya kuşkulu baktı. Bu bakışlarda Papaz Baba küçümseme ve alay belirtileri görüyordu, kalın kaşlarını çattı,

"Bir terslik mi var?"

Haklı mıydı Papaz Baba? Yıllar sonrası kutsal Evde bir değişimin tanığıydı. Kaç gün öncesi, tam altmış dört yıl üç ay yedi gün, tamtakır hücrelerinde yaşayan ve birbirinin benzeri günlerinden sürekli ibadet eden ve sonunda Kutsallık katına ulaşan bu yaşlı rahip birden bire doğanın güzelliğini ayırımsayarak sarsılmıştı. O ana dek insanın böyle bir sarsıntıya dayanamayacağını sanıyordu. Bu yeşil ormanlı dağ, altmış dört yıl üç ay yedi gündün beri sürekli olarak yaşlı rahibin gözlerinin önünde bulunmuş ve yıl boyu her zaman yemyeşilmiş ve güneş her zaman onun üstünde olmuş, ama doğanın bu olağanüstü güzelliğini görmek için ihtiyar rahibe altmış dört yıl üç ay yedi gün gerekiyormuş. Sonunda yaşlı rahip yüreğinde bir sancı duymuş, son günlerde yüreğinde sancı eksik değil ama bu başkaymış.

Gençliğinde yaşlı rahip, dilsiz ve biraz da geri zekalı komşu kızla günah işlemiş. Sonradan günahından arınmak için bir köşeye çekilmiş ve tam altmış dört yıl üç ay yedi günlük bir sürecin tamlanması gerekiyormuş ki sekizinci gün, sabah erkenden güneşin altında gülen karşiki ormana baksın ve aslında günah olanın genç kızla işlenen değil ondan sonraki dönemde işlemiş olduğunu sezsin. Ayrıca, dünyanın en büyük günahkarının, doğanın güzelliklerini görmekten aciz olanın olduğunu ayırımsasın.

Yeyip, içip keyif çatan günahkar olamaz. Gününü boşa geçiren, anlamsız bir döngüde sürünen, kendini cezalandıran, duygularını körelten, öldüren kimsedir günahkar ve tüm bunlar ancak altmış dört yıl üç ay yedi gün sonra anlaşıldı.

Altmış dört yıl, üç ay, yedi gün yaşamını ikincilleşmeden yalnız ibadetle geçiren yaşlı rahip bir anda geçen günlerinin boşa gittiğini ve bunca uzun bir yaşamın nasıl geçtiğini hiç bilmediğini sezince sarsılmıştı. Ama dünyanın cahil dindar ahmakların onun gibi zibidiyi, kutsal saymalarına keyifle gülüyordu. Elini eteğini

öpenlere kışını açsa, seve seve öpecekler...

...Papaz Baba Kutsal Pederin alev alev yanan gözlerine bakarken, Şimdi bir şey sorsa, bir şey söylese, alacağı yanıt her şeyi değiştireceğini sezdi. Gücünü toplayıp Kutsal Pederin yanından geçti ve Kutsal Evin siyaha boyanan kapısı önünde durdu. Büyük kara kapı insansal davranışın küçük bir lekesini bile bağışlamaz.

Ansızın, o candan, o sevecen fısıltı Papaz Babanın kulağında çınladı, " Senden ayrılmalıyım. Ben senden ayrılmalıyım." Papaz Baba fısıltının uçup gitmesini, neredeyse nesnel olarak duyumsadı, ancak o zaman, Kutsal Evin ağır kara kapısı gıcırdaya gıcırdaya açılmağa başladı.

Papaz Baba bu gıcırta içinde bir çift alevli gözün ense köküne dikildiğini duyumsadı ne yaptıysa dayanamayıp kafasını çevirdi ve arkasına baktı.

Kutsal peder ona aynı kuşkuyla bakıyordu. Sormak zorunda kaldı,

"Bir şey mi söyleyecektin, peder?"

Kutsal Peder kuşkulu deli gözlerini kıstı ve

"Görüyorsun işte, kara kapı senin yüzüne açıldı, oysa açılmamalıydı."

"Neden Peder?"

"Sen iki hak sevdalısını birbirinden ayırıyorsun."

Papaz Baba bir şey söylemedi. Demek ki Kutsal Peder olayları biliyor. Hayır belki de bu sözleri Kutsal Peder söylememiştir, belki bunları Papaz Baba kendisi kendisine söylemiş olamaz mı?

Düşündükleri neredeyse onu kaptığı gibi gıcırdayarak ağır ağır açılan Kutsal Evin büyük kara kapısına çarpmasına ramak kalmıştı.

İvecen olmalı, olabildiğince ivecen, yoksa her şey alt

üst olur.

Kutsal Peder elini uzatıp uzun parmaklarıyla Kutsal Evin kapısını gösterdi.

"Burasının kimilerine mutluluk getireceğini mi sanıyorsun?"

Papaz Baba,

"Ben mutluluk aramıyorum," dedi. " Ben masumluğun korunmasını istiyorum."

"Masumluğun korunması mı? Sen körsün, masumluğu göremezsin!"

"Ben seni görüyorm ama Peder!"

"Zavallı insan, miskin insan!"

Kutsal Peder yaşına uymayan bir atakla ayağa kalktı,

"Yaşamını heba eden benim gibi bir yaşlının yüzünde kutsallık görüyorsun da şu dağların güzelliğini görmüyorsun, bu ormanların, bu güneşin.

Zavallı adam! Doğa sana bir çift göz vermiş, oysa sen kör yaşıyorsun, kör öleceksin."

Kutsal Peder hemen son sözcüğünü düzeltti: "Öleceksinmiş, hayır sen zaten ölüsün! Ölüsün! Ölüsün!"

Bunları söylerken Kutsal Peder ormana doğru koşuyordu, bir şeylerini orada yitirmişçesine, ya da kovalanırçasına.

Ne oluyor bu böyle?

Yoksa bu şeytan mı, Kutsal Pederin kılığına girmiş?

Hayır diyordu Papaz Baba; gözleri çılgın bir parıltıyla parlayan elleriyle entarisinin eteklerini kaldırıp, yaşına başına yakışmayan bir yeğinlikle ormana doğru koşan bu yaşlı rahip Kutsal Pederin ta kendisiydi. Bu konuda konuşma gereksizliğine inanıyordu. Yalnız ivecen olmalı buralardan bir an önce çekip gitmeli.

Büyük kara kapının kanatları sonuna dek açıldı ve Papaz Baba içeri girdi.

İçerisi boş, soğuk, rutubetli bir kubbe altı; yaban güvercin pisliğinin ufuneti, baş çatlacak kadar keskin; öbek öbek güvercinler gurlamakta...

Papaz Babanın gözleri karanlığa alıştıktan sonra, yaban güvercinleri seçti. Oraya nerden ve nasıl girdiklerine şaşırı. Sonra çevreye bakarken başının üstünde yüksek taş örme kubbenin ortasında avuç içi kadar bir ışık gördü. Kubbeden düşmüş olan bir kaç taş orada bir delik açmıştı. Güvercin-lerin giriş yolu orası olmalı. O delikten girip içeriye yerleşmişlerdi.

Kubbe altının bir köşesindeki açık hücreye doğru seğirtti Papaz Baba. Yürürken ayaklarının altında ezilen güvercin yumurta kabukları hışırdadıkça tüyleri ürperdi. Yumurtadan henüz çıkan güvercin civcivlerini çiğnediği sanısına kapıldı.

Açık kapı ve tavandaki delikten sızan ışık altında Papaz Baba hücredeki bir takım köhne tas, tabak, torba, at nalları, kilim ve giysilerin arasında solgun ve biçimsiz bir entariyi, ilk kez gördüğü halde tanıdı. Hemen alıp, pislik ve rutubetli çürüme kokularıyla doymun tapınağını bir an önce terk etmek için hızlı adımlarla kubbe altından çıktı. Karanlıktan çıkınca güneş ışınları gözlerini kamaştırdı... Yoksa Kutsal Pederin dediği gibi gerçekten kör mü olmuştu, diye düşündü bir an için.

Ağır kara kapı gıcırdayarak kapandıkça Papaz Baba kendine geldi, sonra gülme sesi duydu gözlerini açtı.

Kutsal Peder ormandan dönmüş Kutal Evin az berisinde iri bir kayanın üstüne oturmuş gülüyordu. Bu sese irkildi Papaz Baba. Kutsal Peder yaşlı bir baykuştu kayaya tünemiş, parlayan gözlerini Papaz Babaya dikerek elini uzatıp zayıf parmağıyla onu gösterip kahkahayla gülüyordu.

"Ey masumluk bekçisi aptal adam! Ey bakıp da gör-

meyen adam! Kör adam!"

Kutsal Evden aldığı entariyi kara gömleğinin yakasından koynuna sokup saklayan Papaz Baba ıstavroz çıkararak hızla uzaklaştı. Kutsal Peder de oturduğu yerden indi, eline geçirdiği taşları, ağaç parçalarını kaçan Papaz Babanın ardından fırlatmağa başladı. Attığı taşlar Papaz babanın ötesine berisine düştü. Gerisine bakmadan koşan papaz ıstavroz çıkarmaktan da vaz geçerek yokuş aşağı düşse kalka oradan uzaklaştı.

Koynunda sakladığı entari yılan kabuğu gibi soğuktu, bir türlü ısınmıyordu ve Papaz Babanın yüreğinin başını tir tir titretiyordu.

XV

Sazlar çalıyor, rakkaseler raks ediyorlardı. Bu düğünde bulunanların en sevinçlisi Süleyman Paşaydı.

Mahmud,

"Zorla güzellik olmaz!" demişti. "Zor kullanarak mutlu olamam ben!"

Gülmüştü Süleyman Paşa ve

"Evet, haklısın. Mecnun, Hofel'in ordusunu taşa tuttuğu doğrudur. Ama İskender, İran Şahı Dara ile çarpışıp onu yendikten sonra kızı Röşen'i aldı." demişti.

Süleyman Paşa karşısında göbek atan Arap dilberine bakarken beş altı gün önceki bu söyleşiyi anımsadı ve yine gülümsedi.

Mahmud'un söyleyecek çok sözü olabilirdi, direnebilirdi ama Süleyman Paşa tuttuğunu koparan bir kişiydi, ona karşı gelmenin bir yararı olmayacaktı.

Arap dilberi, Tebriz ve İstanbul saraylarındaki meslektaşlarının düzeyinde bir ustalıkla Süleyman Paşa'nın önünde sanatını icra ediyordu. Paşa gülererek zümrüt yüzüklü işaret parmağıyla az ötede oturan Mahmud'u gösterdi,

"Damat ben değilim, o-o-odur. Onun ö-ö-önünde oyna!"

Azericeyi bilen rakkase gözlerini süzdü, Paşa'ya işveli bir bakış attıktan sonra kıvrına kıvrına Mahmud'a yanaştı.

Göbek atarak oynamak Azerilerin geleneklerine uygun düşmediğinden, bu oyun türü yalnız saraylarda görülür ve Arap ülkelerinden getirilen rakkaselerin yaptıkları bir gösteriydi.

Bu güzel Arap kızı da ta Mağrib'den getirilmişti. O da Erzurum sarayının tüm halayıkları, rakkaseleri gibi, genelde Erzurum'un tüm kızları gibi Süleyman Paşa'ya vurgundu. Süleyman Paşa da ayırımında, ama hiç bir zaman yararlanmaz. Yararlanmak aklına gelmez çünkü aklı her zaman ülkeleriyle doygun,

"Yeryüzündeki Türkleri birleştirmek ve Büyük Türk Devleti'ni yaratmak!"

Düşleri bile bu ülküyle doluydu. Bu ülkü doğrultusunda komşu hükümdarlarla görüşme masasına oturur, yönettiği Erzurum sancağında tebdil gezer ve saşlarda çarpışırdı.

Niyeti büyük çapta dünya savaşları yaratmak ve sonuçta dünyaya sahip çıkmak. Araplardan İngilizlere, Çinlilerden Yunanlılara dek yeryüzündeki tüm ulusları egemenliği altına almak.

Günün koşullarında düşünceleri adına kendi olanaklarının sınırlı oluşundan yakınıyor, ama elinden geleni esirgemiyordu.

Mahmud'u sarayına getirip düşündüklerini açıkladığında, Mahmud onu dikkatle dinledikten sonra sus-

muştı.

"Neden başka halklar bize baş eğmek zorunda olsunlar?"

Süleyman Paşa şaka yollu,

"Kendi yararları i-i-için!" demişti.

Aslında Süleyman Paşa yanıtlarını, geceleri mum ışığında yazdığı kitabında verecekti. Kitabı hiç bir koşul söz konusu olmadan tüm Türklerin Ku'ran'ı olmalıydı. Tabii ki Süleyman Paşa esas Kur'an'ı yadsımaz, peygamberlik savında değil ve Muhammed Peygambere Tanrı'ya inanan Müslümandı. Ama önce Azerbaycanlıydı. Dileği, yeryüzünde Türkçe konuşan insanların birleşmesiydi.

Süleyman Paşa'nın yazdığı kitap katı ve acımasız yarğılar taşıyordu. Örneğin, hastaları ve sakatları iğdiş etmek, sağlıklı kuşaklar yaratmak için önlemler almak ve sakatlara yaşam hakkı tanımamak gibi. Kendisi bu kuralların acımasız olduğunun ayırımında. Nitekim, kimi zaman gece yarısı uykudan uyanır, sakat bir çocuğun doğduğunu hayal eder, onu öz çocuğunu öldürtmek zorunda olduğunu acı acı düşünürken, "Türk'ün yüceliği burdadır işte!" derdi. "Halkın yararlıyın, gerekirse yüreginin bir parçasını kesip atmasını bilmeli.

Cemaatin arasında buluculukları sırasında, Süleyman, Mahmud'a bakarak, içinden bu yakışıklı gençten ve benzerlerinden sağlıklı ve güzel bir kuşak üretmeli. Bunun kendisi akıllı ve okumuş, ama ne var ki beceriksiz ve çaylak, demişti. Bundan olacak oğullar da böyleli beceriksiz olacaksa, halkını kalkındıramayacaksa eline kılıç alıp topraklarını koruyamayacaksa aklından yararlanılamayacaksa neye yarar? Neyse ki bize akıl şimdiiçin değil, yüz yıl, iki yüz yıl sonra için gerekecek. Kılıcın yapması gerekenler bittikten sonra. Şimdilik kılıcımızın gücüyle başkalarının aklından yararlanabiliriz...

Mahmud saraya girip de Süleyman Paşa diye sarı saçlı genci görünce pek şaşırılmamıştı da, önünde yığınla

kitap görünce çok şaşırmişti.

"Ya bu kitaplar?"

"Bunları da yakacağım!"

Mahmud kitap yığını arasında sayısız ünlü yapıt gördü, el atıp birini aldı, Saadi'nin "Gülistan"ı. Süleyman'ın, Cemaat'ten ayrıldıklarında söylediklerini anımsadı ve "Gülistan"dan ezbere bir dize okudu,

Beni adem ezaye yek digarend

Ke der aferineş ze yek coherend

(İnsanlar tek bir vücudun organları gibidir, tek bir özden yaratılmışlar.)

Süleyman Mahmud'un ne demek istediğini anladı, beti benzi attı. Sert bir hareketle eliyle "Gülistan"ın ceylan derili kapağına vurdu,

"İ-i-ilk bundan, ba-ba- başlayacağım!" dedi.

Mahmud'un iri mavi gözlerinden Süleyman Paşa'nın düşüncelerine ne ölçüde karşı olduğu apaçık okunuyordu, ama buna karşın, Süleyman kendinden en az on yaş küçük olan Mahmud'a karşı kin duyamıyordu, öfkelenemiyordu bile.

Gün gelecek, bu düğünden on dokuz yıl geçecek; yaşamı küçük savaşlarda geçen Süleyman Paşa, son küçük bir savaşta ihanete uğrayacak ve ölümcül bir yara alacak. En yakın adamları bu bitmek bilmeyen küçük savaşlardan bezip, ipe sapa gelmeyen düşüncelerin yattığı tartışma ve çekişmelerden bıkip, at üstünde zamansız yaşlanan Süleyman'ı savaş alanında tek başına bırakacaklar ve o zaman sırtüstü toprağa serilen Süleyman bilincini yitirmeden önce, evreni saran mavi boşlukta çoktan unuttuğu o iri gözleri ve iri gözlerin o anlatımını görecek. Belki de bu gözlerin sahibini anımsamayacak, ama bu gözler aynı mavi boşlukta insanseverlik çerçevesi içinden ona bakacak.

Sonra ansızın sağanak halinde yağmağa başlayacak olan yağmur, Süleyman'ın yüzünden gözünden süzülüp akacak. Ateşten alev alev yanan vücuduna bir serinlik getirecek, o iri mavi gözlerin gülümsemesi Süleyman'ın boşa giden yaşamını anlatacak, boşa akıtılan kanları...Ve Süleyman'ın yüzüne yansiyacak gülümseme,

"Her şey bitti artık."

Yüzünde donacak gülümseme ve sağanak Süleyman'ın açık gözlerine dolup yüzünde donan gülümsemeyi yıkayacak.

Mergibli kız güzel, kıvrak ve çıplak vücudunun her yerini oynata oynata orta yerde salmıyor, dönüyor, hızlandıkça uzun siyah saçları havalanıp dalgalanıyordu.

Süleyman rakkaseleri, halayık ve hizmetçileri, Arap, Ermeni, Habeş, Yehudi kızlarıydı. Çünkü ona göre halının kadınları, oğul doğurup eğitip ve büyütmeli. Memelerinin sütüyle yavrularına eski ve onurlu tarihin saygı ve sevgi aşılmalıydı. Yarını başka türlü düşünmek olamazdı!

Yine Mahmud'a baktı Süleyman, gülümsedi.

Mahmud'un derdini öğrenince çok gülmüştü. Çünkü kendi kaygıları yanında Mamud'un derdi öyle önemsizdi ki gerçekten de gülmemek elde değil.

Süleyman tek bir gecede Papaz Baba ve kızını buldurmuş, ikisini de saraya getirtmiş ve şimdi Mahmud'un düğününü yapıyordu. Ve Mahmud'un, Gence Hanı Ziyad Han'ın oğlu olması onu hiç etkilemiyordu. O ki Süleyman'ın mektubuna, çağrısına yanıt vermemişti, o ki yalnız kendi topraklarının da olanaklarıyla yaşayan, çevrede benzeri çok bulunan, sıradan hükümdarlardan biriydi, üstelik tahttan da düşürülmüştü.

Mahmud'un Genceli oluşu, ya da Tebrizli, Erzurumlu, Nahçıvanlı, hatta Kırmı, ya da Semergentli ne bileyim İstanbullu olması önemli değildi. Türk dünyasının neresinden olursa olsun Süleyman'ın özündendi.

Hem de Süleyman, Mahmud'a koruması altında bir genç gözüyle baktığından ve şimdi de mutluluğunu sağladığından kıvançlıydı.

Sonra Süleyman toy meclisinin aşağı ucunda tül perde arkasında oturan geline doğru baktı. Papazın kızı gözlerini yere dikmiş, benzi solgundu. Giydiği gelinlik, değerli taşlardan, bezeklerden, gümüş ve altın sırmalar ve nakışlardan zengindi, pırıl pırıl parlıyor ışık saçıyor-du.

Süleyman kitabında Türk kızlarının başka uluslara gitmesini kesin yasaklar, hem de yalnız Hıristiyan, Yehudi ve Mecusiler için değil bu yasak. Müslüman Araplara ve Farslara da yasaklamıştı. Ama Türk erkekleri başka uluslardan kadınlarla evlenmelerine izin vardı. Bu şimdilik nüfus artışını sağlamak için gerekliydi.

Gelinin üstündeki yakası dört düğmeli gelinliğinin parlıtısında ne gördüyse Süleyman, gizleyemediği bir öfkeyle papaza baktı.

Papaz Baba gözlerini Süleyman'ın gözlerinden kaçırdı. Korkmuyordu ama deli paşanın bakışları insanı ürpertir üstelik sorun yalnız bakış değil. Sorun Mahmud'un masum görünümünde, bundan rahatsızdı. Ama içinde taşıdığı nefret ve kin duyguları değişmiyordu. Tersine daha da artıyor, şehvet düşkünü bir dinsizin gözlerinde böylesi masum bir bakış olmamalıydı.

Süleyman Paşa'nın sarayı komşu hükümdarların, hatta valilerin, ya da varıl tüccarın köşkleri karşısında oldukça cılızdı. Pahalı halıları, kilimleri, ipekli örtüleri, gizemli cinsel dürtüler yaratan görünüşleri yoktu, bu sarayda bir denge, bir düzen her şeye egemendi. Eşyalardan, sarayda çalışanlarına dek herkes bu düzenin hizmetindeydi. Ama Papaz Baba bu sadelikten bile tiksiniyordu. Seslendirilen ezgilerden raks eden rakkasenden, donatılmış olan geniş sofralarındaki çeşitli yemeklerden, kadehlere doldurulan safranlı şerbetlerden bile, kısacası buradaki her şeyden tüm duygularıyla nef-

ret ediyordu. Hatta billur kaplarda sunulan kırmızı el-malar, iri sarı üzüm salkımların, çevresini güzel kor-kusuyla doyuran iri armutlara, avuca sığmayan şef-talilere, eriklere bile öğrenircesine bakıyordu.

Üzerine bağdaş kurup oturduğu küçük minderden, duyduğu ezgilerden, gördüğü yüzlerden, soluduğu ha-vadan, sanki üstüne çirkefler sıçıyor duygusuna ka-pılmıştı.

Bunlardan kurtulmak için üç gün, üç gece çayda yı-kanmak bile yetmez oduğunu kanısındaydı.

İğrendikleri bir yana, yüreğinde duyumsadığı bir ra-hatlık vardı. Bunu da Kutsal Evden getirdiği gizemli giy-siye borçluydu. Meryem bu giyside bir güneş gibi par-lıyordu.

Kutsal Ev dönüşü, Papaz Baba o solgun, biçimsiz, yıpranmış giysiyi Meryem'e uzatırken,

"İşte gelinliğin!" demişti.

Meryem şaşkınlıkla babasının koynundan çıkardığı bu eski giysiyi bakarken, babası yaşamında ilk kez yalan söylemiş,

"Anandan kalma," demişti

O anda söylediği yalan korkutmuştu Papaz Babayı. Yalanında gömüt kokusu vardı. Neyse ki dünden beri sık sık duyduğu sevecen fısıltıyı yine duydu,

"Doğrusun hayatım. Benden Meryem'e bir armağandır o giysi..."

Kimdi fısıldayan? Sıcak bir yaklaşımı olan, özür di-lercesine fısıldayan, bağışlanmak isteyen?... Kimdi? Gü-nahı neydi?

Meryem babasına bir şey sormadı ve bu dört söz-cüklü söyleşi, Meryem'le Papaz Baba'nın son konuşması oldu.

Gence'den ayrıldıkları günden beri birlikte oldukları halde oldukça az konuşmuşlardı. Erzurum sarayına getirildikten sonra, hiç konuşmadılar, bakışları her şeyi anlatmağa yetiyordu.

Meryem anasından kaldığını sandığı yakası dört düğmeli, yıpranmış giysiyi üzerine giyerken giysinin görünümünü birden değiştirdi. Bin bir renkli pırl pırl parlayan değerli taşlarla süslü gelinliğe dönüştü. Tam üstüne oturdu, onun için biçilmiş dikilmiş gibi. Buna karşın Meryem bu giysiye ısınmadı. Anasından kalan bir giyside onu anasına yaklaştıran bir hava bekliyordu, oysa soğuktuktu, yapışkandı bu giysi.

Tül perdesinin gerisinde toy düğünün bitmesini beklerken, giysinin soğukluğunu tüm vücudunda duyumsuyordu. Çıplak sayıyordu kendini, ayazda suya düşmüş, donmuş gibi. Kendini yılan derisi gibi kaygan ince yapışkan bir kabuk içinde duyumsuyordu.

Gence'den çıkıp, uzun yollar boyu kaçtıkları sürede babasının çektiği üzüntünün tanığıydı Meryem. Papaz Baba yakınmamıştı, ama Meryem babasının söylediklerinin hepsini seziyor anlıyordu. Üzgülerin tümü onun mutluluğu içindi. Ne yapsın ki, akıl anlar, değerlendirebilir, tasalanır bile, ama gönül etkilenmez, söz dinlemez. Babasını üzen yalnız Mahmud'un sevgisi değildi, biliyordu, bu sevginin Meryem'in gönlünde yer bulmuş olmasıydı. Gönül zora gelmez. Yürek söz dinlemez Ne yapsın Meryem?

İyi ki gönül zorlanamaz, iyi ki gönül söz dinlemez.

Uzun kaçış sırasında, sürekli ölsün dilemişti Meryem. Aslında olamazdı. Ölüm dilenmez, günah olur. Ama nasılsa bir kez günaha batmış ve babasını sürekli üzgün ve suskun gördükçe bu günah duygusu onu yüzlerce kez öldürüp diriltmişti.

Babasının gözlerine baktı, alışılmamış bir dinginlik ve rahatlık vardı bu gözlerde. İlginçti, babasının rahatlığı ona saplanan iğneler gibi acıtmağa başladı.

Bir de Mahmud'a baktı, kaçış döneminde durmadan ölümü dilediği halde yaşadığına şükretti ve hiç bir zaman ölmek istemediğini anladı. Artık yalnız gönlüyle değil tüm varlığıyla Mahmud'u arzulamaktaydı. Bu duygu donmuş vücudu içinde ılık ılık aktı...

Yine gözleri babasına çevrildi. Kalın kaşları altından bakan gözleriyle karşılaştı. Üzerindeki giysinin buzlu soğuşuna karşın kızardı ateş gibi yandı.

Rakkase, raksını bitirince, tavus kuşu tüylerinden yapılan yelpazelerle Süleyman Paşa'yı yelpazeleyen çevresindeki kızların yanına oturdu. Derin derin soludu. Kendi raksı hoşuna gitmiş olacak ki keyifle gülümsedi.

Saz, kemane ve kaval çalanlardan oluşan çalgıcılar mugamat denilen uzun havaya geçerken, aslen Ermeni olan sonradan İslamı seçen Müslümanlaşan Kerbelayı Usta Ersin içten gelen saf bir sesle Şah İsmail Hetai'nin yeni yazdığı gazelini okumağa başladı,

Yegin bil ki, hidaidir Hetai,

Mehemmed Mustafaidir Hetai.

Softi nesli cüneydi Heyder oğlu,

Eliyel Murtezaidir Hetai,

Hesen eşgine meydane gelibdir,

Hüseyni Kerbelaidir Hetai.

Eli Zeynalibed Bağiri Cefer,

Kazim, Musa Rizaidir, Eli Negi hem,

Hesen Esger ligaidir Hetai...

Kerbelayı Usta Ersin, Hetai'nin sözlerini düzgün ve aydın telaffuz edip, okudukça, Süleyman Paşa canı sıkılarak yerinde kıpırdamaya başladı. Kerbelayı Usta Ersin güzel sesi ve okuma becerisi yüzünden Süleyman Paşa'nın katlanabildiği tek yabancıydı.

Bu yaşlı şarkıcı Müslümanlığı kabul ettikten sonra mümin bir Tanrı kulu olmuştu. Namaz kılan, oruç tutan Usta, bir de Kerbela'ya gidip imam Hüseyin'in türbesini ziyaret etmişti. Artık kazancından zekat verir, tam 32 yıldır ağzına ne şarap ne de domuz eti sürmüyordu. Okuduğu şarkı ve türkülerin şeriatı uygun olmasında titizdi.

Kerbelayı Usta Ersin'in altmış sekiz yıllık yaşam boyu çok meclislerde bulunduğundan bu yerlerin havasına alıştı. Bu kez Süleyman Paşa'nın gözlerinin oynadığını görünce, bu deli adamın okuduğu sözlere karşı tepki göstermekte olduğunu anladı. Korkudan yüreği ağzına gelecek gibi oldu, ne yapacağını bilemezken, Süleyman Paşa'nın kendisi yardımına yetişti; hafif bir el hareketiyle ona "değiştir" buyruğunu verdi. Canının kurtulduğuna sevinen şarkıcı koştu, gazeli yarıda kesip, ustaca başka bir ezgiye geçti. Deli paşanın en çok sevdiği türküyü, "Sarı Bülbül"ü okumağa başladı, hiç de altmış sekiz yaşında bir şarkıcı gibi değil, on beş yaşındaymış gibi şakıdı.

Süleyman Paşa toy şenliğini bozmamağa çalışıyordu, üstelik şarkıcı da buyruğunu sezip ustaca değiştirmişti havayı, kimse de ayırımında değildi olup bitenin.

Şarkıcı Hetai'nin gazelini okurken, Süleyman, halk önderi böyle şeyler yazarsa, sıradan insanlar ne yapmaz ki, diye düşünüp öfkeleniyordu. Ona göre Hetai bu gidişini sürdürürse, sonunda "Müslümanlık" bu ulusun adının yerini alacak.

Bülbül gibi şakıdıkça yaşlı şarkıcı, Süleyman Paşanın bozulan neşesi yerine geldi. Yine iyi ki tutabildi kendini Hetai'nin sözlerini kabaca yarıda kesmedi. Eğer Kerbelayı'nın şarkısını yarıda kesip, yüzüne tükürseydi ve kışına bir tekmeyle meclisten kovsaydı, Şah İsmail'in her yerde ve kuşkusuz bu düğün cümbüşünde de bulunan adamları, casusları, iki gün geçmez ona yetiştirirler, Sultan Selim seni Çaldıran'da yenip, Tebriz'i alınca, Erzurumlu Süleyman Paşa da toyda senin sözünü yarıda kesiyor...

Yooo... Dedirtmemeli Süleyman bu sözleri, uygun düşmez.

Kerbelayı Usta Ersin boğazını artırıp, bülbül sesini öyündü, düğüne bir doğa soluğu getirdi.

Ve uşaklar üzerlik tütsülediler, tütsü kaygıları alıp götürdü ve bu geçici dünyada, bülbül sesinin güzelliğinden, ormanların zümrütsü yeşilliğinden, pınar sularının serinliğinden söz etti. Ama nedense bu bülbül sesi güzelliğinde, bu zümrütsü yeşilikte, pınar serinliğinde yapay olan bir yan vardı, sanki hepsi camdan yapılmıştı, cansızdı.

Süleyman Paşa yine Mamud'a baktı, gülümsedi,

"Mecnunluk yalnız şairlerin yapıtlarında bulunmuyormuş..."

Süleyman, zorla güzellik olmaz diye mutluluğuyçin zor kullandırmayan bu delikanlıyı mutlandırsın istiyordu ve mutlandırmaktaydı. Yine gülümsedi Süleyman, Mahmud gördü ona acıdı.

Neden?

Bilmiyordu neden acıdığını. Bir kaç günden beri bu adama karşı belirsiz bir duygu besliyordu, demek acıma duygusuymuş. Süleyman'ın davranışlarında kılıcının keskinliği ve soğukluğu vardı, belki de sırf bu yüzden acıyordu ona.

Bunun üzerine kendini tarttı Mahmud, o kimdi? Neydi?

Tül perdenin arkasında oturan Meryem, bitsin bu şenlik Mahmud'un olacaktı. kimseden korkmayacak, kimseden kaçmayacaklardı. Geceli gündüzlü hep birlikte olacaklardı. Çocukları olacaktı, Meryem memelerinden akacak olan bembeyaz sütle besleyecek onları, bu değil miydi mutluluk? Ama nedense Mahmud hiç de mutlu gözüküyordu. Sabahtan beri kırmızı şalvarlı adam dikilmişti gözlerinin önüne, ayrılmıyordu.

Ereğe ulaşılmış, üzgünlü yolculuk bitmiş. Meryem'le birlikte aynı havayı soluyorlar, aralarında yalnız ince tül perdeden başka bir şey yok. Bir sınır yok. Bu tül perde de az sonra kalkacak, Meryem onun olacak. Neden aklını kırmızı şalvarlı adama takmış? Neden gerçeğe ısınamıyor? Sanki bir ihanet içindedir, sevinemiyor, oysa sevinemeyi Meryem'e bir ihanet olarak niteliyordu.

Saraydaki ilk görüşmelerinde Süleyman Paşa, Mahmud'un son olaylardan habersiz olduğuna şaşmış, ardından hiç çekinmeden, Ziyad Han'ın öldürüldüğünü anlatmış ve yerine Sultan Selim yanlısı Bayandur Bey'in oturmuş olduğunu da eklemiştir. Sonra Mahmud'un bu dehşetli haberi çok sakın dinlediğine daha çok şaşırılmıştı. Mahmud da kendi duyarsızlığına hayret etmişti, yabancılaştırmasına. Sonraki günlerde Mahmud bu haline sıkıldı durdu.

Düşünmek istiyordu babasını, anmak istiyordu. Semere acıdığından cemaatin öldürdüğü zavallı yaşlıyı anımsıyordu ve onun yüzüne kendi babasının çizgilerini düşürmek istiyordu, onun yerine babasını görmek. Bir an için becerdi, sonra bu görüntü leş kargalarının yüz gözlerini parçaladıkları binlerce kelleye dönüşüp Mahmud'u Çaldıran ovasına götürüyor, kellelerden yapılan piramidin önüne bırakıyordu. Kuşkusuz kellelerin her birinin sahibi de insandı, yüreklerinin sevinci, sıkıntıları vardı, çoluk çocuğu vardı, babası anası vardı ve o insanlar da bu gök kubbenin altında yaşıyor, bu güneşe, bu aya, bu yıldızlara bakarlardı.

Anasını düşünmek istedi. Bu kez de gözlerinin önüne Cemaatin arasında gülerek kendinden geçen o tek dişli uğursuz kadın geldi. Anasına ne olmuştu acaba? Ne olabilir ki? O kadından daha kötü bir duruma düşemez ya...

Anlaşılan yabancılaştırma Mahmud'u yok etmiş, ilişkilerini silmişti.

Kerbelayı Usta Ersin son parçasını söyleyip dü-

ğündeki konukları selamlayarak ayırdı. Çalgılar sustu ve Süleyman Paşa gülerek hizmetçilerin girip çıktıkları baş taraftaki kapıya baktı. Kapıdan Köse, Keçi ve Kel üçlüsü şamatayla oynayarak içeri girdiler.

Süleyman Paşa sarayında soytarı beslemez. Bir onur sorunu işte. Ona göre bir Azeri'nin başına soytarı külahı giyip başkalarının önünde taklak atarak ya da aptal görünümüne bürünmesine katlanılmaz. Kimsenin Türk insanını küçük düşürmeğe hakkı yok.

Soytarı yerine, halkın eski oyunlarını, şakalarını canlandırmak yanlısıydı ve bu seyirlikler karşısında çok keyiflenirdi. Ve madem ki Süleyman Paşa keyiflenir, meclisteki herkes keyiflenir demektir.

Köse yüzünü beyaz bir bezle örtmüş, başında uzun ucu sivri bir külah, üstünde ters yüz bir kürk vardı. Belinde de kalın kırmızı bir kuşak. Kuşaktan, torba, tencere, kepeç, kevgir gibi şeyler asılıydı. Bir de tombul görünmek için beline yastık bağlamıştı ve ince bir sesle konuşuyordu.

Beyaz keçi postuna sarılan Keçi çenesine uzun sakal takmış, kafasına bir çift boynuz, boynuna da çingirak... Uzun boylu olan Keçi keçiler gibi zıpladıkça çingiraklarının sesi ortalığı çınlatıyordu.

Kel başına tap taze koyun işkembesi geçirmişti. Giysileri oldukça partaldı. Başındaki işkembenin üzerine kulaklarını da içine alan yırtık pırtık bir papak giymişti. Durmadan burnuna enfiye çekip hapşırarak Kel, yüzünü unlamış, boynuna bir bal kabağı asmıştı.

Köse oynayarak dedi:

"Men gış oğlu gışam de neyleyim?"

Keçi oynayarak dedi:

"Menim işim yahşıdı, yazam men, kefim kökdü!"

Kel şaşırarak sordu:

"Bes men kinem?"

Keçi güldü,

"Balgabag!"

Kel de güldü, Köse de ve konukların hepsi güldü ve Mahmud da güldü, Meryem de.

Kel oynayarak öne çıktı,

A kosa kosa gelsene!

Gelip salam versene

Çömçeni doldursana,

Kosanı yola salsana!

Keçi, Köseye şaşkın şaşkın baktı, sanki ilk kez görüyordu onu, dedi

Yağ verin yağlamağa

Bal verin bağlamağa

Kosa gülmek isteyir,

Goymayın ağlamağa.

Kel içtenlikle sordu:

"Gardaşım Kosa, gözüm Kosa, canım Kosa, ne için ağlıyorsan?"

Köse gözlerinin yaşını silerek dedi:

"Mene bir etibarlı yer gösterin."

Keçi sordu :

"Neynirsen?"

Köse dedi :

"Arvadımı gizledeceyem!"

Kel hemen sordu:

"Arvadın cavan mı?"

Köse ağlayarak dedi:

"He..."

Keçi sordu :

"Gözeldi?"

Köse ağlayarak sürdürdü :

"Be niye gizledirsen?"

Kel bağırırdı :

"Tapdım!"

Köse sordu :

"Harda gizledim?"

Kel dedi :

"Bizim evde !"

Kel böyle söyleyince, Köse çok şaşırıldı ve konukların hepsi, en yaşlısından en gencine dek, hepsi güldü. Mahmud da içten güldü. Meryem de öyle.

Köse bu kez ortaya atlayıp oynaya oynaya dedi :

Ay uyruğu uyruğu,

Sakalı it guyruğu!

Kosa bir oyun eyler,

Yığar şabran düyüsün,

Keçelin toyun eyler.

Yıgıb bayram honçası,

Her yerde düyün eyler.

Kel elini başını sallayarak Köse'nin sözlerini onayladı,

sonra parmak şaklattı ve oynayarak dedi:

Kosam menin ganlıdı,

Golları mercanlıdı,

Kosaya el vurmayın,

Kosa iki canlıdı!

Kel elini Köse'nin koca karınına sürdü ve derinden bir "Ah", çekti. Konuklar yeniden kahkahayla güldüler, sonra Keçi boynuzlarını öne sürdü, dedi :

Keçel keçel baniye,

Mindi guleybaniye

Getdi hekimhaniye,

Hekimhana bağlıydı.

Keçel deyer vay başım...

Kel Keçi'nin sözünü keserek bağırdı :

Gazanda gaynar aşım !

Kel son sözünü söyledikten sonra Süleyman Paşa'nın, ağzına koymak üzere olduğu lokmasını ta-bağından kaptı ve hemen yuttu.

Paşa önce bu beklenmedik harekete hiç anlam ve-remedi, Kel'in cesareti ve küstahlığına şaşırıldı ama şaş-kınlığını hemen atlatarak, delice gülmeğe başladı. Ko-nuklar da güldüler, Mahmud'la Meryem de güldü.

Mahmud güldükçe, geçen süre içinde gülmeğe ne çok hasret olduğunu ve böylesi sıradan şakaları ne çok özlediğini anladı.

Köse, Keçi ve Kel üçlüsü bu saray düğününün üzerlik kokulu havasına, konukların varsılılığına, açılan sofranın lezzetli yemeklerine bir doğa esintisi getirdiler sanki. Sanki yıllardan beri açılmayan geniş pencereleri açıp, yeni sürülmüş toprağın so-luğuyla onları karşı karşıya getirdiler; yeni sürülmüş

toprağın genişliğiyle, bereketiyle ıslaklığıyla yoğrulan ha-vayı göğüs dolusu solusunlar diye.

Mutlandı Mahmud, Meryem'e baktı,

Yine saman sarısı ovada, geziyorlardı ve saman sa-rısı ova yine yemyeşil taze bahar kokusu saçıyordu. Sonra saman sarısıyla bahar yeşili birbirine karıştı, çev-reyi aydınlattı, göz kamaştırıcı bir aydınlık yarattı.

Mahmud çocuklukta, ağzını yakan tandır ekmeğinin kokusunu yine duyumsadı, ekmeğin sıcaklığı içine aktı.

Dünyada bu koku varsa, bu sıcaklık insanın içine akabiliyorsa, insanlar hâlâ neden mutlanamıyor gön-lünce? Ne demişti o yaşlı adam? Mahmud yaşlı adama, bunca derde bağrın nasıl dayanır da çatlamaz? diye so-runca, yaşlı adam ne demişti? Ha?

"Sen dert arıyorsun ve her şeyi derdi buluyorsun, oysa ben doğayı arıyorum, dağları, ormanları, otları, çi-çekleri buluyorum..."

Gence'deki evlerini anımsadı Meryem. Ak keçiyi anımsadı. Tüm günü sokakta oynayan komşu çocukları anımsadı. Çocukların yüzlerini teker teker canlandırdı aklında, içi açıldı. Paskalya bayramında saydı, kendini, yumurta boyadı. Kaynar sudan çıkardığı yumurtalar parmaklarını, avuçlarını yaktı ısınamadı. Çıtır çıtır yanan sobanın dibine oturdu ısınamadı, üzerindeki giy-sinin buzunu eritemedi.

Mahmud, sıcak ekmeğin ısısının içinde anasını gördü, ancak şimdi anasının çok güzel bir kadın olduğunu an-ladı. bir an içinde anasının yüzü havanın sıcaklığında eri-yip aktı, yüzüyle birlikte erken gelen yaşlılık da, kaygılar da, çılgınlıklar da silindi yok oldu. Sonra Mahmud hiç bir zaman görmediği gerçek yüzünü gördü anasının, sı-radan bir kadın yüzü. Sevinmek istiyordu anası, sevmek, sevilme. Yaşamak istiyordu ve sadelikle birlikte sevecen güzelliği vardı. Sadelik bunca güzel olabiliyorsa neden gösteriştikten hayır beklensin.

Gün gelecek insan, herhangi bir biçimde, bile bile ya da ayırımında olmadan, yaşam boyu gösteriştan kurtulamadığını anlayacak. Aslında gösterişin büyüğü dünyanın sadeliğinin içindedir. Sadelikte mutluluğu yakalamak olağansa kesinlikle cemaat de bir tutam ışık bulacak, günün birinde; fazlası da gerekmez. Bir tutam ışık, devlerin ejderhaların koruduğu demir kapılar ardında değil, oralarda aranmak gerekmez. O bir tutam ışık, adım başında bulunur, tüm dünyada.

Köse, Keçi ve Kel üçlüsünün oyunlarından Süleyman Paşa kıvanmıştı. Halayıkların yanına oturan rakkaseye gülümseyerek baktı ve şöleden sonra bu Mağrib güzelini yatağına alacağını tasarladı. Geceyi onunla geçirecek bu güzel kıızı mutlandıracak. Nasılsa Hızır ilyas'tı ve herkese mutluluk dağıtıyordu.

Yine çalgıcılar ezgiler seslendirdiler. Kerbelayı Usta Ersin, oyunun bitmesinden sonra iyice dinlenmiş olarak, "Şur" makamına girişti, yine yaşlı şarkıcının yumuşak sesi konukların gönlüne girmeye yol buldu, herkesin gönlüne, papazınki hariç. Şölen süresince Papaz Babanın dudakları hiç aralanmadı. Kızının yüzünde gördüğü mutlu çizgileri gördükçe daha fazla asıldı suratı.

Dinsizlik çirkefi insan kılığında, Meryem gibi masum bir varlığı kandırabiliyorsa, bu bir vahşettir! Dinini yad-sıyan ve ateşte canlı canlı yakılmayı hak eden bir ser-serinin sapık duygularını okşayan böyle bir şenlik kurulmamalıydı. Bunca haksızlık içinde Papaz Babanın kıızı kendisini mutlu saymamalıydı... Neden bunlar başına geliyor? Neden? Hangi günahın cezasıydı bu. Bir türlü anlamıyordu Papaz Baba.

"Sakin ol hayatım, sakın ol!"

O cana yakın sevecen fısıltı yine yardımına koştu.

Papaz Baba, günahı var mı diye sorguluyordu kendini, aslında bunun da günah olduğunu bilmiyor muydu?

Hayır, o, dinsizlerin pamakları altında gerilmiş bir saz teli değildi, işretlerine hizmet edecek. Sınirleri zorlanıyordu... Ama az kalmıştı. Bitecekti çilesi. Üzgüler son bulacaktı.

Meryem'in üstünde güneş gibi parlayan gelinlik Meryem'i kurtaracaktı. O giysi dinsiz birisinin Meryem'in vücuduna dokunmasına el vermeyecekti.

Peki sonra ne olacak?

Papaz Baba yerinden sıçradı.

Sahi, sonra?

Neden Papaz Baba bu basit sorunun yanıtını düşünmemiş?

Sonra ne olacak?

Meryem'e dinsiz eli dokunmayacak! Ya Meryem'in mutluluğu bu dokunuşa bağlıysa?

Sorun yok! Gerçeği bir gün öğrenir elbet. Her şey yoluna girecek... İyi olacak!

Neden iyi olmasın? Bunca üzü ve acıdan sonra.

İçinde bir korku vardı hâlâ, bir sezgiyle birlikte. Korkuyu bastırmalıydı, çünkü bu duygu, kızının üstündeki giysiyi yırtıp çıkarmağa, parçalayıp çignemeğe kadar götürüyordu onu. Hem de bu korkuda derin bir üzüntü saklıydı. Buna karşın artık yapılacak bir şey yoktu. Bu koşullar altında Meryem üstündeki giysiyi hiç bir zaman çıkaramaz, yırtılamaz. Bu giysi ancak Meryem'in kısmeti olan mümin bir Hıristiyan önünde çözülür.

Papaz Baba var gücüyle dişini sıktı. İçindeki başkaldırış kabarcacaktı ki yine sevecen fısıltı, gergin sinirlerini gevşetmeğe çalıştı,

"Sakin ol hayatım, sakın ol...Sakin ol!"

Fısıltı merhem oldu yüreğine yayıldı, yoksa patlayacaktı.

Kerbelayı Usta Ersin, "Şur" faslını bitirmiş türküye geçmişti, gençlere armağan. Bu kez de Hetai'nin şu şiirini okudu, şiirin mayası değişik.

Eşgim çuş eyledi geçti serimden,

Artıb gelir mehebbetin nurinden,

Niyazımız budur cani keremden,

Didar ile mehebbede eşg olsun...

Hetai'nin bu sözleri Süleyman'ın kanını coşturdu. Meclisin aşağılarında oturan haremağası Hâce Allahkerim'e bir göz attı, sonra döndü gözleriyle rakkaseyi gösterdi. Megrib güzeli, Süleyman'ın her şeyi anladı ve uzun kirpikli göz kapaklarını kaldırıp indirmekle sevdalı gönlünün İstanbullu simli ipek dokumacısının elinden çıkma sütyenine sığmayan göğüslerinin tutkularını anlattı. Pırıl pırıl parlayan kara gözleriyle bir bakış attı, ok fırlatırcasına, sonra duygularını ulu orta belli etmiş gibi, arlandı, gözlerini Süleyman'dan çekti.

Fil yükün yükletme karınca çekmez.

Dürlü reyhan çohdur, gül kimi gohmaz,

Dünya malın versen bize gerekmez,

Didar ile mehebbete eşg olsun...

Kerbelayı Usta Ersin kendi yorumundan keyiflenerek daha bir güzel okudu şarkısını.

Küme küme bulutlar doğudan batıya doğru akıp gittiler. Gökyüzündeki ay ve yıldızlar bulutların arasından bir gözükte, bir yitti. Bu yüzder ay aydınlığı saraydaki bu odanın penceresinden ortalığı bir aydınlattı bir kararttı. Aydınlanınca, Meryem, Mahmud'un mavi gözlerini daha aydın görebildi. Solgun yüzünün sevimliliği onu

kendine çekti. Kucaklaştılar, odanın ortasında ayakta.

Mahmud kolları arasındaki Meryem'in yürek çarpıntısını kendi göğsünde duydu, sanki kendi yüreği.

Mahmud, Meryem'in üzerindeki gelinliğin yakasındaki dört düğmenin ilkinin açtı. Ve dudaklarını Meryem'in süt beyazı boynunda gezdirdi. Sonra Mahmud, Meryem'in yakasındaki ikinci düğmesini açtı.

Bu anda Meryem için boynunda göğsünde dolaşan bu sevecen ve tutkulu dudakların yakınlığından başka dünyada hiç bir şey yoktu ve Meryem tüm vücuduyla bu dudakların buyruğundaydı.

Bu dudaklardan, Mahmud'un parmaklarından, soğuktan duyulan sıcaklık Meryem'i gevşetip sarıyor, bürüyordu. Giderek Meryem kendini daha doğmamış bir bebek gibi ana karnında yumulu olarak duyumsadı.

Mahmud, Meryem'in üzerindeki gelinliğin üçüncü düğmesini açtı ve dudaklarını Meryem'in memeleri arasında gezdirdi. Yüzünü gözünü Meryem'in göğsüne sürdü. Meryem Mahmud'un sarı saçlarını parmakları arasında alıp alını, yüzünü göğsünü sıkı ve sık sık soluyan Mahmud'un soluk ısıısıyla içini ısıtmağa çalıştı.

Mahmud, Meryem'in üzerindeki yakası dört düğmeli gelinliğin son düğmesini açtı ve Meryem'in kabaran memeleri, giysisinden dışarı fırladı.

Sonraları, Maraga'dan Derbend'e; Bakü'den Erzurum'a tüm Azerbaycanlıların dilinin ezberi olan bu olay işte o anda gerçekleşti. Meryem'in üzerindeki yakası dört düğmeli giysisinin düğmeleri yukarıdan aşağıya kendiliğinden teker teker iliklendi ve Meryem'in vücudunu yeniden sakladı.

Mahmud Meryem'in üzerindeki bu giyside bir yılan kabuğu soğukluğu duyumsadı.

Meryem giysisi içinde tir tir titredi.

Mahmud yeniden Meryem'in giysisinin yakasındaki

düğmeleri. Soğuktan donan parmaklarıyla teker teker açtı ve son düğme açılınca yine düğmeler kendiğinden art arda iliklendi.

Meryem,

"Yırt, yırt, yırt! Yakamı!" diye bağırdı ve Mahmud, Meryem'in üzerindeki giysisinin yakasını yırtmak istedi, ama parıltı ve süslerini yitiren giysi yırtılmadı.

Mahmud ne kadar uğraştıysa beceremedi. Meryem de ne kadar çalıştıysa olmadı. Meryem bağırarak ister ama ağzını tutuyorlar sanki bağırılmaz, çırpınıp durur. Sonunda ,kısık bir sesle,

"Kurtar beni!" diye inledi. Mahmud'un kolları arasında sudan çıkmış balık gibi soluğu kesilip debeleniyordu.

Mahmud da bağırarak istedi ama bağıramadı. Meryem'i bağırına bastırıp ısıtmağa çalıştı ama ısıtamadı.

Odayı zaman zaman aydınlatan ay ışığı yerine cemaatin gürültüsü doldurdu. Gürültü her yanı sardı. Mahmud cemaatin kahkaha sesini duymağa başladı. Bu ses bir çaresizlik sesiydi.

Mahmud'un göğsünden bir ah koştı...Ah alevle dönuştü... Tutuştu Mahmud, yanmağa başladı, saçları , giysileri yanmağa başladı.

Gözlerinin önünde yükselen alevin kaynağını önce anlamadı Meryem, sonra Mahmud'un tutuşup yandığını gördü. Kendisini Mahmud'un üzerinde yükselen alevlerin üstüne attı, elleriyle, vücuduyla onu söndürmeğe çalıştı. Yanan Mahmud'u kucaklayıp bağırına bastı, giderek kendisi de tutuştu yanmağa başladı. Sonunda vücudunun buz soğuşu da kırıldı, bir güzel sıcaklığı duyumsadı.

Papaz Baba gecenin karanlığında büyük dut ağacının dibinde durup sarayda yeni evliler için ayrılan odanın penceresine dikmişti gözlerini. Sabırsızlıkla bekliyordu.

Beklediği, az sonra sarayın kapıları art arda açılıp öfkesinden kuduran Ziyad Han'ın oğlunun çekip gitmesiydi. Onu kovan Kutsal Ev'in güvencesi, Tanrının Papaz Babaya olan sevgisi olacaktı.

Oysa Papaz Baba, gözlediği pencerede alevlerin yükseldiğini gördü, sonra gürültü koştı, sonra da yangının alazaları pencereden dilim dilim gecenin karanlığına çıktı.

Harem ağası Hacı Allahkerim vahşetle kendini Süleyman Paşa'nın yatak odasına zor attı ve,

"Yangın var! Yangın!" diye bağırdı. Süleyman mumların ışığında Harem ağasının korkudan beliren gözlerine bakıp kucağındaki Megrib güzelini bir yana itti ve ayağa sıçradı.

Saray adamları su taşıyıp getirilinceye dek yanan iki sevgiliden yalnız birer avuç kül kaldı. Adamlar odanın eşyalarını yanmaktan kurtardılar.

Küme küme bulutlar, durmadan doğudan batıya doğru akıyor, arada ay aydınlığı ortalığı aydınlatıyor, sonra yine karanlık her yana yerleşiyor. Papaz Baba olanca hızıyla koşuyor, başı yukarıda, var gücüyle bağırıyordu,

"Böyle gerekti, sen de yaptın! Böyle gerekti, sen de yaptın! Böyle... Papaz Baba bağırarak söylediklerine, hiç ara vermek istemiyordu çünkü bir ara verse başka şeyler de söyleyeceğinden korkuyordu. Tanrıyı yadsır, boyunundaki istavroza tükürür diye korkuyordu. Bu yüzden durmadan tümcesini yineliyor ve var gücüyle kaçıyor.

"Böyle gerekti, sen de yaptın! Böyle gerekti, sen de yaptın! Böyle..."

Çalışa çırpıya çarparak, ağaçlara toslaya toslaya karanlık içinde kaçarken, beyaz beyaz lekeler görüldü gözüne, gümüşümsü, ışığı yansıtan ağaç yaprakları sandı. Sürekli yinelediği tümceden vaz geçmedi. Koştı durmadan içinden duyduğu sevecen sıcak fısıltı da dur-

duramadı onu,

"Böyle gerekti, sen de yaptın! Böyle gerekti..."

Ayağı boşluğa düştü birden. Kaygan yalçın kayaların üzerinden kaydı, uçtu aşağılara doğru, orada uçurumun dibinde Kutsal Peder, kollarını açıp onu bekliyordu ve aynı zamanda şöyle diyordu,

"Gel, ey ahmak! Gel bakalım!"

Sonra her şey bitti.

Süleyman Paşa'nın buyruğuyla o iki avuç külü gömdüler.

XVI

Akşam oldu.

Batan güneşin kızarttığı küme küme bulutlar, yine doğudan batıya doğru aktılar.

Doğa aynı doğa.

Dört deveden oluşan küçük bir kervan karşiki tepenin ardından çıkıp ağır ağır yolunda ilerledi.

Önde giden devenin üstünde karaya boyanan bir tahtirevan var. Akşam olduğuna karşın peçesini açmadan tahtirevana kurulan kadın perdeyi kaldırdı ve dışarıya göz attı.

Altmış, yetmiş adım ötede, kubbesi kireçle beyaza boyanan köhne bir türbe vardı. Saçı sakalı türbenin kubbesi gibi beyaz zayıf yaşlı bir adam türbe kapısının yanı başında yere çökmüş, kervanı süzüyordu.

Tahtirevandaki kadın elinin işaretleriyle kervanı durdurdu. Arkasındaki devenin sırtından hemen yere at-

layan genç bir uşak, koşa koşa kadının devesinin önüne geldi, kadın ona bir şeyler söyledi. Genç uşak koşarak yaşlı adama yaklaştı, bir şeyler sorup yine kadına döndü ve

"Adam türbenin bakıcısıdır hanımefendi," dedi.

Kadın başını tahtirevandandan uzatıp kervanbaşına,

"Oraya sür!" dedi.

Kervanbaşı devenin başını çeke çeke türbeye doğru sürdü.

Kadın tahtirevanın içindeki küçük sandığı açıp bir altın sikke çıkardı. Uşağa uzattı. Uşak altını yaşlı adamın önüne koymak istedi. Yaşlı adam başını kaldırıp tahtirevana baktı ve başını salladı, istemem anlamında.

Kadın,

"Söyle, istediğin ne?" diye sordu.

Yaşlı adam güçsüzlükten kısılan sesiyle,

"Ekmek ver," dedi.

Uşak altın sikkeyi kadına geri verdi ve koşarak öteki develere doğru gitti, yiyecek getirmeğe.

Yaşlı adamın gözleri kadına tanıdıkmiş gibi geldi. Peçesini kaldırıp dikkatle ona baktı, ama tanıyamadı.

Yaşlı adam da kadını tanıyamadı.

Uşak bir zembil dolusu ekmeğe getirdi, yaşlı adamın yanına koydu. Kadın bu yaşlı adamdan başka bir şey sormadı. Kimin türbesi bu? Sen kimsin? Başka bir şeye gereksinimin var mı?

Kervan yola koyuldu, az sonra gözlerden yitti.

Yaşlı adam yine tek başına kaldı, her zaman olduğu gibi.

O siyaha boyanan tahtirevanın içindeki kadın Cey-

ran'dı. Seyis Cefer'e takılıp kaçtığı günden tam otuz yedi yıl geçmişti. Seyisin köyünde, dağların koynunda o güzelim Talistan'da üç aydan fazla kalamamıştı. Sıkılmıştı, daralmıştı. Bir gece alıp başını Talistan'dan da kaçmıştı. Sonra yıllar boyu vücudunu sata sata, karşısına çıkan varlıklı şehvet düşkünlerini kandırarak, yine hatırı sayılır bir servet edinmişti. Hanımefendi olmuştu. Dilediği gibi büyük saraylara yol bulmuş, yaşamını varlık ve bolluk içinde sürdürmüştü. Sonra ister istemez, gün gelmiş büyük yalnızlığıyla başbaşa kalmış. Sonra... Sonra Ceyran yüksek ücret karşılığında genç uşaklar besledi yanında, köylerden topladığı, kadın görmemiş toy delikanlılar. Ceyran bu delikanlıların güçlü ve sağlıklı kolları arasında, kendi yalnızlığından, kimsesizliğinden saklanmak istedi.

Genç uşaklar, Ceyran'ı sabah giydirir, öğlen yıkar, akşam soyundururlar. Ama tüm bu işler kapı ve pencereleri kalın perdelerle sıkıca örtülü karanlık mekânlarda gerçekleşir. Çünkü Ceyran, gençlerin, onun solmuş, pörsümüş, yaşlanmış vücudunu görsün istemez. Ama genç uşaklar bu gevşemiş, boşalmış deriyi kası duyumsar duyumsamaz bir yolunu bulup kaçarlar. Halbuki Ceyran bin bir ustalıklı onların isteklerini kabartır ve kendine bağlamağa uğraşır.

Dönüp arkasına baktığında tek aydınlık, tek güzel anısı, iri mavi gözlü, sarı saçlı solgun benizli bir yüzde saklıydı. Yıllar geçtikçe bu yüz de giderek anılarında çizgilerini ve ışığını yitirdi. Yılların tozu kuruttu bu yüzü. Sonra, sonra çatladı ufalandı döküldü bir şey kalmadı. Belirsiz bir anıdan başka.

Türbe bakıcısı yaşlı adam Ceyran'ı tanımamıştı, Ceyran da onun Sofi olduğunu bilememişti.

O gece çay kıyısında uyuyan Mahmud 'u bırakıp giderken Sofi eşi benzeri olmayan büyük bir servetin iyesiydi. Hemen görkemli bir köşke yerleşmiş. En güzel kadınlar Sofi'nin köşküne girmeğe can atar olmuşlar. Hükümdarlarsa kapısında yaltaklanmışlar. Ama Sofi

mutluluğu bulamamış. Tek bir gece huzur içinde uyuyamamış, sonunda karabasan sayrılığına tutulmuş. Umarsız, tüm varlığını bırakıp Mahmud'un izini sürmeğe başlamış. Erzurum'a gelmiş ve o zamandan beri Mahmud ve Meryem'in gömütünü bekler.

Sofi her gün Tanrıdan ölümünü istemişse de, tersine tüm dünya insanlarından uzun yaşamış.

Söylentiye göre, bir zamanlar Mehemmedeli adlı bir adam varmış, Sofi'den daha uzun yaşamış. Kim bilir onun ne çokmuş günahı.

Sofi tam 214 yıl yaşamış ve 1682 yılında, Hicri yılında 1093 'te bir yaz günü ölmüş. Ve öldüğü gün olağanüstü bir olay olmuş.

Bir zamanlar Erzurum hükümdarlarının saraylarının bulunduğu, şimdiyse eski bir türbeden başka bir kalıntısı olmayan ve halkın "Mücevir Deresi" dediği yerde, yaz mevsiminin başında bir gün, her yan yeşillikler güller, çiçekler içindeyken birden gökyüzü kararmış, fırtına kopmuş. Gök gürlemiş, her yana kapkara kar yağmış, yer sarsılmış Mücevir dere orta yerinden yarılmış, sonra yine birleşmiş ve fırtına durmuş, kara kar eriyince, birazdan yine güller çiçekler açmış, ama Sofi artık yokmuş, yarın içinde kalmış.

Bu çevrenin insanların dediklerine bakılırsa, kimi zaman bu eski türbenin önünde bir saz belirir, kendiliğinden çalar ve bir zamanlar yaşayan Sazlı Abdulla adlı bir halk âşığı varmış, bu saz derler ki onun sazıymış.

(Talistan-Bakü- Moskova, 1982.)

B-10934

ISBN 975-17-1408-7

9 789751 714084

30.000 TL.